

Mykolas KIRKUTIS

DAKTARO DISERTACIJA

VIEŠOSIOS TVARKOS
PAŽEIDIMAS KAIP TEISMO
SPRENDIMO NEPRIPAŽINIMO
PAGRINDAS PAGAL
REGLAMENTĄ „BRIUSELIS IA“

SOCIALINIAI MOKSLAI,
TEISĖ (S 001)
VILNIUS, 2025

Mykolas Romeris
universitetas

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Mykolas Kirkutis

VIEŠOSIOS TVARKOS PAŽEIDIMAS KAIP
TEISMO SPRENDIMO NEPRIPAŽINIMO
PAGRINDAS PAGAL REGLAMENTĄ
„BRIUSELIS IA“

Mokslo daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, teisė (S 001)

Vilnius, 2025

Mokslo daktaro disertacija rengta 2020–2024 metais, ginama Mykolo Romerio universitete pagal Mykolo Romerio universitetui su Vytauto Didžiojo universitetu Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019 m. vasario 22 d. įsakymu Nr. V-160 suteiktą doktorantūros teisę.

Mokslinis vadovas:

prof. dr. Vigintas Višinskis (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001).

Mokslo daktaro disertacija ginama Mykolo Romerio universiteto ir Vytauto Didžiojo universiteto teisės mokslo krypties taryboje:

Pirmininkė:

prof. dr. Salvija Mulevičienė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001).

Nariai:

prof. dr. Natalija Kaminskienė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001);

prof. habil. dr. Vytautas Nekrošius (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001);

prof. habil. dr. Marek Świerczyński (Kardinolo Stefano Wyszyńskiego universitetas Varšuvoje, Lenkijos Respublika, socialiniai mokslai, teisė, S 001);

prof. dr. Solveiga Vilčinskaitė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001).

Mokslo daktaro disertacija bus ginama viešame Teisės mokslo krypties tarybos posėdyje 2025 m. kovo 19 d. 11 val. Mykolo Romerio universitete, I-414 auditorijoje.

Adresas: Ateities g. 20, 08303 Vilnius.

VARTOTOS SANTRUMPOS IR SUTRUMPINIMAI

Amsterdamo sutartis – 1997 m. spalio 2 d. sudaryta Amsterdamo sutartis, iš dalies pakeičianti Europos Sąjungos sutartį, Europos Bendrijų steigimo sutartis ir su jomis susijusius aktus.

Reglamentas „Bruselis I“ – 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo, OL L 12.

Reglamentas „Bruselis Ia“ – 2012 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (nauja redakcija), OJ L 351.

Reglamentas „Bruselis II“ – 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantis Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000, OL L 338.

Reglamentas „Bruselis Iia“ – 2019 m. birželio 25 d. Tarybos reglamentas (ES) 2019/1111 dėl jurisdikcijos ir sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis bei tarptautiniu vaikų grobimu, pripažinimo ir vykdymo (nauja redakcija), OJ L 178.

Bruselio konvencija – 1968 m. Bruselio konvencija dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo, OL L 299.

Bruselio režimas – reglamentas „Bruselis I“, reglamentas „Bruselis Ia“ ir Bruselio konvencija kartu.

Chartija – Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija.

CPK – Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas.

EB – Europos bendrija.

EEB – Europos ekonominė bendrija.

ES arba **Sąjunga** – Europos Sąjunga.

ES sutartis – Europos Sąjungos sutartis.

ESTT arba **Teisingumo Teismas** – Europos Sąjungos Teisingumo Teismas.

Europinio sąskaitos blokavimo įsakymo procedūros reglamentas – 2014 m. gegužės 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 655/2014, kuriuo nustatoma europinio sąskaitos blokavimo įsakymo procedūra, siekiant palengvinti tarpvalstybinį skolų išieškojimą civilinėse ir komercinėse bylose, OJ L 189.

EŽTK arba **Konvencija** – Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija.

EŽTT – Europos Žmogaus Teisių Teismas.

Hagos konvencija – 2019 m. liepos 2 d. Hagos konvencija dėl užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo.

Išlaikymo reglamentas – 2008 m. gruodžio 18 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 4/2009 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo bei bendradarbiavimo išlaikymo prievolių srityje, OJ L 7.

Įteikimo reglamentas – 2007 m. lapkričio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1393/2007 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse (dokumentų įteikimas) ir panaikinan-tis Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1348/2000, OJ L 324.

Konstitucinis Teismas – Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas.

Konvencija dėl dokumentų įteikimo – 1965 m. lapkričio 15 d. Hagos konvencija dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo už-sienyje.

LApT – Lietuvos apeliacinis teismas.

LAT – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

Lisabonos sutartis – 2007 m. gruodžio 17 d. Lisabonos sutartis, iš dalies keičianti Eu-ropos Sąjungos sutartį ir Europos bendrijos steigimo sutartį, OL C 306, 2007.

Mastrichto sutartis – 1992 m. vasario 7 d. sudaryta Europos Sąjungos sutartis.

Mokėjimo įsakymo reglamentas – 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1896/2006, nustatantis Europos mokėjimo įsakymo procedūrą, OJ L 399.

Niujorko konvencija – 1958 m. Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendi-mų pripažinimo ir vykdymo.

Paveldėjimo reglamentas – 2012 m. liepos 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos regla-mentas (ES) Nr. 650/2012 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų pavel-dėjimo klausimais pripažinimo ir vykdymo bei autentiškų dokumentų paveldėjimo klausimais priėmimo ir vykdymo bei dėl Europos paveldėjimo pažymėjimo sukūrimo, OJ L 201.

Romos sutartis – 1957 m. kovo 25 d. Europos ekonominės bendrijos steigimo sutartis.

Reglamentas „Roma II“ – 2007 m. liepos 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos regla-mentas (EB) Nr. 864/2007 dėl nesutartinėms prievolėms taikytinos teisės.

TURINYS

ĮVADAS	7
1. VIEŠOSIOS TVARKOS, KAIP TEISMŲ SPRENDIMŲ NEPRIPAŽINIMO IŠLYGOS, KILMĖ IR RAIDA	25
1.1. Viešosios tvarkos išlygos kilmė	27
1.1.1. Tautų bendrystės doktrina	28
1.1.2. Ulricho Huberio teorija	29
1.1.3. Josepho Story teorija	31
1.1.4. Friedricho Carlo von Savigny teorija	35
1.1.5. Pasquale Stanislao Mancini teorija	36
1.2. Viešosios tvarkos doktrinos: <i>public policy</i> ir <i>ordre public</i>	37
1.3. Viešosios tvarkos išlygos raida Briuselio režime	42
1.4. Viešoji tvarka: politinė ar teisinė kategorija	48
1.5. Viešosios tvarkos funkcijos	50
1.6. Viešosios tvarkos turinys Briuselio režime	51
1.6.1. Materialioji ar procesinė viešoji tvarka	61
2. TEISĖS Į TEISINGĄ BYLOS NAGRINĖJIMĄ REIKŠMĖ PROCESINĖS VIEŠOSIOS TVARKOS TURINIUI	71
2.1. Teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimas kaip viešosios tvarkos pažeidimas	72
2.2. Teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo prielaidų užtikrinimas	77
2.3. Teisės į teisingą bylos nagrinėjimą užtikrinimo prielaidos bylos nagrinėjimo metu	84
2.4. Teisės į teisminę gynybą įgyvendinimo prielaidos priverstiniame sprendimų vykdymo procese	92
3. PROCESINĖ VIEŠOJI TVARKA IR JOS TAIKYMO PROBLEMOS	97
3.1. Viešosios tvarkos išlygos santykis su kitais nepripažinimo pagrindais	100
3.1.1. Teismo sprendimo, priimto už akių, nepripažinimas	102
3.1.2. Teismo sprendimo, prieštaraujančio nacionaliniam teismo sprendimui, nepripažinimas	108
3.1.3. Teismo sprendimo, prieštaraujančio kitoje valstybėje narėje ar trečiojoje valstybėje priimtam sprendimui, nepripažinimas	112
3.1.4. Teismo sprendimo nepripažinimas dėl jurisdikcijos taisyklių pažeidimo	115

3.1.4.1. Jurisdikcijos taisyklių draudimo, vartojimo ir darbo bylų atvejais pažeidimas kaip kitos valstybės narės teismo sprendimo nepripažinimo pagrindas	116
3.1.4.2. Išimtinės jurisdikcijos taisyklių pažeidimas kaip kitos valstybės narės teismo sprendimo nepripažinimo pagrindas.....	118
3.2. Procesiniai viešosios tvarkos išlygos pažeidimo nustatymo probleminiai klausimai.....	122
3.2.1. Viešosios tvarkos išlygos taikymas teismo iniciatyva.....	122
3.2.2. Teismo sprendimai, autentiški dokumentai ir teisminės taikos sutartys pagal reglamentą „Briuselis Ia“	131
3.2.2.1. Teismo sprendimas	131
3.2.2.1.1. Reikalavimas, kad teismo sprendimas būtų priimtas rungtyniškame procese.....	134
3.2.2.1.2. Sprendimai dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo	135
3.2.2.1.3. Sprendimai už akių	136
3.2.2.1.4. Teismo įsakymai.....	142
3.2.2.2. Autentiški dokumentai	144
3.2.2.3. Teisminė taikos sutartis	147
3.2.3. Dalinis teismo sprendimo nepripažinimas.....	150
3.2.4. Sprendimo, priimto kitoje valstybėje narėje nepripažinimo klausimais, <i>res judicata</i> galia	152
3.2.5. Teismo sprendimo galimo prieštaravimo viešajai tvarkai vertinimas....	155
3.2.6. Draudimo peržiūrėti užsienio valstybės narės teismo sprendimą iš esmės santykis su viešosios tvarkos išlyga	156
3.2.7. Vienodos viešosios tvarkos išlygos aiškinimo užtikrinimo problema ES.....	159
IŠVADOS.....	163
PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS	167
LITERATŪROS SĄRAŠAS	169
SANTRAUKA	190
MOKSLINIŲ PUBLIKACIJŲ SĄRAŠAS.....	214
SUMMARY	216

„Viešoji tvarka – kaip labai nepaklusnus žirgas, niekada nežinai, kur jis tave nuneš¹.“

„Gero raitelio nepaklusnus žirgas gali būti suvaldytas. Jis gali peršokti kliūtis. Jis gali peršokti tvorą, pastatytą dėl nesutarimų, ir nusileisti į teisingumo pusę².“

IVADAS

Tyrimo aktualumas. Teisė į teisingą bylos nagrinėjimą – fundamentali, tarptautiniu lygmeniu pripažįstama ir visuotinai saugoma vertybė³. Laisvas asmenų, kapitalo ir prekių judėjimas Europos Sąjungoje lemia, kad asmenų civiliniai ginčai dažnai peržengia vienos valstybės narės teritoriją. Daugėjant tarptautinių elementų turinčių ginčų, Sąjungoje kilo poreikis užtikrinti efektyvią ir realią asmens pažeistų civilinių teisių gynybą. Viena iš būtinų šio tikslo įgyvendinimo sąlygų – paprastesnis ES valstybių narių teismų civilinėse bylose priimtų sprendimų vykdymas visoje ES. Šiam tikslui pasiekti naujausiuose ES teisės aktuose, susijusiuose su civilinėmis (komercinėmis) bylomis, buvo atsisakyta egzekvatūros (reikalavimo pripažinti teismo sprendimą prieš jį vykdančią) ir įtvirtintas laisvo sprendimų judėjimo principas⁴.

Teisės į teisminę gynybą įgyvendinimas neapsiriboja vien teismo sprendimo, kaip vientiso individualaus teisės taikymo baigiamojo akto dėl ginčo esmės, priėmimu. Nuo to, kaip vykdomi teismų sprendimai, priklauso teisės į teisminę gynybą įgyvendinimas ir efektyvus pažeistų arba ginčijamų asmenų subjektinių teisių ar įstatymų saugomų interesų gynimas⁵. Dar 1997 metais Europos Žmogaus Teisių Teismas byloje *Hornsby prieš Graikiją* konstatavo, kad bet kurio teismo priimtas sprendimas turi būti vykdomas, todėl vykdymo procesas laikomas neatskiriama teismo proceso dalimi Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio tikslų

1 Prieš du šimtmečius gyvenusio Anglijos teisėjo sero James Burrough viešąją tvarką apibūdinusi citata (angl. *public policy is a very unruly horse, and when you get astride, you never know where it will carry you*).

2 Buvusio Jungtinės Karalystės apeliacinio teismo lordo Lord Denning citata (angl. *with a good man in the saddle, the unruly horse can be kept in control. It can jump over obstacles. It can leap the fences put up by frictions and come down on the side of justice*).

3 Ši teisė įtvirtinta šiuose tarptautiniuose dokumentuose: i) 1948 m. Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje (10 straipsnyje); ii) 1950 m. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje (6 straipsnio 1 dalyje); iii) 1966 m. Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte (14 straipsnyje); iv) 1981 m. Afrikos žmogaus ir tautų teisių chartijoje (7 straipsnyje); v) 2000 m. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje (47 straipsnyje).

4 Pavyzdžiui, reglamentas „Briuselis Ia“.

5 Egidija Stauskienė, „Teisinė vykdymo proceso prigimtis“, *Jurisprudencija* 1(91) (2007): 72.

kontekste. Jei valstybės vidaus teisė neužtikrintų teismų sprendimų vykdymo, tai teisė į teisingą bylos nagrinėjimą būtų iliuzinė⁶. Atitinkamai teismo sprendimo realaus įvykdymo poreikį ES tarptautinėje privatinėje teisėje rodo ir laisvo teismų sprendimų judėjimo principas, reiškiantis, kad įprastai vienoje ES valstybėje narėje priimtas teismo sprendimas turėtų būti vykdomas (pripažįstamas) ir kitose ES valstybėse narėse, taip užtikrinant ir jo privalomumo (*res judicata*) elementą.

Teisės į teisingą bylos nagrinėjimą veiksmingumas priklauso nuo teismo sprendimo, kuriuo išsprendžiamas asmenų ginčas, realaus įgyvendinimo efektyvumo. Todėl vienas iš pagrindinių Lisabonos sutartyje Europos Sąjungos išsikeltų tikslų – vidaus sienų neturinčios laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės sukūrimas⁷, kuris neįgyvendinamas be valstybių narių abipusio bendradarbiavimo civilinėse bylose.

ES plėtojamas teisminis bendradarbiavimas civilinėse bylose grindžiamas teisminių ir neteisminių sprendimų tarpusavio pripažinimo principu⁸. Pirmosios laisvo sprendimų judėjimo Europos Sąjungoje užuomazgos pastebimos Europos ekonominės bendrijos steigimo (EEB) sutartyje (dar vadinamoje Romos sutartimi)⁹. Įgyvendinant Romos sutarties 220 straipsnį dėl teismo sprendimų ir arbitražo sprendimų tarp valstybių narių pripažinimo ir vykdymo formalumų supaprastinimo, 1968 metais buvo priimta Briuselio konvencija dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose vykdymo¹⁰. Šios konvencijos 26 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad susitariančiojoje valstybėje priimtas teismo sprendimas pripažįstamas kitose susitariančiojose valstybėse nereikalaujant specialios procedūros, tačiau toks sprendimas tampa vykdytinas tik suinteresuoto asmens prašymu pripažinus jį kitoje susitariančiojoje valstybėje.

Nors nuo pat EEB sukūrimo efektyvus laisvo sprendimų judėjimo principo įgyvendinimas buvo įvardijamas kaip viena iš pagrindinių bendros ir veiksmingos rinkos sukūrimo prielaidų, Briuselio konvencijos šalys 27 straipsnyje numatė šio principo

6 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1997 m. kovo 19 d. sprendimas byloje *Hornsby prieš Graikiją*, pareiškimo Nr. 18357/91“, para. 40, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-58020>.

7 „Lisabonos sutartis, iš dalies keičianti Europos Sąjungos sutartį ir Europos bendrijos steigimo sutartį“, 2 straipsnio 2 dalis, EUR-Lex, žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=OJ:C:2007:306:TOC>.

8 „Europos Sąjungos sutartis“, 81 straipsnis, EUR-Lex, žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:115:0013:0045:lt:PDF>.

9 Romos sutarties 220 straipsnyje įtvirtinta, kad prirėikus valstybės narės savo piliečių labai derėsis tarpusavyje siekdamas užtikrinti teismo sprendimų ir arbitražo sprendimų tarpusavio pripažinimo ir vykdymo formalumų supaprastinimą (vok. *Soweit erforderlich, leiten die Mitgliedstaaten untereinander Verhandlungen ein, um zugunsten ihrer Staatsangehörigen folgendes sicherzustellen: <...> die Vereinfachung der Förmlichkeiten für die gegenseitige Anerkennung und Vollstreckung richterlicher Entscheidungen und Schiedssprüche*).

10 „1968 m. Briuselio konvencija dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose vykdymo“, preambulė, EUR-lex, žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d., <https://eur-lex.europa.eu/eli/convention/1972/454/oj>.

išimtis – sprendimų nepripažinimo pagrindus. Viena iš minėtoje konvencijoje įtvirtintų išimčių – pagrindas atsisakyti pripažinti vienoje valstybėje narėje priimtą sprendimą, jei jo pripažinimas prieštarauja susitariančiosios valstybės, kurioje siekiama pripažinimo, viešajai tvarkai¹¹.

Visuotinai pripažįstama, kad teismo sprendimas yra viena iš valstybės valdžios išraiškų. Todėl jo galia įprastai ribojama valstybės, kurioje sprendimas priimtas, teritorija¹². Nors socialinė ir ekonominė padėtis įpareigoja valstybes atsižvelgti užsienio valstybių teismų sprendimus, tačiau net ir dvidešimt pirmame amžiuje užsienio teismo sprendimo vykdymas vis dar laikomas kišimusi į kitos valstybės suverenitetą¹³. O viešosios tvarkos išimtimi siekiama užtikrinti valstybės suvereniteto apsaugą ir kiekvienos valstybės konstitucinę santvarką. Tačiau tiek teoriniu, tiek praktiniu lygmenimis iki šių dienų šios išlygos taikymas dažnai kelia dvejopas diskusijas.

ES tarptautinės privatinės teisės aktuose nėra vienodai apibrėžta viešosios tvarkos, kaip sprendimų nepripažinimo pagrindo, sąvoka. Šio nepripažinimo pagrindo turinys nėra visiškai aiškiai atskleidžiamas ir ES teisminių institucijų praktikoje, o tai lemia ir sudėtingą šios sąvokos taikymą.

Vertinant istoriškai, dėl šios išlygos nemažai abejonų buvo išsakyta dar svarstant Briuselio konvencijos projektą. Konvencija buvo kritikuojama kaip prieštaraujanti laisvo teismų sprendimų judėjimo principui EEB¹⁴. Kritikų nuogaštavimu, pripažįtančiosioms valstybėms ji leidžia piktnaudžiauti jos taikymu taip paneigiant pagrindinį konvencijos tikslą – sukurti valstybių narių abipusiu pasitikėjimu grindžiamą Europos rinką¹⁵. Tačiau šios išlygos šalininkai šiuos nuogaštavimus laikė perdėtais ir nepagrįstais dėl riboto šios išlygos praktinio taikymo¹⁶.

Nepaisant šios kritikos, viešoji tvarka kaip teismų sprendimų nepripažinimo išlyga išliko ir šiuolaikinėje Europos Sąjungos teisėje, susijusioje su civilinėse bylose priimtų sprendimų pripažinimu ir leidimu vykdyti. Reglamento „Briuselis Ia“¹⁷ 45 straipsnio 1 dalies a punkte nustatyta, kad bet kurios suinteresuotosios šalies prašymu teismo sprendimas nepripažįstamas, jei toks pripažinimas aiškiai prieštarauja valstybės narės, į kurią kreipiamasi, viešajai tvarkai (pranc. *ordre public*). Iš esmės analogiška viešosios

11 *Ibid.*, 27 straipsnio 1 punktas.

12 Vesna Rijavec ir kt., *Remedies Concerning Enforcement of Foreign. Brussels I Recast* (Wolters Kluwer, 2018), 39.

13 *Ibid.*

14 Peter Kaye, *Civil Jurisdiction and Enforcement of Foreign Judgments* (Professional Books Ltd, 1987).

15 Karen E. Minehan, „The Public Policy Exception to the Enforcement of Foreign Judgments: Necessary or Nemesis“. *Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review*, 1996, p. 795–796, žiūrėta 2020 m. rugpjūčio 17 d., <https://digitalcommons.lmu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1399&context=ilr>.

16 *Ibid.*, 796.

17 „Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo“, EUR-Lex, žiūrėta 2020 m. rugpjūčio 17 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX:32012R1215>.

tvarkos išlyga įtvirtinta reglamento „Briuselis IIa“¹⁸ 23 straipsnio a punkte, Paveldėjimo reglamento¹⁹ 40 straipsnio a punkte, Išlaikymo reglamento²⁰ 24 straipsnio a punkte, Europinio sąskaitos blokavimo įsakymo procedūros reglamento 34 straipsnio 2 dalyje. Viešosios tvarkos išlyga įtvirtinta ir Nemokumo reglamento²¹ 33 straipsnyje, pagal kurią bet kuri valstybė narė gali atsisakyti pripažinti kitoje valstybėje narėje iškeltą nemokumo bylą arba vykdyti tokioje byloje priimtą teismo sprendimą, jei tokio pripažinimo ar vykdymo padariniai akivaizdžiai prieštarautų tos valstybės viešajai tvarkai, ypač jos pagrindiniams principams, arba asmens konstitucinėms teisėms ir laisvėms. Skirtingai negu kituose pirmiau nurodytuose reglamentuose, viešosios tvarkos išlyga yra vienintelis nemokumo byloje priimtų sprendimų nepripažinimo pagrindas. Tačiau ne visose su civilinėmis bylomis susijusiose Europos Sąjungos teisėkūros iniciatyvose įtvirtinta viešosios tvarkos kaip nepripažinimo ir atsisakymo vykdyti sprendimus išlyga. Prie tokių teisės aktų priskirtini Europos mokėjimo įsakymo reglamentas²² ir Ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūros reglamentas²³. Šiuose ES teisės aktuose reglamentuojamas sumarinis civilinis procesas ir siekiama paspartinti negrąžintų skolų, nekeliančių abejonių, išieškojimą Europos Sąjungoje.

Nors viešoji tvarka, kaip užsienio valstybių narių teismų priimtų sprendimų nepripažinimo pagrindas, įtvirtinta daugelyje minėtų ES teisinių priemonių, taikomų civilinėse ir komercinėse bylose, atsižvelgiant į ribotą šio tyrimo apimtį, darbe bus analizuojamas viešosios tvarkos išlygos taikymas tik reglamento „Briuselis Ia“ ir jo pirmakų (Briuselio konvencijos ir reglamento „Briuselis I“) kontekste. Taip pat šio tyrimo tema lemia, kad darbe daugiausia dėmesio bus skiriama procesinei viešajai tvarkai dėl glaudaus jos santykio su teise į teisingą bylos nagrinėjimą. Be to, darbe analizuojami praktiniai viešosios tvarkos pagrindo taikymo pavyzdžiai atskleidžia labai retus valstybių narių teisės sistemų ir tradicijų skirtumus, kurie sudarytų pagrindą remtis

18 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantį Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000 (OJ L 338, 2003, p. 1–29), žiūrėta 2020 m. rugpjūčio 17 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32003R2201>.

19 „Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantį Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000“, EUR-Lex, žiūrėta 2020 m. rugpjūčio 17 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32003R2201>.

20 „Tarybos reglamentas (EB) Nr. 4/2009 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo bei bendradarbiavimo išlaikymo prievolių srityje“, EUR-Lex, žiūrėta 2020 m. rugpjūčio 17 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32009R0004>.

21 „Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2015/848 dėl nemokumo bylų“, EUR-Lex, žiūrėta 2020 m. rugpjūčio 17 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32015R0848>.

22 „Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1896/2006, nustatantis Europos mokėjimo įsakymo procedūrą“, EUR-Lex, žiūrėta 2022 m. rugpjūčio 17 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32006R1896&from=LT>.

23 „Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 861/2007, nustatantis Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą“, EUR-Lex, žiūrėta 2022 m. rugpjūčio 17 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32007R0861>.

materialiaja viešąja tvarka kaip teismo sprendimo nepripažinimo pagrindu. Taip pat ribotas materialiosios viešosios tvarkos pagrindo taikymas grindžiamas ir reglamente „Briuselis Ia“ įtvirtintu aiškiu draudimu tikrinti, ar kitos valstybės narės teismas tinkamai taikė ir aiškino teisę bei teisingai pasisakė dėl ginčo esmės²⁴. Vis dėlto, siekiant atskleisti materialiosios ir procesinės viešosios tvarkos skirtumus, tyrimo pirmojoje dalyje skiriama dėmesio (nors ir nedaug) ir materialiajai viešajai tvarkai kaip teismų sprendimų nepripažinimo pagrindu.

Viešosios tvarkos išlyga neabejotinai susijusi su pagrindinėmis Europos Sąjungos teisėmis ir laisvėmis, taip pat ekonominiais santykiais. Europos Komisijos teigimu, greitas skolų išieškojimas yra labai svarbus Europos Sąjungos ekonominės veiklos vykdytojams ir tinkamam vidaus rinkos veikimui²⁵. Kadangi viešosios tvarkos išlygos taikymas tiesiogiai nulemia kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo vykdymą, jos autonominis taikymas ir aiškinimas valstybėse narėse daro įtaką ir Europos Sąjungos vidaus rinkos tinkamam veikimui.

Pirmą kartą klausimas dėl viešosios tvarkos turinio ESTT buvo pateiktas 1974 metais byloje *Yvonne Van Duyn prieš Home Office*²⁶, kurioje teismas laikėsi tradicinio požiūrio, teigdamas, kad viešoji tvarka yra nacionalinė sąvoka (t. y. konkreti visuomeninė kiekvienos valstybės narės tvarka), kuri laikui bėgant gali būti pakeista. Iš esmės panašios pozicijos ESTT laikėsi ir vėliau nagrinėtose bylose, tačiau vėlesnėje praktikoje teismas susiaurino valstybių narių autonomiškumą aiškinant ir taikant viešosios tvarkos išlygą, nurodydamas, kad nors valstybės narės yra laisvos nustatyti viešosios tvarkos sąvokos turinį, tačiau šios sąvokos ribų aiškinimas priklauso ESTT kompetencijai²⁷. Taigi, dėl abstraktaus ir neaiškaus bei dinamiško viešosios tvarkos išlygos turinio tiek

24 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2016 m. gegužės 26 d. prejudicinis sprendimas byloje *Rüdolfs Meroni prieš Recoletos Limited*, bylos Nr. C-559/14“, para. 41 Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=178741&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=14965776>.

25 Žr. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/PRES_05_296 (žiūrėta 2022 m. rugpjūčio 17 d.).

26 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1974 m. gruodžio 4 d. prejudicinis sprendimas byloje *Yvonne van Duyn prieš Home Office*, bylos Nr. 41-74“, para. 18, EUR-Lex, žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61974CJ0041>.

27 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2000 m. gegužės 11 d. prejudicinis sprendimas byloje *Régie Nationale des Usines Renault SA prieš Maxicar SpA ir Orazio Formento*, bylos Nr. C-38/98“, EUR-Lex, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:61998CJ0038>.

„Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2000 m. kovo 28 d. prejudicinis sprendimas byloje *Dieter Krombach prieš André Bamberski*, bylos Nr. C-7/98“, Curia, žiūrėta 2022 m. rugpjūčio 17 d., <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=45196&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=14964102>.

„Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2014 m. spalio 23 d. prejudicinis sprendimas byloje *flyLAL-Lithuanian Airlines AS prieš Starptautiskā lidosta Rīga VAS, Air Baltic Corporation AS*, bylos Nr. C-302/13“, para. 47, Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=158845&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3514552>.

praktiniu, tiek doktrininu lygmenimis nuolatos kyla probleminių klausimų dėl tinkamo šios išlygos taikymo, taip pat jos suderinamumo su laisvo sprendimų judėjimo Europos Sąjungoje principu, kuriuo grindžiama reglamento „Briuselis Ia“ sistema, taip pat valstybės suvereniteto ir konstitucinės santvarkos apsauga.

Šio tyrimo aktualumą taip pat pagrindžia ir naujausios su reglamento „Briuselis Ia“ reforma susijusios ataskaitos, kuriose dėmesio skiriama ne tik valstybių narių teismų priimtų sprendimų vykdymui ir jų nepripažinimo pagrindų taikymui, bet ir efektyvesniam tarpvalstybiniam teismų sprendimų vykdymui²⁸.

Tyrimo problematika. Vienas iš esminių ES tikslų – sukurti bendrąją rinką, kurios funkcionavimas būtų tiesiogiai susijęs su Bendrijos teisės subjektais²⁹. Romos sutartimi sukurta bendroji rinka buvo skirta prekybos kliūtims tarp valstybių narių panaikinti, siekiant padidinti ekonominę gerovę ir prisidėti prie „vis glaudesnės Europos tautų sąjungos“ kūrimo. 1986 m. Suvestiniu Europos aktu į EEB sutartį buvo įtrauktas tikslas sukurti vidaus rinką, apibrėžiant ją kaip „vidaus sienų neturinčią erdvę, kurioje užtikrinamas laisvas prekių, asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas“³⁰. Sėkmingai funkcionuojanti laisvės, saugumo ir teisingumo erdvė neįmanoma be efektyvaus tarpvalstybinio teisinio bendradarbiavimo³¹. Vienas tokių tarpvalstybinio bendradarbiavimo pavyzdžių yra teisminis bendradarbiavimas civilinėse bylose (SESV 81 straipsnis). Tam tikri skirtumai tarp jurisdikciją ir teismo sprendimų pripažinimą reglamentuojančių nacionalinių taisyklių trukdo patikimai veikti vidaus rinkai, o nuostatos dėl jurisdikcijos kolizinių normų civilinėse ir komercinėse bylose suvienodinimo, siekiant užtikrinti greitą ir paprastą valstybėse narėse priimtų teismo sprendimų pripažinimą ir vykdymą, yra labai svarbios³². Todėl efektyvus teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti procedūros funkcionavimas yra glaudžiai susijęs su ES vidaus rinkos veikimu ir plėtra.

Vienoje valstybėje priimtas teismo sprendimas įprastai savaime nesukelia teisinių padarinių kitoje valstybėje³³. Civilinėse ir komercinėse bylose priimtų teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti procedūra nustatyta reglamente „Briuselis Ia“,

28 Pvz., žr. Burkhard Hess ir kt., „The Reform of the Brussels Ibis Regulation“. *Max Plank Institute Luxembourg Research Paper Series* 6 (2022): 1-38, <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4278741>.

Burkhard Hess ir kt., „The Reform of the Brussels Ibis Regulation“. *University of Vienna* (2024): 1-51, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4853421.

29 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1963 m. vasario 5 d. prejudicinis sprendimas byloje *NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos prieš Nederlandse administratie der belastingen*, bylos Nr. C-26/62“, Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=BE3DCD1EE98A0CED97513CC949CC6EB2?text=&docid=87120&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=7035852>.

30 Žr. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/33/the-internal-market-general-principles>.

31 Agnė Kisieliauskaitė, „Viešosios tvarkos sąvoka „Briuselis I“ reglamente“, *Teisė* 102 (2017): 108, <https://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/10521/8877>.

32 Reglamento „Briuselis Ia“ preambulės 4 punktą.

33 Rijavec, *supra note*, 12: 54.

kuriame įtvirtintas laisvas teismų sprendimų judėjimas³⁴. Laisvo sprendimų judėjimo principas ES teisėje lemia, kad vienoje valstybėje narėje įsiteisėjęs teismo sprendimas civilinėje byloje savaime sukelia atitinkamus teisinius padarinius visose kitose valstybėse narėse. Tačiau pripažįstama, kad, esant tam tikriems pagrindams, vienoje valstybėje priimtas teismo sprendimas gali būti nepripažįstamas kitoje valstybėje, jei yra tam tikrų išimtinių aplinkybių³⁵.

Nepaisant to, kad reglamentu „Briuselis Ia“ buvo panaikinta egzekvatūra (užsienio valstybių narių teismų sprendimų pripažinimo procedūra), tokių sprendimų nepripažinimo procedūra, kurios vienas iš tikslų – užtikrinti asmenims teisę į teisminę gynybą ir pašalinti grėsmes šios teisės pažeidimui³⁶, šiame reglamente išliko. Vienas iš pagrindų, ribojančių laisvo teismo sprendimų judėjimo principą, yra viešosios tvarkos pažeidimas³⁷.

Viena vertus, nepagrįstai atsisakius pripažinti kitoje valstybėje narėje priimtą sprendimą, gali būti paneigta asmens, kurio naudai priimtas šis sprendimas, subjektinės teisės apsauga ir teisės į teisingą bylos nagrinėjimą veiksmingumas. Kita vertus, nepagrįstai netenkinus asmens prašymo atsisakyti pripažinti ir vykdyti kitoje valstybėje priimtą teismo sprendimą, gali būti paneigta priešingos šalies teisė į teisminę gynybą vykdymo procese, taip pat sprendimą pripažįstančios valstybės suverenitetas, konstitucinė santvarka ar toje visuomenėje pripažįstamos ir gerbiamos moralės normos. Taigi, užsienio teismų sprendimų nepripažinimo procese ši klausimą sprendžiančiam teismui keliami užduoties rasti tinkamą šių tarpusavyje nuolat konkuruojančių vertybių ir interesų pusiausvyrą.

Vis dėlto teisės aiškinti viešosios tvarkos turinį suteikimas išimtinai valstybių narių teismams gali kelti grėsmę vienam iš pagrindinių Europos Sąjungos tikslų – sukurti valstybių narių abipusiu pasitikėjimu grindžiamą Europos rinką ir supaprastinti užsienio teismų sprendimų pripažinimą ir vykdymą, panaikinant formalumus bei užtikrinant laisvą sprendimų judėjimą tarp valstybių narių bei teisinį tikrumą. Taigi, nors viešosios tvarkos išlygos sąvokos aiškinimo diskrecija priskirta valstybių narių teismams, t. y. valstybės narės yra laisvos nustatyti viešosios tvarkos sąvokos turinį, tačiau šios sąvokos ribų aiškinimas priklauso ESTT kompetencijai³⁸. Atsisakydami pripažinti ir vykdyti kitoje valstybėje narėje priimtą teismo sprendimą, nacionaliniai teismai yra laisvi nustatyti taisykles, kurios konkrečioje valstybėje narėje laikytinos viešosios

34 Reglamento „Briuselis Ia“ preambulės 27 punktas.

35 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2023 m. rugsėjo 7 d. prejudicinis sprendimas byloje *Charles Taylor Adjusting Limited, FD prieš Starlight Shipping Company and Overseas Marine Enterprises Inc.*, bylos Nr. C-590/21“, para. 32 ir jame nurodyta jurisprudencija, Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=277063&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1495485>.

36 Reglamento „Briuselis Ia“ preambulės 29 punktas.

37 Reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies a punktas.

38 *Charles Taylor Adjusting Limited, FD prieš Starlight Shipping Company and Overseas Marine Enterprises Inc.*, op. cit., 35, para. 33 ir jame nurodyta jurisprudencija.

tvarkos dalimi, tačiau tai, ar šios taisyklės iš tiesų prilygsta viešosios tvarkos nuostatomis (kai yra nacionalinio teismo kreipimasis dėl prejudicinio sprendimo), sprendžia ESTT³⁹. Todėl kyla klausimų, ar Europos Sąjungos teisėje įtvirtintos priemonės (nacionalinių teismų galimybė kreiptis į ESTT dėl prejudicinio sprendimo) yra pakankamos ir veiksmingos, siekiant užtikrinti veiksmingą ir pagrįstą viešosios tvarkos išlygos taikymą ir aiškinimą bei išlaikyti tinkamą užsienio valstybių teismų sprendimų nepripažinimo procese esančių konkuruojančių interesų pusiausvyrą ir teisės į teisingą bylos nagrinėjimą apsaugą⁴⁰.

Viešosios tvarkos išlygos ir teisės į teisingą bylos nagrinėjimą suderinamumo problematika kyla ir tais atvejais, kai valstybėje narėje prašoma atsisakyti pripažinti kitoje valstybėje narėje priimtą sprendimą dėl jo prieštaravimo procesinei viešajai tvarkai, o pripažįstamas sprendimas buvo patvirtintas kilmės valstybėje patikrinus jį instancine tvarka. Viena vertus, sprendimą pripažįstančios valstybės atsisakymas pripažinti tokį sprendimą procesinės viešosios tvarkos pagrindu galėtų būti laikomas pripažinimo klausimą sprendžiančio teismo kišimasis į kitos valstybės narės teismo procesą. Kita vertus, iš Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo kylantis asmenų lygybės principas įpareigoja valstybes nares užtikrinti vienodą visų asmenų teisių ir laisvių įgyvendinimą. Todėl taikant viešosios tvarkos išlygą sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti procese nuolatos kyla minėtų vertybių ir tikslų suderinamumo bei pusiausvyros išlaikymo problema.

Tinkamas viešosios tvarkos išlygos taikymas yra neatsiejama pagrindinių žmogaus teisių sudedamoji dalis. Nors EŽTK nereglamentuojama viešosios tvarkos išlyga, tačiau tam tikros jos taikymo gairės pateikiamos EŽTT praktikoje. Pavyzdžiui, byloje *Négrépontis-Giannisis prieš Graikiją* EŽTT yra pripažinęs, kad viešosios tvarkos išlyga negali būti aiškinama neteisėtai ir neproporcingai⁴¹. Vadinas, viešosios tvarkos išlyga negali neproporcingai apsunkinti asmenų teisės į kitoje valstybėje priimto teismo sprendimo pripažinimą ir vykdymą. Tačiau atsižvelgiant į iš EŽTT praktikos matomus valstybių narių asmens teisių pažeidimus, galima spręsti apie svarbų viešosios tvarkos išlygos vaidmenį Europos Sąjungoje užtikrinant Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas teisės į teisingą bylos nagrinėjimą dalis.

ESTT praktikoje netiesiogiai pripažinta, kad teisė į teisingą teismo procesą yra viešosios tvarkos dalis⁴². Tačiau ne bet koks šios teisės pažeidimas gali būti pakankamas

39 Kisieliauskaitė, *supra note*, 31: 112.

40 „Europos Žmogaus Teisių Teismo teisėjų Rozakio, Tulkens, Trajos, Botoucharovos, Zagrebelsky ir Garlicki 2005 m. birželio 30 d. atskiroji nuomonė byloje *Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi prieš Airiją*, pareiškimo Nr. 45036/98“, para. 3, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69564>.

41 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. gegužės 11 d. sprendimas byloje *Négrépontis-Giannisis prieš Graikiją*, pareiškimo Nr. 56759/08“, para. 90, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-138592>.

42 *Dieter Krombach prieš André Bamperski, supra note*, 27, para. 42-43.

pagrindas nepripažinti kitoje valstybėje narėje priimto sprendimo⁴³. Viešosios tvarkos išlyga galima remtis tik tada, jei kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo pripažinimas arba vykdymas būtų toks nesuderinamas su valstybės, kurioje prašoma pripažinti sprendimą, teisine sistema, kad tai pažeistų pagrindinį principą. Taigi, pažeidimas turi sudaryti teisės normos, kuri valstybės, kurioje prašoma pripažinti sprendimą, teisės sistemoje laikoma esmine, akivaizdų pažeidimą arba teisės, kuri toje teisės sistemoje laikoma pagrindine, akivaizdų pažeidimą⁴⁴.

Šiame darbe pateikiami ES valstybių narių, ESTT ir EŽTT praktikos pavyzdžiai rodo, kad dėl viešosios tvarkos išlygos lankstumo ir neapibrėžtumo kyla šios išlygos vienodo aiškinimo ir taikymo užtikrinimo problema, o Europos Sąjungos taisyklėse (išskyrus sprendimą pripažįstančios valstybės nacionalinio teismo kreipimąsi į ESTT dėl prejudicinio sprendimo) nenustatyta kitų priemonių, leidžiančių asmenims užtikrinti veiksmingą jų teisės į teisingą bylos nagrinėjimą įgyvendinimą. Taip pat darbe atskleidžiami reglamente „Briuselis Ia“ įtvirtintos nepripažinimo procedūros tam tikri reglamentavimo trūkumai, susiję su palankiausios jurisdikcijos paieškos (angl. *forum shopping*) atvejais, taip pat vykdymo vietos teismo galimybėmis remtis viešosios tvarkos išlyga savo iniciatyva.

Taigi, apibendrintai teigiant, šiame tyrime analizuojami tokie esminiai šio tyrimo probleminiai klausimai:

1. Ar Europos Sąjungos teisėje įtvirtinta priemonė (nacionalinių teismų galimybė kreiptis į ESTT dėl prejudicinio sprendimo) yra pakankama ir veiksminga, siekiant užtikrinti efektyvų ir pagrįstą viešosios tvarkos išlygos taikymą ir aiškinimą bei išlaikyti tinkamą užsienio valstybių teismų sprendimų nepripažinimo procese konkuruojančių kreditoriaus ir skolininko interesų pusiausvyrą, įskaitant ir teisės į teisingą bylos nagrinėjimą apsaugą?
2. Ar viešosios tvarkos pagrindo taikymas, atsižvelgiant į jo turinį, gali priklausyti tik nuo asmens valios, ar priešingai – viešosios tvarkos pagrindo esmė turi suteikti teismui galimybę remtis šiuo pagrindu savo iniciatyva?
3. Ar viešosios tvarkos pagrindas turėtų būti suprantamas kaip teisinė ar kaip politinė kategorija?
4. Kokie pagrindiniai reglamente „Briuselis Ia“ įtvirtinto šiuolaikinės viešosios tvarkos pagrindo tikslai ir kaip jie pasikeitė nuo viešosios tvarkos doktrinos ištakos laikų?
5. Ar reglamente „Briuselis Ia“ nustatyti teismų sprendimų nepripažinimo pagrindai neturėtų būti papildyti nuostata, leidžiančia nepripažinti kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo, kai jis priimtas pažeidžiant šalių sudarytą

43 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2012 m. rugsėjo 6 d. prejudicinis sprendimas byloje *Trade Agency Ltd prieš Seramico Investments Ltd*, bylos Nr. C-619/10“, para. 62, Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=126427&pageInd ex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=121456>.

44 *Ibid.*, para. 51.

susitarimą dėl jurisdikcijos, kuriuo kitos valstybės narės teismui šalių suteikta išimtinė jurisdikcija spręsti kilusį ginčą?

6. Ar bet kurie teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimai gali būti pagrindas nepripažinti kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo procesinės viešosios tvarkos pagrindu?
7. Kokiais atvejais galimas dalinis užsienio valstybės narės teismo sprendimo pripažinimas, kai kita tokio sprendimo dalis pripažįstama prieštaraujancia viešajai tvarkai?
8. Kokia vykdymo vietos valstybės narės teismo sprendimo nepripažinti kitoje valstybėje narėje priimto sprendimo dėl jo prieštaravimo viešajai tvarkai ar kitam reglamente „Briuselis Ia“ nustatytam pagrindui galia kitose valstybėse narėse?
9. Kokie teismo priimami galutiniai individualūs teisės taikymo aktai laikytini „sprendimais“, kuriems taikomas laisvo sprendimų judėjimo ES principas civilinio proceso teisėje ir atitinkamai teismų sprendimų nepripažinimo pagrindus ir tvarką reglamentuojančios nuostatos?

Kadangi reglamentas „Briuselis Ia“ pakeitė iki tol galiojusius reglamentą „Briuselis I“ ir Briuselio konvenciją, kurių nuostatos kai kuria apimtimi sutampa arba yra panašios, todėl, šiame tyrime analizuojant tarptautinių teismų praktiką ar tam tikrus institutus, reglamentas „Briuselis Ia“, reglamentas „Briuselis I“ ir Briuselio konvencija kartu vadinami Briuselio režimu.

Mokslinis tyrimo naujumas ir jo reikšmė. Užsienio valstybių narių teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti temai ES lygmeniu skiriama daug dėmesio, kadangi efektyvios teisingumo erdvės sukūrimas yra vienas iš pagrindinių ES tikslų. Nors užsienio valstybėse egzistuoja tam tikrų tyrimų, susijusių su viešosios tvarkos išlygos pagal reglamentą „Briuselis Ia“ (įskaitant reglamentą „Briuselis I“ ir Briuselio konvenciją) taikymą, vis dėlto šiame tyrime pateikiamas sisteminis procesinės viešosios tvarkos išlygos santykis su teise į teisingą bylos nagrinėjimą.

Nors tam tikri šiame darbe nagrinėjami klausimai aptariami teisės doktrinos darbuose⁴⁵, sisteminė procesinės viešosios tvarkos išlygos taikymo problematika ir jos santykio su teise į teisingą bylos nagrinėjimą analizė Lietuvos teisės doktrinoje nėra atlikta. Lietuvos teisės doktrinoje egzistuoja vos keletas su disertacijos tema susijusių mokslinių publikacijų.

Mokslinio tyrimo naujumą ir reikšmę taip pat patvirtina keli aspektai.

Pirma, abipusis valstybių narių pasitikėjimas ir laisvas sprendimų judėjimas ES laikomas vienu iš pagrindinių principų, kuriuo grindžiama reglamento „Briuselis Ia“ sistema. Vis dėlto reglamente „Briuselis Ia“ išlikusi ir šio principo išimtis, t. y. kitose valstybėse narėse priimtų sprendimų nepripažinimo procedūra ir atsakymo pripažinti šiuos sprendimus pagrindai. Lietuvos teisės doktrinoje pirmą kartą nagrinėjamos

45 Remigijus Jokubauskas ir kt., *Užsienio teismų sprendimų pripažinimas ir leidimas vykdyti Lietuvos Respublikoje* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2020), <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/7dd5f1e-21c1-4d8d-82a7-78b0ed1d7999/content>.

procesinės viešosios tvarkos išlygos taikymo problemos. Šiame tyrime atlikta analizė leis užtikrinti nuoseklesnę viešosios tvarkos išlygos pagal reglamentą „Briuselis Ia“ taikymą. Todėl šis darbas galėtų būti naudingas teismams taikant ir aiškinant reglamente „Briuselis Ia“ nustatytus nepripažinimo pagrindus bei sprendžiant su jų taikymu praktikoje galinčius kilti probleminius klausimus.

Antra, šiame tyrime viešosios tvarkos išlygos taikymo analizė atliekama remiantis tarptautiniu lygmeniu pripažįstamos ir fundamentalia laikomos teisės į teisingą bylos nagrinėjimą aspektu. Kadangi ES valstybės narės yra prisijungusios prie EŽTK, taip pat joms taikoma Chartija, tyrime atskleidžiami tam tikri reglamento „Briuselis Ia“ trūkumai, susiję su teise į teisingą bylos nagrinėjimą. Todėl šio tyrimo rezultatai taip pat gali būti reikšmingi įgyvendinant vėlesnes reglamento „Briuselis Ia“ reformas, užtikrinant tarptautiniu lygmeniu valstybių narių prisiimtą įsipareigojimą *įgyvendinti* efektyvią teisės į teisingą bylos nagrinėjimą apsaugą. Be to, tyrimo metu atskleidžiama, kad ne visi teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimai gali būti laikomi pagrindu nepripažinti kitoje valstybėje narėje priimtus teismų sprendimus dėl paties teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimo pobūdžio, todėl šis tyrimas taip pat gali būti reikšmingas sprendžiant tam tikras kolizines situacijas, susiklosčiusias tarp teisės į teisingą bylos nagrinėjimą *užtikrinimo ir laisvo sprendimų judėjimo bei abipusio pasitikėjimo ES įgyvendinimo*.

Trečia, Lietuvoje tai pirmasis tyrimas, kuriame atskleidžiama istorinė viešosios tvarkos išlygos kilmė ir reikšmė. Tyrime pristatomos pagrindinės teorijos, leidusios formuotis šiuolaikinei viešosios tvarkos doktrinai tarptautinėje privatinėje teisėje. Manytina, kad šis tyrimo aspektas gali būti reikšmingas tiek valstybių narių teismams aiškinant ir taikant viešosios tvarkos išlygą, tiek teisės doktrinai vėlesniems tyrimams šia tematika. Tyrimo metu atskleidžiama, kad šiuolaikinis viešosios tvarkos doktrinos taikymas reglamente „Briuselis Ia“ yra pakitęs lyginant su tuo, koks buvo pradinėje šios doktrinos vystymosi stadijoje.

Tyrimo objektas – viešoji tvarka kaip užsienio valstybių teismų sprendimų nepripažinimo pagrindas tarpvalstybinėse civilinėse bylose pagal reglamentą „Briuselis Ia“.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti ir atskleisti viešosios tvarkos, kaip sprendimų nepripažinimo pagal reglamentą „Briuselis Ia“ išlygos, turinį, identifikuojant šios išlygos taikymo ir suderinamumo su teise į teisingą bylos nagrinėjimą problematiką.

Šiam tikslui pasiekti keliami tokie uždaviniai:

1. atskleisti viešosios tvarkos, kaip sprendimų nepripažinimo išlygos, kilmę ir raidą tarptautinėje privatinėje teisėje;
2. atskleisti procesinės viešosios tvarkos santykį su pagrindinėmis teisėmis į teisingą bylos nagrinėjimą sudarančiomis procesinėmis garantijomis ir jų veiksminga apsauga tarpvalstybiniame civiliniame procese;
3. išanalizuoti viešosios tvarkos, kaip užsienio teismų sprendimų nepripažinimo išlygos, turinį ir praktines procesines jos taikymo problemas ES tarptautinėje privatinėje teisėje bei pateikti veiksmingo teisės į teisingą bylos nagrinėjimą užtikrinimo tarpvalstybiniame civiliniame procese pasiūlymus.

Tyrimų apžvalga. Darbe bus remiamasi įvairiais teisės šaltiniais, kuriuose nagrinėjama viešoji tvarka kaip užsienio valstybių teismų sprendimų nepripažinimo sąlyga. Lietuvoje šią išlygą nagrinėjo tokie autoriai kaip A. Urbonas⁴⁶, dr. L. Gumuliauskienė⁴⁷, taip pat A. Kisieliauskaitė⁴⁸.

Autorius A. Urbonas nagrinėjo valstybių narių teismų sprendimų bankroto byloje pripažinimą ir vykdymą ES pagal 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1346/2000. Šis autorius, be kita ko, analizavo, kokiais atvejais galėtų būti nepripažįstamas kitoje valstybėje narėje priimtas teismo sprendimas bankroto byloje dėl jo prieštaravimo vykdymo vietos valstybės narės viešajai tvarkai.

Autorė dr. L. Gumuliauskienė disertacijoje „Užsienio teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas civiliniame procese“ nagrinėjo užsienio teismų sprendimų pripažinimo institutą, jo vietą teisės sistemoje, pasaulyje vyraujančius užsienio teismų sprendimų pripažinimo modelius. Šioje disertacijoje taip pat skiriama dėmesio ir užsienio teismų sprendimų vykdymo netaikant egzekvatūros Europos Sąjungoje temai. Vis dėlto šiame moksliniame tyrime viešoji tvarka, kaip užsienio valstybių narių teismų sprendimų nepripažinimo pagrindas, analizuota tik epizodiškai.

Autorės A. Kisieliauskaitės publikuotame straipsnyje nagrinėtas viešosios tvarkos sąvokos turinys ir jos aiškinimo ribos pagal anksčiau galiojusį reglamentą „Briuselis I“. Taip pat šiame darbe, remiantis praktiniais ESTT nagrinėtais pavyzdžiais, be kita ko, analizuojamas viešosios tvarkos santykis su teise į teisingą bylos nagrinėjimą ir ją sudarančiomis asmenų procesinėmis teisėmis ir garantijomis (pavyzdžiui, su teise į motyvuotą teismo sprendimą, su teise į teisminę gynybą). Tačiau šiame tyrime nėra pateikiamas sisteminis viešosios tvarkos išlygos ir teisės į teisingą bylos nagrinėjimą santykis, neanalizuojamas praktinės viešosios tvarkos išlygos taikymo problemos, kurios atskleidžiamos šiame tyrime.

Užsienio doktrinoje viešosios tvarkos išlygą analizavo autoriai prof. dr. X. Kramer⁴⁹,

46 Andrius Urbonas, „Teismo sprendimo bankroto byloje pripažinimas kitoje Europos Sąjungos šalyje narėje“, *Jurisprudencija* 9 (99) (2017): 70–76, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2684>.

47 Laura Gumuliauskienė, „Užsienio teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas civiliniame procese“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2008).

48 Kisieliauskaitė, *supra note*, 31.

49 Xandra Kramer, „Abolition of exequatur under the Brussels I Regulation: effecting and protecting rights in the European judicial area“, *Nederlands Internationaal Privaatrecht (NIPR)* 29(4) (2011): 633–641, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1976276.

Xandra Kramer, „Cross-border Enforcement in the EU: Mutual Trust versus Fair Trial? Towards Principles of European Civil Procedure“, *International Journal of Procedural Law* 2 (2011): 202–230, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1995682.

Xandra Kramer, „Enforcement Under the Brussels Convention: Procedural Public Policy and the Influence of Article 6 ECHR“, *International Lis* (2003): 16–20, 2003, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=988531.

C. H. van Rhee⁵⁰, S. Francq⁵¹, U. Magnus ir P. Mankowski⁵², P. P. Beaumont ir E. Johnston⁵³, autorių kolektyvas, kurį sudarė V. Rijavec, W. Kennett, T. Keresteš⁵⁴, T. Ivanc⁵⁵, taip pat C. Kessedjian⁵⁶, H. P. Meidanis⁵⁷, A. Mills⁵⁸ bei kiti.

Autorės prof. dr. X. Kramer darbuose nagrinėjama egzekvatūros panaikinimo įtaka asmenų teisėms ir jų apsaugai tarpvalstybiniame teismo procese. Su disertacijoje atliekamu tyrimu tam tikra apimtimi susijęs autorės straipsnis „Abolition of exequatur under the Brussels I Regulation: effecting and protecting rights in the European judicial area“ (Egzekvatūros panaikinimas pagal reglamentą „Briuselis I“: teisių užtikrinimas ir apsauga Europos teisminėje erdvėje), kuriame analizuojama ir vertinama Europos Komisijos pasiūlyta reglamento „Briuselis I“ reformos iniciatyva iš viso atsakyti viešosios tvarkos išlygos. Šis aspektas taip pat nagrinėjamas autorių P. Beaumont ir E. Johnston publikacijoje. Skirtingai nei prof. dr. X. Kramer darbe, P. Beaumont ir E. Johnston straipsnyje dėmesio skiriama ir materialiosios bei procesinės viešosios tvarkos išlygos santykio analizei, taip pat nagrinėjamas arbitražo procesų neįtraukimas į reglamento „Briuselis I“ taikymo sritį ir jo įtaka viešosios tvarkos pagrindo taikymui.

Kitoje publikacijoje „Cross-border Enforcement in the EU: Mutual Trust versus

50 C. H. van Rhee, V. Rijavec ir K. Drnovsek. *Cross-border enforcement in Europe: National and international perspectives* (Cambridge: Intersentia, 2020).

51 Francq, Stéphanie. *Public Policy and Overriding Mandatory Rules as Mirrors of the EU System of Thought and Integration: On the 'Europeanness' of Exceptions and Oddities*. In: J. von Hein, E.-M. Kieninger, G. Rühl (eds.), *How European is European Private International Law*, (Cambridge: Intersentia, 2019): 303–332, <http://hdl.handle.net/2078.1/259512>.

52 Ulrich Magnus ir Peter Mankowski. *Brussels I Regulation* (Munchen: Sellier, 2007).
Ulrich Magnus ir Peter Mankowski. *European Commentaries on Private International Law ECPIL, Commentary, Volume I, Brussels Ibis regulation* (Köln: Otto Schimdt, 2016).
Ulrich Magnus ir Peter Mankowski, *European Commentaries on Private International Law ECPIL, Commentary, Volume I, Brussels Ibis regulation* (Köln: Otto Schimdt, 2023).
Vesna Lazić ir Peter Mankowski, *The Brussels I-Bis Regulation. Interpretation and Implementation* (Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2023).

53 Paul Beaumont ir Emma Johnston, „Can Exequatur Be Abolished in Brussels I Whilst Retaining A Public Policy Defence?“, *Journal of Private International Law* 6(2) (2010): 249-279, <https://fakulteti.me/wp-content/uploads/2021/07/PUBLIC-POLICY-BRUSSELS-1.pdf>.

54 Tomaž Keresteš, „Public Policy in Brussels Regulation I: Yesterday, Today and Tomorrow“, *Lexonomica* 8, 2 (2016): 77-91, <https://journals.um.si/index.php/lexonomica/article/view/33>.

55 V. Rijavec, W. Kennett, T. Keresteš, T. Ivanc. *Diversity Of Enforcement Titles in EU* (Cham: Springer, 2023).
Rijavec, *supra note*, 12.

56 Catherine Kessedjian, „Public Order in European Law“, *Erasmus Law Rev* 1 (2007): 25-36, http://www.erasmuslawreview.nl/tijdschrift/ELR/2007/1/ELR_2210-2671_2007_001_001_003.pdf.

57 Haris P. Meidanis, „Public Policy and Ordre Public in the Private International Law of the EC/EU: Traditional Positions of the Member States and Modern Trends“, *European Law Review* 30(1) (2005): 95-110.

58 Alex Mills, „The Dimensions Of Public Policy In Private International Law“, *Journal of Private International Law* 4(2) (2008): 201-236, <https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/1323415/>.

Fair Trial? Towards Principles of European Civil Procedure“ (Tarpvalstybinio vykdymo užtikrinimas ES: Abipusis pasitikėjimas prieš teisingą bylos nagrinėjimą? Europos civilinio proceso principų link) autorė prof. dr. X. Kramer taip pat analizuoja egzektvūtos panaikinimą ir valstybių narių pareigos užtikrinti sąžiningo teismo proceso santykį. Nors šioje publikacijoje skiriama dėmesio procesinei viešosios tvarkos išlygai, tačiau labiausiai šiame straipsnyje akcentuojamas abipusis valstybių narių pasitikėjimo principas, taip pat poreikis užtikrinti tam tikras teisės į teisingą bylos nagrinėjimą garantijas įgyvendinant minėtą principą.

Straipsnyje „Enforcement Under the Brussels Convention: Procedural Public Policy and the Influence of Article 6 ECHR“ (Vykdymas pagal Briuselio konvenciją: procesinė viešoji tvarka ir EŽTK 6 straipsnio įtaka) autorė prof. dr. X. Kramer analizuoja procesinės viešosios tvarkos išlygos reikšmę užtikrinant Konvencijos 6 straipsnyje įtvirtintas teisės į teisingą bylos nagrinėjimą garantijas. Tačiau šiame straipsnyje autorė daugiausia dėmesio skiria vienam Nyderlandų teismo sprendimo nepripažinimo Jungtinėje Karalystėje atvejui viešosios tvarkos pagrindu dėl teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimo. Šioje publikacijoje keliamas klausimas, ar vykdymo vietos valstybė, kurios teismas pripažįsta kitoje valstybėje narėje pažeidžiant Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį priimtą teismo sprendimą, tampa tokio pažeidimo bendrininke.

Autorių U. Magnus, P. Mankowski ir Vesna Lazić darbuose pateikiami ir reglamentų „Briuselis I“ ir „Briuselis Ia“ nuostatų komentarai, kuriuose apibendrintai pateikiama šių nuostatų taikymui aktuali ESTT praktika, taip pat paaiškinamas tam tikrų šių reglamento nuostatų atsiradimo kontekstas. Nors šiuose darbuose iškeliama tam tikri pavieniai probleminiai viešosios tvarkos išlygos taikymo aspektai, tiriami ir šioje disertacijoje, tačiau juose ne visuomet pateikiami atsakymai į iškeltus probleminius klausimus (pavyzdžiui, dėl teismo teisės remtis viešosios tvarkos pagrindu savo iniciatyva).

Autorius T. Keresteš publikacijoje analizuoja, kaip kito viešosios tvarkos išlygos turinys pagal Briuselio konvenciją ir reglamentą „Briuselis I“. Šiame straipsnyje tiriama viešosios tvarkos pagrindo santykis su kitais reglamente „Briuselis I“ nustatytais teismų sprendimų nepripažinimo pagrindais, taip pat nagrinėjamas materialiosios ir procesinės viešosios tvarkos aiškinimo ribos.

Autorė C. Kessedjian, kaip ir kiti pirmiau minėti autoriai, minėtoje publikacijoje analizuoja viešosios tvarkos turinio ribas, tačiau šiame darbe šis tyrimas atliekamas vertinant valstybių narių ir Europos viešosios tvarkos santykį.

Autorių H. P. Meidanis ir A. Mills darbuose, nagrinėjant viešąją tvarką, kaip užsienio teismo sprendimo nepripažinimo pagrindą, daugiau dėmesio skiriama viešosios tvarkos doktrinos vietai tarptautinės privatinės teisės sistemoje, taip pat analizuojamas istorinis šios doktrinos susiformavimo ir vystymosi aspektas.

Nors aptartuose autorių moksliniuose darbuose vienokiais ar kitokiais aspektais nagrinėjama viešoji tvarka, jos samprata ir turinys, taip pat kai kurie probleminiai jos taikymo aspektai, šiuose darbuose neatliekama sisteminė ir lyginamoji viešosios tvarkos išlygos kilmės, jos aiškinimo ir praktinių jos taikymo problemų analizė, nėra nagrinėjamas šios išlygos taikymas ir aiškinimas atskirose valstybėse narėse, taip

patvirtinant arba paneigiant viešosios tvarkos išlygos reikšmę abipusiam Europos Sąjungos valstybių narių bendradarbiavimui. Taip pat svarbiausias pirmiau aptartų darbų akcentas nebuvo būtent procesinės viešosios tvarkos bei jos suderinamumo su teise į teisingą bylos nagrinėjimą analizė. Be to, reikia atsižvelgti ir į tai, kad dauguma minėtų su darbo tyrimu susijusių publikacijų paskelbtos prieš dešimtmetį ir anksčiau.

Tyrimo metodologija. Nagrinėjant viešosios tvarkos, kaip užsienio teismų sprendimų nepripažinimo pagal reglamentą „Briuselis Ia“ išlygos, aiškinimo ir taikymo problematiką naudotasi įprastais tokio pobūdžio tyrimams taikomais metodais⁵⁹.

Istorinis metodas. Istorinis metodas naudojamas pirmajame darbo skyriuje pristatant istorinę viešosios tvarkos išlygos kilmę. Taikant šį metodą atskleidžiamas skirtumas tarp *public policy* (angliškosios sąvokos) ir *ordre public* (prancūziškosios sąvokos) doktrinų, pristatomos pagrindinės kontinentinės ir bendrosios teisės atstovų teorijos, turėjusios didelę įtaką tarptautinės privatinės teisės formavimuisi, įskaitant ir užsienio teismų sprendimų pripažinimo bei viešosios tvarkos išlygos priemonėms. Istorinis metodas leidžia suprasti, kaip susiformavo viešosios tvarkos išlyga, ir atskleisti jos praktinę, socialinę ir ekonominę svarbą.

Lyginamasis metodas. Šis metodas yra vienas iš esminių šiame moksliniame darbe, kadangi autorius atskleidžia viešosios tvarkos išlygos civilinėse ir komercinėse bylose reglamentavimo ir taikymo problemas, analizuodamas tiek pasirinktą šio srities reglamentavimą, tiek teismų praktiką atitinkamose bendrosios ir kontinentinės teisės valstybėse. Autoriaus nuomone, šiame darbe naudojamas lyginamasis metodas leidžia nustatyti, kaip viešosios tvarkos išlyga taikoma valstybėse narėse, t. y. analizuojama pasirinktų užsienio valstybių narių teismų praktika leidžia nustatyti, ar viešosios tvarkos išlygos pagal reglamentą „Briuselis Ia“ turinys suprantamas ir aiškinamas vienodai valstybėse narėse. Taip įvertinama, koks viešosios tvarkos doktrinos turinys įtvirtintas kituose reglamentui „Briuselis Ia“ artimuose tarptautiniuose teisės aktuose (pavyzdžiui, Hagos konvencijoje dėl užsienio teismų sprendimų civilinėse ar komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo), atskleidžiant ir tam tikrus reglamento „Briuselis Ia“ trūkumus šioje srityje.

Dokumentų analizės. Šis tyrimų metodas buvo naudotas duomenims rinkti. Dokumentų analizės metodu tirti įvairūs dokumentiniai šaltiniai, pavyzdžiui, pozityviosios teisės šaltiniai, tarptautinių ir nacionalinių teismų praktika, siekiant apibendrinti ir išanalizuoti šiuose šaltiniuose nurodomą viešosios tvarkos išlygos aiškinimo ir taikymo problematiką, atskleisti jos sąsajas su teise į teisingą bylos nagrinėjimą.

Loginės analizės. Loginės analizės metodas naudotas analizuojant teorines ir praktines viešosios tvarkos išlygos taikymo ir jos suderinamumo su pagrindinėmis teisėmis į teisingą bylos nagrinėjimą nuostatomis problemas, ieškant jų sprendimo būdų, teikiant pasiūlymus ir rekomendacijas.

Apibendrinimo metodas. Apibendrinimo metodas naudotas šiame darbe gana plačiai. Šis metodas taikytas darant išvadas atskirais šiame darbe nagrinėjamais viešosios tvarkos išlygos aiškinimo ir taikymo bei jos suderinamumo su pagrindinėmis teisėmis į

59 Kęstutis Kardelis, *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai* (Šiauliai: Lucilijus, 2007).

teisingą bylos nagrinėjimą nuostatomis klausimais. Tai leidžia apžvelgti dėstomą medžiagą ir išryškinti tyrimo problematiką bei pasiūlymus.

Tyrimo struktūra. Tyrimo struktūra nulemta tyrimo tikslų ir iškeltų uždavinių.

Pirmoje dalyje analizuojama viešosios tvarkos išlygos kilmė. Šioje darbo dalyje apžvelgiamos pagrindinės teorijos, leidusios formuoti viešosios tvarkos doktrinai tarptautinėje privatinėje teisėje, kuri kartu turi didelę reikšmę ir viešosios tvarkos išlygai reglamente „Briuselis Ia“. Taip pat šioje darbo dalyje atskleidžiama viešosios tvarkos išlygos raida reglamento „Briuselis Ia“ ir jo pirmtakų reglamento „Briuselis I“ bei Briuselio konvencijos kontekste.

Antroje dalyje analizuojamos pagrindinės teisės į teisingą bylos nagrinėjimą nuostatos ir jų santykis su viešąja tvarka. Kadangi visos ES valstybės narės yra prisijungusios prie EŽTK, kurioms taikytinas jų prisiimtas įsipareigojimas užtikrinti teisę į teisingą bylos nagrinėjimą, šioje dalyje per pagrindines proceso stadijas (kreipimasi į teismą, bylos nagrinėjimą ir teismų sprendimų vykdymo procesą) atskleidžiamas teisės į teisingą bylos nagrinėjimą turinį sudarančios nuostatos ir jų garantijos. Šioje darbo dalyje siekiama įvertinti, ar ir kokių teisę į teisingą bylos nagrinėjimą sudarančių nuostatų pažeidimas gali būti pagrindas nepripažinti kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo dėl viešosios tvarkos pažeidimo. Taip pat ši tyrimo dalis padeda reikšmingai įvertinti trečiojoje darbo dalyje nagrinėjamus procesinius viešosios tvarkos išlygos taikymo probleminius klausimus.

Pasirinkta antros darbo dalies struktūra nulemta pačios teisės į teisingą bylos nagrinėjimą esmės. Šioje dalyje teisės į teisingą bylos nagrinėjimą santykis su viešosios tvarkos pagrindu atskleidžiamas per keturias pagrindines šio skirsnio dalis. Pirmoje šio skirsnio dalyje atskleidžiamas viešosios tvarkos išlygos ir teisės į teisingą bylos nagrinėjimą (bendrajai prasme) santykis ir dominuojantis apsauginis teisės į teisingą bylos nagrinėjimą viešosios tvarkos išlygos pobūdis. Antroje, trečioje ir ketvirtoje šio skirsnio dalyse teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimai, kaip pagrindas remtis viešosios tvarkos išlyga, vertinami per pagrindines civilinio proceso stadijas: i) bylos iškėlimo (teisės kreiptis į teismą); ii) bylos nagrinėjimo (parengiamosios, nagrinėjimo iš esmės ir sprendimo priėmimo); iii) teismų sprendimų priverstinio vykdymo. Šiame skirsnyje tikslingai nėra išskiriami apeliaciniai ir kasaciniai procesai, kadangi minėtose stadijose nustatytos teisės į teisingą bylos nagrinėjimą procesinės garantijos taikomos iš esmės tokia pačia apimtimi apeliaciniame ir kasaciniame procesuose su tam tikromis išimtimis, nulemtomis šių proceso stadijų ypatumų. Taigi, siekiant išvengti nereikalingų pasikartojimų, tokio papildomo skirstymo atliekant tyrimą nuspėta atsisakyti.

Trečioje dalyje nagrinėjama viešosios tvarkos išlyga pagal reglamentą „Briuselis Ia“ ir praktinės jos taikymo problemos, susijusios su tarpvalstybinio teismų sprendimų vykdymu. Pristatomas šios išlygos turinys, įvairialypės jos funkcijos. Darbe vertinamas ir nagrinėjamas viešosios tvarkos išlygos santykis su kitais reglamente „Briuselis Ia“ nustatytais teismų sprendimų nepripažinimo pagrindais, analizuojamos praktinės jų taikymo problemos.

Kadangi šiame darbe tiriama tema susijusi su teismų sprendimų pagal reglamentą

„Briuselis Ia“ nepripažinimo procedūra, šioje darbo dalyje aptariamas ir dokumentų kvalifikavimas kaip teismo sprendimo, kaip autentiško dokumento ir kaip teismo taikaus susitarimo, kurių nepripažinimo išlygos viešosios tvarkos pagrindu įtvirtintos skirtinguose reglamento „Briuselis Ia“ straipsniuose. Todėl šioje darbo dalyje taip pat dėmesio skiriama ir teismo sprendimo kvalifikavimo problematikai. Aptariami ir analizuojami specifinių teismų priimamų dokumentų kvalifikavimo kaip teismo sprendimų pagal reglamentą „Briuselis Ia“ klausimai, pristatomi doktrinoje pateikiami pasiūlymai dėl reglamento „Briuselis Ia“ pakeitimų šiuo aspektu.

Be to, šioje darbo dalyje daug dėmesio skiriama praktinėms viešosios tvarkos išlygos taikymo problemoms, susijusioms su procesiniais jos taikymo aspektais. Pavyzdžiui, nagrinėjama, ar pagal reglamentą „Briuselis Ia“ teismas vis dar turi teisę *im proprio motu* (savo iniciatyva) remtis viešosios tvarkos išlyga. Vertinama, kokią įtaką turi dalies teismo sprendimo prieštaravimas viešosios tvarkos išlygai viso teismo sprendimo nepripažinimui, t. y. nagrinėjama, ar galimi atvejai, kada teismas galėtų iš dalies nepripažinti teismo sprendimo dėl jo prieštaravimo viešosios tvarkos išlygai. Taip pat šioje darbo dalyje analizuojama, kokia yra vienos valstybės narės teismo sprendimo nepripažinti kitos valstybės narės teismo sprendimo dėl jo prieštaravimo viešosios tvarkos išlygai galia kitose valstybėse narėse.

Tyrimo rezultatų aprobavimas ir sklaida. Disertacijoje analizuotų tyrimo šaltinių įvairovė ir gausa bei taikyti tyrimo metodai pagrindžia gautų tyrimo rezultatų patikimumą. Tyrimo rezultatai paskelbti šiuose recenzuojamuose mokslo leidiniuose:

1. Dalia Višinskytė, Remigijus Jokubauskas, Mykolas Kirkutis, „Arbitration Agreements and Protection of the Right to a Fair Trial“, *Baltic Journal of Law & Politics* 13(2) (2020).
2. Mykolas Kirkutis, Remigijus Jokubauskas, Darius Bolzanas, Vigintas Višinskis, „Two-Tier System of Judgments and Orders (Nature of the Separate Order to Pay or Fulfil the Claim)“, *LeXonomica* 13(1) (2021).
3. Mykolas Kirkutis, Vigintas Višinskis, „Problems of Recognition of Foreign Judgments and res judicata in European Union“, *Socrates* 2(20) (2021).
4. Dalia Višinskytė, Mykolas Kirkutis, Remigijus Jokubauskas, Vigintas Višinskis, „Application of Article 6 of the European Convention of Human Rights in Enforcement Proceedings“, *LeXonomica* 13(1) (2021).
5. Remigijus Jokubauskas, Mykolas Kirkutis, Egidija Tamošiūnienė, Vigintas Višinskis, „Vykdymo procesas: asmenų teisių ir pareigų balansas“ (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2022).
6. Mykolas Kirkutis, Vigintas Višinskis, Jelena Čuveljak, „The Concept of a Judgment under the Brussels Ibis Regulation“, *International Comparative Jurisprudence* 9(1) (2023).

Tyrimo sklaida. Tam tikri tyrimo aspektai buvo aptarti ir pateikti įvairiuose tarptautiniuose teisiniuose renginiuose:

1. Skaitytas pranešimas „Užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir *res judicata* problemos Europos Sąjungoje“ (angl. *Problems of Recognition of Foreign Judgments and res judicata in European Union*) Rygos Stradinio universiteto

organizuotoje tarptautinėje konferencijoje „Aktualūs teisinės sistemos klausimai“ (angl. *Topical Issues of the Legal System*), vykusioje 2021 m. balandžio 21 d.

2. Skaitytas pranešimas „Viešosios tvarkos išlygos pagal reglamentą „Briuselis Ia“ poveikis veiksmingam ES vidaus rinkos veikimui“ (angl. *The Impact of the Public Policy Clause under the Brussels Ibis Regulation on the Effective Functioning of the EU Internal Market*) Mykolo Romerio universiteto organizuotoje tarptautinėje konferencijoje „SOCIN‘24“, vykusioje 2024 m. birželio 25–27 d.

Mokslinė stažuotė

Tyrimo metu 2023 m. rugsėjo–lapkričio mėn. atlikau stažuotę Roterdamo Erasmus universiteto Teisės mokyklos Privatinės teisės institute pagal Erasmus+ studentų programą (mokslinės stažuotės vadovė prof. mr. dr. Xandra Kramer).

Disertacijos ginamieji teiginiai

1. Dėl XX amžiaus antroje pusėje ES valstybių narių priimtų tarptautinių įsipareigojimų, susijusių su fundamentalių asmens teisių apsauga, viešosios tvarkos doktrinos pobūdis pasikeitė ir reglamente „Briuselis Ia“ įtvirtinta viešosios tvarkos išlyga tapo labiau nukreipta į individualių asmens teisių nei valstybės suvereniteto ar visuomenės interesų apsaugą.
2. Reglamentu „Briuselis Ia“ panaikinus egzekvatūrą kitų ES valstybių narių teismų sprendimų nepripažinimo klausimas viešosios tvarkos pagrindu gali būti iškeltas tik suinteresuotų asmenų iniciatyva, todėl ES valstybės narės teismas nebeturi galimybės viešosios tvarkos išlygos taikyti savo iniciatyva, net jei kitos valstybės narės teismo priimtu sprendimu kiltų grėsmė valstybės suverenitetui ar saugumui.

1. VIEŠOSIOS TVARKOS, KAIP TEISMŲ SPRENDIMŲ NEPRIPAŽINIMO IŠLYGOS, KILMĖ IR RAIDA

Šiuolaikiniame globaliame pasaulyje tarp asmenų susiklostantys civiliniai teisiniai santykiai gali neapsiriboti tik vienos valstybės teritorija. Pasaulinės prekybos santykių plėtra, asmenų migracija ir judumas lemia, kad nuolat auga tarptautinės privatinės teisės taikymo poreikis ir daugėja ginčų, kuriuose yra tarpvalstybinis elementas. Laisvas asmenų, prekių ir paslaugų, kapitalo bei darbuotojų judėjimas Europos Sąjungoje taip pat sudaro prielaidas vis dažniau susiklostyti tarpvalstybiniais teisiniais santykiais, iš kurių kilusiems teisiniams ginčams spręsti gali pririnkti atlikti teismo sprendime nurodytus veiksmus kitoje, nei yra ginčą nagrinėjęs teismas, valstybėje.

Skirtinga valstybių kultūrinė terpė ir teisinė sąmonė lemia ir skirtingas jų vertybes bei nuostatas, dažnai užprogramuojančias ar išprovokuojančias konfliktus. Kalbėdamas apie tai, kaip to išvengti, pasinaudojant vertybių reliatyvumu, S. Vrellis teigė, kad visos pagrindinės moralinės vertybės yra universalios, amžinos, vienodos, absoliučios, net ir tada, kai jos atsiranda skirtingomis istorinėmis sąlygomis⁶⁰. C. Fresnedo De Aguirre nuomone, tai įdomus ir tikslus vertinimas, kuriame neatsižvelgiama į tai, kad skirtingų valstybių teisinės sistemos kuria savo sampratas, mentalitetus, evoliucijas, net vertybes ir kad jos skiriasi tiek formaliu, tiek materialiu požiūriu. Šie teisiniai skirtumai atspindi skirtingas socialines sąlygas, tradicijas ir kultūras, bet nebūtinai reiškia skirtingas pagrindines vertybes, tokias kaip teisingumas ir tiesa. Todėl tai nebūtinai reiškia ir konfliktą⁶¹. Teigiama, kad jei būtų renkama tarp teisinio tikrumo ir tiesos, pastaroji turėtų vyrėti, nes kaip esminė logika ir moralinė vertybė yra pranašesnė už pirmąją⁶².

Esant tam tikrų vertybių konfliktui, visuomenei reikalingas ir tokių konfliktų sprendimo mechanizmas. Priklausomai nuo konflikto pobūdžio (nacionalinio ar tarptautinio), reikia ir tokių konfliktų sprendimo priemonių. Tarptautinėje privatinėje teisėje tokia priemone pripažįstama viešosios tvarkos doktrina⁶³. Ją galima rasti kone kiekviename nacionaliniame teisės akte, susijusiame su užsienio teismų sprendimų pripažinimu ir leidimu juos vykdyti, taip pat tarptautinėse sutartyse bei Europos Sąjungos teisės aktuose. Pavyzdžiui, pažymėtina, kad Europos bendrijos steigimo

60 Spyridon Vrellis, „Conflit ou coordination de valeurs en droit international privé. A la recherche de la justice“, Recueil des cours, Vol. 328 (2007), iš *The Hague Academy Collected Courses Online / Recueil des cours de l'Académie de La Haye en ligne* (Brill: Nijhoff, 2007), 224-225. <https://referenceworks.brill.com/display/entries/HACO/A9789004166189-02.xml?ebody=article%20details>.

61 Cecilia Fresnedo De Aguirre, „Public Policy: Common Principles in the American States“, *Collected Courses of the Hague Academy of International Law*. Brill, Nijhoff (379) (2016): 194, <https://referenceworks.brill.com/display/entries/HACO/A9789004321274-03.xml?ebody=abstract%2Fexcerpt>.

62 *Ibid.*, 194-195.

63 Fresnedo De Aguirre, *op. cit.*, 61: 194-195.

sutartyje⁶⁴ nustatyta, jog valstybėms narėms leidžiama netaikyti Europos bendrijos teisės, remiantis tuo, kad atitinkama bendrijos taisyklė prieštarauja valstybių narių viešajai tvarkai⁶⁵.

Visuotinai pripažįstama, kad teismas – viena iš valstybės valdžių⁶⁶, kuriai vienintelei patikėta vykdyti teisingumą⁶⁷. Šios funkcijos negali vykdyti jokia kita valstybės institucija ar pareigūnas. Tik savarankiška ir visavertė teisminė valdžia gali sėkmingai įgyvendinti jai patikėtą funkciją⁶⁸. Ne veltui teismo sprendimas laikomas viena iš valstybės suvereniteto, išreikšto per vieną iš valdžių – teisminę valdžią, išraiškų, kurio galia įprastai ribojama valstybės, kurios teismas jį priėmė, teritorija. Nors teismas ir teisminė sistema laikoma vienu iš valstybės atributų, iki pat XVIII amžiaus pabaigos teismai nebuvo pripažįstami valstybės valdžios dalimi⁶⁹. Šiuolaikinėje kontinentinėje Europoje savarankiška ir nepriklausoma teisminė valdžia atsirado būtent XVIII amžiaus pabaigoje, teismams pradėjus vykdyti vykdomosios valdžios veiksmų teisėtumo kontrolės funkciją⁷⁰.

Nors teismai kaip viena iš valstybės valdžių pripažinta palyginti neseniai, viešosios tvarkos doktrinos ištakos siekia kur kas ankstesnius laikus. Užsienio teismų sprendimų nepripažinimas dėl jų prieštaravimo viešajai tvarkai Lietuvoje buvo pripažįstamas jau tarpukario laikotarpiu⁷¹. Todėl toliau šiame darbe bus nagrinėjama viešosios tvarkos, kaip teismų sprendimų nepripažinimo išlygos, ištakos ir kilmė, pristatomos pagrindinės viešosios tvarkos doktrinos teorijos, turėjusios didelę reikšmę šiuolaikinės viešosios tvarkos doktrinos teismų sprendimų nepripažinimo procese formavimuisi.

64 „Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis“, LRS, žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.229734>.

65 Pavyzdžiui, Europos bendrijos steigimo sutarties 30 straipsnyje nustatyta, kad 28 ir 29 straipsnių nuostatos nekliudo taikyti prekių importo, eksporto ar tranzito draudimų arba apribojimų, jei jie pateisinami visuomenės dorovės, viešosios tvarkos arba visuomenės saugumo, žmonių, gyvūnų ar augalų sveikatos bei gyvybės apsaugos, nacionalinių meno, istorijos ar archeologijos vertybių apsaugos bei pramoninės ir komercinės nuosavybės apsaugos sumetimais. Tačiau tokie draudimai arba apribojimai neturi tapti savavališka diskriminacijos priemone ar užslėptu valstybių narių tarpusavio prekybos apribojimu. Atitinkamai Bendrijos steigimo sutarties 39 straipsnio 3 dalyje reglamentuojama teisė riboti darbuotojų teisę laisvai judėti tik viešosios tvarkos, visuomenės saugumo ir visuomenės sveikatos sumetimais, o pagal 46 straipsnio 1 dalį viešosios tvarkos, visuomenės saugumo ir visuomenės sveikatos sumetimais gali būti pateisinamas kitoks užsienio subjektų traktavimas valstybėse narėse.

66 Rijavec, *supra note*, 12: 39.

67 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimas.

68 *Ibid.*

69 Elena Vaitiekienė ir Milda Vainiūtė, „Teisminės valdžios konstitucinis statusas Lietuvos Respublikoje“, iš 1990 m. *Kovo 11-osios Nepriklausomybės aktui – 20: Liber Amicorum Vytautui Landsbergiui*, atsakingasis redaktorius Gediminas Mesonis (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010), 353.

70 *Ibid.*, 69.

71 Vladas Mačys. Civilinio proceso paskaitos. Lietuvos universitetas, Teisių fakultetas, 1924: 344-345.

1.1. Viešosios tvarkos išlygos kilmė

Viešoji tvarka tarptautinėje privatinėje teisėje susiformavo kaip užsienio valstybėje nepriimto sprendimo nepripažinimo pagrindas, kuriuo buvo saugomas vykdymo vietos valstybės suverenitetas. Senovėje užsieniečiams buvo taikomi vietos įstatymai, o užsienio teismo sprendimo galia už valstybės teritorijos buvo draudžiama⁷². Priešingo požiūrio į užsienio teismų sprendimus atsiradimas siejamas su *ius commune* (bendrosios teisės) užuomazgomis, kadangi bendroji teisė aiškiau skirtumo tarp užsienio ir vietos teismo sprendimų nenustatė, todėl užsienio teismo sprendimai buvo laisvai pripažįstami ir vykdomi⁷³.

Šiuolaikinės viešosios tvarkos doktrinos ištakos tarptautinėje privatinėje teisėje siekia naujuosius laikus. Kiekviena tarptautinėje prekyboje norėjusi dalyvauti valstybė privalėjo savo teritorijoje pripažinti užsienyje patenkintus ar atmestus iš prekybos santykių atsiradusius šalių reikalavimus⁷⁴. Klausimas, kodėl vienos valstybės turėtų pripažinti ar taikyti kitur priimtus įstatymus ar jais remiantis priimtus kitų valstybių teismų (valdovų) sprendimus, jau daugiau nei keturis šimtmečius kelia klausimų teisės doktrinoje⁷⁵.

Iškilus valstybės suvereniteto idėjai, bendrosios teisės padiktuotas liberalus požiūris į užsienio valstybių teismų (valdovų) sprendimus vėl keitėsi. Pareiga vykdyti užsienio teismo sprendimus kai kurių valstybių buvo atmesta kaip nepagrįstas valstybės suvereniteto suvaržymas. Dar 1629 m. Prancūzijos karalius Liudvikas XIII pasirašė karališkąjį potvarkį, dar žinomą kaip Michaudo kodeksą, kurio 121 straipsnyje⁷⁶ buvo paneigtas bet koks užsienio valstybių valdovų ar teismų sprendimų poveikis⁷⁷.

Vis dėlto šiuolaikinės tarptautinės privatinės teisės, įskaitant ir viešosios tvarkos doktrinos, užuomazgos siejamos su tarptautinės tautų bendrystės doktrinos (angl. *doctrine of international comity*) atsiradimu. Tam didžiulę įtaką turėjo Vestfalijos

72 Ralf Michaels, „Recognition and Enforcement of Foreign Judgments“. Iš *Max Planck Encyclopedia of Public International Law* (Rüdiger Wolfrum ed., 2009), 2-3. https://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2699&context=faculty_scholarship.

73 *Ibid.*

74 Arthur Nussbaum, „Public Policy and the Political Crisis in the Conflict of Laws“, *The Yale Law Journal* 49(6) (1940): 1028, <https://www.jstor.org/stable/792228>.

75 Martin Wolff, *Private International Law* (Oxford: Clarendon Press, 1950): 21.

76 Michaudo kodekso 121 straipsnyje buvo nustatyta, kad „sutartys, o ne paprasti pažadai, ir nepaisant sprendimų, mūsų subjektų, kurių jos buvo sudarytos, vėl galės būti ginčijamos su savo teisėmis prieš mūsų pareigūnus“ (pranc. *les contrats lieu de simples promesses, et nonobstant les jugements, nos sujets contre lesquels ils auront été rendus pourront de nouveau débattre leurs droits comme entiers pardevant nos officiers*).

77 Keresteš, *supra note*, 54: 79.

suvereniteto principas⁷⁸. Anot M. Jänterä-Jareborg, valstybės suverenitetu grindžiamas užsienio valstybės teisės apribojimas tiek per taikytinos teisės, tiek per užsienio valstybių teismų sprendimų nepripažinimą tuo laikotarpiu atrodė natūralus, atsižvelgiant ir į tai, kad iš Vakarų perspektyvos nekrikščioniškų tautų religinės normos retai galėjo būti kvalifikuojamos kaip „valstybės teisė“ vakarietiška šių žodžių prasme⁷⁹.

Taigi, šiuolaikinės viešosios tvarkos kilmė siejama su tautų bendrystės doktrinos ir valstybės suvereniteto idėjos atsiradimu. Galima teigti, kad istoriškai viešosios tvarkos doktrina taip pat buvo nulemta valstybių tarpusavio pasitikėjimo dėl XVII amžiuje vyravusio kitokio požiūrio į skirtingose valstybėse dominavusius skirtingus tikėjimus.

1.1.1. Tautų bendrystės doktrina

Tautų bendrystės doktrina (angl. *comity of nations doctrine*) – tai teisinis principas, pagal kurį viena tauta (valstybė) pripažįsta ir vykdo kitose jurisdikcijose priimtus teismo sprendimus, nebent tai pažeistų jos viešąją tvarką⁸⁰. Tautų bendrystės doktriną XVII amžiaus pabaigoje sukūrė grupė Nyderlandų teisininkų, iš kurių svarbiausias buvo Ulrichas Huberis⁸¹. Šios doktrinos ištakos siejamos su XVI amžiuje kilusiu Šiaurės renesansu, tapusiu ypatingu iššūkiu pasenusiai statutinės teisės sistemai. Kova už Nyderlandų nepriklausomybę ir žiauraus Ispanijos valdymo atsisakymas reiškė moderniosios prekybos, religinės tolerancijos ir nacionalizmo triumfą prieš teritorinį susiskaldymą ir nusistatymą. Po trisdešimt metų trukusio karo Nyderlandų Respublika iškilo kaip pirmoji moderni Europos valstybė. 1648 m. Vestfalijos sutartis tapo pirmuoju moderniosios tarptautinės teisės dokumentu, įtvirtinusi valstybės

78 Šis principas susiformavo Europoje po 1648 m. Vestfalijos taikos, remiantis Jeano Bodino valstybės teorija ir Hugo Grocijaus prigimtinės teisės mokymu. Juo grindžiama šiuolaikinė suverenių valstybių tarptautinė sistema ir jis įtvirtintas Jungtinių Tautų Chartijos 2 straipsnio 7 punkte, kuriame nustatyta, kad „jokia šios Chartijos nuostata nesuteikia Jungtinėms Tautoms teisės kištis į reikalus, kurie iš esmės priklauso kiekvienos valstybės vidaus jurisdikcijai, ir neįpareigoja narių tokius reikalus spręsti pagal šią Chartiją <...>“ (angl. *nothing contained in the present Charter shall authorize the United Nations to intervene in matters which are essentially within the domestic jurisdiction of any state or shall require the Members to submit such matters to settlement under the present Charter*).

79 Maarit Jänterä-Jareborg, „XI – Religious personal laws, freedom of religion, human rights and public policy in private international law“, in: Special Editions. Consulted online on 01 September 2023, 157, https://referenceworks.brillonline.com/media/pplse/A9789004246188ch11.pdf?id=special-editions/xi-religious-personal-laws-freedom-of-religion-human-rights-and-public-policy-in-private-international-law-A9789004246188_11#pagemode=bookmarks&page=1.

80 Joseph Story, *Commentaries on the Conflict of Laws* (Boston: Hilliard, Gray and Company, 1834), 37, https://books.google.nl/books?id=4Ao9AAAAIAAJ&pg=PP9&hl=lt&source=gbs_selected_pages&cad=1#v=onepage&q&f=false.

81 Joel R. Paul, „Transformation of International Comity“, *Law & Contemporary Problems* 71(19) (2008): 22, <https://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1477&context=lcp>.

suvereniteto, lygybės ir pagarbos religinėms mažumoms principus⁸².

Nyderlandų nepriklausomybė lėmė naujų klausimų dėl užsienio teisės taikymo Nyderlandų teismuose atsiradimą. Nyderlandiečiai norėjo sukurti teoriją, kuri suvienytų Nyderlandų provincijas ir pagrįstų Ispanijos teisės taikymą Nyderlandų teismuose laikotarpiu iki nepriklausomybės paskelbimo⁸³. XVII amžiuje grupė nyderlandiečių teisininkų – Johnas ir Paulis Voetai, Christianas Rodenburgas ir ypač Ulrichas Huberis – bandė rasti pragmatiškesnį požiūrį į teisės kolizijų sprendimą, kuris sustiprintų suverenios valstybės idėją. U. Huberis, vienas iš pirmųjų kontinentinės teisės atstovų, pavartojo frazę *comitas gentium* (tautų bendrystė), siekdamas pagrįsti užsienio teisės taikymą⁸⁴. Būtent bendrystės doktrinos atsiradimas lėmė šiuolaikinės tarptautinės privatinės teisės vystymąsi, paremtą šalių bendradarbiavimu ir abipusiu pasitikėjimu tiek taikytinos teisės, tiek užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir jų vykdymo kitoje valstybėje klausimais.

1.1.2. Ulricho Huberio teorija

U. Huberis, žymus mokslininkas, teisėjas, vienas įtakingiausių Nyderlandų kolizinės teisės mokyklos atstovų ir jos įkūrėjų, taip pat vienas žymiausių Nyderlandų teisininkų, kurio idėjos iki šių dienų sulaukia mokslininkų dėmesio atskiruose tyrimuose. Jis taip pat laikomas vienu pirmųjų Nyderlandų teisės mokyklos atstovų. Pagrindiniai jo veikalai: „De Jure Civitatis“, „Praelectiones Juris Civilis“, „Digressiones Justinianae“, „Eunomia Romana“ ir „Hedendaegse Rechtsgeleertheyt zoo elders als in Frieslandt gebrukelyk“. Be šių veikalų, jis parašė nemažai darbų teologinėmis ir filosofinėmis temomis.

Iš įvairių darbų apie kolizinę teisę žymiausias ir vienas iš trumpiausių U. Huberio kūrinių – tik dešimties puslapių „De Conflictu Legum Diversarum in Diversis Imperiis“. A. Lainė šį kūrinį įvertino taip: „Šie dešimt puslapių U. Huberio konfliktų analizės turi tokį pat svorį kaip dešimt tomų⁸⁵.“

Praktinę U. Huberio traktato svarbą iliustruoja atvejai, kuriuos jis prisiminė iš savo, kaip Fryzijos teismo teisėjo, patirties. Kūrinio „De Conflictu Legum Diversarum in Diversis Imperiis“ preambulėje U. Huberis tiksliai įvardijo priežastis, dėl kurių kyla įstatymų kolizija: „[D]ažnai pasitaiko, kad vienoje vietoje sudaryti sandoriai (lot. *negotia*) turi galią kitos valstybės teritorijoje arba turi būti vykdomi kitoje vietoje. Be to,

82 Leo Gross, „The Peace of Westphalia, 1648–1948“, *The American Journal of International Law* 42(1) (1948): 28–33, https://www.jstor.org/stable/pdf/2193560.pdf?refreqid=excelsior%3Adf36ac58a0aaab4ad2113809144701f4&ab_segments=&origin=&initiator=&acceptTC=1.

83 *Ibid.*

84 Ernest G. Lorenzen, „Huber’s De Conflictu Legum“, *Illinois Law Review* 13 (1919): 375–376, https://openyls.law.yale.edu/bitstream/handle/20.500.13051/4068/Huber_s_De_Conflictu_Legum.pdf?sequence=2.

85 Armand Lainé, *Introduction au droit international privé, contenant une étude historique et critique de la théorie des statuts et des rapports de cette théorie avec la code civil* (Paris: Pichon, 1888), 53, <https://archive.org/details/introductionaudr01lainuoft>.

gerai žinoma, kad kiekvienos tautos įstatymai daugeliu atžvilgių skiriasi, nes nuo Romos imperijos provincijų suskaldymo krikščionybė suskilo į beveik nesuskaičiuojamą daugybę tautų (lot. *populi*), nepavaldžių viena kitai ir neturinčių tos pačios valdymo sistemos. Nenuostabu, kad romėnų teisėje šiuo klausimu nieko nėra, kadangi Romos imperija apėmė visas pasaulio dalis ir buvo reguliuojama vienos teisės (lot. *aequabili jure gubernatum imperium*), todėl vargu ar galėjo kilti skirtingų įstatymų kolizija. Vis dėlto pagrindinių taisyklių, pagal kurias turėtų būti sprendžiamas šis klausimas, reikia ieškoti romėnų teisėje, nors pats klausimas labiau priklauso tautų teisei (lot. *ius gentium*) nei civilinei teisei (lot. *ius civile*), nes tai, ko skirtingos tautos turėtų laikytis tarpusavyje, aiškiai priklauso tautų teisei. Siekdami atskleisti šio ypač sudėtingo dalyko painumą, suformuluosime tris maksimas, kurias priėmus, atrodo neabejotina, kad jos turėtų būti priimtinos, regis, atsivers kelias išspręsti likusius klausimus (lot. *viam nobis ad reliqua planam redditura videntur*)⁸⁶.“

Šis žymus Nyderlandų teisininkas suformavo tris jo kūrinio preambulėje minimas, jo nuomone, gana išsamias maksimas, kad sukurtų prieštaringų įstatymų derinimo sistemą. Pirmojoje maksimoje U. Huberis nurodė, kad „kiekvienos valstybės įstatymai galioja tos valstybės ribose ir saisto visus subjektus, esančius jos teritorijoje, bet ne už jos ribų“. Antrojoje maksimoje jis teigė, kad „visi asmenys, esantys valstybės teritorijoje, nesvarbu, ar jie ten gyvena nuolat, ar laikinai, laikomi jos subjektais. Trečiojoje maksimoje U. Huberis nurodė, kad „suverenios valstybės veikia taip, kad jos ribose įgytos teisės išsaugotų savo galią visur, jei jos nepažeidžia kitos valstybės ar jos subjektų galių ar teisių“⁸⁷.

Pirmojoje ir antrojoje maksimose U. Huberis apibrėžė doktriną, pagal kurią visi valstybių įstatymai yra teritorinio pobūdžio ir *ex proprio vigore* (savo galios) bei poveikio už juos priėmusios valstybės ribų neturi, bet yra privalomi visiems, esantiems tos valstybės teritorijoje⁸⁸. Taip apibrėždamas visų įstatymų teritoriškumą, U. Huberis pranoko visus savo pirmtakus, tuo metu nagrinėjusius įstatymų kolizijos problemas.

Trečiojoje maksimoje U. Huberis teigė, kad „suverenias“ valstybės teritorijoje dėl bendrystės (angl. *comity*) gali pripažinti teises, įgytas pagal kitos valstybės įstatymus. U. Huberis buvo pirmasis autorius, teigęs, kad „vadinamųjų užsienyje sukurtų teisių pripažinimas kiekvienoje valstybėje yra tik nuolaida, kurią tokia valstybė padaro dėl

86 Nikitas E. Hatzimihail, *Preclassical Conflict of Laws* (Cambridge: Cambridge University Press, 2021), <https://www.cambridge.org/core/books/preclassical-conflict-of-laws/ulrik-huber-and-conflict-of-laws-in-the-early-modern-period/2FCF4F9DF44FEC0485BD7314C034ED03>.

(angl. *It often happens that transactions entered into in one place have force and effect in a different country or are judicially decided upon in another place. It is well known, furthermore, that after the breaking up of the provinces of the Roman Empire and the division of the Christian world into almost innumerable nations, being not subject one to the other, nor sharing the same mode of government, the laws of the different nations disagree in many respects. It is not surprising that there is nothing in the Roman law on the subject inasmuch as the Roman dominion, covering as it did all parts of the globe and ruling the same with a uniform law, could not give rise to a conflict of different laws*).

87 Lorenzen, *supra note*, 84: 376.

88 *Ibid*.

patogumo ir naudingumo, o ne dėl privalomo įsipareigojimo ar pareigos⁸⁹. Iš šios U. Huberio maksimos matyti, kad jis bendrystės principą suprato kaip politinę nuolaidą, kurią suverenas gali suteikti arba atsisakyti suteikti savavališkai, siekdamas valstybių tarpusavio bendradarbiavimo.

Tačiau kartu U. Huberis pabrėžė, kad užsienyje įgytų teisių pripažinimo problema turi būti sprendžiama „ne tik pagal civilinę teisę, bet ir pagal valstybės interesą ir tylų tautos pritarimą“. Tiek valstybės interesų, tiek tylaus tautos pritarimo vertinimas buvo paliktas teismų kompetencijai, todėl netrukus sąvoka „comity“ (bendrystė) buvo pradėta suprasti kaip teisminė bendrystė (angl. *judicial comity*)⁹⁰.

U. Huberis trečiojoje maksimoje taip pat pabrėžė ribas, kurių negalima peržengti pripažįstant užsienio įstatymus ar užsienio valstybėse įgytas teises. U. Huberio žodžiais tariant, „jie gali būti pripažįstami tik tiek, kiek nedaro žalos valstybės valdžios ar jos subjektų galioms ar jų teisėms. Kitais atvejais toks pripažinimas būtų atmestas, jei būtų nepriimtina jį suteikti arba jei pripažinimu būtų pažeidžiama vietinė teisė“⁹¹.

Kaip matyti, U. Huberis ne tik pripažino, kad valstybėms reikia gerbti kitų valstybių įstatymus ir jais remiantis priimtus sprendimus dėl asmenų teisių, bet ir apibrėžė atvejus, kada užsienio teisės nepripažinimas galėtų būti pateisinamas. Būtent ši išimtis labiausiai atitinka šiuolaikinę tarptautinėje privatinėje teisėje pripažįstamą viešosios tvarkos doktriną dėl kelių priežasčių. Visų pirma, jau tuomet U. Huberis užsienio teisės ir teismų sprendimų nepripažinimą suvokė kaip išimtį iš tautų bendrystės idėjos. Antra, ši išimtis buvo siejama su užsienyje įgytų teisių sukeliama padariniais jų vykdymo valstybėje. Trečia, tylaus tautos pritarimo vertinimą palikus spręsti teisminei valdžiai, tai imta laikyti teisiniu bendradarbiavimu. Todėl galima teigti, kad būtent U. Huberis pirmasis pripažino viešosios tvarkos išlygos poreikį tarptautinėje privatinėje teisėje siekiant užtikrinti valstybės, kaip suvereniteto, interesų apsaugą, kartu užtikrinant skirtingų valstybių tarpusavio bendradarbiavimu grindžiamus teisinius ir ekonominius santykius.

1.1.3. Josepho Story teorija

Bendrosios teisės tradicijos atstovas J. Story, kuris buvo jauniausias Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiojo Teismo teisėjas šio teismo istorijoje, palaikė U. Huberio tautų bendrystės idėją. Teigiama, kad iš visų užsienio teisininkų J. Story labiausiai rėmėsi U. Huberio idėjomis. Būtent savo garsųjį leidinį „Comentarios on the Conflicts of Laws“⁹² J. Story pradėjo trijų jau minėtų U. Huberio maksimų pristatymu.

J. Story palaikė tautų bendrystės doktriną, tačiau nepripažino statutų teorijos. Vietoj jos jis siekė pateikti tik tuo metu galiojusią bendrąją teisę. Apibūdinamas bendrystės doktriną (angl. *comity doctrine*) J. Story rašė: „[T]ačiau apie užsienio įstatymų,

89 Lorenzen, *supra note*, 84: 378.

90 *Ibid.*

91 *Ibid.*

92 Story, *supra note*, 80.

susijusių su asmenų būkle ir padėtimi, pripažinimo pobūdį, mastą ir naudingumą kiekviena tauta turi spręsti pati ir tikrai neprivalo jų pripažinti, jei jie kenkia jos pačios interesams <...>. Abipusis naudingumas suponuoja tai, kad atsižvelgiama į visų tautų, o ne tik į vienos tautos interesus. Tai rodo, kad doktrina atsirado ir turi autoritetą dėl to, kad ją savanoriškai priėmė ir jai pritarė tautos. Todėl griežčiausia prasme ji yra tautų bendrystės, o ne kokios nors absoliučios aukščiausios galios prievolės, pakeičiančios bet kokią diskreciją šiuo klausimu, reikalas⁹³.“

Jis taip pat teigė, kad „[t]ikrasis tarptautinės teisės taikymo pagrindas yra tas, kad turi būti vadovaujama taisyklėmis, kurios kyla iš abipusio intereso ir naudos, iš suvokimo, kokie nepatogumai kiltų dėl priešingos doktrinos, ir iš moralinės būtinybės vykdyti teisingumą, kad už tai mums būtų įvykdytas teisingumas“⁹⁴. J. Story pripažino, kad „U. Huberio frazė „tautų bendrystė“ ne tik nėra netinkama, bet ir tinkamiausia išreikšti tikrąjį vienos tautos įstatymų privalomumo kitos tautos teritorijoje pagrindą ir mastą. Anot jo, ji visiškai kyla iš pastarosios savanoriško sutikimo; ji yra neleistina, kai prieštarauja jos nustatyta tvarkai ar kenkia jos interesams. Nesant jokios pozityvios normos, patvirtinančios, paneigiančios ar ribojančios kitų šalių įstatymų veikimą, teismai daro prielaidą, kad jų valdžia juos priima tyliai, jeigu jie neprieštarauja jos tvarkai ar nekenkia jos interesams. Tai ne teismų, o tautų bendrystės principas, kuris administruojamas ir nustatomas tokiu pat būdu ir grindžiamas tais pačiais argumentais, kuriais nustatomi ir grindžiami visi kiti vietos teisės principai“⁹⁵. Todėl J. Story atrodė, kad U. Huberio doktrina paremta teisingais principais; ir nors dėl jos bendrumo kyla daug sudėtingų jos taikymo klausimų, anot jo, ji turi daug pranašumų tiek tiesos, tiek paprastumo požiūriu⁹⁶.

Kalbėdamas apie statutinę teisę J. Story rašė: „[C]ivilistai skirtingai apibrėžė įvairias įstatymų ar teisės aktų rūšis... Nesiekiu ištraukti į ginčą dėl to, koks yra tikrasis įstatymų, reglamentuojančių asmenis, ir įstatymų, reglamentuojančių nuosavybę, skirtumas, ar nagrinėti įvairių sistemų privalumus šiuo klausimu. Tai pernelyg nutoltų nuo tiesioginio šių komentarų tikslo, net jei manyčiau, kad turiu (o tikrai neturiu) kritinių įgūdžių ir išsilavinimo, kurių reikėtų tokiam nagrinėjimui, jog galėčiau tinkamai ir oriai išnagrinėti šią temą. Mano tikslas veikia yra pateikti svarbiausius principus, susijusius su kai kuriomis svarbiausiomis tarptautinės teisės temomis, ir pasitelkti civilistų veikalus, kad būtų iliustruotos, patvirtintos ir išplėtos bendrosios teisės doktrinos

93 Story, *supra* note, 80: 35.

94 *Ibid.*, 36-37.

(angl. *The true foundation on which the administration of international law must rest is that the rules which are to govern are those which arise from mutual interest and utility, from a sense of the inconveniences which would result from a contrary doctrine, and from a spirit of moral necessity to do justice, in order that justice may be done to us in return.*)

95 *Ibid.*

96 *Ibid.*

bent jau tiek, kiek pastarosios yra įgavusios nusistovėjusią formą⁹⁷.“

Tai, kad *comity* doktrina turėjo didelę įtaką bendrosios teisės tradicijos šalyse, matyti ir iš vienos garsiausių Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiojo Teismo 1895 metais nagrinėtų bylų *Hilton prieš Guyot*⁹⁸, kurioje teismas išsamiai analizavo ir vertino užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti kitos valstybės teritorijoje problematiką. Šioje byloje Prancūzijoje veikiančios įmonės administratorius Guyot Prancūzijos teisme pareiškė ieškinį Jungtinių Amerikos Valstijų piliečiams Hilton ir Libbey dėl skolos įmonei priteisimo. Po sprendimo priėmimo Prancūzijos teismuose Guyot siekė šį sprendimą įvykdyti Jungtinėse Amerikos Valstijose, kuriose tuo metu gyveno atsakovai Hilton ir Libbey. Niujorko apygardos teismas, spręsdamas šio sprendimo pripažinimo klausimą, konstatavo, kad Prancūzijos teismo sprendimas turi būti vykdomas nenagrinėjant jo iš esmės⁹⁹. Atsakovai apskundė šį sprendimą Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiam Teismui, kuris jų reikalavimą patenkino, konstatuodamas, kad Prancūzijos teismo sprendimas dėl pinigų priteisimo negali būti pripažintas neišnagrinėjus jo iš esmės¹⁰⁰. Šioje byloje Aukščiausiasis Teismas nustatė, kad tarptautinė teisė yra plačiausia ir išsamiausia, apimanti ne tik su tautų tarpusavio teisėmis susijusius klausimus, kuriuos reglamentuoja vadinamoji „tautų teisė“, bet ir klausimus, kylančius dėl to, kas paprastai vadinama „tarptautine private teisė“ arba „įstatymų kolizija“ ir kas susiję su asmenų teisėmis vienos tautos teritorijoje dėl privačių ar viešų veiksmų, atliktų kitos tautos valdžioje. Tarptautinė teisė yra mūsų teisės dalis ir jos klausimai turi būti nagrinėjami bei sprendžiami teismų, kai tik tokie

97 Story, *supra note*, 80: 12, 16-17.

(angl. *The civilians have variously defined the different classes of statutes or laws <...>. It is not my design to engage in the controversy, as to what constitutes the true distinction between personal statutes and real statutes, or to examine the merits of the various systems. <...> on this subject. It would carry me too far from the immediate purpose of these commentaries, even if I felt myself possessed (which I certainly do not) of that critical skill and learning, which such an examination would require, in order to treat the subject with suitable dignity. My object is rather to present the leading principles upon some of the more important topics of private international jurisprudence, and to use the works of the civilians, to illustrate, confirm and expand the doctrines of the common law, so far at least, as the latter have assumed a settled form.*

98 JAV Aukščiausiojo Teismo 1895 birželio 3 d. sprendimas byloje *Hilton prieš Guyot*, 159 U.S. 113. Justia. U.S. Supreme Court, <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/159/113/>.

99 Jokubauskas, *supra note*, 45: 21-22.

100 *Hilton prieš Guyot*, *op. cit.*,

(angl. *the judgment rendered in a foreign country is allowed the same effect only as the courts of that country allow to the judgments of the country in which the judgment in question is sought to be executed*).

klausimai iškyla asmenų ginčiuose¹⁰¹. Aiškindamas „tautų bendrystės“ doktriną, Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad ji nėra suprantama kaip pareiga, tačiau jos pagrindu užsienio valstybės teismo sprendimai gali būti pripažinti¹⁰².

Šioje byloje Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiasis Teismas suformulavo keletas pagrindinius reikalavimus, kuriuos tuo metu turėjo atitikti prašomas pripažinti užsienio valstybės teismo sprendimas: i) užsienio valstybės teismas turėjo turėti jurisdikciją nagrinėti ginčą; ii) užsienio valstybės teismo proceso metu buvo užtikrintas tinkamas ir sąžiningas teismo procesas; iii) prašomas pripažinti sprendimas neprieštarauja jo pripažinimo klausimą sprendžiančios valstybės viešajai tvarkai; iv) sprendimas priimtas be apgaulės¹⁰³.

Vėlesnėje Jungtinių Amerikos Valstijų teismų praktikoje nurodoma, kad sprendimas gali būti nepripažintas, jei viešosios tvarkos pažeidimas nesuderinamas su pamatiniais padarumo ir teisingumo principais (angl. *repugnant to fundamental principles of what is decent and just*)¹⁰⁴. Vien užsienio valstybės ir valstybės, kurioje prašoma pripažinti sprendimą, skirtumai *per se* (savaime) nelaikomi pagrindu nepripažinti tokio sprendimo¹⁰⁵.

Kaip matyti, J. Story teorija iš esmės buvo paremta U. Huberio tautų bendrystės

101 Hilton prieš Guyot, *supra* note, 98.

(angl. *International law, in its widest and most comprehensive sense, -including not only questions of right between nations, governed by what has been appropriately called the 'law of nations,' but also questions arising under what is usually called 'private international law,' or the 'conflict of laws,' and concerning the rights of persons within the territory and dominion of one nation, by reason of acts, private or public, done within the dominions of another nation, -is part of our law, and must be ascertained and administered by the courts of justice as often as such questions are presented in litigation between man and man, duly submitted to their determination*).

102 *Ibid*.

(angl. *'Comity,' in the legal sense, is neither a matter of absolute obligation, on the one hand, nor of mere courtesy and good will, upon the other. But it is the recognition which one nation allows within its territory to the legislative, executive or judicial acts of another nation, having due regard both to international duty and convenience, and to the rights of its own citizens, or of other persons who are under the protection of its laws*).

103 Vesna Lazić ir Steven Stuij, *International Dispute Resolution. Selected Issues in International Litigation and Arbitration* (Springer, 2018), 71-72.

104 Jungtinių Amerikos Valstijų Vienuoliktosios apygardos apeliacinio teismo 1994 m. birželio 29 d. sprendimas byloje *Turner Entertainment Co. v. Degeto Film GmbH*, 25 F.3d 1512, Casetext, <https://casetext.com/case/turner-entertainment-co-v-degeto-film-gmbh>., paimta iš: Mykolas Kirkutis ir Remigijus Jokubauskas, „Viešosios tvarkos pažeidimas kaip užsienio teismų sprendimų nepripažinimo pagrindas Lietuvos teismų praktikoje“, *Jurisprudencija* 27(1) (2020): 190, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/5728>.

105 Jungtinių Amerikos Valstijų Floridos apygardos teismo 2009 m. spalio 20 d. sprendimas byloje *Osorio v. Dole Food Co.*“, 665 F.Supp.2d 1307, Casetext, <https://casetext.com/case/osorio-v-dole-food-co>, paimta iš: Mykolas Kirkutis ir Remigijus Jokubauskas, „Viešosios tvarkos pažeidimas kaip užsienio teismų sprendimų nepripažinimo pagrindas Lietuvos teismų praktikoje“, *Jurisprudencija* 27(1) (2020): 190, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/5728>.

doktrina ir jos idėjomis. Tačiau pagrindinė J. Story argumentų esmė ta, kad tarptautinė privatinė teisė yra kiekvienos šalies pozityvioji teisė, kuri turi būti aprašyta¹⁰⁶. Tokia idėja buvo nauja ir nebūdinga bendrosios teisės tradicijos atstovams, tačiau turėjusi didelę reikšmę tarptautinės privatinės teisės vystymuisi bendrosios teisės tradicijos šalyse. Taip pat tautų bendrystės doktrina buvo pagrindas viešosios tvarkos doktrinai užsienio teismų sprendimų pripažinimo klausimu formuotis, kuri buvo siejama su patatinėmis vertybėmis ir teisingumo, įskaitant ir sąžiningo proceso, principais.

1.1.4. Friedricho Carlo von Savigny teorija

Devyniolikto amžiuje taip pat buvo pristatyta ir vokiečių mokyklos atstovo, teisėtyrininko, teisės filosofo Friedricho Carlo von Savigny teorija¹⁰⁷, grindžiama valstybės pareiga spręsti ginčą pagal šalių pasirinktą užsienio teisę, t. y. pareiga, kuri valstybėms nustatyta dėl to, kad jos gyvena „tarptautinėje tautų bendruomenėje“. Tačiau kartu jis pripažino tokios pareigos išimtis. Pirmąja buvo siekiama spręsti problemas, susijusias su atvejais, kai pasirinktos užsienio teisės taikymas prieštarautų absoliutaus, imperatyvaus pobūdžio jas taikančio teismo valstybės taisyklėms (vok. *streng positiver, zwingender Natur*)¹⁰⁸. Nors F. Carlo von Savigny koncepcija iš esmės apėmė tik taikytinos teisės taikymo išimtį, teigiama, kad tai ir yra šios koncepcijos pranašumas¹⁰⁹. Vis dėlto F. Carlo von Savigny koncepcijos išimties taikymo ribos buvo labai miglotos. Pasak kai kurių autorių, tai suteikė valstybėms laisvę pačioms nuspręsti, kada taikyti viešosios tvarkos išimtį¹¹⁰.

F. Carlo von Savigny radikali sistema buvo nukreipta į teisinių konfliktų tarp civilizuotų ir nepriklausomų krikščioniškų tautų, kurias siejo bendradarbiavimas ir abipusiai poreikiai, sprendimą¹¹¹. Jis norėjo atsieti savo sistemą nuo bet kokios asmeninių

106 Gerhard Kegel, „Story and Savigny“, *The American Journal of Comparative Law* 37(1) (1989): 52, https://www.jstor.org/stable/pdf/840440.pdf?refreqid=excelsior%3Aa2e7d7a916372f78b0b6e20e57e4b9a9&ab_segments=&origin=&initiator=&acceptTC=1.

107 F. Carlo von Savigny teorija buvo pristatyta 1849 m. išleistame jo kūrinio „Das System des heutigen Römischen Rechts“ aštuntajame tome, kurio vertimas į anglų kalbą pasirodė jau 1869 metais išleistame Williamo Guthrie traktate apie įstatymų koliziją ir jų veikimo ribas (žr. Jänterä-Jareborg, *supra note*, 79).

108 Gonzalo Parra-Aranguren, „General Course of Private International Law: Selected Problems (Volume 210)“, iš *Collected Courses of the Hague Academy of International Law* (2023), http://dx.doi.org/10.1163/1875-8096_pplrhc_A9780792303985_01.

109 Petros G. Vallindo, „Der Vorbehalt des ordre public im internationalen Privatrecht“, *RabelZ*, Vol. 18, (1953): 3 <http://eur.idm.oclc.org/login?url=https://www.jstor.org/stable/27874900>.

110 Quintín Alfonsín, „Savigni. Nota Sobre su sistema de Derecho Privado Internacional“, iš *Revista de la Facultad de Derecho y Ciencias Sociales*, Montevideo, Vol. II, (1951): 939-940.

Charles Knapp, „La notion de l'ordre public dans les conflits de lois“ (daktaro disertacija, Mulhouse University, 1933), 25-26.

111 Maarit Jänterä-Jareborg, *Foreign Law in National Courts, a Comparative Perspective*, (Hague: Recueil des cours, 2003), 206.

įstatymų sistemos ir pabrėžė kiekvienos valstybės suverenitetą savo teritorijoje¹¹².

Kaip matyti, F. Carlas von Savigny laikėsi pozicijos, kad užsienio teisės pripažinimas yra valstybių pareiga, o ne nuolaida, kaip teigė U. Huberis bei J. Story, dėl jų buvimo tarptautinio globalaus pasaulio dalimi. Vis dėlto F. Carlas von Savigny nelaikė jos absoliučia pareiga ir pripažino šios pareigos išimtį – viešąją tvarką.

F. Carlo von Savigny teorijoje viešosios tvarkos sampratą sudarė dvi jos funkcijos. Pirmoji – neigiama viešosios tvarkos funkcija, kai teismas gali visiškai ar iš dalies atsakyti taikyti užsienio teisę, nes jos taikymas konkrečios bylos aplinkybėmis būtų nesuderinamas su pagrindiniais *lex fori* (teismo, kuriame keliama byla, teisės) principais. Neigiamos viešosios tvarkos funkcijos pagrindu teismas galėjo nepripažinti ir užsienio valstybės teismo sprendimo. Antroji – teigiama viešosios tvarkos išlygos funkcija, kuri reikė teismo galimybę suteikti tiesioginį poveikį tam tikroms privalomoms teismo vietos valstybės taisyklėms, net jei byla yra kitokia pagal teismo kolizines taisykles, reglamentuojamas užsienio teisės. Abi šios funkcijos buvo esminės Savigny sistemoje, net ir jos kūrimo pradžioje. Jos buvo paremtos griežtai pozityvaus ir absoliutaus (prievartinio, imperatyvaus) pobūdžio taisyklėmis bei užsienio valstybės teisinių institucijų nepripažinimu teismo valstybėje¹¹³. Šios viešosios tvarkos funkcijos pripažįstamos ir šiuolaikinių mokslininkų¹¹⁴.

1.1.5. Pasquale Stanislao Mancini teorija

F. Carlo von Savigny teoriją vėliau plėtojo Pasquale Stanislao Mancini. Pastarasis, apibrėždamas Savigny taikytą viešosios tvarkos išimtį, vartotojo terminą „ordine pubblico“, kuris italų ir prancūzų mokyklos vėliau buvo pervadintas į terminą „ordre public“¹¹⁵.

Pasquale Stanislao Mancini prieštaravo pirmiau aptartoms J. Story ir F. Carlo von Savigny idėjoms dėl viešosios tvarkos vaidmens tarptautinėje privatinėje teisėje. P. S. Mancini teigė, kad yra atskiri taisyklių rinkiniai, skirti viešajai tvarkai apsaugoti, ir kad jie taikomi bet kuriam asmeniui, kuris yra tos valstybės teritorijoje, nepriklausomai nuo jo pilietybės ar nuolatinės gyvenamosios vietos¹¹⁶. P. S. Mancini daugiausia dėmesio skyrė „pilietybės“ idėjai, pagal kurią piliečio nacionalinė teisė turėtų būti viršesnė už vietinę teisę sprendžiant asmens statuso ir veiksnumo, šeimos santykių ir

112 Jänterä-Jareborg, *supra note*, 111.

113 Jänterä-Jareborg, *supra note*, 79: 158-159.

114 Burkhard Hess ir Thomas Pfeiffer, *Interpretation of the Public Policy Exception as referred to in EU Instruments of Private International and Procedural Law*, Study for the European Parliament (2011): 28, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2011/453189/IPOL-JURI_ET\(2011\)453189_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2011/453189/IPOL-JURI_ET(2011)453189_EN.pdf)

115 Dennis Lloyd, „Public Policy. A Comparative Study in English and French Law“, London (1953): 73-96

116 Edgar Bodenheimer, „The Public Policy Exception in Private International Law: A Reappraisal in the Light of Legal Philosophy“, *Seminar (Jurist)* 12 (1954): 57, https://heinonline.org/HOL/AUTHORPROFILE?base=js&search_name=Bodenheimer,%20Edgar&1=1606412424.

paveldėjimo klausimus¹¹⁷. P. S. Mancini, kitaip nei J. Story ir F. C. von Savigny, manė, kad esant konfliktui tarp asmens, kaip piliečio, nacionalinės teisės ir vietinės teisės taikytina su asmens pilietybe susijusi nacionalinė teisė, nepaisant to, kad ji ir pažeidžia vietinę teisę¹¹⁸. Todėl tokios šalys kaip Prancūzija ar Italija, kurioms P. S. Mancini idėjos padarė didelę įtaką, istoriškai buvo linkusios liberaliau taikyti viešosios tvarkos išlygą nei Vokietija ar Anglo-Amerika, kurios labiau laikėsi F. Carlo von Savigny ir J. Story pažiūrų. Teisės doktrinoje Prancūzija išsiskiriama iš didžiųjų šiuolaikinių valstybių dėl laikymosi P. S. Mancini idėjų ir *ordre public* doktrinos pripažinimo savo kolizinės teisės principu, o ne kaip įprastų kolizinių normų išimtimi¹¹⁹.

Apibendrintai galima teigti, kad šios jau XVI amžiuje pradėjusios vystytis teorijos, susijusios su užsienio teisės taikymu ir užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo klausimais, įskaitant ir viešosios tvarkos doktrina, yra reikšmingos iki šių dienų. Nors tiek U. Huberio ar J. Story, tiek F. Carlo von Savigny teorijos iš esmės skyrėsi tuo, ar užsienio teisės pripažinimas yra valstybės pareiga dėl to, kad ji yra globalaus pasaulio dalis, ar veikiau nuolaida, visos šios teorijos iš esmės pripažino, kad absoliutus užsienio teisės pripažinimas (įskaitant ir teismų sprendimų pripažinimą) yra neįmanomas bei galimos situacijos, kai grėsmė valstybės suverenitetui, saugumui ar visuomenės interesų apsauga pateisintų rėmimąsi viešąja tvarka kaip išimtimi, sudarančia pagrindą nukrypti nuo užsienio teisės pripažinimo. Todėl šių teorijų atskleidimas šiame tyrime reikšmingas, siekiant įvertinti, ar šiuolaikinė viešosios tvarkos doktrina nukreipta į tą pačią teisinių gėrių (valstybės suvereniteto ir saugumo, visuomenės interesų apsaugą) siekį, ar vis dėlto, vystantis tarptautiniam valstybių bendradarbiavimui, šios doktrinos apsauginis pobūdis pakito (bent jau civilinėse ir komercinėse bylose).

1.2. Viešosios tvarkos doktrinos: *public policy* ir *ordre public*

Teisės doktrinoje išskiriamos dvi viešosios tvarkos doktrinos: *public policy* ir *ordre public*. Nors ES tarptautinėje privatinėje teisėje viešosios tvarkos terminai – *public policy* ir *ordre public* – vartojami kaip sinonimai, vis dėlto kai kurių mokslininkų pabrėžiama, kad nors šie terminai ir panašūs, tačiau nėra visiškai identiški. Terminas *public policy* kilo iš bendrosios teisės tradicijos, o *ordre public* – iš kontinentinės arba dar vadinamos civilinės teisės tradicijos¹²⁰. Taigi, *public policy* yra bendrosios teisės tradicijos doktrina, o *ordre public* – kontinentinės teisės tradicijos doktrina. Siekiant atskleisti šių doktrinų esminius skirtumus, toliau pateikiama atskira kiekvienos jų analizė.

Šiuolaikinės *public policy* doktrinos užuomazgos glūdi XVIII amžiaus Anglijos teisės sistemoje¹²¹. Kitų autorių teigimu, tam tikras *public policy* užuomazgas galima

117 Bodenheimer, *supra note*, 116.

118 Wolff, *supra note*, 75: 39.

119 Bodenheimer, *supra note*, 116: 58.

120 Kent Murphy, „The Traditional View of Public Policy and Ordre Public in Private International Law“, *11 Ga. J. Int'l & Compar. L.* 591 (1981): 591, <https://digitalcommons.law.uga.edu/gjicl/vol11/iss3/9>.

121 William Stanley Macbean Knight, „Public Policy in English Law“, *Law Quarterly Review* (1922): 207.

rasti jau XIV amžiuje, kai pirmasis viešosios tvarkos atitinkmuo buvo tapatinamas su teisingumu, prigimtinė teise, proto teise ir galiausiai dieviškąja teise¹²². Jau tuo metu ankstyvieji teisės taikytojai viešąją tvarką laikė intuityvia sąvoka, pagrįsta proto teise, kuri yra „įrašyta kiekvieno žmogaus širdyje ir nurodo jam, ką daryti ir ko vengti“¹²³.

Tokia abstrakti *public policy* doktrinos apibrėžtis, manytina, galėjo būti nulemta ir statutinės (rašytinės) teisės nebuvimo bendrosios teisės tradicijos sistemose. Tai savo ruožtu lėmė, kad Anglijos teismai tuo metu viešosios tvarkos sąvoką taikė itin plačiai. Pavyzdžiui, ja remdamiesi, teismai pripažindavo sandorį negaliojančiu dėl jo prieštaravimo bendrajai teisei (angl. *common law*)¹²⁴, bendrai naudingam gėriui¹²⁵ arba dėl jo prieštaravimo maksimai *nihil quod inconveniences is licitum* (niekas nepatogaus nėra teisėta)¹²⁶. Būtent teisėjo sero Charleso Edwardo Pollocko frazė byloje *Egerton prieš Brownlow* laikoma ankstyvąja viešosios tvarkos (*public policy* doktrinos) užuomazga bendrosios teisės tradicijos sistemose: „Pagal įstatymą geriau kentėti vienam būdingą nelaimę nei nepatogumus, kurie gali pakenkti bet kuriems kitiems (angl. *it is better, said the law, to suffer a mischief that is peculiar to one, than an inconvenience that may prejudice any*)“¹²⁷.¹²⁸ Kaip minėta, galima numanyti, kad toks platus ankstyvosios viešosios tvarkos doktrinos taikymas buvo nulemtas įstatymų ir rašytinės (statutinės) teisės stygiaus.

Vis dėlto minėti samprotavimai apie viešąją tvarką iki pat XVIII amžiaus skyrėsi nuo šiuolaikinės viešosios tvarkos koncepcijos. Nors *public policy* doktrinos šaknys siekia XVI amžių, iki pat XVIII amžiaus teisėtyrininkams nepavyko rasti jokio principo ar išlygos, panašių į tą, kuria remiamasi šiandien¹²⁸. Tik nuo XVIII amžiaus viešosios tvarkos doktrina buvo pradėta taikyti iš esmės taip, kaip ji suprantama šiandien¹²⁹.

Šiuolaikinėje Anglijos teisėje viešosios tvarkos doktrina taikoma skirtingai nacionalinėse bylose ir bylose su tarptautiniu elementu¹³⁰. Bylose, kuriose ginčo šalys ar faktai susiję su užsienio teise, rėmimasis viešąja tvarka neapsiriboja tik precedentuose nustatytais tikslais kaip nacionalinėje teisėje. Tarptautinė viešosios tvarkos forma – tai

122 Brandon Kain ir Douglas T. Yoshida, „The doctrine of Public Policy in Canadian Contract Law“, *Annual review of Civil Litigation* (2007): 6, <https://www.mccarthy.ca/sites/default/files/2022-03/The%20Doctrine%20of%20Public%20Policy%20in%20Canadian%20Contract%20Law.pdf>.

123 Percy H. Winfield, „Public policy in the English Common Law“, *Harvard Law Review* 42 (1)(1928): 78, https://cooperative-individualism.org/winfield-percy_public-policy-in-the-english-common-law-1928-nov.pdf.

124 Dyer's case (1414) 2 Hen. V, fol. 5, pl. 26.

125 *Colgate v bachelor*, Cro. Eliz. [1602] Md. 872.

126 *Egerton v Brownlow* [1854] 4 H. L. C., at 146.

127 Knight, *supra note*, 121: 208.

128 *Ibid.*

129 Murphy, *supra note*, 120: 592.

130 Otto Kahn-Freund, „Reflections On Public Policy in the English Conflict of Laws“, iš *Transactions of the Grotius Society*, Vol. 39, *Problems of Public and Private International Law* (1953): 39-41, <https://www.jstor.org/stable/743220>.

forumo rezervuota teisė netaikyti kolizinių normų ar nepripažinti užsienio teismų sprendimų, kad būtų priimtas sprendimas, labiau atitinkantis vietos teisingumą ar moralę¹³¹.

Jungtinėse Amerikos Valstijose pripažįstama, kad *public policy* doktrina gali būti teismo sprendimo nepripažinimo pagrindu, kai sprendžiami vidaus klausimai, taip pat klausimai, peržengiantys dviejų valstijų ribas ar su tarptautiniais susitarimais susiję klausimai, peržengiantys Jungtinių Amerikos Valstijų ribas¹³². Taigi, skirtingai nei anglosaksai, angloamerikiečiai *public policy* doktriną skirstė ne į dvi, bet į tris dalis. Galima suprasti, kad toks skirstymas buvo nulemtas teritorinių Jungtinių Amerikos Valstijų ypatumų.

Vidaus viešoji tvarka (angl. *intrastate public policy*) yra analogiška Anglijos vidaus viešajai tvarkai. Tačiau Jungtinių Amerikos Valstijų teismai taip pat remiasi viešąja tvarka tarp valstijų (angl. *interstate public policy*), kad atsisakytų ginti teises, įgytas kitose valstijose, tarsi tos teisės būtų grindžiamos užsienio valstybės taisyklėmis¹³³. Šis viešosios tvarkos taikymo būdas nėra tapatus būdai, taikomam tarptautinio pobūdžio bylose, nes visas Jungtinių Amerikos Valstijų valstijas sieja konstitucinis ir politinis paveldas, kuris yra nepalyginamai stipresnis nei bet kurių kitų užsienio valstybių¹³⁴. Būtent dėl valstijų teisės sistemų panašumo Jungtinių Amerikos Valstijų teismai kolizinius klausimus, kylančius tarp valstijų, labiau linkę spręsti kaip vidaus, o ne kaip tarptautinio pobūdžio bylas, ir apskritai pastaruoju metu jie turi mažesnę diskrecijos laisvę netaikyti valstijos teisės ar nepripažinti jos teismo sprendimo dėl didelės federalinės konstitucinės sistemos įtakos, pasireiškiančios per didėjančią tendenciją koordinuoti valstijų veiklą, leidžiant pavyzdinius kodeksus ir vienodus teisės aktus¹³⁵. Todėl galima teigti, kad teisės sistemos suderinimas Jungtinių Amerikos Valstijų viduje mažina viešosios tvarkos (angl. *interstate public policy*), taikytinos tarp valstijų kylantiems koliziniams klausimams spręsti, praktinę reikšmę.

Public policy doktrina užima išskirtinę padėtį bendrosios teisės tradicijų valstybių teisės sistemoje, kuriose viešoji tvarka suprantama kaip neapibrėžta moralinių ir teisinių principų visuma¹³⁶. Nepaisant didelio šios doktrinos neapibrėžtumo ir Jungtinių Amerikos Valstijų teisės sistemos sudėtingumo¹³⁷, jos teismai, kaip ir Anglijos teismai,

131 Murphy, *supra note*, 120: 593.

132 *Ibid.*, 594.

133 Willis L. M. Reese, „Full Faith and Credit to Statutes: The Defense of Public Policy“, *The University of Chicago Law Review* 19(2) (1952): 339, <https://www.jstor.org/stable/1597705>.

134 Gary J. Stimson, „The Public Policy Doctrine In Choice of Law“, *Washington University Law Review* 1974(3) (1974): 407, https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2684&context=law_lawreview.

135 *Ibid.*

136 Winfield, *supra note*, 123: 91.

137 Otto Kahn-Freund, *The Growth of Internationalism in English Private International Law* (Oxford University Press, 1960).

nelinkę dažnai remtis *public policy* doktrina ir ją naudoti laisvai bei nevaržomai¹³⁸. Šiuolaikinei angloamerikietiškajai arba bendrosios teisės tradicijos *public policy* doktrinai būdingas santūrus jos taikymas¹³⁹.

Kontinentinės teisės tradicijų šalyse, tokiose kaip Prancūzija ar Vokietija, sutinkama *ordre public* doktrina, kuri yra giminą pristatyta bendrosios teisės tradicijų valstybėse sutinkamai *public policy* doktrinai, tačiau nėra identiškas jos atitikmuo¹⁴⁰. Prancūzijoje *ordre public* doktrina išskiriama į dvi dalis: i) *ordre public interne* (nacionalinę viešąją tvarką); ii) *ordre public externe* (tarptautinę viešąją tvarką). *Ordre public interne* yra pozityviosios teisėkūros rezultatas ir Prancūzijos teisėje veikia kaip bendrasis teisinis reglamentavimas, kuriuo remdamiesi teismai turi ribotą diskreciją ginčyti viešajai tvarkai prieštaraujančius sandorius ir pan. Ji taip pat taikoma *ius cogens* (imperatyvių įstatymo normų), kurių negalima apeiti privačiu šalių susitarimu, apsaugai¹⁴¹.

Nors *ordre public interne* principai buvo gerai žinomi Prancūzijos teisės kodifikavimo metu¹⁴², tarptautinė privatinė teisė kontinentinės teisės šalyse tuo metu dar tik buvo pradedama kurti. Skirtingai nei *ordre public interne* atveju, *ordre public externe* raidoje viešosios tvarkos išlyga paremta teismų praktikoje suformuluotais aiškinimais, o ne įstatymo normomis¹⁴³. *Ordre public externe* esmė – nė viena valstybė negali sau leisti atverti savo teritorijos užsienio įstatymų leidėjams, nepalikdama savo teisėjams teisės atmesti užsienio teisę, kuri yra žalinga teismo valstybei¹⁴⁴. Kaip dažnai ir kokiais standartais remdamiesi teismai turi spręsti dėl užsienio teisės žalingumo, tebėra aktualus klausimas ir iki šių dienų. Tačiau teigiama, kad *ordre public externe* ribos yra labai neapibrėžtos, nes ši sąvoka susiejama su tokiomis neapibrėžtomis sąvokomis kaip socialinės tvarka ar visuomenės saugumas¹⁴⁵. Pastarosios sąvokos yra neapibrėžtos, nes socialinės tvarkos ir visuomenės saugumo poreikiai nuolat kinta, atsižvelgiant į kasdienio gyvenimo realijas¹⁴⁶.

138 Murphy, *supra note*, 120: 595.

139 Albert A. Ehrenzweig ir Erik Jayme, *Private International Law: a Comparative Treatise on American International Conflicts Law, Including the Law of Admiralty* (Leyden: Sijthoff, 1973): 279.

140 Nicholas de Belleville Katzenbach, „Conflicts on an Unruly Horse: Reciprocal Claims and Tolerances in Interstate and International Law“, *Yale Law Journal* 65(8) (1956): 1088, https://openyls.law.yale.edu/bitstream/handle/20.500.13051/14266/78_65YaleLJ1087_July1956_.pdf?sequence=2&isAllowed=y.

141 *Ibid.*

142 Kai Napoleonas 1804 metais įsakė kodifikuoti Prancūzijos teisę, konfliktų teisės normos nebuvo įtrauktos į Prancūzijos civilinį kodeksą dėl dviejų priežasčių. Pirma, ši sritis buvo labai neaiški. Antra, Prancūzijos civilinis kodeksas pirmiausia buvo nukreiptas į vidaus teisės sistemą ir nebuvo orientuotas į tarptautinius santykius (žr. Gabriel M. Wilner, „Choice of Forum and Public Policy: Some Indications of the Development in United States Law of a Distinct „International“ Public Policy“, *Faculty Scholarship at Digital Commons @ University of Georgia School of Law* (1977): 29-30, https://digitalcommons.law.uga.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1489&context=fac_artchop).

143 Murphy, *supra note*, 120: 596.

144 Bodenheimer, *supra note*, 116: 51, 64.

145 Murphy, *op. cit.*

146 *Ibid.*

Prancūzijoje *ordre public externe* taikymas siejamas su dviem pagrindinėmis saugotomis vertybėmis: i) moralės normomis; ii) visuomenės saugumu¹⁴⁷. Pripažįstama, kad šios kategorijos yra aptakios, todėl gali atrodyti, jog tai suteikia teismui plačią diskrecijos laisvę remtis viešąja tvarka (*ordre public*). Tačiau vystantis teisės doktrinai, Prancūzijos teismai taip pat atsisakė savavališko ar kūrybiško viešosios tvarkos (*ordre public*) išlygos taikymo¹⁴⁸. Prancūzų teisininkų vertinimu, viešosios tvarkos (*ordre public*) išlygą būtina taikyti nuosekliai ir racionaliai. Tai nebūtinai reiškia mechaniską teisės tokios, kokia ji yra, taikymą, apribojant bet kokią jos aiškinimą ar plėtrą, bet, prancūzų teisininkų požiūriu, tai yra teisinis įsipareigojimas eiti didžiausio teisinio tikrumo keliu vertinant, ar taikyti viešosios tvarkos (*ordre public*) išlygą, ypač *ordre public externe* atveju – šios doktrinos beatodairiško taikymo laikui bėgant Prancūzijos teismai taip pat atsisakė¹⁴⁹.

Ordre public doktrina taip pat yra ir Vokietijos teisės sistemos dalis. *Ordre public* doktrina į Vokietijos teisę buvo įtraukta XIX amžiaus pabaigoje ją kodifikavus¹⁵⁰. Nors ši doktrina buvo nukreipta labiau į užsienio teisės taikymo klausimus, tačiau, kaip ir pirmiau aptartose valstybėse, Vokietijoje pripažintas siauras *ordre public* doktrinos aiškinimas ir taikymas užsienio teismų sprendimų pripažinimo procedūroje¹⁵¹. Viešosios tvarkos (*ordre public*) doktrinos taikymas Vokietijoje siejamas su užsienio teisės ar teismo sprendimo poveikio šios šalies politinio ir ekonominio gyvenimo pagrindams vertinimu. Tačiau, skirtingai nei Prancūzijos *ordre public external* doktrina, Vokietijos *ordre public* koncepcija nebuvo taip glaudžiai siejama su teismų praktika¹⁵². Daug didesnis vaidmuo taikant šią doktriną buvo suteikiamas statutinei teisei¹⁵³.

Taigi, kontinentinės teisės sistemose pagrindiniai viešosios tvarkos (*ordre public*) elementai yra pagrindiniai teisinės sistemos ir valstybės socialinės santvarkos pagrindai, o bendrosios teisės sistemose viešosios tvarkos (*public policy*) sąvoka yra platesnė ir tam tikru mastu apima kai kuriuos politinius ir socialinius tos valstybės interesus. Todėl teigiama, kad bendrosios teisės tradicijos valstybėse viešosios tvarkos (*public policy*) doktrina yra artimesnė viešojo intereso idėjai nei civilinės teisės tradicijos valstybėse¹⁵⁴. Vis dėlto tiek bendrosios teisės tradicijos valstybėse taikoma *public policy* doktrina, tiek kontinentinės teisės tradicijos valstybėse taikoma *ordre public* doktrina pripažįsta reliatyvumo principą ir jas taikant reikalaujama, kad žalingi padariniai, atsirandantys teismo valstybėje, nusvertų užsienio valstybės teismo ar užsienio teisės

147 Lloyd, *supra note*, 115: 78.

148 F. Lawson, A. Anton ir N. Brown, *Introduction to French Law* (Oxford, 1963): 169.

149 Lloyd, *supra note*, 115: 76.

150 Kahn-Freund, *supra note*, 130: 58.

151 Arthur Kline Kuhn, *Comparative Commentaries on Private International Law* (Macurillan, 1937): 41.

152 Gerhart Husserl, „Public Policy and Ordre Public“, *Virginia Law Review* 25(1) (1938): 57, https://www.jstor.org/stable/pdf/1068114.pdf?refreqid=excelsior%3A99a5fa11046cb77a1eff060838b0166&ab_segments=&origin=&initiator=&acceptTC=1.

153 *Ibid.*

154 Fresnedo De Aguirre, *supra note*, 61: 103.

asmeniui suteiktas teisės prieš uždraudžiant jų įgyvendinimą kitoje valstybėje¹⁵⁵.

Taigi, nors reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies a punkte vienas iš atsakymo pagrindų grindžiamas valstybės narės sprendimo prieštaravimu viešajai tvarkai (*ordre public*) (angl. *public policy (ordre public)*), vis dėlto žvelgiant istoriškai šios iš pirmo žvilgsnio panašios doktrinos turėjo tam tikrų skirtumų, dėl kurių jos gali būti laikomos giminingomis, tačiau ne identiškomis. Kaip minėta, *public policy* doktrina yra artimesnė viešojo intereso idėjai bendrosios teisės tradicijos valstybėse nei kontinentinės teisės valstybėse.

Vis dėlto tai nereiškia, kad Briuselio režime kaip sinonimai vartojamos minėtos viešosios tvarkos doktrinos turėtų būti aiškinamos skirtingai. Kad būtų galima suprasti viešosios tvarkos išlygos, įtvirtintos Briuselio režime, prasmę, reikia išnagrinėti šios išlygos raidą nuo Briuselio konvencijos iki šių dienų galiojančio reglamento „Briuselis Ia“ priėmimo. Tai atskleidžiama kitame šio darbo skirsnyje.

1.3. Viešosios tvarkos išlygos raida Briuselio režime

Viešosios tvarkos doktrina yra vienas iš abstrakčiausių ir sunkiausiai taikomų tarptautinės privatinės teisės elementų, suteikiančių ją taikančiam teismui plačią diskrecijos laisvę¹⁵⁶. Viešosios tvarkos išlyga, kaip užsienio teismų sprendimų nepripažinimo pagrindas, įtvirtinta ir Briuselio režime. Ši išlyga jau nustatyta 1968 metais priimtoje Briuselio konvencijoje ir išliko reglamente „Briuselis I“ bei šiuo metu taikomame galiojančiame reglamente „Briuselis Ia“. Nors viešosios tvarkos išlyga įtvirtinta ir reglamente „Briuselis Ia“, visgi Briuselio režimo pakeitimų metu ši išlyga sulaukė daug diskusijų dėl būtinybės ir toliau ją išlaikyti Briuselio režime. Taip pat įvyko ir tam tikrų šios išlygos apibrėžties pakeitimų. Viešosios tvarkos išlygos buvimas yra būtina ir neišvengiama sąlyga siekiant liberalizuoti reikalavimus, taikomus užsienio teismų sprendimų vykdymui tarp valstybių narių. Valstybė narė, kurioje turi būti vykdomas kitoje valstybėje narėje priimtas teismo sprendimas, yra labiau linkusi pripažinti užsienio teismų sprendimus (*aut. pastaba* – pasitikėti užsienio teise), kai ji turi saugumo garantą, leidžiantį jai tarti paskutinį žodį dėl padarinių, kuriuos tokie sprendimai sukelia jos teritorijoje¹⁵⁷.

Užsienio valstybių narių teismų sprendimų pripažinimo ir laisvo jų judėjimo ES kilmė siejama su 1957 metais sudaryta Romos sutartimi¹⁵⁸. Šios sutarties 220 straips-

155 Monrad G. Paulsen ir Michael I. Sovern, „Public Policy in the Conflict of Laws“, *Columbia Law Review* 56(7) (1956): 996, 1016, https://scholarship.law.columbia.edu/cgi/viewcontent.cgi?params=/context/faculty_scholarship/article/3169/&path_info=56_Colum._L_Rev._969.pdf.

156 Valentinas Mikelėnas, *Tarptautinės privatinės teisės įvadas* (Vilnius: Justitia, 2001), 128.

157 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo generalinio advokato Maciej Szpunar 2024 m. vasario 8 d. išvada byloje *Real Madrid Club de Fútbol, AE prieš EE, Sociétés Éditrice du Monde SA*, bylos Nr. C-633/22“, para. 4, Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=282592&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3781044>.

158 Žr. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:11957E/TXT>.

niu valstybės narės susitarė pradėti tarpusavio derybas, siekdamos savo piliečių labai supaprastinti formalumus, reglamentuojančius teismų ar tribunolų sprendimų ir arbitražo sprendimų abipusį pripažinimą ir vykdymą¹⁵⁹. 1959 m. spalio 22 d. valstybėms narėms išsiųstame pranešime, kuriame jos buvo kviečiamos pradėti minėtas derybas, Europos ekonominės bendrijos komisija nurodė, kad tikroji šešių valstybių vidaus rinka bus sukurta tik tuo atveju, jei bus užtikrinta tinkama teisinė apsauga. Buvo teigiama, kad bendrijos ekonominis gyvenimas gali būti sutrikdytas ir susidurti su sunkumais, jei nebus įmanoma tam tikromis teisminėmis priemonėmis užtikrinti įvairių teisių, kylančių iš daugybės teisinių santykių, pripažinimo ir vykdymo. Kadangi jurisdikcija civilinėse ir komercinėse bylose kyla iš valstybių narių suvereniteto, o teismo sprendimų poveikis apsiriboja kiekvienos valstybės teritorija, teisinė apsauga, o kartu ir teisinis tikrumas bendroje rinkoje iš esmės priklausė nuo to, ar valstybės narės priims tinkamą teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo problemas sprendimo būdą¹⁶⁰.

Tuometėse šešiose valstybėse narėse (Belgijoje, Vokietijoje, Prancūzijoje, Italijoje, Liuksemburge ir Nyderlanduose) užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti procedūra, įskaitant atsisakymo pripažinti kitų valstybių teismų sprendimus pagrindus, buvo skirtinga. Pavyzdžiui, Belgijos teismai, sprenddami užsienio valstybės teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo jį vykdyti klausimus, turėdavo patikrinti, ar tame sprendime nėra nieko, kas prieštarautų Belgijos viešajai tvarkai arba viešosios teisės principams¹⁶¹. Vokietijoje užsienio valstybėje priimtą teismo sprendimą turėjo būti atsisakoma pripažinti, jei sprendimo pripažinimas prieštarautų gerai moralei (vok. *gegen die guten Sitten*) arba Vokietijos teisės tikslams¹⁶². Prancūzijoje užsienio valstybės teismo priimtas sprendimas galėjo būti pripažįstamas ir vykdomas tik tada, jei buvo tenkinamos visos šios keturios sąlygos: i) užsienio teismas turėjo turėti jurisdikciją nagrinėti ginčą; ii) teismo procesas kilmės valstybėje turėjo būti tinkamas; iii) teismo sprendime taikyta teisė turėjo būti ta, kuri būtų taikoma pagal Prancūzijos įstatymų kolizijos sistemą; iv) turėjo būti tinkamai atsižvelgta į Prancūzijos viešąją tvarką (pranc. *ordre public*)¹⁶³. Italijos teismai, sprenddami užsienio teismo sprendimų pripažinimo ir leidimo jį vykdyti klausimus, be kita ko, turėdavo patikrinti, ar sprendimuose nėra Italijos viešajai tvarkai prieštaraujančių nuostatų¹⁶⁴. Liuksemburge, kaip ir Prancūzijoje, užsienio teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo jį vykdyti procese turėjo būti tinkamai atsižvelgta į viešosios tvarkos išlygą¹⁶⁵. Tačiau Nyderlandų Ka-

159 P. Jenard, *Report on the Convention on Jurisdiction and the Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters* (Official Journal of the European Communities C 59 (22), 1979), 3, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:1979:059:FULL:EN:PDF>.

160 *Ibid.*

161 *Ibid.*, 4.

162 *Ibid.*, 5.

163 Henri Batiffol, *Traité élémentaire de droit international privé* (Paris: Librairie générale de droit et de jurisprudence, 1959), 741.

164 Jenard, *op. cit.*, 5.

165 *Ibid.*, 6.

ralystės civilinio proceso kodekso (nyder. *Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering*) 431 straipsnyje buvo įtvirtintas principas, kad užsienio teismų priimti sprendimai Nyderlandų Karalystėje nevykdomi, o užsienio teismų išspręstus klausimus gali iš naujo išnagrinėti Nyderlandų teismai¹⁶⁶.

Siekiant suderinti užsienio valstybių narių teismų priimtų sprendimų pripažinimą ir vykdymą, buvo būtina atsižvelgti į tuomečių valstybių narių nacionalines sistemas, įskaitant jų viešosios tvarkos išlygų turinį. Pavyzdžiui, tam tikra dalis jurisdikcijos taisyklių, kylančių iš specifinių santykių tarp minėtų šešių valstybių narių, sudarė jų viešosios tvarkos turinį. Šios tam tikros jurisdikcijos taisyklės buvo laikomos imperatyviomis ir sudarė valstybių narių viešosios tvarkos turinį, siekiant skatinti veiksmingą teisingumo vykdymą, mažinant jurisdikciją turinčių valstybių skaičių, taip pat siekiant sutelkti tam tikrų ginčų sprendimą vienos valstybės teismuose arba dėl socialinių sumetimų, kad būtų apsaugoti tam tikrų kategorijų asmenys, pavyzdžiui, apdrausti asmenys arba pirkėjai, perkantys prekes išsimokėtinais¹⁶⁷.

Taigi, galima teigti, kad Briuselio konvencijos nuostatos, susijusios su valstybių narių teismų išimtinė jurisdikcija nagrinėti tam tikrus ginčus, buvo nulemtos tuomečių valstybių narių viešosios tvarkos turinio. Pavyzdžiui, svarstant Briuselio konvencijos projektą diskusijos kilo dėl valstybių narių teismų jurisdikcijos nagrinėti ginčus, susijusius su nekilnojamuoju turtu.

Vokietijoje ir Italijoje buvo pripažįstama, kad tik nekilnojamojo turto buvimo vietos teismas turėjo išimtinę jurisdikciją spręsti su šiuo turtu susijusius ginčus, ir tai laikyta šių valstybių viešosios tvarkos dalimi¹⁶⁸. Vadinasi, kitose valstybėse priimti teismų sprendimai šiais klausimais Vokietijoje ar Italijoje būtų buvę nei pripažįstami, nei vykdomi dėl jų prieštaravimo šių valstybių viešajai tvarkai. Tokia situacija būtų buvusi nesuderinama su laisvo sprendimų judėjimo bendrijoje tikslu, kurio buvo siekiama jau Briuselio konvencijos priėmimu. Todėl minėtoje konvencijoje buvo nuspręsta nustatyti išimtinės jurisdikcijos taisyklę, kad ginčai dėl daiktinių teisių į nekilnojamąjį turtą arba nekilnojamojo turto nuomos būtų teisingi tik susitariančiosios valstybės, kurioje yra nekilnojamasis turtas, teismams¹⁶⁹. Pastaroji jurisdikcijos taisyklė išliko tiek reglamente „Briuselis I“¹⁷⁰, tiek ir šiandieną galiojančiame reglamente „Briuse-

166 Jenard, *supra note*, 159: 6.

167 *Ibid.*, 28.

168 *Ibid.*, 35.

169 Žr. Briuselio konvencijos 16 straipsnio 1 dalį.

170 Reglamento „Briuselis I“ 6 straipsnio 1 dalies 4 punkte nustatyta, kad valstybėje narėje gyvenančiam asmeniui byla taip pat gali būti iškelta dėl sutarties, jeigu ją galima nagrinėti kartu su tam pačiam atsakovui iškelta byla, kai tokios bylos yra susijusios su daiktinėmis teisėmis į nekilnojamąjį turtą, valstybės narės, kurioje yra turtas, teismuose.

lis Ia¹⁷¹. Tai leidžia daryti išvadą, kad valstybės narės teismo kompetencija nagrinėti ginčą, susijusį su jos teritorijoje esančiu nekilnojamoju daiktu, tarptautiniu mastu iki šių dienų laikytina valstybių viešosios tvarkos dalimi.

Pažymėtina, kad tai, jog tam tikros išimtinės jurisdikcijos klausimai sudarė kai kurių tuomečių valstybių narių viešosios tvarkos turinį, paaiškina Briuselio konvencijos 28 straipsnyje nustatytą užsienio valstybės narės teismo sprendimo nepripažinimo pagrindą šiam teismui pažeidus Briuselio konvencijos II antraštinės dalies 3, 4 ar 5 skirsnų nuostatas¹⁷².

Natūralu, kad viešosios tvarkos išlyga taip pat nulėmė ir kitas Briuselio režime įtvirtintas išimtinės jurisdikcijos taisykles. Šios jurisdikcijos taisyklės laikomos viešosios tvarkos dalyku, nes nuo jų negalima nukrypti šalių susitarimu. Be to, tai iš esmės atitiko Briuselio konvencijos svarstymo metu galiojusio Prancūzijos civilinio proceso kodekso 171 straipsnyje įtvirtintą principą, pagal kurį teismas privalėjo patikrinti teritorinį teisingumą, ypač kai šalims nacionalinė teisė tam tikrais klausimais neleido nukrypti nuo jurisdikcijos taisyklių jų susitarimo pagrindu¹⁷³. Nors tam tikrų išimtinės jurisdikcijos, suteiktos šalių susitarimų, apsaugos problemų kyla taikant reglamentą „Briuselis Ia“, tačiau plačiau apie tai šiame skirsnyje nebus pasisakoma, nes ši problematika plačiau nagrinėjama trečiojoje šio darbo dalyje.

Taigi, teisiniai santykiai, nurodyti išimtinę jurisdikciją reglamentuojančiuose Briuselio režimo straipsniuose, sudarė valstybių narių viešosios tvarkos turinį. Šios taisyklės išliko iš esmės nepakitusios nuo Briuselio konvencijos priėmimo iki šių dienų, išskyrus keletą aspektų. Reglamento „Briuselis I“ 22 straipsnis, lyginant jį su Briuselio konvencijos 16 straipsniu, buvo papildytas tam tikromis išimtinėmis taisyklėmis: i) dėl nekilnojamojo turto nuomos privačiam naudojimui, atsižvelgiant į nustatytas valstybių narių, kuriose yra atsakovo nuolatinė gyvenamoji vieta, teismų jurisdikcijos prielaidas; ii) dėl intelektinės nuosavybės teisių registravimo ar galiojimo, atsižvelgiant į teises, kurios reglamentuojamos ES teisės aktuose arba Europos patento konvencijoje¹⁷⁴.

Nors paminėtas viešosios tvarkos turinys buvo susijęs su specifinių ginčų jurisdikcija, tačiau pagal Briuselio konvenciją viešosios tvarkos išlyga negalėjo būti pagrindas nepripažinti kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo, net jeigu teismas savo jurisdikciją nagrinėti ginčą prieš atsakovą, kurio nuolatinė gyvenamoji vieta (buveinė)

171 Reglamento „Briuselis Ia“ 8 straipsnio 1 dalies 4 punkte reglamentuojama, kad asmeniui, kurio nuolatinė gyvenamoji (buveinės) vieta yra valstybėje narėje, ieškinyš taip pat gali būti pareikštas bylose, kylančiose iš sutarčių, jeigu ieškinyš gali būti susietas su kitu tam pačiam atsakovui iškeltu ieškiniu dėl daiktinių teisių į nekilnojamąjį turtą, – turto buvimo vietos valstybės narės teisme.

172 Žr. Briuselio konvencijos 28 straipsnį, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:41968A0927\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:41968A0927(01)).

173 Jenard, *supra note*, 159: 38.

174 Ulrich Magnus ir Peter Mankowski, „European Commentaries on Private International Law ECPII, Commentary, Volume I, Brussels Ibis regulation“ (Köln: Otto Schimdt, 2016), 561.

yra už ES ribų, grindė savo vidaus teisės nuostata¹⁷⁵. Tai išplaukė ir iš Briuselio konvencijos 27 straipsnio, pagal kurį viešoji tvarka negalėjo būti naudojama kaip priemonė nepripažinti kitos valstybės narės teismo sprendimo remiantis vien tuo, kad užsienio valstybės narės teismas taikė kitokią teisę, nei nustatyta teismo, kuriame prašoma pripažinti sprendimą, tarptautinės privatinės teisės taisyklėse.

Kaip matyti, priimant Briuselio konvenciją buvo siekiama kuo labiau suderinti valstybių narių nacionalinius skirtumus ir kuo labiau užtikrinti laisvą sprendimų judėjimą vidaus rinkoje bei ginčų nagrinėjimo vietos nuspėjamumą. Į Briuselio konvencijos tekstą po ilgų diskusijų taip pat buvo įtrauktos ir užsienio valstybių narių teismų sprendimų nepripažinimo išlygos¹⁷⁶. Pastarosios, ypač abstrakti viešosios tvarkos išlyga, dar Briuselio konvencijos teksto svarstymo metu ir vėliau sulaukė daug kritikos kaip prieštaraujantis laisvo teismų sprendimų judėjimo principui Europos ekonominėje bendrijoje¹⁷⁷. Kritikų nuogaštavimu, kitos valstybės teismo sprendimo pripažinimo klausimą sprendžiančioms valstybėms viešosios tvarkos išlyga leidžia piktnaudžiauti jos taikymu taip paneigiant pagrindinį Briuselio konvencijos tikslą – sukurti valstybių narių abipusiu pasitikėjimu grindžiamą Europos rinką¹⁷⁸. Tačiau šios išlygos šalininkai šiuos nuogaštavimus laikė perdėtais ir nepagrįstais dėl riboto ir išimtinio šios išlygos praktinio taikymo¹⁷⁹.

Doktrinoje viešosios tvarkos išlygos vertinimas prilyginamas „avariniam stabdžiu“, kuris skirtas ne kasdieniam naudojimui, o katastrofiškų, nors ir retų, „avarijų“ prevencijai¹⁸⁰. Todėl galima pritarti pirmiau paminėtai ESTT generalinio advokato M. Szpunar nuomonei, kad viešoji tvarka, nors ir būdama priemone neįsileisti kitose valstybėse narėse priimto teismo sprendimo, laikytina tam tikru saugumo garantu valstybėms narėms, dėl kurio jos labiau gali būti linkusios pasikliauti viena kitos teisės sistemoms ir jų teismų priimtais teismų sprendimais.

Briuselio konvencijos 27 straipsnio 1 dalyje buvo nustatyta, kad sprendimas nepripažįstamas, „jei toks pripažinimas prieštarauja valstybės, kurioje prašoma pripažinti sprendimą, viešajai tvarkai“. Kaip jau minėta, tokia išlyga buvo įprasta ir būdinga daugeliui tuo metu konvenciją pasirašytų valstybių.

Diskutuojant dėl poreikio peržiūrėti Briuselio konvenciją, vėl iškilo klausimas dėl viešosios tvarkos išlygos tolesnio poreikio ES privatinėje tarptautinėje teisėje. Europos Komisija komunikate Tarybai ir Europos Parlamentui „Siekiant veiksmingesnio

175 Jenard, *supra note*, 159: 44.

176 Francesco Mansi, „Reflexions on the Role of the „Ordre Public“ in the EU Regulations on Civil Procedure“, *LeXonomica* 3(2) (2011): 268, <https://journals.um.si/index.php/lexonomica/article/view/1095>.

177 Kaye, *supra note*, 14.

178 Minehan, *supra note*, 15.

179 *Ibid.*, 796.

180 Tanja Domej, „Regionalism in the Recognition and Enforcement of Foreign Titles: Implications for Public Policy Scrutiny“, *International Journal of Procedural Law* 9(2)(2019): 245, <https://www.zora.uzh.ch/id/eprint/198149/>.

teismo sprendimų priėmimo ir vykdymo Europos Sąjungoje“ teigė, kad vienas reikalingiausių sprendimų, labiausiai atitinkančių laisvos nuo sienų teisėsaugos erdvės koncepciją, būtų egzekvatūros procedūros panaikinimas. Kadangi nacionaliniai teismai yra Europos teismai, kitose valstybėse narėse priimti sprendimai turėtų turėti tokį patį statusą kaip „savo šalyje“ priimti sprendimai ir jie turėtų būtų vykdytini tokiu pat būdu, be jokių specialių pripažinimo procedūrų ir formalumų¹⁸¹.

Vis dėlto šis Komisijos pasiūlymas nebuvo sutiktas palankiai. Vienas iš dažniausiai minimų argumentų tokiam prieštaravimui buvo *imperium* (valdžios galių, kurio mis grindžiamas teismo sprendimo vykdymas) koncepcija, kaip privilegijuota nacionalinio suvereniteto išraiška, taip pat esminiais valstybių narių procesiniais sistemų skirtumais, susijusiais su vykdomojo rašto apibrėžtimi, teismo sprendimų vykdymo procedūromis ir svarbiausia juos vykdyti turinčių teisę asmenų statusu, įgaliojimais ir atsakomybe. Bendra nuomonė buvo tokia, kad nesuderinus šių sričių tokie radikalūs pokyčiai iš esmės negalimi¹⁸².

Kalbant apie užsienio valstybių narių teismų sprendimų vykdymą, vienas iš pagrindinių komunikate nurodytų pasiūlymų – formalizuoti užsienio valstybių narių teismų sprendimų patikrą atsisakant nepripažinimo pagrindų vertinimo¹⁸³. Anot Komisijos, keičiant šią procedūrą reikėtų peržiūrėti pagrindus, kuriais galima prieštaurauti užsienio teismo sprendimo pripažinimui, ypač viešosios tvarkos pagrindą, kuris nedera su Europos integracijos procesu, arba civilinėms ir komercinėms byloms¹⁸⁴. Atsižvelgiant į tai, Komisijos pasiūlytame naujos redakcijos Briuselio konvencijos projekto 37 straipsnyje viešoji tvarka nebuvo įtraukta į pagrindų, dėl kurių būtų galima nepripažinti užsienio valstybių narių teismų sprendimų, sąrašą.

Vis dėlto pristatytas 1997 metų Komisijos pasiūlymas dėl naujos redakcijos Briuselio konvencijos nebuvo priimtas, Amsterdamo sutartimi iš esmės pakeitus EB sutartį. Įsigaliojus Amsterdamo sutarčiai, ES institucijoms buvo priskirta nauja V antraštinės dalies kompetencija laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje (Amsterdamo sutarties 61 ir tolesni straipsniai), todėl tapo aišku, kad Briuselio konvenciją pakeis kitas ES teisinis dokumentas.

Komisija 1999 m. gruodžio 28 d. Tarybai pateikė naują pasiūlymą priimti Tarybos reglamentą (EB) dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo¹⁸⁵. Šį kartą ES reglamento tekste viešosios tvarkos išlyga

181 „Komisijos komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui „Siekiant veiksmingesnio teismo sprendimų priėmimo ir vykdymo Europos Sąjungoje“, para. 16, EUR-Lex, žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A51997DC0609>.

182 „Komisijos komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui „Siekiant veiksmingesnio teismo sprendimų priėmimo ir vykdymo Europos Sąjungoje“, *supra note*, 181, para. 17.

183 *Ibid.*, para. 19.

184 *Ibid.*, para. 20.

185 „Komisijos pasiūlymas Tarybai dėl Tarybos reglamento (EB) dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo“, EUR-Lex, Žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A51999PC0348>.

išliko, nors užsienio teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas buvo gerokai supaprastintas, palyginti su Briuselio konvencijoje nustatytais formalumais. Pateiktame pasiūlyme nepripažinimo pagrindai buvo reglamentuojami 41 straipsnyje, kuriame, be kita ko, buvo nustatyta, kad teismas atsisako priimti sprendimą dėl prašymo paskelbti užsienio valstybės narės sprendimą vykdytinu arba jį atšaukia tik remdamasis vienu iš šių pagrindų: i) jeigu paskelbimas vykdytinu *akivaizdžiai* prieštarauja valstybės narės, į kurią kreipiamasi, viešajai tvarkai¹⁸⁶.

Taigi, nors jau iki Briuselio konvencijos priėmimo viešoji tvarka nuolatos buvo kritikuojama dėl savo abstraktumo ir pernelyg lankstaus galimo taikymo, darytina išvada, kad ji turėjo didelę reikšmę valstybių narių abipusiam pasitikėjimui ir bendradarbiavimui teisingumo srityje užtikrinti bei plėtoti. Ir nors tiek Briuselio konvencijos, tiek reglamento „Briuselis I“ reformų metu būta bandymų atsikvėpti viešosios tvarkos išlygos doktrinos, tokie valstybių narių bandymai nepalaikyti dėl noro išsaugoti tam tikrą suverenitetą teismų sprendimų nepripažinimo srityje. Vis dėlto nors valstybės narės jį tam tikra apimtimi išlaikė, reglamentu „Briuselis Ia“ panaikinus egzekvatūros procedūrą, tolesnė šio tyrimo dalyse atskleidžiama, kad valstybės suvereniteto apsauga nepripažinimo procedūroje palikta tik suinteresuotųjų šalių rankose.

1.4. Viešoji tvarka: politinė ar teisinė kategorija

Kaip matyti, viešosios tvarkos išlyga įtvirtinta daugelio valstybių teisės aktuose, taip pat tarptautinėse sutartyse bei konvencijose kaip saugiklis nuo neteisingo užsienio valstybės teismų sprendimų sukeliama teisinio poveikio, tačiau anksčiau paminėta istorinė viešosios tvarkos išlygos analizė kelia klausimą dėl šios išlygos teisinio ar politinio pobūdžio. Ar viešoji tvarka turėtų būti suprantama tik kaip teisinė, ar ir kaip politinė kategorija? Ar jos įtvirtinimas ES tarptautinėje privatinėje teisėje kyla iš natūraliai besivystančių tarptautinių santykių ar tiesiog yra speciali ES politikos įgyvendinimo priemonė?

Galima teigti, kad viešoji tvarka yra valstybės suvereniteto išraiška. Ji susijusi su pagrindiniais valstybės organizaciniais aspektais ir yra nacionalinės valstybės politikos sprendimų apsauga. Būtent iš valstybės interesų apsaugos galima išskirti teigiamą ir neigiamą viešosios tvarkos pobūdį. Kai viešoji tvarka yra būdas, kuriuo valstybė gali sureguliuoti ir suvaldyti kai kuriuos kasdieniame gyvenime kylančius neapibrėžtumus, tai laikytina teigiamu viešosios tvarkos pobūdžiu. Pavyzdžiui, privatus subjektai, užmezgę teisinius santykius, gali tai daryti laikydamiesi tam tikrų apribojimų ir principų. Šie apribojimai yra pozityvioji politinės valios išraiška.

Neigiamas viešosios tvarkos pobūdis pasireiškia per tam tikrų asmens teisių ir laisvių ribojimą. Teisinius santykius užmezgusios ar siekiančios užmezgti šalys ne visada gali sutikti su joms taikomais apribojimais. Tuomet jos gali siekti sudaryti teisinius santykius kitur, kur kitos teisinės sistemos viešoji tvarka leidžia joms užmezgti tam tikrus teisinius santykius. Tokiais atvejais viešoji tvarka tampa gynybos priemone, kuria

186 *Ibid.*, 9.

siekiami apsaugoti pagrindinius pirminės teisinės sistemos pasirinkimus¹⁸⁷.

Kalbant apie politinį viešosios tvarkos aspektą, svarbu paminėti ir tai, kad viešoji tvarka visų pirma yra visuma normų, esančių pačioje valstybės, kaip politinio vieneto, širdyje, išreiškiančių ir saugančių pagrindines šio vieneto pasirinktas politines, ekonomines, socialines ir kultūrinės vertybes¹⁸⁸. Teisinė sistema nėra atskirta nuo vertybių, kuriomis grindžiama visuomenė, kurioje esančius santykius ji siekia reguliuoti. Teisė yra politinio proceso rezultatas, todėl vertybės ir net politinės preferencijos taip pat patenka į teisės taisykles¹⁸⁹.

Politinis viešosios tvarkos išlygos pobūdis ypač atsispindi reglamento „Briuselis Ia“ sistemoje. Kaip matyti iš pirmesniuose šio darbo skyriuose pristatytos viešosios tvarkos išlygos raidos Briuselio režime, viešosios tvarkos išlyga atlaikė daug kritikos dėl savo nesuderinamumo su laisvo sprendimų judėjimo ES principu. Tačiau nepaisant šių nesuderinamumų, kritikos ir pasiūlymų jos atsisakyti, ji vis tiek išliko reglamente „Briuselis Ia“ iki šių dienų. Manytina, kad tai lėmė glaudus jos ryšys su valstybės suverenitetu ir valstybių politiniu sprendimu visiškai neatsisakyti savo identiteto civilinėse bylose priimtų teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti srityje ES lygmeniu.

Politinį viešosios tvarkos, įtvirtintos reglamente „Briuselis Ia“, pobūdį taip pat patvirtinta ir viešosios tvarkos išlygos santykis su kitais reglamente „Briuselis Ia“ įtvirtintais nepripažinimo pagrindais, kurie, kaip atskleidžiama kitoje šio tyrimo dalyje, iš esmės yra tos pačios viešosios tvarkos dalys, dėl kurių valstybės narės rado bendrą konsensumą, kokio pobūdžio ir kokiomis sąlygomis tam tikrus procesinius pažeidimus valstybės narės *per se* laikys viešosios tvarkos pažeidimu, sudarančiu pagrindą nepripažinti kitos valstybės narės teismo civilinėje byloje priimto sprendimo. Abstrakčioji viešosios tvarkos išlyga, įtvirtinta šiandieniam reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies a punkte, išliko tiems atvejams, dėl kurių bendras konsensusas nebuvo pasiektas.

Apibendrintai galima teigti, kad nors viešosios tvarkos išlyga įtvirtinta teisinėje priemonėje – reglamente „Briuselis Ia“, vis dėlto šios išlygos pobūdis, tikslas, abstraktumas ir ryšys su valstybių suverenitetu idėja leidžia spręsti apie vyraujančią politinį

187 Bram Akkermans, „Public policy (ordre public): A comparative analysis of national, private international law, and EU Public Policy“, *European Property Law Journal* 8(3) (2019): 291-292, https://cris.maastrichtuniversity.nl/ws/portalfiles/portal/131357620/Akkermans_2019_Public_Policy_Orde_public_.pdf.

188 Tim Corthaut, „EU ordre public“ (daktaro disertacija, Liuvėno universitetas, 2009), 6, <https://lirias.kuleuven.be/bitstream/123456789/233756/1/TimCorthaut.pdf>.

189 Martijn W. Hesselink ir kt., „Social Justice in European Contract Law: a manifesto“, *European Law Journal* 10(6) (2004): 653, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1468-0386.2004.00237.x>. Martijn W. Hesselink, „Five Political Ideas of European Contract Law – Policy Choices“, *European Review of Contract Law* (2011): 295, <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/ercl.2011.295/html>.

Martijn W. Hesselink, „The Politics of a European Civil Code“, *European Law Journal* 10(6) (2004): 295, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1468-0386.2004.00238.x>.

šios išlygos aspektą. Vadinas, nors valstybės teismas, sprenddamas dėl galimo viešosios tvarkos pažeidimo turi priimti teisinį sprendimą, diskutuotina, ar tam tikrais atvejais tokio klausimo nagrinėjimas nelemia ir politinio sprendimo priėmimo, pavyzdžiui, tais atvejais, kai sprendžiama, kuriai iš saugotinių vertybių (teismo sprendimo privalomumo principui, valstybių bendradarbiavimui ar konkrečios valstybės interesams), esant jų konfliktui, suteikti prioritetą. Toks vertinimas yra sudėtingas, apimantis ne tik tam tikro socialinio ginčo sprendimą, bet ir politinės valios apibrėžtį konkrečioje situacijoje. Todėl manytina, kad valstybės teismo sprendimas dėl viešosios tvarkos išlygos taikymo užsienio teismų sprendimų nepripažinimo procese yra ne tik teisinis dokumentas, bet ir politinės valios įgyvendinimo sprendimas dėl užsienio valstybės suvereniteto išplėtimo kitos valstybės teritorijoje.

Viešosios tvarkos reikšmė ir jos aiškinimo ribos yra nuolatinių diskusijų klausimas, todėl neįmanoma pateikti vienos, konkrečios ir visoms situacijoms tinkamos viešosios tvarkos apibrėžties. Paprastai viešoji tvarka apibrėžiama pateikiant jos taikymo pavyzdžius arba nurodant, kuo ji nėra¹⁹⁰.

1.5. Viešosios tvarkos funkcijos

Kalbant apie viešosios tvarkos išlygą, plačiai pripažįstama, kad ji turi būti taikoma išskirtinai ir tik tada, kai tolerancija kitai vertybei (užsienio sprendimų pripažinimo atveju – užsienio valstybės teismo sprendimo privalomumui) yra nepriimtina, o tai atsiranda tada, kai, kaip minėta, paveikiami esminiai viešosios tvarkos principai. Tokiais atvejais viešosios tvarkos išlyga suprantama kaip priemonė atkurti teisingumą, atsižvelgiant į konkrečius bylos faktus¹⁹¹.

Tarptautinėje privatinėje teisėje išskiriamos apsauginė ir puolamoji viešosios tvarkos doktrinos funkcijos. Apsauginė funkcija skirta teismo valstybei apsaugoti nuo nepriimtinos taikytinos užsienio valstybės teisės normų ir nepriimtinių užsienio valstybių teismų sprendimų¹⁹². Ji tarsi apsauginis tinklas, saugantis taikytinos teisės taisykles ir taisykles, reglamentuojančias užsienio teismų sprendimų pripažinimą ir vykdymą tarptautinėje privatinėje teisėje¹⁹³. Viešosios tvarkos išlygos tikslas pirmiausia užtikrinti valstybės, kurios teisme remiamasi šia išlyga, suvereniteto apsaugą. Todėl šiuolaikiniame globaliame pasaulyje ji yra svarbus valstybės saugumo elementas. Tačiau valstybės suverenitetas ar saugumas yra tik pagrindinių interesų, sudarančių viešosios politikos turinį, pavyzdys.

Puolamoji viešosios tvarkos funkcija, kai kurių autorių teigimu, gali pasireikšti tuomet, kai, pavyzdžiui, karo atveju viešosios tvarkos pagrindu uždraudžiama savo valstybės fiziniams ir juridiniams asmenims palaikyti bet kokius ekonominius ryšius

190 Akkermans, *supra note*, 187: 262-263.

191 Vrellis, *supra note*, 60: 453, 457-461.

192 Hess, *supra note*, 114: 20.

193 Mills, *supra note*, 58: 201.

su priešiška valstybe¹⁹⁴. Tai reiškia visišką valstybės, prieš kurią nukreipta puolamoji funkcija, teismų sprendimų nepripažinimą viešosios tvarkos pagrindu.

Pagal sukeliamą poveikį tarptautinėje privatinėje teisėje viešosios tvarkos doktrina taip pat gali būti skirstoma į negatyviąją ir pozityviąją. Pastaroji reikšminga siekiant užtikrinti valstybės imperatyvių taisyklių taikymą. Remdamiesi pozityviosios viešosios tvarkos funkcija kompetentingi teismai gali taikyti imperatyvias savo sistemos taisykles byloje, kuriai taikytina užsienio teisė. Tokia teismo veikla apibūdinama prancūzišku terminu *lois d'application immediate* arba *lois de police*¹⁹⁵. Savo ruožtu negatyvioji viešosios tvarkos funkcija pasireiškia draudimu taikyti užsienio teisę arba pripažinti užsienio teismo sprendimą, prieštaraujantį pagrindinėms *lex fori* (teismo vietos) vertybėms¹⁹⁶.

Vis dėlto toks skirstymas reikšmingesnis sprendžiant užsienio valstybės taikytinos teisės klausimą. Šiuolaikinėje tarptautinėje privatinėje proceso teisėje dominuoja negatyvioji viešosios tvarkos doktrina, kai vertinama, kokius neigiamus padarinius sukeltų užsienio valstybės teisės taikymas ar užsienio valstybės teismo sprendimo pripažinimas šį klausimą sprendžiančioje valstybėje¹⁹⁷.

1.6. Viešosios tvarkos turinys Briuselio režime

Nei reglamente „Briuselis Ia“, nei jo pirmtakuose – reglamente „Briuselis I“ ar Briuselio konvencijoje – nėra pateikiama viešosios tvarkos išlygos apibrėžtis. ES teisės aktuose viešosios tvarkos apibrėžtis taip pat nėra pateikta. Kyla klausimas, kodėl tokia ES tarptautinei privatinei teisei reikšminga sąvoka nėra apibrėžta ir kaip, nesant jokių ES teisėje nustatytų jos elementų, galima nustatyti, kad teismo sprendimas gali pažeisti viešąją tvarką? Kuo remiantis turėtų būti nustatomas viešosios tvarkos turinys? Ar viešosios tvarkos turinys turėtų būti nustatomas remiantis ES teise ar ES valstybių narių teisės nuostatomis?

Visų pirma, viešosios tvarkos išlyga, kaip matyti ir iš pirmosios šio darbo dalies, tarptautinėje privatinėje teisėje susijusi su teisiškai sunkiai apibrėžiamomis sąvokomis kaip moralė, pagrindinėmis valstybės vertybėmis ar net viešuoju interesu. Antra, tokios abstrakčios kategorijos apibrėžtis teisės akte nebūtų suderinama su apsauginiu šios išlygos tikslu, nes nuolatos kintančiame visuomeniniame gyvenime gali kilti vis naujų grėsmių. Todėl griežta viešosios tvarkos turinio apibrėžtis gali turėti neigiamos įtakos jos apsauginiam tikslui, o tai reikštų, kad valstybei susidūrus su grėsme, neįtraukta į viešosios tvarkos išlygą, jai ir jos teisei sistemai bei visuomenei gali kilti pavojus dėl ribotos forumo teismo galimybės remtis viešosios tvarkos išlyga.

Kai kurių autorių nuomone, sąvokos „viešoji tvarka“ turinio *a priori* apibrėžti neįmanoma. Jos turinys gali būti atskleistas tik analizuojant konkretaus atvejo

194 Mikelėnas, *supra note*, 156.

195 Hess, *supra note*, 114: 28.

196 *Ibid.*

197 *Ibid.*

aplinkybes¹⁹⁸. Todėl šią sąvoką palikta aiškinti teismams¹⁹⁹ plėtojant teismų praktiką. Tai natūraliai lemia ir laikui bėgant kintantį viešosios tvarkos turinį, kuris nuolatos turi būti pritaikomas prie šiandienių gyvenimo realiųjų.

Nors viešosios tvarkos išlyga laikytina sudedamąja tarptautinės privatinės teisės dalimi, tačiau tarptautinėje privatinėje teisėje viešosios tvarkos išlyga kritikuojama dėl jos neapibrėžtumo keliais aspektais. Pirma, viešosios tvarkos išlygos taikymas dažnai apibūdinamas kaip apimantis plačią ir nevaržomą teismo diskreciją, suteikiančią per-teklinę ir nekontroliuojamą galią teismams. Antra, viešosios tvarkos išlygos kritikai pabrėžia, kad teismams nusprendus taikyti viešosios tvarkos išlygą ne visada lengva iš anksto nustatyti, koks iš tikrųjų yra viešosios tvarkos turinys arba kokie bus jos taikymo padariniai konkrečiu atveju²⁰⁰. Vis dėlto pripažįstama, kad tarptautinėje privatinėje teisėje viešosios tvarkos taikymas turi būti ribojamas, laikantis atsargaus požiūrio ir vengiant nacionalinio išskirtinumo bei išankstinio nusistatymo²⁰¹.

Kita vertus, kaip jau minėta, būtent viešosios tvarkos išlygos neapibrėžtumas lėmė didelę šios išlygos kritiką Briuselio režime. Minėtas viešosios tvarkos išlygos neapibrėžtumas ir jos kritikų nuogaštavimai dėl valstybių narių piktnaudžiavimo remiantis šia išlyga turėjo didelę įtaką siauram viešosios tvarkos išlygos aiškinimui ir taikymui Briuselio režime. Tai matyti ir iš reglamente „Briuselis I“ įgyvendintų pakeitimų lyginant su Briuselio konvencija. Pavyzdžiui, Briuselio konvencijos 27 straipsnio 1 punkte buvo nustatyta, kad teismo sprendimas nepripažįstamas, jei toks pripažinimas prieštarauja valstybės, kurioje prašoma pripažinti sprendimą, viešajai tvarkai. Tuo tarpu Briuselio konvenciją pakeitusiame reglamento „Briuselis I“ 34 straipsnio 1 punkte buvo nustatyta, kad teismo sprendimas nėra pripažįstamas, jei toks pripažinimas yra *aiškiai* prieštaraujantis valstybės narės, kurioje siekiama jį pripažinti, viešajai tvarkai.

Pažymėtina, kad šis reglamente „Briuselis I“ atliktas viešosios tvarkos išlygos aiškinimo ir taikymo ribų susiaurinimas buvo nulemtas ESTT praktikos. Siauras viešosios tvarkos išlygos taikymas dėl kilmės valstybės teismo sprendimo akivaizdaus prieštaravimo vykdymo valstybės viešajai tvarkai pirmą kartą ESTT praktikoje pažymėtas 1994 metais išnagrinėtoje byloje *Solo Kleinmotoren GmbH prieš Emilio Boch*²⁰². Šioje byloje teismas nurodė, kad Briuselio konvencijos 27 straipsniu, kuriame reglamentuojami kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo nepripažinimo pagrindai, trukdoma pasiekti vieną iš pagrindinių šios konvencijos tikslų – kuo labiau palengvinti laisvą teismų sprendimų judėjimą nustatant paprastą ir greitą vykdymo procedūrą. Todėl

198 Mikelėnas, *supra note*, 156: 129.

199 *Ibid.*

200 Mills, *supra note*, 58: 202.

201 *Application of the Convention of 1902 Governing the Guardianship of Infants (Netherlands v Sweden)* [1958] ICJ Reports 55 at 94 (*Separate Opinion of Judge Lauterpacht*).

202 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1994 m. birželio 2 d. prejudicinis sprendimas byloje *Solo Kleinmotoren GmbH prieš Emilio Boch*, bylos Nr. C-414/92“, Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=98807&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=891822>.

Briuselio konvencijos 27 straipsnis turi būti aiškinamas siaurai²⁰³. Viešosios tvarkos išlyga gali būti remiamasi tik išimtiniais atvejais²⁰⁴. Taigi, Briuselio režime įtvirtintas laisvo sprendimų judėjimo ir sprendimų pripažinimo ir vykdymo supaprastinimo tarp valstybių narių tikslas yra dominuojantis prieš viešosios tvarkos išlygos taikymą. Tačiau tai visiškai neeliminuoja viešosios tvarkos išlygos apsauginio pobūdžio ir jos praktinės reikšmės.

Byloje *Krombach prieš André Bamberski* nurodyta, kad viešosios tvarkos išlyga gali būti remiamasi tik tuo atveju, kai kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo pripažinimas arba vykdymas būtų toks nesuderinamas su valstybės, kurioje prašoma pripažinti sprendimą, teisine sistema, jog tai keltų pavojų pagrindinio principo užtikrinimui. Kad būtų laikomasi draudimo iš esmės peržiūrėti kitos valstybės teismo priimtą sprendimą, pavojus turi kilti dėl teisės normos, laikomos esmine valstybės, kurioje prašoma pripažinti sprendimą, teisinėje sistemoje, akivaizdaus pažeidimo arba teisės, laikomos pagrindine toje teisinėje sistemoje, akivaizdaus pažeidimo²⁰⁵. Kaip matyti, viešosios tvarkos išlygos turinį sudaro keli elementai: i) *teisės norma*, kuri laikoma esmine valstybės narės, į kurią kreipiamasi, teisės sistemoje; ii) *teisė*, kuri šioje teisės sistemoje pripažįstama pagrindine.

Tokia viešosios tvarkos išlygos turinio apibrėžtis kelia keletą klausimų. Pirma, ar tokia viešosios tvarkos išlygos apibrėžtis rodo, kad turi būti atskiriama nacionalinė ir ES viešoji tvarka? Antra, kokios teisės normos gali būti pripažįstamos esminėmis, sudarančiomis viešosios tvarkos turinį? Taip pat kokios asmenų teisės laikytinos pagrindinėmis? Jei pripažįstama, kad laisvas teismų sprendimų judėjimas, paremtas veiksmingos vidaus rinkos tikslais, yra išimtinis ES teisės tikslas, tuomet ir viešosios tvarkos sąvoka, apibrėžta ES teisės aktuose, turi būti siejama tik su ES teisėje nustatytais tikslais. Tačiau jei pačioje ES teisėje nėra apibrėžta viešosios tvarkos sąvoka, tai leidžia vertinti, kad jos turiniui nustatyti taikytinos vidaus teisės nuostatos. Tokiu atveju kyla rizika, kad viešosios tvarkos aiškinimas gali būti skirtingas įvairiose valstybėse narėse ir tai gali lemti skirtingą laisvo teismų sprendimų judėjimo principo taikymą ir grėsmę veiksmingam ES vidaus rinkos veikimui, nes vienoje valstybėje narėje priimtas teismo sprendimas dėl skirtingo ES teisės sąvokos (viešosios tvarkos) interpretavimo gali lemti nevienodą ES pagrindinių teisių ir laisvių taikymą.

Klausimas dėl viešosios tvarkos turinio apibrėžties, siekiant atskirti nacionalinę

203 *Solo Kleinmotoren GmbH prieš Emilio Boch*, *supra note*, 202, para. 20.

204 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1988 vasario 4 d. prejudicinis sprendimas byloje *Horst Ludwig Martin Hoffmann prieš Adelheid Krieg*, bylos Nr. 145/86“, para. 21, EUR-Lex, žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:61986CJ0145>.

„Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1996 m. spalio 10 d. prejudicinis sprendimas byloje *Bernardus Hendrikman ir Maria Feyen prieš Magenta Druck & Verlag GmbH*, bylos Nr. C-78/95“, para. 23, EUR-Lex, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:61995CJ0078>.

Dieter Krombach prieš André Bamberski, *supra note*, 27, para. 44.

Régie Nationale des Usines Renault SA prieš Maxicar SpA ir Orazio Formento, *supra note*, 27, para. 26.

205 *Dieter Krombach prieš André Bamberski*, *supra note*, 27, para. 37.

ir ES viešąsias tvarkas, vertinamas nevienareikšmiškai. M. Fallon teigia, kad „kaip ir bet kokioje teisės sistemoje, Sąjungos teisėje susidaro viešosios tvarkos normų visu- ma, nuo kurios neleidžiama nukrypti dėl jų esminės svarbos. Tokios normos laikomos esminėmis dėl jų svarbos tiek rinkos veikimui, tiek asmeniui, kurį jomis siekiama apsaugoti“²⁰⁶. Taigi, M. Fallon pripažįsta tiek nacionalinę, tiek ES viešąją tvarką.

ESTT generalinis advokatas M. Szpunar byloje *Diageo Brands* pateiktoje išvadoje taip pat laikėsi nuomonės, kad šioje byloje „pažeidimas buvo siejamas ne su nacionalinės viešosios tvarkos pažeidimu pripažįstant sprendimą, o su Sąjungos viešosios tvarkos, kuri pati yra sudedamoji nacionalinės viešosios tvarkos dalis, pažeidimu“²⁰⁷. Anot generalinio advokato M. Szpunar, tam tikros nuostatos, turinčios esminę reikš- mę Sąjungai patikėtoms užduotims vykdyti, visų pirma vidaus rinkai veikti, yra pa- grindas, be kita ko, atsisakyti pripažinti sprendimą. Iš tiesų, net jei kiekviena valstybė narė turi apibrėžti savo viešosios tvarkos reikalavimus, nacionalinės viešosios tvarkos srityje taip pat yra esminių ES vertybių, principų ir normų branduolys, turintis tą patį norminį turinį, į kurį turi atsižvelgti kiekviena valstybė narė²⁰⁸.

Vis dėlto vienoje naujausių viešosios tvarkos tematika pateiktų išvadų generalinis advokatas M. Szpunar jau laikėsi priešingos nuomonės. Byloje *Real Madrid Club de Fútbol, AE*, nenorėdamas paneigti ES viešosios tvarkos egzistavimą, generalinis advo- katas pripažino nesąs įsitikinęs, ar ESTT, pirmiau minėta viešosios tvarkos apibrėžtimi atskirdamas esmines teisės normas nuo pagrindinių teisių, iš tiesų siekė atskirti nacionalinę ir Europos Sąjungos viešąsias tvarkas²⁰⁹. Tai rodo, kad viešosios tvarkos sąvokos turinį gali sudaryti ne tik nacionalinės teisės normos (nacionaliniai interesai), bet ir ES bei tarptautinėje teisėje nustatytos sąlygos, kurios būtų saugomos taikant viešosios tvarkos kaip užsienio teismų sprendimų nepripažinimo pagrindą.

Pagal formuojamą ESTT praktiką galima spręsti, kad nėra poreikio konkrečiai apibrėžti viešosios tvarkos sąvokos. Visų pirma, ESTT yra išaiškinęs, kad reglamento „Briuselis I“ 34 straipsnio 1 punktą turi būti aiškinamas taip, jog tai, kad vienoje valstybėje narėje priimtas teismo sprendimas prieštarauja Sąjungos teisei, nėra pagrindas nepripažinti šio sprendimo kitoje valstybėje narėje remiantis tuo, jog juo pažeidžiama šios valstybės viešoji tvarka, jeigu nurodyta teisės klaida nėra akivaizdus *teisės nor- mos, kuri pagal Sąjungos teisę, taigi, ir pagal valstybės narės, kurioje prašoma pripažinti sprendimą, teisę laikoma esmine, ar teisės, kuri šiose teisės sistemose laikoma pagrindine,*

206 M. Fallon, *Les conflits de lois et de juridictions dans un espace économique intégré – l'expérience de la Communauté européenne. Recueil des cours* (Dordrecht: Martinus Nijhoff, 1995), 255.

207 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo generalinio advokato Maciej Szpunar 2015 m. kovo 3 d. išvada byloje *Diageo Brands BV prieš Smiramida-04 EOOD*, bylos Nr. C-681/13“, para. 39, Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?sessionId=F1B69D0C204782FAF0A010032C31BCB7?text=&docid=162659&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=fi rst&part=1&cid=5132183#Footnote14>.

208 *Ibid.*

209 *Real Madrid Club de Fútbol, AE prieš EE, Société Éditrice du Monde SA, supra note*, 157, para. 96.

*pažeidimas*²¹⁰. Taigi, Europos Sąjungos viešoji tvarka sutapatinama su nacionaline viešąja tvarka, pripažįstant Sąjungos viešąją tvarką esant integralia nacionalinės viešosios tvarkos dalimi. Kitaip tariant, nėra jokio skirtumo svarbos aspektu, ar pažeidžiama nacionalinė, ar Europos Sąjungos viešoji tvarka. Nors doktrininiu lygiu kai kurių autorių darbuose²¹¹ išskiriama *sui generis* Europos viešosios tvarkos samprata, autoriaus nuomone, toks viešosios tvarkos skirstymas nėra reikšmingas. Todėl ir ESTT jurisprudencijoje nėra daromas skirtumas tarp nacionalinės ir ES viešosios tvarkos kaip pagrindo nepripažinti kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo.

Tai iš esmės patvirtinta ESTT pozicija viešosios tvarkos aspektu, išreikšta *flyLAL-Lithuanian Airlines* byloje, kurioje pritarta generalinio advokato išvadai, kad viešosios tvarkos išlyga siekiama apginti teisės normoje išreikštus teisinius interesus²¹². Diskutuotina, ar tokia viešosios tvarkos apibrėžtis nėra per siaura ir nulemta konkrečių minėtos bylos aplinkybių, t. y. vertinimo, ar į viešosios tvarkos turinį patenka ekonominiai interesai (padariniai) dėl kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo, susijusio su laikinosiomis apsaugos priemonėmis, vykdymo. Tačiau manytina, kad tai atspindi ESTT poziciją, jog viešosios tvarkos išlyga gali būti remiamasi siekiant apsaugoti teisinius interesus, išreikštus per teisės normą, nedarant jokio skirtumo tarp nacionalinės ar ES viešosios tvarkos.

Taigi, valstybės narės, kurioje siekiama vykdyti kitoje valstybėje narėje priimtą teismo sprendimą, požiūriu viešoji tvarka yra tik viena. Tai lemia, kad viešosios tvarkos išlygos taikymo sąlygos yra tokios pačios, nepaisant to, ar ja ketinama remtis todėl, kad sprendimo kilmės valstybės narės teismas pažeidžia nacionalinę ar ES teisę. Toks šių sąlygų tapatumas taip pat gali būti pabrėžiamas ir dėl ESTT ketinimo neteikti pirmenybės Europos Sąjungos teisei prieš nacionalinę teisę²¹³.

Reikia pripažinti, kad tai atitinka ir esminį ES teisės principą, įtvirtintą SESV 4 straipsnio 2 dalyje, pagal kurį Sąjunga gerbia valstybių narių nacionalinį savitumą, neatsiejamą nuo pagrindinių politinių bei konstitucinių jų struktūrų, esmines valstybines jų funkcijas, įskaitant valstybės teritorinio vientisumo, viešosios tvarkos bei nacionalinio saugumo užtikrinimą.

Vis dėlto net ir nedarant skirtumo tarp nacionalinės ar ES viešosios tvarkos, ne ką mažiau svarbus lieka klausimas, kuri teisės norma gali būti laikoma esmine arba kuri teisė pripažįstama pagrindine, kurių pažeidimas sudarytų pagrindą remiantis viešosios tvarkos išlyga atsisakyti pripažinti ir vykdyti kitoje valstybėje narėje priimtą teismo sprendimą.

210 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2015 m. liepos 16 d. prejudicinis sprendimas byloje *Diageo Brands BV prieš Simiramida-04 EOOD*, bylos Nr. C-681/13“, para. 68, Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=165868&pageIndex=0&doclang=LT&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=5162713>.

211 Pavyzdžiui, Tim Corthaut, *EU Ordre Public* (Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer, 2012), 61-75.

212 *flyLAL-Lithuanian Airlines AS prieš Starptautiskā lidosta Rīga VAS, Air Baltic Corporation AS, supra note*, 27, para. 56.

213 *Real Madrid Club de Fútbol, AE prieš EE, Société Éditrice du Monde SA, supra note*, 157, para. 102.

Viešosios tvarkos išlyga negali būti atsisakoma pripažinti kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo vien tuo pagrindu, kad kilmės valstybės teismo pritaikyta teisės norma skiriasi nuo normos, kuri būtų buvusi pritaikyta valstybės, kurioje prašoma pripažinti sprendimą, teisme, jei būtų būtų nagrinėjęs šis teismas. Taip pat valstybės, kurioje prašoma pripažinti sprendimą, teismas negali vertinti sprendimo priėmimo valstybės teismo padarytų faktinių ar teisinių išvadų tikslumo²¹⁴. Tik pagrindinių, pamatinių ir fundamentalių teisių ar principų pažeidimas, kurį gali sukelti užsienio valstybės narės teismo sprendimo vykdymas kitoje valstybėje narėje, pateisina viešosios tvarkos išlygos taikymą ir tokio sprendimo nepripažinimą šiuo pagrindu. Tačiau tai nereiškia, kad vykdymo valstybės teismas gali tikrinti valstybės, kurioje sprendimas priimtas, teismo faktinių ar teisinių išvadų tikslumą²¹⁵.

Gladius viešosios tvarkos išlygos santykis su pamatiniais principais, kurių apsaugai ši išlyga ir skirta, lemia sudėtingą jos taikymą. Todėl pirmiausia būtina suprasti viešosios tvarkos išlygos koncepcijos turinį kaip tokį. Monique Hazelhorst teigia, kad „viešosios tvarkos išlyga tarptautinėje privatinėje teisėje yra susijusi su pamatinių principų, kuriais grindžiama valstybės, kurioje turi būti taikoma užsienio valstybės teisė arba vykdomas užsienio valstybės teismo sprendimas, teisinė sistema“²¹⁶. T. Corthaut viešosios tvarkos išlygą apibrėžia kaip „normų kompleksą, esantį pačioje politinio subjekto širdyje, išreiškiantį ir saugantį pagrindinius to subjekto pasirinkimus, susijusius su jo politine, ekonomine, socialine ir kultūrine tvarka“²¹⁷. Catherine Kessedjian tvirtina, kad „viešoji tvarka yra gyva sąvoka, kurios turinys gali keistis priklausomai nuo laiko ir vietos“²¹⁸. Šis požiūris nulemtas ESTT pirmą kartą pateikto išaiškinimo, susijusio su viešosios tvarkos išlyga, byloje *Yvonne van Duyn prieš Home Office*, kuriame teismas nurodė, kad konkrečios aplinkybės, pateisinančios viešosios tvarkos sąvokos taikymą, skirtingose šalyse ir skirtingais laikotarpiais gali skirtis, todėl būtina suteikti kompetentingoms nacionalinėms valdžios institucijoms diskrecijos laisvę apibrėžti viešosios tvarkos turinį neperžengiant sutartyje nustatytų ribų²¹⁹. Taigi, viešosios tvarkos išlygos turinys gali priklausyti tiek nuo valstybės fundamentalių principų turinio, tiek nuo laikotarpio, kada sprendžiama dėl jos taikymo, nes fundamentalių principų turinys, pasikeitus gyvenimo realijoms, gali kisti.

T. Corthaut, apibūdinamas viešosios tvarkos išlyga, ją sieja ne su valstybe, o su politiniu subjektu. Tai suponuoja išvadą, kad viešosios tvarkos išlyga gali neapsiriboti tik tam tikros valstybės teritorija. Tai ypač svarbu, kai kalbama apie tam tikras

214 Dieter Krombach prieš André Bamberški, *supra note*, 27, para. 36.

215 *Ibid*, para. 36.

Régie Nationale des Usines Renault SA prieš Maxicar SpA ir Orazio Formento, *supra note*, 27, para. 29.

216 Monique Hazelhorst, *Free Movement of Civil Judgments in the European Union and the Right to a Fair Trial* (The Hague: T.M.C. Asser Press, 2017), 66, <https://link.springer.com/book/10.1007/978-94-6265-162-3>.

217 Corthaut, *supra note*, 211: 15.

218 Kessedjian, *supra note*, 56: 28.

219 *Yvonne van Duyn prieš Home Office*, *supra note*, 26, para. 18.

politines sąjungas, pavyzdžiui, Europos Sąjungą. Todėl galima teigti, kad T. Corthaut pateikiama viešosios tvarkos apibrėžtis iš esmės apima ir politinių sąjungų, pavyzdžiui, Europos Sąjungos, viešąją tvarką²²⁰. Taigi, nepaisant to, kad ESTT praktikoje nedaromas skirtumas tarp nacionalinės ir Europos Sąjungos viešosios tvarkos, kuris sudarytų pagrindą atskirti šias teises kategorijas, teisės doktrinoje ES viešoji tvarka išskiriama. Tačiau, kaip minėta, toks skirstymas, autoriaus nuomone, viešosios tvarkos išlygai taikyti nėra reikšmingas.

Viešosios tvarkos išlyga susijusi su ne bet kokiais, o tik su pamatiniais principais ir jų pažeidimu. Todėl sprendžiant viešosios tvarkos išlygos taikymo klausimą dažnai kyla klausimas, ar tam tikras principas ar asmens teisė gali būti laikomi pamatiniais?

C. Kessedjian teigimu, „tam, kad tam tikra taisyklė galėtų būti laikoma viešosios tvarkos dalimi, turi būti įgyvendintos dvi sąlygos: pirma, taisyklės pažeidimui turi kilti realus ir didelis pavojus. Bet koks menkas ar tikėtinas pavojus nėra pakankamas; antra, taisyklės tikslas turi būti užtikrinti fundamentalių visuomenės interesų apsaugą“²²¹. Būtent iš fundamentalių visuomenės interesų apsaugos ir kyla viešosios tvarkos išlygos santykis su fundamentaliais ir pamatiniais principais, kuriais grindžiamos valstybių teisinės sistemos. Taigi, pagrindinė viešosios tvarkos funkcija – apsaugoti pagrindines teismo vietos valstybės vertybes nuo nepriimtinių padarinių, kurie gali atsirasti dėl užsienio teisės taikymo arba užsienio teismų sprendimų pripažinimo²²². Tačiau, kaip minėta, šios vertybės turi būti teisinės, t. y. išreikštos per teisės normą ar principą.

Kita vertus, Monique Hazelhorst nurodo, kad „viešoji tvarka yra svarbi daugelio valstybių vidaus teisei sistemai, tačiau ji taip pat svarbi ir nustatant valstybių tarpusavio santykius. Tarptautinėje privatinėje teisėje valstybės gali taikyti viešąją tvarką kaip pagrindą atsisakyti pripažinti užsienio teismų sprendimus arba netaikyti užsienio teisės, kuri laikoma prieštaraujanti viešajai tvarkai. Kai valstybė tokiu būdu taiko viešąją tvarką, ji iš esmės primeta savo nacionalines vertybes užsienio valstybių veiksmams“²²³.

Kadangi viešosios tvarkos turinį sudaro tik svarbiausi principai, kuriais grindžiama teisinė tvarka valstybėse, ir viešosios tvarkos išlygos taikymas gali turėti neigiamų padarinių valstybių tarpusavio santykiams, rėmimasis viešąja tvarka tarptautinėje privatinėje teisėje gana griežtai apribotas. Viešosios tvarkos išlyga tarptautinėje privatinėje teisėje veikia kaip išimtis, o ne kaip taisyklė nepripažinti kitos valstybės teismo sprendimo²²⁴. Pavyzdžiui, pagal reglamentą „Briuselis I“ aplinkybė, kad sprendimų negalima įvykdyti valstybėje narėje, kurioje jie priimti, nepateisina atsisakymo juos

220 Corthaut, *supra note*, 211: 16.

221 Kessedjian, *supra note*, 56: 29.

222 Hess, *supra note*, 114: 27.

223 Hazelhorst, *supra note*, 216: 67.

224 Hess, *supra note*, 114: 27-28.

pripažinti ir vykdyti viešosios tvarkos pagrindų kitoje valstybėje narėje²²⁵.

Kokie konkrečiai principai ir taisyklės sudaro viešosios tvarkos išlygos turinį, palikta apibrėžti valstybių narių nacionalinei teisei. Būtent tai yra pagrindinė priežastis, kodėl tarp valstybių narių nėra vienodo požiūrio į šią teisinę kategoriją²²⁶. Nors tiek teisės doktrinoje, tiek nacionalinių ir tarptautinių teismų praktikoje nurodoma, kad viešoji tvarka yra nacionalinė sąvoka, tačiau taip pat teigiama, kad jos turinį sudaro ir tarptautiniu mastu pripažįstami fundamentalūs principai. Todėl vienas iš labiausiai diskutuotinių klausimų, susijusių su viešąja tvarka, yra klausimas, ar ji susijusi su pagrindiniais ES valstybių narių vidaus teisės principais ir (arba) Europos principais²²⁷. Manytina, kad ši teisinė koncepcija neapsiriboja tik nacionaliniu pobūdžiu. Viešosios tvarkos sąvokai būdingas mišrus pobūdis, kadangi, kaip jau minėta, viešosios tvarkos išlyga gali būti siejama ne tik su tam tikra valstybe, bet ir su tam tikru politiniu dariniu, pavyzdžiui, Europos Sąjunga. Todėl šiuolaikiniame pasaulyje, kai valstybės, siekiamos užtikrinti efektyvesnę tarpusavio bendradarbiavimą ir kitus tikslus, jungiasi į sąjungas, viešosios tvarkos išlyga nebeapsiriboja išimtinai tik nacionaliniu pobūdžiu.

Kita vertus, galima teigti, kad viešosios tvarkos išlygos pobūdis priklauso nuo jos taikymo konteksto. Jeigu viešosios tvarkos išlygos taikymas siejamas su valstybės interesų apsauga, būtų galima sutikti su išimtinai nacionaliniu viešosios tvarkos išlygos pobūdžiu. Tačiau kai viešosios tvarkos išlygos taikymas siejamas ne tik su valstybe, bet ir, pavyzdžiui, su Europos Sąjunga, šios išlygos taikymas neapsiriboja išimtinai tik nacionaliniu pobūdžiu, tačiau apimta tiek pagrindinius nacionalinės teisės, tiek Europos Sąjungos teisės principus, įtvirtintus Chartijoje ir EŽTK²²⁸. Vis dėlto šiuo aspektu būtų galima teigti, kad Chartijoje ir EŽTK įtvirtintų pamatinių principų pažeidimai gali sudaryti pagrindą remtis viešosios tvarkos išlyga, nes tiek Chartija, tiek EŽTK yra valstybių narių teisės sistemų dalys. Todėl manytina, kad vien tai, jog viešąja tvarka remiamasi dėl Chartijoje ar EŽTK įtvirtintų principų pažeidimo, nelemia reikšmingai kitokio jos taikymo, kai sprendžiama dėl Konstitucijoje ar kitame valstybės teisės akte įtvirtinto fundamentalaus principo apsaugos.

ESTT savo praktikoje laikosi nuoseklios pozicijos, kad pagrindinės teisės yra neatsiejama bendrųjų teisės principų, kurių laikymąsi užtikrina ESTT, dalis²²⁹. Siekdamas šio tikslo, ESTT remiasi bendromis valstybių narių konstitucinėmis tradicijomis ir gairėmis, nustatytomis tarptautinėse žmogaus teisių apsaugos sutartyse, dėl kurių valstybės narės bendradarbiavo arba kurias jos yra pasirašiusios. Šiuo požiūriu

225 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2009 m. balandžio 28 d. prejudicinis sprendimas byloje *Meletis Apostolides prieš David Charles Orams, Linda Elizabeth Orams*, bylos Nr. C-420/07“, para. 64, Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=78109&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3519511>.

226 Magnus, *supra note*, 174: 879.

227 Hess, *supra note*, 114: 28.

228 Hess, *supra note*, 114: 28.

229 Dieter Krombach prieš André Bamperski, *supra note*, 27, para. 25.

ypatingą reikšmę turi EŽTK ir Chartija²³⁰. ESTT aiškiai yra pripažinęs bendroju Sąjungos teisės principu kiekvieno asmens teisę į teisingą teismo procesą²³¹. Vis dėlto gali kilti klausimas, ar visos EŽTK 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos teisės į teisingą bylos nagrinėjimą turinį sudarančios asmenų teisės gali būti laikomos viešosios tvarkos turinio pagal reglamentą „Briuselis Ia“ dalimi? Šis klausimas išsamiau analizuojamas antroje šio darbo dalyje.

Viešosios tvarkos išlyga reglamentuojama dabartinio reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnyje, kurio 1 dalies 1 punkte nustatyta, kad bet kurios suinteresuotosios šalies prašymu teismo sprendimas nepripažįstamas, jei toks pripažinimas aiškiai prieštarauja valstybės narės, į kurią kreipiamasi, viešajai tvarkai (*ordre public*). Tokia nepripažinimo išlygos viešosios tvarkos pagrindu apibrėžtis nepateikia atsakymo į klausimą, kokiais atvejais kitoje valstybėje narėje priimtas teismo sprendimas pripažintinas prieštaraujančiu valstybės narės, kurioje siekiama tokio sprendimo priverstinio vykdymo, viešajai tvarkai.

Pripažįstama, kad tai, jog tariama kilmės valstybės teismo padaryta klaida yra susijusi su ES teisės normomis, savaime nesudaro pagrindo remtis viešosios tvarkos išlyga. Nacionalinis teismas turi vienodai rūpestingai užtikrinti nacionalinėje teisėje nustatytą ir ES teisės suteiktą teisių apsaugą. Valstybės, kurioje prašoma vykdyti sprendimą, teismas negali atsakyti pripažinti kitos valstybės narės priimtą sprendimą vien dėl to, kad, jo nuomone, sprendime buvo netinkamai pritaikyta nacionalinė arba ES teisė. Priešingai, tokiais atvejais reikia įvertinti, ar kiekvienos valstybės narės teisinės gynbos priemonių sistema kartu su SESV 177 straipsnyje numatyta prejudicinio sprendimo procedūra suteikia asmenims pakankamą garantiją²³².

Remtis viešosios tvarkos išlyga kaip pagrindu laikytina tokia teisės klaida, kuri reiškia akivaizdų teisės normos, laikomos esmine valstybės, kurioje prašoma vykdyti sprendimą, teisinėje sistemoje, pažeidimą. Todėl, pavyzdžiui, teismo sprendimas, kuriuo pripažįstama intelektinės nuosavybės teisė į automobilių kėbulo dalis ir suteikiama apsauga šios teisės turėtojui, suteikiant teisę neleisti trečiosioms šalims, prekiaujančioms kitoje valstybėje narėje, gaminti, parduoti, gabenti, importuoti ar eksportuoti tokias kėbulo dalis toje valstybėje narėje, negali būti laikomas prieštaraujančiu viešajai tvarkai.

ESTT pabrėžia, kad fundamentalios teisės yra neatskiriama bendrųjų teisės principų, kurių laikymąsi užtikrina ESTT, dalis, ir pažymėjo, kad šiam tikslui ESTT semiasi

230 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1986 m. spalio 18 d. prejudicinis sprendimas byloje *Johnston prieš Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary*, bylos Nr. 222/84“, para. 18, EUR-Lex, žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61984CJ0222>.

231 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1998 m. gruodžio 17 d. prejudicinis sprendimas byloje *Baustahlgewebe prieš Komisiją*, bylos Nr. C-185/95 P“, para. 20-21, EUR-Lex, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A61995CJ0185>.

„Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2000 m. sausio 11 d. sprendimas *Nyderlandai ir Van der Wal prieš Komisiją*, bylų Nr. C-174/98 P ir C-18 9/98 P“, para. 17, EUR-Lex, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:61998CJ0174>.

232 *Régie Nationale des Usines Renault SA prieš Maxicar SpA, Orazio Formento, supra note, 27, para. 33.*

įkvėpimo iš valstybių narių bendrų konstitucinių tradicijų ir gairių, pateiktų tarptautinėse asmens teisių apsaugos sutartyse, pagal kurias valstybės narės bendradarbiauvo arba kurias yra pasirašiusios²³³. *Krombach prieš Bamberski* byloje ESTT pripažino ypatingą EŽTK reikšmę. Taip pat Teismas pabrėžė bendrąjį Bendrijos teisės principą, pagal kurį kiekvienas asmuo turi teisę į teisingą teismo procesą, kurį užtikrina šios fundamentalios teisės.

Vis dėlto ne bent kuris teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimas gali būti pagrindas nepripažinti kitoje valstybėje narėje priimtą teismo sprendimą dėl jo prieštaravimo viešajai tvarkai. Valstybės narės, kurios teritorijoje prašoma įvykdyti sprendimą, teismas negali peržiūrėti sprendimo kilmės valstybės teismo jurisdikcijos²³⁴. Taigi, vien tai, jog sprendimo kilmės valstybės teismas nesilaikė Briuselio režimo taisyklių, susijusių su jurisdikcija, nelemia viešosios tvarkos išlygos taikymo ir nesudaro pagrindo atsakyti pripažinti tokį sprendimą. Toks principas iš esmės turi būti taikomas net tada, kai kilmės valstybės teismas neteisingai pagrindė savo jurisdikciją prieš atsakovą, kurio nuolatinė gyvenamoji vieta yra valstybės, kurioje prašoma vykdyti sprendimą, teritorijoje, grįsdamas ją pilietybės kriterijumi²³⁵.

Viešosios tvarkos išlyga gali būti taikoma tik tada, kai kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo pripažinimas arba vykdymas būtų nepriimtini ir prieštarautų tos valstybės, kurioje prašoma vykdyti sprendimą, teisinei tvarkai tiek, kiek tai būtų nesuderinama su fundamentaliais principais. Kad būtų laikomasi draudimo kitos valstybės teismo priimtą sprendimą peržiūrėti iš esmės, kaip jau minėta, pažeidimas turi apimti teisės normos (angl. *rule of law*), laikomos esmine valstybės, kurioje prašoma pripažinti sprendimą, teisės sistemoje, akivaizdų pažeidimą arba teisės (angl. *right*), kuri toje teisės sistemoje laikoma pagrindine, akivaizdų pažeidimą²³⁶. Taigi, sprendžiant dėl rėmimosi viešosios tvarkos išlyga reikšmingi ne faktiniai priverstinio sprendimo vykdymo padariniai, o pats sprendimas. Tai reiškia, kad viešajai tvarkai turi prieštarauti kitoje valstybėje narėje priimtas sprendimas dėl kilmės valstybės teismo padaryto pažeidimo, o ne faktinio jo vykdymo sukeltų padarinių.

Pripažįstama, kad teisė į gynybą užima svarbią vietą organizuojant ir vykdančią teisingą bylos nagrinėjimą ir yra viena iš pagrindinių teisių, kylančių iš valstybėms narėms bendrų konstitucinių tradicijų²³⁷. Teisingumo Teismas yra aiškiai pripažinęs, kad pagrindinė teisė, kuria grindžiamas bendrasis Bendrijos teisės principas, tai kiekvieno asmens teisė į teisingą teismo procesą²³⁸. Nors Briuselio režimu siekiama užtikrinti formalumą, reglamentuojančių teismų sprendimų abipusį pripažinimą ir vykdymą, supaprastinimą, šio tikslo negalima pasiekti pažeidžiant teisę į teisingą bylos

233 *Dieter Krombach prieš André Bamberski, supra note, 27, para. 38.*

234 *Ibid.*, para. 36.

235 *Ibid.*

236 *Ibid.*, para. 37.

237 *Ibid.*, para. 38.

238 *Baustahlgewebe prieš Komisiją, supra note, 231.*

Nyderlandai ir Van der Wal prieš Komisiją, supra note, 231, para. 17.

nagrinėjimą²³⁹.

Taigi, viešosios tvarkos išlygos taikymas galimas išimtiniais atvejais, kai kilmės valstybės teisės aktuose ir pačiame Briuselio režime nustatytų garantijų nepakanka asmeniui apsaugoti nuo akivaizdaus jo teisės į teisminę gynybą pažeidimo, kaip tai suprantama pagal EŽTK ir Chartiją. Todėl valstybės, kurioje prašoma vykdyti sprendimą, teismui, sprendžiančiam dėl rėmimosi viešosios tvarkos išlyga, negali būti draudžiama atsižvelgti į tai, kad ieškinyje dėl žalos atlyginimo, pagrįsto nusikaltimu, kilmės valstybės teismas atsisakė išklausti kaltinamojo, kuris buvo persekiojamas už tyčinį nusikaltimą, gynybą vien dėl to, kad šis asmuo nedalyvavo teismo posėdyje²⁴⁰.

Pavyzdžiui, valstybės, kurioje siekiama sprendimo pripažinimo, teismas, remdamasis išlyga dėl viešosios tvarkos, gali atsižvelgti į tai, kad sprendimą priėmusios valstybės teismas priėmė sprendimą dėl ieškovo reikalavimų neišklausęs atsakovo, kuris nuolat dalyvavo teismo posėdžiuose, bet nutartimi buvo pašalintas iš proceso, nes neįvykdė tame pačiame procese priimta ankstesne nutartimi nustatytų įpareigojimų, jeigu įvertinus visą procesą ir atsižvelgus į visas aplinkybes jam matyti, kad ši priemonė dėl pašalinimo buvo *akivaizdus* ir *neproporcingas* atsakovo teisės būti išklaustam pažeidimas.

Taigi, sprendžiant, ar teisės būti išklaustam suvaržymas kilmės valstybės procese gali būti pagrindas nepripažinti kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo, svarbu įvertinti tokio pažeidimo akivaizdumą ir taikytos priemonės proporcingumą siekiamiems tikslams. Todėl tai, kad tam tikra kilmės valstybės teismo taikyta priemonė pažeidžiamos teisės į teisingą bylos nagrinėjimą garantijos, tokį pažeidimą gali pateisinti pasirinktos priemonės proporcingumas siekiamam tikslui. Kaip turėtų būti vertinamas šis proporcingumas, išsamiau nagrinėjama antroje šio darbo dalyje, kurioje vertinamas viešosios tvarkos išlygos santykis su pagrindiniais teisės į teisingą bylos nagrinėjimą elementais.

1.6.1. Materialioji ar procesinė viešoji tvarka

Tiek teisės doktrinoje, tiek tarptautinių ar nacionalinių teismų praktikoje pripažįstamas viešosios tvarkos skirstymas į materialiąją ir procesinę viešąją tvarką²⁴¹. Dėl tokio skirstymo neretai kyla klausimų, kaip turėtų būti nustatoma, kokio pobūdžio viešoji tvarka yra konkretaus ginčo atveju.

Materialioji viešosios tvarkos išlygos pusė praktikoje sutinkama labai retai. Tam yra dvi priežastys. Pirma, teisiniai skirtumai tarp valstybių narių civilinėse ir komercinėse bylose, kurioms taikomas reglamentatas „Briuselis Ia“, retai būna gana dideli, kad

239 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1985 m. birželio 11 d. prejudicinis sprendimas byloje *Leon Emile Gaston Carlos Debaecker and Berthe Plouvier prieš Cornelis Gerrit Bouwman*, bylos Nr. 49/84“, para. 10, EUR-lex, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61984CJ0049>.

240 Dieter Krombach prieš André Bamberski, *supra note*, 27, para. 38.

241 Magnus, *supra note*, 174: 879.

sudarytų pagrindą taikyti viešosios tvarkos išlygą, ypač materialiuoju jos aspektu²⁴². Antra, dėl reglamente įtvirtinto draudimo peržiūrėti užsienio valstybės teismo sprendimą iš esmės apribojama galimybė nepripažinimo klausimą sprendžiančiam valstybės narės teismui išnagrinėti kitos valstybės teismo sprendimo prieštaravimą viešajai tvarkai. Teismui, sprendžiančiam užsienio valstybės narės teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo jį vykdyti klausimą, neleidžiama peržiūrėti sprendimo iš esmės, t. y. kaip sprendimo kilmės valstybės teismas taikė teisę ir ar nustatė ginčui reikšmingas faktines aplinkybes. Todėl bet koks klausimas, kurį jau išnagrinėjo sprendimo kilmės teismas, retai kada pagrįstai prieštarauja materialiajai viešajai tvarkai. Visa tai išplaukia iš siaurio viešosios tvarkos išlygos, kurios pažeidimas turi būti akivaizdus, aiškinimo²⁴³.

Materialiosios viešosios tvarkos išlygos taikymo problematika kai kurių autorių siejama su jos santykiu su morale. Paprastai teigiama, kad pagrindiniai moralės principai gali sudaryti materialiosios viešosios tvarkos turinį. Tačiau apibrėžti moralės turinį taip pat yra itin sudėtinga. Pripažįstama, kad teisingumas ir lygybė gali būti laikomi kiekvienos teisinės sistemos pamatu, todėl tai gali būti laikoma ir materialiosios viešosios tvarkos turinio dalimi per jos santykį su morale.

Nors teisingumas doroviniu požiūriu yra aukščiausia teisinės sistemos pamatinė vertybė (siekis), atsakymas į klausimą, kas yra teisingumas, nėra toks lengvas. Kai kuriuose šaltiniuose teisingumas (lot. *iustitia*) apibrėžiamas kaip atitinkamų dorovinių vertybių, t. y. teisingų dalykų, įgyvendinimas, (iši)viešpatavimas, tiesos, teisybės kriterijus²⁴⁴.

Valstybių narių teismų praktikoje materialiosios viešosios tvarkos išlygos klausimas keliamas itin retai. Pavyzdžiui, Austrijoje materialiosios viešosios tvarkos pažeidimu pripažintas Europos Sąjungos konkurencijos teisės pažeidimas uždraudžiant perparduoti prekes Jugoslavijos rinkoje, kai šis draudimas buvo nustatytas piktnaudžiaujant dominuojančia padėtimi rinkoje²⁴⁵. Taip pat dar iki įsigaliojant Nemokumo reglamentui Austrijos materialiąją viešąją tvarką pažeidžiančiu pripažintas Švedijos teismo sprendimas, kuriuo buvo konstatuota, kad tam tikri Švedijos likvidatoriaus veiksmai galioja ir Austrijos teritorijoje esančiam turtui²⁴⁶.

Prancūzijos Amjeno apeliacinis teismas materialiosios viešosios tvarkos pagrindu yra atsisakęs pripažinti Anglijos teismo sprendimą, kuriuo iš darbuotojo (veterinarijos gydytojo) dėl netinkamo darbo pareigų vykdymo buvo priteistas 85 proc. žalos atlyginimas, o iš darbdavio tik 25 proc. Kadangi darbdavys (klinika) neapdraudė darbuotojo

242 Magnus, *supra note*, 174: 883.

243 *Ibid.*

244 Brian Barry. *Teisingumo teorijos. I tomas: Socialinio teisingumo traktatas* (Vilnius: Eugrimas, 2002), 6.

245 Austrijos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 22 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 3Ob233/06w, paimta iš *Interpretation of the Public Policy Exception as Referred to in EU Instruments of Private International and Procedural Law, supra note*, 114: 53.

246 Austrijos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. balandžio 6 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 6Ob64/06i, paimta iš *Interpretation of the Public Policy Exception as Referred to in EU Instruments of Private International and Procedural Law, supra note*, 114: 53.

(veterinarijos gydytojo), Amjeno apeliacinis teismas nusprendė, kad Anglijos teismo sprendimo pripažinimas ir leidimas jį vykdyti prieštarautų reglamento „Bruselis I“ 34 straipsnio 1 punkte įtvirtintai viešosios tvarkos išlygai²⁴⁷.

Italijos teismų praktikoje materialiosios viešosios tvarkos pažeidimo klausimas buvo iškeltas tik vienoje byloje, susijusioje su intelektinės nuosavybės apsauga, teigiant, kad Prancūzijos teismo sprendimas, kuriuo Italijos pilietis buvo pripažintas kaltu dėl automobilio „Renault“ kėbulo dalių klastojimo ir Prancūzijos bendrovei „Renault“ iš jo bei jo vadovaujamos įmonės „Maxicar“ solidarčiai buvo priteistas 100 000 Prancūzijos frankų žalos atlyginimas, pažeidžia Italijos viešąją tvarką ekonominiu aspektu. Italijos Turino apeliacinis teismas šioje byloje sustabdė bylos nagrinėjimą ir kreipėsi į Teisingumo Teismą prejudicinio sprendimo²⁴⁸. Teisingumo Teismas šioje byloje išaiškino, kad Briuselio konvencijos 27 straipsnio 1 punktą turi būti aiškinamas taip, jog susitariančiosios valstybės teismo sprendimas, kuriuo pripažįstama intelektinės nuosavybės teisė į automobilių kėbulo dalis ir šios teisės turėtojui suteikiama apsauga, leidžianti jam neleisti trečiosioms šalims, prekiaujančioms kitoje susitariančiojoje valstybėje, gaminti, parduoti, gabenti, importuoti ar eksportuoti tokias kėbulo dalis toje susitariančiojoje valstybėje, negali būti laikomas prieštaraujančiu viešajai tvarkai²⁴⁹.

Ispanijoje materialiosios viešosios tvarkos išlygos aspektas iš viso nevertinamas, nes Ispanijos teismų praktikoje laikomasi pozicijos, kad Briuselio režime įtvirtintas draudimas peržiūrėti sprendimą iš esmės apriboja teismų galimybes vertinti galimą teismo sprendimo prieštaravimą materialiajai viešajai tvarkai, todėl Ispanijoje vertinama tik procesinė viešoji tvarka²⁵⁰.

Nyderlanduose klausimas dėl materialiosios viešosios tvarkos pažeidimo vienoje byloje buvo iškeltas sprendžiant Anglijos teismo sprendimo nepripažinimo klausimą dėl per didelį Anglijos teismo sprendimu priteistų bylinėjimosi išlaidų, t. y. kad Anglijos teismo sprendimu priteistas bylinėjimosi išlaidų atlyginimas neatitiko Nyderlanduose įprastos kompensacinės bylinėjimosi išlaidų praktikos šeimos bylose²⁵¹. Middelburgo apylinkės teismas šioje byloje konstatavo, kad vien aplinkybė, jog Anglijoje taikomi kitokie bylinėjimosi išlaidų tarifai (dydžiai), savaime nereiškia Anglijos teismo sprendimo prieštaravimo Nyderlandų viešajai tvarkai. Hagos apeliacinis teismas, išnagrinėjęs šią bylą apeliacine tvarka, papildomai pažymėjo, kad vien tai, jog pagal Nyderlandų teisę šeimos bylose bylinėjimosi išlaidos paprastai yra kompensuojamos, o kitose civilinėse bylose priteisiamos tik fiksuotos sumos pagal fiksuotą koeficientą, neleidžia daryti išvados, kad teismo priimamas sprendimas niekada negali būti susijęs

247 Prancūzijos Amjeno apeliacinio teismo 2010 m. sausio 26 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 07/02364, paimta iš *Interpretation of the Public Policy Exception as Referred to in EU Instruments of Private International and Procedural Law*, supra note, 114: 53.

248 Italijos Turino apeliacinio teismo 1997 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 65/98.

249 *Régie Nationale des Usines Renault SA prieš Maxicar SpA, Orazio Formento, supra note*, 27.

250 Hess, supra note, 114: 56.

251 Middelburgo apylinkės teismo 2009 m. rugšėjo 23 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 63417/HA ZA 08-306, <https://uitspraken.rechtspraak.nl/#/details?id=ECLI:NL:RBMID:2009:BK9209>.

su įpareigojimu atlyginti visas buvusio situoktinio turėtas bylinėjimosi išlaidas, nes tai prieštarautų Nyderlandų viešajai tvarkai²⁵². Hagos apeliacinis teismas atkreipė dėmesį, kad pagal Nyderlandų teisę, sprendžiant bylinėjimosi išlaidų paskirstymo klausimą, pradinis atskaitos taškas yra tas, kad pralaimėjusi šalis įpareigojama atlyginti laimėjusios šalies išlaidas²⁵³. Taigi, kitoks bylinėjimosi išlaidų paskirstymas arba didesnis šių išlaidų dydis pagal Nyderlandų teisę nelaikytinas prieštaraujančiu jos materialiajai viešajai tvarkai.

Vis dėlto diskutuotina, ar bylinėjimosi išlaidų dydžio klausimas iš viso gali būti laikomas materialiuoju viešosios tvarkos pažeidimu, kadangi bylinėjimosi išlaidų atlyginimo klausimas, nors ir artimas nuostolių atlyginimo institutui, reglamentuojamam materialiosios teisės, yra susijęs su proceso teise. Todėl manytina, kad šis klausimas turėtų būti vertinamas atsižvelgiant į procesinės viešosios tvarkos galimą pažeidimą.

Kalbant apie apgaulę (angl. *fraud*), pripažįstama, kad ji taip pat gali būti laikoma viešosios tvarkos pažeidimu, pavyzdžiui, tuomet, kai teismo sprendimas kilmės valstybėje narėje priimamas apgaulės būdu²⁵⁴. Nors reglamente „Briuselis Ia“ apgaulė nėra išskirta kaip užsienio valstybės narės teismo sprendimo nepripažinimo pagrindas, skirtingai nei Hagos konvencijoje dėl užsienio teismų sprendimų civiliniais arba komerciniais klausimais pripažinimo ir vykdymo²⁵⁵, pripažįstama, kad apgaulė patenka į reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies a punkte nustatytą bendrąją viešosios tvarkos išlygą²⁵⁶.

Apgaule, kaip viešosios tvarkos pagrindu nepripažinti kitoje valstybėje narėje priimto sprendimo pagal reglamentą „Briuselis Ia“, buvo bandoma remtis Airijos teismuose byloje *Henry Alezander Brompton Gwyn-Jones prieš Richard William McDonald*²⁵⁷. Šioje byloje ieškovas prašė atsakyti pripažinti ir leisti vykdyti Airijoje Bulgarijos teismų jam priimtą sprendimą, kuriuo iš ieškovo atsakovui buvo priteista 425 926 Eur suma, 16 500 Eur bylinėjimosi išlaidos ir palūkanos pagal Bulgarijos teisę. Ieškovas šioje byloje teigė, kad su atsakovu, pastarojo įkalbėtas, nusprendė investuoti į prekybos centro Sofijoje (Bulgarija) plėtrą. Norint tęsti šį projektą, reikėjo investuoti 20 mln. Eur, ieškoviui buvo nurodyta, kad jeigu jis investuos 15 mln. Eur, likusius 5 mln. Eur skirs antroji šalis (atsakovas) iš savo lėšų. Ieškovo teigia, kad jis investavo lėšas per jo kontroliuojamą

252 Hagos apeliacinio teismo 2010 m. lapkričio 30 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. MHD 200.047.408 T, <https://uitspraken.rechtspraak.nl/#!/details?id=ECLI:NL:GHSGR:2010:BO6505>.

253 *Ibid.*

254 Magnus, *supra note*, 174: 888-889.

255 Žr. Hagos konvencijos dėl užsienio teismų sprendimų civiliniais arba komerciniais klausimais pripažinimo ir vykdymo 7 straipsnio 1 dalies b punktą, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TX/T/?uri=celex%3A2022A0714%2801%29>.

256 Trevor Hartley ir Masato Dogauchi, 2005 m. birželio 30 d. Konvencijos dėl susitarimų dėl teisingumo aiškinamasis pranešimas, Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos Nuolatinis biuras, Nyderlandai, (2013): 46, <https://assets.hcch.net/docs/fl1e7b9b8-f0ef-4b2f-92f3-63d5a7360bb0.pdf>.

257 Airijos Aukštojo teismo 2020 m. gruodžio 22 d. sprendimas byloje *Henry Alezander Brompton Gwyn-Jones prieš Richard William McDonald*, [2020] IEHC 689, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:82020IE1222\(51\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:82020IE1222(51)).

įmonę, taip pat laidavo bankui, kuris suteikė 20 mln. Eur paskolą prekybos centrui įsigyti. Anot ieškovo, atsakovas neinvestavo jam priklausiusių investuoti 5 mln. Eur, todėl jis neteko visų savo investicijų dėl apgaulingų atsakovo pareiškimų. Atsakovas kreipėsi į Bulgarijos teismą prašydamas priteisti atitinkamas sumas iš ieškovo pagal dvi rašytines paskolos sutartis, kuriomis atsakovas paskolino pinigų ieškovui. Ieškovas pripažino, kad sudarė šias paskolos sutartis, tačiau nurodė, kad jos buvo susijusios su tam tikromis reklamos sutartimis dėl reklamos ploto nuomos prekybos centre, pagal kurias atsakovo bendrovė būtų nuomojusi šį reklamos plotą, ir buvo susitarta, kad paskola bus gražinta iš pelno, gauto už šio ploto nuomą. Bulgarijos teismuose ieškovo atstovai teigė, kad šios paskolos sutartys turi būti vertinamos kaip sudėtinės sutartys, sudarytos ieškovo ir atsakovo kontroliuojamų bendrovių dėl prekybos centro Sofijoje, tačiau Bulgarijos teismuose šie ieškovo argumentai buvo atmesti.

Prieš Bulgarijos teismams priimant atitinkamus sprendimus, ieškovui 2014 m. lapkričio 21 d. buvo išduota nutartis dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo bendrovei „MRP Bazil Ltd“, kuri buvo „Balkan Holdings Ltd“, per kurią atsakovas tariamai investavo į prekybos centrą. 2015 m. Meno salos Aukštasis teismas priėmė sprendimą, kuriame nurodė, kad yra įsitikinęs, jog ieškovas ir jo kontroliuojama bendrovė pagrįstai įrodinėjo, kad tapo apgaulės aukomis ir kad apgaulė bei klaidinimas tęsėsi po pradinio susitarimo memorandumo iki galutinio „Balkan“ akcijų perleidimo kitai bendrovei, todėl pratęsė laikinosios apsaugos priemonės galiojimą iki tol, kol bus baigtas nagrinėti šalių ginčas arbitraže.

Šioje byloje Airijos Aukštasis teismas pažymėjo, kad jis niekaip negali patikrinti Bulgarijos teismų sprendimų, kuriais atmesti ieškovo argumentai, kad paskolos sutartys turi būti vertinamos kaip sudėtiniai sandoriai, teisingumą, nes tai prieštarautų reglamento „Briuselis Ia“ 52 straipsnyje įtvirtintam draudimui peržiūrėti kilmės valstybės teismo sprendimą dėl jo esmės²⁵⁸. Taip pat Airijos Aukštasis teismas nusprendė nelaikyti pagrįstais ieškovo argumentų, kad Bulgarijos teismų sprendimus turėtų būti atsisakytina pripažinti ir vykdyti dėl jų prieštaravimo viešajai tvarkai apgaulės pagrindu, kadangi joks teismas ar arbitražas nenustatė, jog atsakovas ar jo kontroliuojama bendrovė sukčiavo ieškovo ar jo kontroliuojamos įmonės atžvilgiu²⁵⁹. Teismas nelaiškė pakankamu pagrindu nepripažinti Bulgarijos teismų sprendimų aplinkybės, kad Meno salos teismas taikė laikinąsias apsaugos priemones dėl galimo suklaudinimo ar apgaulės. Teismas pabrėžė, kad Meno salos teismas šio fakto nenustatė, o tik pripažino, jog ieškovas pateikė įtikinamą argumentą šiuo klausimu²⁶⁰. Apibendrinamas Airijos Aukštasis teismas pažymėjo, jog vien teiginių apie galimą apgaulę nepakanka padaryti išvadą, kad yra pagrindas atsisakyti pripažinti kitoje valstybėje narėje priimtą teismo sprendimą viešosios tvarkos pagrindu dėl apgaulės pagal reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies a punktą²⁶¹.

258 *Henry Alexander Brompton Gwyn-Jones prieš Richard William McDonald, supra note, 257, para. 73.*

259 *Ibid.*, para. 74.

260 *Ibid.*, para. 75.

261 *Ibid.*, para. 78.

Kitoje byloje *Interdesco SA prieš Nullifire Ltd*²⁶² Jungtinės Karalystės teismas taip pat atsisakė nepripažinti Prancūzijoje priimtą sprendimą, kurį ieškovas, atsakovo teigimu, gavo sukčiaudamas Prancūzijos teisme. Atsakovo teigimu, ieškovas apgaulės būdu nuslėpė faktą, kad jis siekė gauti tam tikrų patvirtinimų dėl savo produkto Jungtinėje Karalystėje ir kad tokie jo siekiai buvo atmesti, nes produktas buvo pripažintas neatitinkančiu jam taikytinų standartų. Šioje byloje Jungtinės Karalystės teismas laikėsi pozicijos, kad prašoma nepripažinti užsienio valstybės narės teismo sprendimo tuo pagrindu, kad sprendimo kilmės valstybės teismas buvo apgautas, pripažinimo klausimą sprendžiantis teismas pirmiausia turėtų įvertinti, ar tokiu atveju galima pasinaudoti teisių gynimo priemone atitinkamoje užsienio valstybėje narėje, kurioje buvo priimtas ginčijamas sprendimas. Jeigu tokia galimybė egzistuoja, būtų tikslinga palikti atsakovui galimybę pasinaudoti tokia savo teisių gynimo priemone sprendimo kilmės valstybėje narėje. Anot Jungtinės Karalystės teismo, tokia tvarka tinkama dėl dviejų priežasčių²⁶³.

Pirma, tai labiausiai atitinka Briuselio režimo esmę, kad visus klausimus, kiek įmanoma, turėtų spręsti valstybė, kuriai priklauso pirminė jurisdikcija. Antra, tikėtina, kad tos valstybės teismai galės geriau įvertinti, ar sprendimas buvo priimtas apgaulės būdu²⁶⁴.

Nors apgaulė, kaip viešosios tvarkos turinio elementas, įprastai priskiriama prie materialiosios viešosios tvarkos, priklausomai nuo apgaulės pobūdžio, galimas tiek materialusis, tiek procesinis apgaulės atvejis. Lyginamuoju aspektu atkreiptinas dėmesys į 2005 m. Hagos konvencijos dėl susitarimų dėl teisingumo 9 straipsnio d punktą, kuriame apgaulė, kaip teismo sprendimo nepripažinimo pagrindas, išskiriama savarankiškai, tačiau siejama išimtinai su procesu. Toks apgaulės išskyrimas iš bendrojo viešosios tvarkos turinio minėtoje konvencijoje paaiškinamas tuo, kad šioje konvencijoje apgaulė, susijusi su procesu, vertinama kaip atskiras nepripažinimo pagrindas, nes kai kuriose teisės sistemose viešoji tvarka negali būti siejama su apgaulė, susijusia su procesu²⁶⁵.

Apgaulė, susijusia su procesu, gali būti laikomi atvejais, kai, pavyzdžiui, šalis procesinį dokumentą tyčia įteikia neteisingu adresu arba nurodo neteisingą adresą, kuriuo jis turi būti įteiktas; šalis tyčia pateikia kitai šaliai neteisingą informaciją dėl bylos nagrinėjimo laiko ir vietos arba kuri nors šalis siekia paveikti teisėją, prisiekusįjį arba liudytoją, arba tyčia nuslepia pagrindinius įrodymus²⁶⁶.

Kaip matyti, ne bet koks apgaulės požymius atitinkantis veiksmas galėtų būti kvalifikuojamas kaip apgaulė, laikoma pagrindu nepripažinti kitoje valstybėje narėje

262 Queen's Bench Division Commercial Court of the UK, *Interdesco S.A. v. Nullifire Ltd*, [1992] 1 Lloyd's Rep. 180, <https://www.i-law.com/ilaw/doc/view.htm?id=150110>.

263 *Ibid.*, para. 37.

264 Hartley, *supra note*, 256.

265 Hartley, *supra note*, 256.

266 *Ibid.*: 46-47.

priimto teismo sprendimo. Pavyzdžiui, 2005 m. Hagos konvencijos aiškinamajame rašte²⁶⁷ nurodoma, kad „apgaulė – tai tyčinis nesąžiningas veiksmas arba tyčinis pažeidimas“. Taigi, vertinant, ar tam tikras atvejis gali būti pagrindas nepripažinti kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo dėl apgaulės, būtina nustatyti tyčinį nesąžiningą šalies elgesį, turėjusį reikšmės sprendimo priėmimui.

Taip pat dar vienas iš materialiosios viešosios tvarkos pavyzdžių, sutinkamų valstybių narių teismų praktikoje, yra pernelyg didelių (baudinių) nuostolių atlyginimo priteisimas. Teismo sprendimai, kuriais priteistas pernelyg didelis nuostolių atlyginimas, buvo pripažįstami prieštaraujanciais viešajai tvarkai, pavyzdžiui, Vokietijoje²⁶⁸.

Klausimas, ar į viešosios tvarkos išlygos turinį gali patekti ekonominiai interesai, vertinamas nevienareikšmiškai iki šių dienų. Pavyzdžiui, ar teismo sprendimu vienoje valstybėje narėje priteista pinigų suma gali būti pagrindas teigti, kad jos sumokėjimas (teismo sprendimo įvykdymas) pažeistų tos valstybės narės interesus? Kokio pobūdžio ekonominiai valstybės interesai tuo atveju, kai valstybė (valstybės įmonė) turi vykdyti teismo sprendimą, gali lemti teismo sprendimo nepripažinimo galimybę?

Kaip minėta, ESTT byloje *flyLAL-Lithuanian Airlines AS* buvo iškeltas klausimas, ar viešosios tvarkos išlygos pagrindu gali būti nepripažįstama Lietuvos apeliacinio teismo nutartis dėl laikinųjų apsaugos priemonių – turto arešto – taikymo, kadangi nutartyje mažai motyvuota, kaip buvo apskaičiuota areštuojama suma, o ieškovui Lietuvoje buvo iškelta bankroto byla, todėl atsakovai („Air Baltic“ skrydžių bendrovė, kurios 52,6 proc. akcijų priklauso Latvijos Respublikai, ir Rygos oro uostas, kurio 100 proc. akcijų priklauso Lietuvos Respublikai), jeigu ieškinys vėliau būtų atmestas, neturėtų galimybių prisiteisti patirtos žalos dėl taikytų laikinųjų apsaugos priemonių atlyginimo, o tai Latvijos Respublikai lemtų žalą, kuri turėtų sudėtingus ekonominius padarinius valstybės interesams ir jos saugumui.

Šioje byloje ESTT nurodė, kad viešosios tvarkos sąvokos paskirtis – užkirsti kelią akivaizdžiam teisės normos, laikomos esmine valstybės, kurioje prašoma pripažinti sprendimą, teisės sistemoje arba teisės, kuri toje teisės sistemoje pripažinta pagrindine, pažeidimui²⁶⁹. Viešosios tvarkos išlyga siekiama apginti teisės normoje išreikštus teisinius, o ne išimtinai ekonominius interesus. Tai galioja ir tuomet, kai viešosios valdžios funkcijas atliekantis subjektas veikia kaip rinkos dalyvis ir patiria tam tikrą žalą²⁷⁰. Paprastas rėmimasis sunkiais ekonominiais padariniais nėra valstybės narės, kurioje prašoma pripažinti sprendimą, viešosios tvarkos pažeidimas²⁷¹.

Vis dėlto pažymėtina, kad šioje byloje buvo sprendžiama dėl Lietuvos teismų taikytų laikinųjų apsaugos priemonių pripažinimo ir vykdymo Latvijos Respublikoje.

267 Hartley, *supra note*, 256: 46-47.

268 Vokietijos Federalinio Aukščiausiojo Teismo 1992 m. birželio 4 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. IX ZR 149/91.

269 *flyLAL-Lithuanian Airlines AS prieš Starptautiskā lidosta Rīga VAS, Air Baltic Corporation AS, supra note*, 27, para. 55.

270 *Ibid.*, para. 56.

271 *Ibid.*, para. 58.

Kaip teisingai byloje atkreipė dėmesį Europos Komisija, šiomis laikinosiomis apsaugos priemonėmis nebuvo taikomi įpareigojimai sumokėti tam tikras sumas ar pan., o buvo tik siekiama areštuoti atsakovo turtą ir išlaikyti atsakovo turčinės padėties *status quo* bylos nagrinėjimo metu.

Nors generalinė advokatė J. Kokott savo išvadoje kėlė abejonę, ar sąvokų ir sisteminiu požiūriu iš viso galima patvirtinti tokį viešosios tvarkos pažeidimą dėl gresiančio valstybės nuskurdimo²⁷², manytina, kad *flyLAL-Lithuanian Airlines AS* byla diskusijoje, kai kalbama apie galimybę nepripažinti užsienio valstybės narės teismo sprendimo viešosios tvarkos išlygos pagrindu, dažnai minima netinkamai įvertinus minėtos bylos ypatybes.

ESTT šiame sprendime nesilaikė kategoriškos pozicijos dėl galimybės viešosios tvarkos išlygos pagrindu ginti ekonominius interesus. Priešingai, teismas pabrėžė, jog viešosios tvarkos išlyga gintini teisės normoje išreikšti teisiniai, o ne *išimtinai* ekonominiai interesai²⁷³. Taigi, tik ekonominiai interesai negali būti pagrindas nepripažinti kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo dėl jo sukeliama poveikio.

Tačiau diskutuotina, ar situacijoje, kai kiltų poreikis ginti teisės normoje išreikštus teisinius interesus, glaudžiai susijusius su ekonominiais interesais, rėmimasis viešosios tvarkos išlyga negalėtų būti pateisinamas? Kaip byloje *Real Madrid Club de Fútbol, AE prieš EE, Sociétė Éditrice du Monde SA* 2024 m. vasario 8 d. paskelbtoje išvadoje pažymėjo generalinis advokatas M. Szpunar, iš *flyLAL-Lithuanian Airlines AS* byloje priimto sprendimo negalima daryti išvados, kad valstybėje narėje, į kuria kreipiamasi, juntami sunkūs ekonominiai padariniai, neapsiribojantys vien rėmimusi ekonomiais interesais, negali būti atsisakymo vykdyti sprendimą pagrindas²⁷⁴. Anot generalinio advokato M. Szpunar, *flyLAL-Lithuanian Airlines AS* byloje priimtas sprendimas turėtų būti suprantamas taip, kad kai nepalankus teismo sprendimas susijęs su kompensaciniu žalos atlyginimu, viešąja tvarka galima remtis tik išimtiniais atvejais ir tik tada, kai, siekiant pasipriešinti tokio teismo sprendimo vykdymui, remiamasi kitais argumentais, susijusiais su valstybės narės, į kurią kreipiamasi, viešąja tvarka²⁷⁵.

Byloje *Real Madrid Club de Fútbol, AE prieš EE, Sociétė Éditrice du Monde SA* viešosios tvarkos išlygos taikymas susijęs su ekonominiais Ispanijos teismo sprendimo vykdymo padariniais, tačiau šie padariniai šioje byloje siejami su galimai akivaizdžiu spaudos laisvės pažeidimu, kuris pasireiškia per teismo sprendimo neproporcingumą, kiek jis susijęs su neturtinei žalai atlyginti priteistu kompensacijos dydžiu. Šioje byloje susiklostė tokia situacija, kad Prancūzijos laikraštyje „Le Monde“ 2006 m. gruodžio

272 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo generalinės advokatės Juliane Kokott 2014 m. liepos 3 d. išvada byloje *flyLAL-Lithuanian Airlines (likviduojama) AS, prieš Starptautiskā lidosta Rīga VAS ir Air Baltic Corporation AS*, bylos Nr. C-302/13“, para. 87, Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=ED90CA5A2B4EEFD49B2C0869F0A02092?text=&docid=154538&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1678918>.

273 *Ibid.*, para. 56.

274 *Real Madrid Club de Fútbol, AE prieš EE, Sociétė Éditrice du Monde SA, supra note*, 157, para. 151.

275 *Ibid.*, para. 152.

7 d. buvo išspausdintas straipsnis, kuriame jo autorius, šiame laikraštyje dirbantis žurnalistas, tvirtino, kad futbolo klubai „Real Madrid“ ir „FC Barcelona“ naudojami gydytojo, organizavusio dopingo tinklą dviračių sporte, paslaugomis. Straipsnio ištrauka buvo pateikta pirmajame puslapyje su antrašte „Dopingas: po dviračių sporto – futbolas“. Kartu su ja buvo išspausdintas piešinys, kuriame pavaizduotas Ispanijos vėliavos spalvomis apsirengęs dviratininkas, apsuptas mažų futbolininkų ir švirkštų. Šią publikaciją perspausdino daugelis žiniasklaidos priemonių, be kita ko, ir Ispanijos žiniasklaidos priemonės.

„Real Madrid“ klubas ir vienas iš jo gydytojų kreipėsi į Madrido pirmosios instancijos teisumą su ieškiniu dėl garbės ir orumo pažeminimo, kurį pareiškė minėtam laikraščiui ir straipsnio autoriui. Madrido pirmosios instancijos teismas 2009 m. vasario 27 d. priėmė sprendimą, kuriuo įpareigojo atsakovus sumokėti „Real Madrid“ klubui 300 000 Eur, o jo gydytojui – 30 000 Eur bei paskelbti paneigimą laikraštyje „Le Monde“. Tiek apeliacinės instancijos teismas, tiek Ispanijos Aukščiausiasis Teismas šį sprendimą paliko nepakeistą. Madrido pirmosios instancijos teismas 2014 m. liepos 11 d. ir 2014 m. spalio 9 d. nutartimis nurodė atsakovams solidariai įvykdyti Ispanijos Aukščiausiojo Teismo sprendimą ir sumokėti „Real Madrid“ klubui 390 000 Eur sumą (su palūkanomis ir išlaidomis), o gydytojui – 33 000 Eur sumą (su palūkanomis ir išlaidomis).

Paryžiaus apygardos teismas 2018 m. vasario 15 d. pripažino minėtas Madrido pirmosios instancijos teismo nutartis vykdytinomis. Teismas įvertino tai, jog įpareigojimas sumokėti 300 000 Eur sumą ir 90 000 Eur palūkanų susijęs su fiziniu asmeniu ir laikraštį leidžiančia bendrove, kad iš šios bendrovės sąskaitų matyti, jog tokia suma 2017 m. gruodžio 31 d. sudarė 50 proc. grynojo nuostolio ir 6 proc. turimų lėšų, be to, iš žurnalisto turėjo būti priteista 30 000 Eur pagrindinė suma ir 3 000 Eur palūkanos, bei tai, kad labai retais atvejais žalos, patirtos dėl garbės ir orumo pažeminimo, atlyginimo Prancūzijoje viršijo 30 000 Eur, nes pagal Prancūzijos teisę už garbės ir orumo pažeminimą privatiems asmenims skiriama ne didesnė kaip 12 000 Eur bauda. Paryžiaus apeliacinis teismas padarė išvadą, kad Ispanijos teismo sprendimai turėjo atgrasomąjį poveikį atsakovų dalyvavimui viešose diskusijose visuomenę dominančiais klausimais, nes trukdo žiniasklaidai vykdyti jų informavimo ir stebėsenos funkciją, todėl tokių nepalankių teismo sprendimų pripažinimas ir vykdymas būtų nepriimtinas Prancūzijos tarptautinės viešosios tvarkos pažeidimas, kadangi taip būtų pažeista saviraiškos laisvė. Gavęs bylą Prancūzijos kasacinis teismas kreipėsi į ESTT dėl prejudicinio sprendimo šioje byloje priėmimo.

Kalbant apie procesinę viešąją tvarką, pažymėtina, kad civilinių ir komercinių ginčų srityje elementarių procesinių teisių apsauga šiandien gali būti išskiriama kaip pagrindinė viešosios tvarkos funkcija²⁷⁶. Procesinė viešoji tvarka (angl. *procedural public policy*) apima pagrindinius civilinio proceso principus ir institutus, be kurių negali būti demokratiško teismo proceso ar teisinės valstybės²⁷⁷.

276 Domej, *supra note*, 180: 238.

277 *Ibid.*

Procesinės viešosios tvarkos pažeidimu valstybių narių teismų praktikoje pripažįstami įvairūs procesiniai trūkumai. Pavyzdžiui, Prancūzijos kasacinis teismas yra pripažinęs, kad kilmės valstybės teismo sprendimo apskundimo tvarkos nenurodytas arba netinkamas (neišsamus) nurodymas laikytinas procesinės viešosios tvarkos pažeidimu²⁷⁸. Tačiau procesinių dokumentų įteikimas atsakovo atstovui (advokatui), o ne pačiam atstovui, kai atsakovas buvo tinkamai informuotas apie prieš jį pradėtą teismo procesą, Prancūzijos teismų praktikoje nelaikytinas procesinės viešosios tvarkos pažeidimu²⁷⁹.

Taip pat galima rasti nuomonių, kad viešosios tvarkos išlygos pažeidimas užsienio valstybės teismo sprendimo atžvilgiu turėtų būti konstatuojamas tuomet, kai nesilaikoma arbitražinės išlygos ar arbitražo teismo sprendimo²⁸⁰. Pavyzdžiui, dar svarstant reglamento „Briuselis I“ pakeitimus, prof. van Houtte pasiūlė įtraukti penktąjį kitoje valstybėje narėje priimto sprendimo nepripažinimo pagrindą atsisakant pripažinti kitos valstybės narės teismo sprendimą dėl to, kad buvo nesilaikyta arbitražinio susitarimo arba arbitražo sprendimo²⁸¹.

Viena vertus, tokia pozicija gali būti kritikuojama dėl jos prieštaravimo laisvo teismų sprendimų judėjimo Europos Sąjungoje principui. Be to, šiuo aspektu svarbus Prancūzijos kasacinio teismo 2000 m. lapkričio 14 d. sprendimas, kuriame konstatuota, kad toks sprendimas turi būti pripažintas, nes šis klausimas nenagrinėjamas pagal Briuselio konvencijos 34 ir 35 straipsnius²⁸². Nors kai kurie autoriai vis tiek primygtinai ragino tokiais atvejais taikyti viešosios tvarkos išlygą, tačiau galiausiai tokie pasiūlymai buvo atmesti, nes tokia teismų praktika nebuvo suformuota tarp valstybių narių²⁸³.

Šiuo aspektu kyla klausimas, ar arbitražo teismo sprendimas iš viso gali būti prilyginamas teismo sprendimui reglamento „Briuselis Ia“ kontekste. Akivaizdu, kad, įtraukus arbitražo teismų sprendimus į reglamento „Briuselis Ia“ taikymo sritį, kultų poreikis užtikrinti vienodą tiek teismų, tiek arbitražų sprendimų laisvą judėjimą ES. Tačiau svarbu pažymėti, kad laisvo sprendimų judėjimo koncepcija grindžiama abipusiu pasitikėjimu (angl. *mutual trust*) valstybių narių teisinėmis sistemomis. Nors neabejotina, kad ES ir visos valstybės narės pripažįsta arbitražo (ypač tarptautinio komercinio arbitražo) naudingumą ir teisinę kokybę, tačiau taip pat nėra jokių abejonių, jog arbitražo procesai yra labai nevienalyčiai ir todėl vis dar būtina teismo sprendimo procedūrinio teisingumo kontrolė, kaip nustatyta Niujorko konvencijos V straipsnyje.

278 Prancūzijos Aukščiausiojo Teismo Antrojo civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 19 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 08-12.134.

279 Prancūzijos Aukščiausiojo Teismo Pirmojo civilinių bylų skyriaus 2009 m. spalio 14 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 08-14.849.

280 Burkhard Hess, Thomas Pfeiffer ir Peter Schlosser, „Report on the Application of Regulation Brussels I in the Member States“, *Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg* (2007): 61, http://courtesa.eu/wp-content/uploads/2019/03/study_application_brussels_1_en.pdf.

281 *Ibid.*

282 C. Cass. 11/14/2000, Rev. Crit. 2001, 172.

283 Hess, *op. cit.*, 62.

2. TEISĖS Į TEISINGĄ BYLOS NAGRINĖJIMĄ REIKŠMĖ PROCESINĖS VIEŠOSIOS TVARKOS TURINIUI

Procesinė viešoji tvarka siejama su esminių teisės į teisėtą civilinį procesą garantijų apsauga. Jei kilmės valstybėje teismo sprendimas priimamas pažeidus tam tikras teisės į teisingą bylos nagrinėjimą procesines garantijas, gali būti, kad nebuvo vykdomas teisingas ir teisėtas procesas. Todėl kyla klausimas, ar tokiu atveju toks teismo sprendimas turėtų ir galėtų būti vykdomas kitose valstybėse narėse? Ar teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimas kilmės valstybėje savaime reiškia, kad vykdymo vietos valstybėje narėje turėtų būti atsisakoma pripažinti tokį sprendimą? Pripažinus laisvo teismų sprendimų judėjimo principą ES, taip pat kyla klausimas, ar vienos valstybės narės teismas turi teisę nepasitikėti kitos valstybės narės teismų sprendimais?

Teisė į teisingą bylos nagrinėjimą nusako teisėto ir teisingo ginčo išsprendimo sąlygas. Teisė į teisingą bylos nagrinėjimą lemia bendros valstybių narių konstitucinės tradicijos, dėl kurių ji buvo įtvirtinta Chartijos 47 straipsnio 2 pastraipoje ir EŽTK 6 straipsnio 1 dalyje bei 13 straipsnyje²⁸⁴.

Nuo XX amžiaus antrosios pusės Vakarų Europoje besiformuojanti teisė į teisingą bylos nagrinėjimą pripažįstama viena iš esminių asmens teisių, o jos įtvirtinimas EŽTK ir Chartijoje rodo jos reikšmę ir šios teisės apsaugos poreikį. Teisės į teisingą bylos nagrinėjimą apsaugos poreikis kyla ne tik nagrinėjant civilinę bylą kilmės valstybėje narėje, bet ir prireikus tokiame procese priimtą teismo sprendimą vykdyti kitoje valstybėje narėje. Toks apsaugos poreikis pirmiausia kyla iš pačios valstybės narės, prisijungusios prie EŽTK, tinkamų tarptautinių įsipareigojimų vykdymo. Kadangi visos ES valstybės narės yra prisijungusios prie EŽTK, visoms joms keliama teisinė pareiga užtikrinti ir teisę į teisingą bylos nagrinėjimą jų teritorijoje (EŽTK 1 straipsnis).

Pripažinus, kad vienoje ES valstybėje narėje priimtas įsiteisėjęs teismo sprendimas sukelia tokius pačius padarinius visose kitose ES valstybėse narėse, tai reiškia, kad jis įgyja ir *res judicata* galią. Tačiau pripažinus ir leidus vykdyti užsienio teismo sprendimą, kuriuo pažeidžiama teisė į teisingą bylos nagrinėjimą, tai atitinkamai reiškia, kad toks pažeidimas iš esmės yra išplečiamas į vykdymo vietos valstybę narę ir gali lemti jos pačios tarptautinio įsipareigojimo užtikrinti teisę į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimą. Tai atitinkamai lemia viešosios tvarkos turinio aiškinimą ir jos kaip laisvo teismų sprendimų judėjimo principo išimtį.

Romos sutarties 220 straipsnyje tuometės susitariančiosios valstybės, be kita ko, įsipareigojo pradėti tarpusavio derybas, siekdamos užtikrinti: i) vienodas asmenų teises ir jų apsaugą tokiomis pačiomis sąlygomis, kokias kiekviena valstybė suteikia savo piliečiams; ii) formalumą, kurie yra būtina abipusio teismo sprendimų ir arbitražo

284 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2010 m. gruodžio 22 d. prejudicinis sprendimas byloje *DEB Deutsche Energiehandels und Beratungsgesellschaft mbH prieš Bundesrepublik Deutschland*, bylos Nr. C-279/09“, para. 32, Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=83452&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=4586241>.

sprendimų pripažinimo ir vykdymo sąlyga, supaprastinimą²⁸⁵. Taip pat Europos Sąjungos sutarties 2 straipsnyje atskleidžiamos pagrindinės vertybės, kuriomis grindžiama ši sąjunga – tai pagarba žmogaus orumui, laisvė, demokratija, lygybė, *teisinė valstybė ir pagarba žmogaus teisėms*, įskaitant mažumoms priklausančių asmenų teises²⁸⁶. Europos Sąjungos sutarties 2 punkte įtvirtintas valstybių narių bendrų vertybių, kurių jos išpareigojo laikytis ir saugoti, branduolys. Šios vertybės apibrėžia ES kaip bendros teisės sistemos identitetą²⁸⁷. Pirminiais pamatinių asmenų teisių ES šaltiniais laikomos EŽTK ir Chartija, kuriose kiekvienam asmeniui garantuojama teisė į teisingą bylos nagrinėjimą.

2.1. Teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimas kaip viešosios tvarkos pažeidimas

EŽTK 6 straipsnio 1 dalyje reglamentuojama, kad, nustatant kiekvieno asmens teises ir pareigas ar jam pareikštą baudžiamąjį kaltinimą, jis turi teisę, kad jo byla būtų nagrinėjama per įmanomai trumpiausią laiką lygybės ir viešumo sąlygomis pagal įstatymą sudaryto nepriklausomo ir nešališko teismo. Teismo sprendimas turi būti paskelbtas viešai, tačiau spaudos ir visuomenės atstovams gali būti neleidžiama dalyvauti per visą teisminį nagrinėjimą ar jo dalį tiek, kiek to reikalauja visuomenės moralės, viešosios tvarkos ar valstybės saugumo interesai demokratinėje visuomenėje arba nepilnamečių ar bylos šalių privataus gyvenimo interesai, ar tada, kai, teismo nuomone, būtina dėl ypatingų aplinkybių, dėl kurių viešumas pažeistų teisingumo interesus²⁸⁸.

Teisė į teisingą bylos nagrinėjimą suprantama plačiai ir apima ne tik asmens teisę kreiptis į teismą, bet ir teisę į veiksmingą pažeistų teisių gynybą teisme, taip pat teisę į efektyvų priverstinį teismų sprendimų vykdymą. Kaip minėta, teisė į teisingą bylos nagrinėjimą laikoma bendruoju ES teisės principu, kylančiu iš valstybių narių bendrų konstitucinių tradicijų²⁸⁹. Taigi, teisė į teisingą bylos nagrinėjimą sudaro ne tik valstybių teisinių sistemų pagrindą, bet ir yra svarbi visos ES teisinės sistemos dalis.

ES siekis sukurti efektyviai funkcionuojančią laisvės, saugumo ir teisingumo

285 Žr. Romos sutarties 220 straipsnį, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/PDF/?uri=CELEX:11957E/TXT>.

286 Žr. Europos Sąjungos sutarties suvestinę redakciją, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:115:0013:0045:lt:PDF>.

287 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2022 m. vasario 16 d. sprendimas byloje *Vengrija prieš Parlamentą ir Tarybą*, bylos Nr. C-156/21“, para. 127, Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=254061&pageIndex=0&doclang=LT&m ode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1498397>.

288 „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“, LRS, žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19841>.

289 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1992 m. gruodžio 3 d. sprendimas byloje *Oleificio Borelli SpA prieš Komisiją*, bylos Nr. C-97/91“, para. 14, EUR-Lex, žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61991CJ0097>.

erdvę²⁹⁰ lėmė poreikį skatinti abipusį valstybių narių pasitikėjimą jų teisinėmis institucijomis, taip užtikrinant laisvą teismų sprendimų judėjimą tarp ES valstybių narių. Vis dėlto šis siekis negali pateisinti asmenų teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimų, nes, kaip jau minėta, pagrindinės teisės, kurias garantuoja EŽTK ir Chartija bei kurios kyla iš valstybių narių bendrų konstitucinių tradicijų, sudaro ES teisės bendruosius principus (SESV 6 straipsnio 3 dalis).

Teisės į teisingą bylos nagrinėjimą užtikrinimo problemų gali kilti ne tik sprendžiant civilinį ginčą teisme, bet ir tais atvejais, kai siekiama pripažinti kitoje valstybėje priimtą teismo sprendimą. EŽTK privalančių laikytis valstybių teismai, spręsdami užsienio valstybės teismo pripažinimo klausimą, privalo užtikrinti žmogaus teisių (įskaitant ir teisės į teisingą bylos nagrinėjimą) apsaugą. Byloje *Pellegrini prieš Italiją* EŽTT nurodė, kad EŽTK valstybės narės, prieš leisdamos vykdyti kitoje valstybėje priimtą teismo sprendimą, privalo įsitikinti, ar procesas sprendimo kilmės valstybėje narėje atitiko EŽTK 6 straipsnio garantijas. Tokio pobūdžio peržiūra yra būtina, kai sprendimą, kurį prašoma vykdyti, priima EŽTK netaikancios šalies teismas, o ypač būtina, kai sprendimo paskelbimo vykdytinu padariniai šalims yra labai svarbūs²⁹¹.

Vertinant šio sprendimo argumentaciją, kyla klausimas, ar byloje *Pellegrini prieš Italiją* EŽTT suformuota pareiga susitariančiosioms valstybėms nepripažinti kitose valstybėse priimtų teismų sprendimų tokia pačia apimtimi taikytina ir tuomet, kai sprendžiamas ES valstybės narės nepripažinimo klausimas, pavyzdžiui, pagal reglamentą „Briuselis Ia“ jame panaikinus egzekvatuūros procedūrą. Nors minėtame sprendime EŽTT pabrėžė EŽTK valstybių narių teismų pareigą užtikrinti teisės į teisingą bylos nagrinėjimą apsaugą, kai sprendžiamas ne šios konvencijos valstybės narės teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo jį vykdyti klausimas, tai savaime nereiškia, kad ši pareiga taikoma kitokia apimtimi, kai sprendžiami ir EŽTK valstybių narių teismų priimtų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti klausimai²⁹². Visgi manytina, kad, sprendžiant ES valstybių narių, be kita ko, ir EŽTK dalyvių, teismų priimtų sprendimų pripažinimo klausimą, byloje *Pellegrini prieš Italiją* suformuota EŽTT praktika nėra teisiškai aktuali. Šioje byloje EŽTT suformuota pareiga susitariančiosioms valstybėms negali būti taikoma tokia pačia apimtimi, kadangi reglamente „Briuselis Ia“ panaikinus egzekvatuūros procedūrą šios pareigos įgyvendinimas tapo priklausomas tik nuo šalių valios, t. y. suinteresuotosios šalies kreipimosi dėl atsisakymo pripažinti kitoje valstybėje narėje priimtą teismo sprendimą.

Jeigu iš bylos *Pellegrini prieš Italiją* būtų galima padaryti išvadą apie ES valstybių narių pareigą atsisakyti vykdyti sprendimus, kuriais kokiu nors būdu pažeidžiamos Konvencijos teisės, tuomet reglamente „Briuselis Ia“ įtvirtintas laisvas sprendimų

290 „Stokholmo programa – atvira ir saugi Europa piliečių labai ir saugumui“, EUR-Lex, žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=OJ:C:2010:115:FULL>.

291 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2001 m. spalio 20 d. sprendimas byloje *Pellegrini prieš Italiją*, pareiškimo Nr. 30882/96“, para. 40, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59604>.

292 Domej, *supra note*, 180: 245.

judėjimas iš esmės taptų neįmanomas²⁹³. Kitaip tariant, reglamente „Briuselis Ia“ įtvirtintas laisvas sprendimų judėjimas ir egzekvatūros panaikinimas būtų nesuderinamas su byloje *Pellegrini prieš Italiją* įtvirtinta valstybės pareiga nepripažinti užsienio valstybės teismo sprendimo dėl Konvencijos nuostatų pažeidimo, nes tai reikštų valstybės narės pareigą tikrinti kilmės valstybės teismo sprendimą visais atvejais prieš pradėdant jį vykdyti. O tai nesuderinama tiek su laisvu teismų sprendimų judėjimu, tiek su abipusiu valstybių narių pasitikėjimu, kuriais grindžiama visa reglamento „Briuselis Ia“ sistema.

Kita vertus, gali kilti klausimas, ar šis nesuderinamumas tarp dabartinės reglamento „Briuselis Ia“ sistemos ir byloje *Pellegrini prieš Italiją* EŽTT suformuotos pareigos teismų sprendimų nepripažinimo procese užtikrinti teisės į teisingą bylos nagrinėjimą apsaugą nereiškia, kad EŽTK įtvirtintos teisės į teisingą bylos nagrinėjimą svarba ir poreikis užtikrinti efektyvią jos apsaugą nusveria valstybių narių abipusį pasitikėjimą ir laisvą sprendimų judėjimą? Taip pat koks yra šių teisės sistemų (ES ir EŽTK) santykis?

Bosphoro byloje²⁹⁴ EŽTT iš esmės apibrėžė ES ir Konvencijos santykį, atsižvelgdamas į šių sistemų teisminių institucijų tarpusavio ryšius ir įtvirtindamas sąlyginį vienos sistemos veikimą kitos sistemos atžvilgiu²⁹⁵. Šioje byloje EŽTT nurodė, kad „Konvencija nedraudžia Susitariančiosioms Šalims perduoti suverenių galių tarptautinei (įskaitant viršnacionalinę) organizacijai, siekiant bendradarbiauti tam tikrose veiklos srityse. Be to, net ir būdama tokių perduotų suverenių galių turėtoja, pati organizacija nėra atsakinga pagal Konvenciją už jos organuose vykstantį procesą ar priimtus sprendimus, kol ji nėra Konvencijos Susitariančioji Šalis“²⁹⁶. Kita vertus, šiame sprendime pripažinta ir tai, kad „Susitariančioji Šalis pagal Konvencijos 1 straipsnį atsako už visus savo organų veiksmus ir neveikimą, neatsižvelgiant į tai, ar atitinkamas veiksmas ar neveikimas buvo vidaus teisės ar būtinybės laikytis tarptautinių teisiųjų įsipareigojimų padarinys. Konvencijos 1 straipsnyje nedaromas joks skirtumas dėl atitinkamos taisyklės ar priemonės rūšies ir jokia Susitariančiosios Šalies „jurisdikcijos“ dalis nėra pašalinta iš kontrolės pagal Konvenciją“²⁹⁷.

Derindamas abi šias pozicijas ir taip nustatydamas, koku mastu valstybės veiksmams gali būti pateisinami siekiant įsipareigojimų, kylančių iš jos narystės tarptautinėje organizacijoje, kuriai ji perdavė dalį savo suvereniteto, vykdymo, taip pat siekiant užtikrinti Konvencijoje nustatytą teisių apsaugą, EŽTT pripažino, kad „visiškas

293 Hazelhorst, *supra note*, 216: 69.

294 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2005 m. birželio 30 d. sprendimas byloje *Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi prieš Airiją*, pareiškimo Nr. 45036/98“, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69564>.

295 Jevgenija Vienažindytė, „Bosphorus prezumpcija ir Europos Sąjungos prisijungimas prie Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2016), 60, <https://epublications.vu.lt/object/elaba:19574752/>.

296 *Ibid.*, 152.

297 *Ibid.*, 153.

Susitariančiųjų Valstybių atleidimas nuo atsakomybės pagal Konvenciją srityse, kurias apima toks perdavimas, būtų nesuderinamas su Konvencijos paskirtimi ir tikslu; Konvencijos garantijos galėtų būti apribotos arba pašalintos savo nuožiūra, taip atimant iš jos imperatyvų pobūdį ir pakertant praktinį ir veiksmingą jos garantijų pobūdį²⁹⁸. Todėl kyla klausimas, ar vykdymo valstybė narė teismų sprendimų nepripažinimo procedūroje neužtikrindama teisės į teisingą bylos nagrinėjimą apsaugos, t. y. neužkardydama šios teisės pažeidimo, padaryto kilmės valstybės teismo procese, netampa tokio pažeidimo bendrininke?

Valstybės veiksmai, kurių ji imasi laikydamosi tarptautinių teisiųjų įsipareigojimų, yra pateisinami tol, kol laikoma, kad atitinkama organizacija užtikrina pagrindines teises tiek teikiamų materialinių garantijų, tiek jų laikymąsi kontroliuojančių mechanizmų atžvilgiu tokiu būdu, kuris gali būti laikomas bent jau ekvivalentu tam, kuris nustatytas Konvencijoje. Šiame kontekste EŽTT vartojamą „ekvivalento“ sąvoką galima suprasti kaip „panašus“. Bet koks reikalavimas, kad organizacijos apsauga būtų identiška, galėtų prieštarauti siekiamam tarptautinio bendradarbiavimo interesui. Tačiau bet kokia tokia lygiavertiškumo išvada negali būti galutinė ir ją galima peržiūrėti atsižvelgiant į bet kokius atitinkamus pagrindinių teisiųjų apsaugos pokyčius²⁹⁹.

Jeigu manoma, jog tokią lygiavertę apsaugą užtikrina organizacija, bus preziumuojama, kad valstybė nenukrypo nuo Konvencijos reikalavimų, jeigu ji tik įgyvendina teisinius įsipareigojimus, kylančius iš jos narystės organizacijoje³⁰⁰. Tai iš esmės reiškia, kad kai tarptautinėje organizacijoje (darbe nagrinėjamu atveju – Europos Sąjungoje) užtikrinama panaši žmogaus teisiųjų apsauga, kokia įtvirtinta Konvencijoje, o valstybė narė atitinkamai veikė tik vykdydama tarptautinius įsipareigojimus, *preziumuojama*, kad tokia valstybė Konvencijos nepažeidė. Tačiau kaip ir bet kuri prezumpcija, *Bosphoro* prezumpcija taip pat gali būti paneigta.

Pabrėžtina, kad *Bosphoro* byloje EŽTT pripažino, jog Europos Sąjungoje teikiama pagrindinių teisiųjų apsauga iš esmės yra lygiavertė Konvencijos sistemos apsaugai³⁰¹. Tačiau *Michaud* byloje EŽTT konstatavo, kad minėta lygiavertės apsaugos prezumpcija netaikytina, kai Konvencijos valstybės dalyvės teismas, vykdydamas savo tarptautinius įsipareigojimus, nesikreipė į ESTT su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, kai šis teismas niekada nenagrinėjo klausimo, susijusio su Konvencijoje įtvirtintomis teisėmis. EŽTT vertinimu, tai sudaro pagrindą daryti išvadą, kad valstybės teismas tokiu atveju neišnaudojo visų atitinkamų tarptautinių pagrindinių teisiųjų priežiūros mechanizmų, iš esmės lygiavertę Konvencijos mechanizmui, galimybį³⁰².

Net ir taikydamos Europos Sąjungos teisę, susitariančiosios valstybės lieka

298 Vienažindyte, *supra note*, 295: 153.

299 *Ibid.*

300 *Ibid.*

301 „Europos Žmogaus Teisiųjų Teismo 2012 m. gruodžio 6 d. sprendimas byloje *Michaud prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 12323/11“, para. 105, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-115377>.

302 *Ibid.*, para. 115.

saistomos įsipareigojimų, kuriuos jos laisva valia prisiėmė prisijungdamos prie Konvencijos³⁰³. Taigi, ES valstybių narių teismams taikant ES teisę (pavyzdžiui, reglamentą „Briuselis Ia“) turi būti laikomasi EŽTK prisiimtų įsipareigojimų vykdymo, t. y. užtikrinama asmenų teisė į teisingą bylos nagrinėjimą ne tik tokio proceso metu, bet ir kilmės valstybės teismo sprendimo sukeliamų padarinių (priverstinio vykdymo) aspektu. Vadinasi, valstybės narės, spręsdamos dėl kitos valstybės narės teismo sprendimo nepripažinimo, turi būti itin atidžios ir rūpestingos vertindamos, ar kilmės valstybės teismo sprendimu nepažeista teisė į teisingą bylos nagrinėjimą, o esant pažeidimui turi imtis priemonių užtikrinti šios teisės apsaugą.

Pažymėtina, kad *Bosphoro* sprendimas nagrinėjamo darbo temai aktualus keliais aspektais. Pirma, jame atskleidžiamas Konvencijos ir kitų tarptautinių įsipareigojimų konkurencijos santykis. Kai tarptautinėje organizacijoje (pavyzdžiui, ES) įtvirtinta apsauga asmens teisių srityje yra nepakankama, prioritetas turi būti teikiamas EŽTK įtvirtintų asmens teisių apsaugai. Antra, šiuo sprendimu pripažįstama, kad Konvencijos nuostatos žmogaus teisių srityje sudaro konstitucinę Europos viešąją tvarką. Tai parodo itin glaudų Konvencijoje įtvirtintų teisių (įskaitant ir teisės į teisingą bylos nagrinėjimą) ryšį su procesinės viešosios tvarkos išlyga, įtvirtinta Briuselio režime. Europos valstybių viešosios tvarkos turiniui įtakos turi ne tik ESTT šios išlygos aiškinimas, bet ir tarptautinė teisė žmogaus teisių apsaugos srityje, ypač EŽTK³⁰⁴.

Nors Konvencijoje įtvirtintų teisių ryšys su viešosios tvarkos išlyga yra glaudus, kyla klausimas, ar bet kuris Konvencijoje įtvirtintos teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimas gali pateisinti prisiimto įsipareigojimo dėl laisvo sprendimų judėjimo ES nevykdymą? Jei ne, kokia apimtimi Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje nustatytų teisės į teisingą bylos nagrinėjimą turinį sudarančių nuostatų pažeidimai gali pateisinti tokį Briuselio režime įtvirtintos viešosios tvarkos išlygos taikymą.

Dabartinis procesinės viešosios tvarkos aiškinimas didele dalimi atitinka EŽTK 6 straipsnio 1 dalį arba net yra išvestinis iš EŽTK 6 straipsnio 1 dalies, Chartijos 47 straipsnio³⁰⁵. Todėl šiame tyrime procesinės viešosios tvarkos turinys ir praktinės jos taikymo problemos pagal reglamentą „Briuselis Ia“ analizuojamos atsižvelgiant į teisės į teisingą bylos nagrinėjimą aspektus. Siekiant įvertinti, kokie teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimai gali būti pagrindas nepripažinti kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo, taip nukrypstant nuo abipusio valstybių narių pasitikėjimo ir laisvo sprendimų judėjimo, tačiau užtikrinant EŽTK įtvirtintos šios teisės apsaugą, tolesniuose šio skyriaus skirsniuose nagrinėjamas teisės į teisingą bylos nagrinėjimą turinys, atskleidžiamas šiame darbe per tris pagrindines civilinio proceso stadijas: i) teisės kreiptis į teismą ir civilinės bylos iškėlimą; ii) bylos teisminį nagrinėjimą; iii) priverstinį sprendimų vykdymą.

303 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. gegužės 23 d. sprendimas byloje *Avotiņš prieš Latvija*, pareiškimo Nr. 17502/07“, para. 101, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-163114>.

304 Hazelhorst, *supra note*, 216: 68.

305 Hazelhorst, *supra note*, 216: 286.

2.2. Teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo prielaidų užtikrinimas

Teisė kreiptis į teismą teisminės gynybos nėra tiesiogiai įtvirtinta Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje³⁰⁶, tačiau neišsivaizduojama, kad Konvencijos 6 straipsnio 1 dalimi, kurioje išsamiai aprašytos vykstančiame teismo procese šalims suteikiamos procesinės garantijos, nebūtų siekiama saugoti to, kas faktiškai leidžia pasinaudoti tokiomis garantijomis, t. y. galimybėmis kreiptis į teismą. Sąžiningo, viešo ir greito teismo nagrinėjimo ypatybės neturi jokios vertės, jei teismo nagrinėjimo nėra³⁰⁷. Todėl Konvencijos 6 straipsnio 1 dalimi kiekvienam asmeniui užtikrinama teisė pareikšti teisme bet kokią reikalavimą, susijusį su jo civilinėmis teisėmis ir pareigomis. Taigi, šiame straipsnyje įtvirtinta teisė į teisingą bylos nagrinėjimą, kurios tik vienas iš aspektų yra teisė kreiptis į teismą, t. y. teisė iškelti bylą teismuose³⁰⁸. Valstybėms Konvencijos dalyvėms nepakanka nustatyti asmenims teisės kreiptis į teismą. Jos taip pat privalo sudaryti sąlygas asmenims veiksmingai įgyvendinti šią teisę kreiptis į teismą, kad jie galėtų organizuoti savo privatų gyvenimą³⁰⁹.

Teisės į teisingą bylos nagrinėjimą (teisės kreiptis į teismą) problemų kyla, kai sprendžiami klausimai, susiję su užsienio teismo sprendimo vykdymu. Reglamento „Briuselis Ia“ nuostatų taikymas taip pat siejamas su teisės į gynybą užtikrinimu³¹⁰. Reikalavimas užtikrinti teisę į gynybą turi būti įgyvendinamas užtikrinant ieškovo teisę kreiptis į teismą, kad šis priimtų sprendimą dėl jo reikalavimų pagrįstumo³¹¹.

Vertinant teisės kreiptis į teismą teisminės gynybos santykį su užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti procedūra plačiąja prasme, teisės kreiptis į teismą aspektas iš pirmo žvilgsnio gali neatrodyti toks reikšmingas, nes ginčą laimėjusiai šaliai siekiant užsienyje priimto teismo sprendimo vykdymo kitoje valstybėje jos teisės kreiptis į teismą įgyvendinimas neatrodo problemiškas. Tačiau teisė kreiptis

306 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1975 m. vasario 21 d. sprendimas byloje *Golder prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 4451/70“, para. 28, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-57496>.

307 *Ibid.*, para. 35.

308 *Ibid.*

309 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1979 m. spalio 9 d. sprendimas byloje *Airey prieš Airiją*, pareiškimo Nr. 6289/73“, para. 35, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-57420>.

310 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1980 m. gegužės 21 d. prejudicinis sprendimas byloje *Bernard Denilauler prieš SNC Couchet Frères*, bylos Nr. 125/79“, para. 13, Eur-lex, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61979CJ0125>.

„Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2009 m. balandžio 2 d. prejudicinis sprendimas byloje *Marco Gambazzi prieš DaimlerChrysler Canada Inc., CIBC Mellon Trust Company*, bylos Nr. C-394/07“, para. 23, Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=73644&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=524795>.

311 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2011 m. lapkričio 17 d. prejudicinis sprendimas byloje *Hypoteční banka a.s. prieš Udo Mike Lindner*, bylos Nr. C-327/10“, para. 49, Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=nepripa%25C5%25BE%25C4%25AFstama s&docid=114583&pageIndex=0&doclang=LT&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=15897#ctx1>.

į teismą suteikiama ne tik ieškovui, bet ir kitiems procese dalyvaujantiems asmenims. Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta teisė į teisingą bylos nagrinėjimą kiekvienam asmeniui užtikrinama teisė pareikšti teisme bet koki reikalavimą, susijusį su jo civilinėmis teisėmis ir pareigomis³¹². Vadinasi, teisė inicijuoti teismo procesą yra tik vienas iš teisės į teisingą bylos nagrinėjimą aspektų. Pastaroji taip pat apima ir atsakovo teisę į veiksmingą gynybą teismo procese. Todėl Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimą gali lemti ir pernelyg didelis valstybių formalumas, sutrukdęs atsakovui veiksmingai gintis nuo jam pareikštų reikalavimų³¹³. Taigi, rungtyniškas teismo procesas yra svarbi teisės į teisminę gynybą prielaida.

Teisė būti ginamam užima svarbią vietą organizuojant ir vykdam teisingą bylos nagrinėjimą ir yra viena iš pagrindinių teisių, kylančių iš valstybėms narėms bendrų konstitucinių tradicijų³¹⁴. Todėl valstybių narių teismai turi teisę pripažinti, kad sprendimo kilmės valstybės narės teismo atsisakymas išklausti posėdyje nedalyvaujančio atsakovo gynybą yra akivaizdus pagrindinės teisės pažeidimas, sudarantis pagrindą nepripažinti tokios valstybės narės teismo priimto teismo sprendimo viešosios tvarkos pagrindu³¹⁵.

Pažymėtina, kad teisės į teisingą bylos nagrinėjimą turi būti laikomasi visuose prieš asmenį pradėtuose procesuose, kurie gali baigtis asmeniui nepalankiu sprendimu, ir tai yra pagrindinis Bendrijos teisės principas, kuris turi būti užtikrintas net ir tuo atveju, kai nėra jokių atitinkamą procesą reglamentuojančių taisyklių³¹⁶. Nors Briuselio režimu siekiama užtikrinti abipusio valstybių narių teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo formalumų supaprastinimą, šio tikslo neleidžiama siekti pažeidžiant teisę į teisingą bylos nagrinėjimą³¹⁷. Todėl viešosios tvarkos išlyga, kaip kitos valstybės narės teismo sprendimo nepripažinimo pagrindas, gali būti taikoma išimtiniais atvejais, kai kilmės valstybės teisės aktuose ir Briuselio režime nustatytų garantijų nepakanka asmeniui apsaugoti nuo akivaizdaus EŽTT pripažįstamos teisės į teisingą bylos

312 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006 m. sausio 10 d. sprendimas byloje *Teltronic-CATV prieš Lenkiją*, pareiškimo Nr. 48140/99“, para. 45, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-96399>.

313 *Bernard Denilauler prieš SNC Couchet Freres, supra note*, 310.

314 *Dieter Krombach prieš André Bamberski, supra note*, 27, para. 38.

315 *Ibid.*, para. 39-40.

316 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1994 m. gruodžio 22 d. sprendimas byloje *Fiskano prieš Komisiją*, bylos Nr. C-135/92“, para. 39, Eur-lex, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:61992CJ0135_SUM&from=FR.

„Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1996 m. gruodžio 22 d. sprendimas byloje *Komisija prieš Lisrestal ir kitus*, bylos Nr. C-32/95 P“, para. 21, EUR-Lex, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61995CJ0032>.

Dieter Krombach prieš André Bamberski, supra note, 27, para. 42.

317 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1985 m. gruodžio 18 d. prejudicinis sprendimas byloje *Debaecker ir Plouvier prieš Bouwman*, bylos Nr. 49/84“, para. 10, EUR-Lex, žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61984CJ0049>.

nagrinėjamą kilmės valstybės teismo procese pažeidimo³¹⁸.

Pavyzdžiui, byloje *Dieter Krombach prieš André Bamberski*³¹⁹ buvo pripažintas Prancūzijos teismo sprendimo, priimto pagal Prancūzijos piliečio André Bamberski civilinį ieškinį, pareikštą ikiteisminiame tyrime prieš Vokietijos pilietį Dieter Krombach dėl žalos atlyginimo dėl civilinio ieškovo André Bamberski keturiolikmetės dukters mirties Vokietijoje, prieštaravimas viešosios tvarkos išlygai, įtvirtintai Briuselio konvencijos 27 straipsnio 1 dalies 1 punkte, būtent dėl teisės į teisminę gynybą ribojimo. Šioje byloje Prancūzijos teismai įteikė atsakovui civilinį ieškinį ir nurodė asmeniškai atvykti į baudžiamosios bylos Prancūzijoje nagrinėjamą. D. Krombach į bylos nagrinėjamą neatvykus, Prancūzijos teismas, pasinaudojęs Prancūzijos baudžiamajame procese reglamentuota nepagarbos teismo procedūra, uždraudė bylą nagrinėjant dalyvauti D. Krombach paskirtam atstovui ir sprendimą priėmė neišklausęs D. Krombach atstovo. Pagrindiniame baudžiamajame procese D. Krombach buvo nuteistas 15 metų laisvės atėmimo bausme ir iš jo civiliniam ieškovui buvo priteistas 350 000 Prancūzijos frankų žalos atlyginimas už netyčinį civilinio ieškovo A. Bamberski keturiolikmetės dukters nužudymą.

2001 m. byloje *Krombach prieš Prancūziją*³²⁰ EŽTT taip pat konstatavo Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimą. Nors šiame sprendime teismas didelę dalį motyvacijos siejo su Konvencijos 6 straipsnio 3 dalies c punkte nustatyta kaltinamojo teise baudžiamajame procese turėti gynėją ir jo, kaip kaltinamojo, teisių į gynybą suvaržymu baudžiamajame procese, tačiau taip pat EŽTT pripažino, kad toks absoliutus Prancūzijos teismų draudimas pareiškėjo atstovams dalyvauti teismo posėdyje ir dėl civilinių ieškinių siekiant taip jį nubausti už jo neatvykimą į teismo posėdį yra akivaizdžiai neproporcinga priemonė³²¹.

Tokios pagrindinės teisės, kaip antai teisės į gynybą užtikrinimas, nėra absoliuti prerogatyva ir gali būti ribojamos. Tačiau tokie ribojimai turi faktiškai atitikti bendrojo intereso tikslus, kurių siekiama aptariama priemone, ir siekiamo tikslo atžvilgiu nebūti akivaizdus ir neproporcingas garantuojamų teisių pažeidimas³²². Tokios sankcijos neturi būti akivaizdžiai neproporcingos siekiamam tikslui užtikrinti veiksmingą proceso eigą dėl tinkamo teisingumo vykdymo³²³.

Siekis išvengti situacijų, kuriose atsisakoma vykdyti teisingumą ir kuriose atsidurtų ieškovas dėl to, kad negali nustatyti atsakovo buvimo vietos, yra toks bendrojo intereso

318 *Dieter Krombach prieš André Bamberski, supra note, 27, para. 44.*

319 *Ibid.*

320 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2001 m. vasario 13 d. sprendimas byloje *Krombach prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 29731/96“, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-59211>.

321 *Ibid.*, para. 81.

322 *Marco Gambazzi prieš DaimlerChrysler Canada Inc., CIBC Mellon Trust Company, supra note, 310, para. 31.*

323 *Ibid.*, para. 32.

tikslas³²⁴. Kiek tai susiję su reikalavimu dėl būtinybės išvengti neproporcingo teisių į gynybą pažeidimo tuo atveju, kai nėra aišku, jog atsakovas turėjo galimybę gauti bylos iškėlimo dokumentą, jurisdikciją turintis teismas gali pagrįstai tęsti procesą tik tada, jeigu imtasi visų būtinų priemonių, siekiant suteikti atsakovui galimybę apsiginti. Todėl teismas, į kurį kreiptasi, turi įsitikinti, kad atsakovui surasti buvo išnaudotos visos paieškos priemonės, kurių reikalaujama pagal rūpestingumo ir sąžiningumo principus³²⁵. Tačiau net jeigu šios sąlygos įvykdomos, galimybė tęsti procesą atsakovui apie jį nežinant, pavyzdžiui, ieškinį įteikiant teismo, į kurį kreiptasi, paskirtam kuratoriui, riboja atsakovo teises į gynybą. Vis dėlto šis apribojimas pateisinamas atsižvelgiant į ieškovo teisę į veiksmingą apsaugą, nes jeigu toks procesas nevyktų, ši teisė liktų neveiksminga³²⁶. Uždraudimas asmeniui dalyvauti teismo procese yra pats griežčiausias asmens teisės į teisminę gynybą ribojimas (ir paneigimas), todėl tam, kad nebūtų laikomas akivaizdžiai neproporcingu, ribojimas turi atitikti labai aukštus reikalavimus³²⁷.

Kyla klausimas, pagal kokius kriterijus turi būti vertinamas asmens teisės kreiptis teisminės gynybos ribojimo proporcingumas siekiamam tikslui? Taip pat kokie yra „labai aukšti reikalavimai“, kuriuos, anot ESTT, turi atitikti šis ribojimas?

Byloje *Marco Gambazzi prieš DaimlerChrysler Canada Inc., CIBC Mellon Trust Company* ESTT nurodė, kad asmens pašalinimo iš proceso priemonės suderinamumas su atitinkamos valstybės viešąja tvarka turi būti nagrinėjamas atsižvelgiant į visą procesą ir visas aplinkybes³²⁸. Tokiu atveju reikia atsižvelgti ne tik į aplinkybes, kuriomis priimtas užsienio valstybės narės teismo sprendimas, dėl kurio nepripažinimo sprendžiama, bet ir į aplinkybes, kuriomis dar iki sprendimo priėmimo buvo priimti procesiniai sprendimai, nulėmę griežčiausią asmens teisės į teisminę gynybą ribojimą – jo pašalinimą iš teismo proceso³²⁹. Svarbu yra tai, ar ir kokiomis sąlygomis asmuo turėjo galimybę būti išklaustas dėl tokio procesinio sprendimo dalyko ir apimties iki jo priėmimo. Taip pat reikia įvertinti, kokias galimybes turėjo asmuo pateikti skundą dėl tokio procesinio sprendimo reikalaujamas jį pakeisti ar panaikinti, be kita ko, ir tai, ar asmuo, kuriam buvo pritaikytas teisės į teisminę gynybą ribojimas, dar iki šios priemonės priėmimo ar priėmimo metu pasisakė ar turėjo galimybę pasisakyti dėl jam pareikšto ir vėliau teismo sprendimu patenkinto reikalavimo iš esmės ir apskūsti sprendimą dėl ginčo esmės³³⁰. Jeigu užsienio valstybės narės teismo procese pritaiky-

324 *Marco Gambazzi prieš DaimlerChrysler Canada Inc., CIBC Mellon Trust Company, supra note*, 310, para. 31-33.

Hypoteční banka a.s. prieš Udo Mike Lindner, supra note, 311, para. 51.

325 *Hypoteční banka a.s. prieš Udo Mike Lindner, supra note*, 311, para. 52.

326 *Ibid.*, para. 53.

327 *Marco Gambazzi prieš DaimlerChrysler Canada Inc., CIBC Mellon Trust Company, supra note*, 310, para. 33.

328 *Ibid.*, para. 40.

329 *Ibid.*, para. 41.

330 *Marco Gambazzi prieš DaimlerChrysler Canada Inc., CIBC Mellon Trust Company, supra note*, 310, para. 46.

tas teisės į teisminę gynybą ribojimas – pašalinimas iš teismo proceso – tokių teisių nesuteikė, ribojimas gali būti laikomas akivaizdžiai neproporcingu siekiamam tikslui teisės į teisminę gynybą.

Vertinant asmens galimybes apskūsti tokį procesinį sprendimą taip pat reikšminga, ar asmuo turėjo galimybę remtis visomis faktinėmis ir teisinėmis aplinkybėmis, kuriomis, pasak jo, būtų galima pagrįsti jo skundą, taip pat ar jos buvo iš esmės nagrinėjamos laikantis rungtyniškumo principo ar, atvirkščiai, asmuo galėjo iškelti tik tam tikrus klausimus³³¹. Taigi, užsienio valstybės narės teismo sprendimo nepripažinimo klausimą tokioje situacijoje sprendžiantis vykdymo vietos valstybės narės teismas turi įvertinti: i) ar asmuo, turėjo galimybę kilmės valstybės narės teismo procese nurodyti argumentus, kuriais jis grindžia jam pritaikytos procesinės prievartos priemonės nepagrįstumą ir neproporcingumą; ii) ar kilmės valstybės narės teismo procese asmuo turėjo pakankamas procesines garantijas, suteikiančias jam *realią* teisę ginčyti jam pritaikytą procesinę prievartos priemonę. Kaip matyti, teisės į teisminę gynybą ribojimo akivaizdus neproporcingumas siejamas su asmens teise būti išklaustam ir teise apskūsti jam priimtą sprendimą. Kaip minėta, svarbu, kad sprendimo kilmės valstybės narės procese šios teisės asmeniui būtų realios, o ne hipotetinės. Tačiau tai nereiškia, kad pripažinimo klausimą sprendžiantis teismas turi peržiūrėti ir įvertinti kilmės valstybėje narėje priimtą teismo sprendimą iš esmės, kadangi tokia peržiūra pagal reglamento „Briuselis Ia“ 52 straipsnį draudžiama bet kokiomis aplinkybėmis.

Atsižvelgiant į draudimą peržiūrėti užsienio valstybės narės teismo sprendimą iš esmės kyla klausimas, koks tokio teismo sprendimo nepripažinimo dėl jo galimo prieštaravimo vykdymo valstybės narės viešajai tvarkai vertinimas? Kokios šio vertinimo ribos?

Siekdamas nustatyti akivaizdų ir neproporcingą teisės būti išklaustam pažeidimą vykdymo vietos valstybės narės teismas, sprendžiantis užsienio valstybėje narėje priimto teismo sprendimo nepripažinimo klausimą, turi nustatyti tik tai, kokias teisių gynimo priemones asmuo turėjo sprendimo kilmės valstybės narės teismo procese, ar jomis pasinaudodamas jis turėjo galimybę būti išklaustas laikantis rungtyniškumo principo ir ar galėjo visiškai pasinaudoti savo teise į gynybą³³². Tačiau asmens argumentų ir priimto užsienio valstybės narės teismo sprendimo teisėtumo klausimas nepripažinimo procese negali būti sprendžiamas.

Akivaizdžiu teisės į teisminę gynybą ribojimu, pateisinančiu viešosios tvarkos išlygos taikymą, taip pat laikytini ir „kvazi“ draudimai reikšti ieškinį³³³. „Kvazi“ draudimas reikšti ieškinį (angl. *anti-suit injunction*): tai tarptautinėje privatinėje teisėje žinomas

331 *Ibid.*, para. 42.

332 *Marco Gambazzi prieš DaimlerChrysler Canada Inc., CIBC Mellon Trust Company, supra note*, 310, para. 46.

333 *Charles Taylor Adjusting Limited, FD prieš Starlight Shipping Company and Overseas Marine Enterprises Inc., supra note*, 35.

terminas, dažniausiai sutinkamas bendrosios teisės tradicijų šalyse³³⁴ ir reiškiantis vienos jurisdikcijos teismo ar arbitražo priimtą nurodymą, draudžiantį ginčo šaliai pradėti ar tęsti lygiagrečiai bylinėjimąsi kitoje jurisdikcijoje ar jurisdikcijose. Laikoma, kad toks draudimas pareikšti ieškinį sumažina bylinėjimosi išlaidas ir teismų nesuderinamų sprendimų tikimybę, nes užtikrina, kad klausimai būtų išspręsti vienoje jurisdikcijoje prieš juos nagrinėjant kitur³³⁵. Jeigu priešinga šalis pažeidžia tokį teismo ar arbitražo teismo duotą nurodymą, vidaus teismas ar arbitražo teismas gali priimti sprendimą dėl nepagarbos teismui ar arbitražui tos šalies atžvilgiu. Paprastai tai gali būti susiję su piniginio pobūdžio sankcijų kitos šalies atžvilgiu taikymu. Tokie draudimai dažniausiai naudojami siekiant užkirsti kelią bylinėjimuisi teisme, kuris, vienos iš šalių manymu, gali jai priimti palankiausią sprendimą (angl. *forum shopping*)³³⁶.

Nors, kaip minėta, „kvazi“ draudimas reikšti ieškinį bendrosios teisės tradicijų šalyse sutinkamas institutas, kontinentinės teisės tradicijų teisės sistemose jis kelia problemų dėl jo nesuderinamumo su asmens teise kreiptis į teismą ir valstybių narių teismų kompetencija patiems spręsti ginčo jurisdikcijos klausimus.

Suformuotoje ESTT praktikoje pagal ES teisę jurisdikcijos srityje vienos valstybės narės teismas negali uždrausti šaliai pareikšti ieškinį arba tęsti procesą kitos valstybės narės teisme, jei tokiu draudimu pažeidžiama šio teismo kompetencija priimti sprendimą jo nagrinėjamoje byloje. Toks vienos valstybės narės teismo kišimasis į kitos valstybės narės teismo procesą nesuderinamas su Briuselio sistema (režimu), grindžiama

334 Chrysanthi Markaki, „Anti-suit v. Anti-arbitration injunctions in International Commercial Arbitration: Which one prevails in European Union, UK and Greece? Choosing the most „proper“ one“ (magistro darbas, International Hellenic University, 2018), 2, https://repository.ihu.edu.gr/xmlui/bitstream/handle/11544/29126/c.markaki_llm_16-02-2018.pdf?sequence=2.

335 Jorge L. Contreras ir Michael A. Eixenberger, *The Anti-Suit Injunction – A Transnational Remedy for Multi-Jurisdictional SEP Litigation* (Cambridge Handbook of Technical Standardization Law – Patent, Antitrust and Competition Law, 2017), 1, <https://dc.law.utah.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1039&context=scholarship>.

336 Sebastiano Nessi, „Anti-suit and Anti-arbitration Injunctions in International Commercial Arbitration: The Swiss Approach“, *Selected Papers on International Arbitration* 3 (2013).

tarpusavio pasitikėjimo principu³³⁷.

ESTT praktikoje pripažįstama, kad „kvazi“ draudimas reikšti ieškinį, t. y. įpareigojimas, kuriuo siekiama uždrausti asmeniui pradėti arba tęsti procesą kitos valstybės narės teisme, nesuderinamas su Briuselio režimu, nes toks draudimas neatitinka principo, kad kiekvienas teismas, į kurį kreiptasi, pagal taikytinas taisykles pats nustato, ar jis kompetentingas nagrinėti ginčą, dėl kurio į jį kreiptasi. Be to, toks kišimasis į kitos valstybės narės teismo jurisdikciją yra nesuderinamas su abipusio pasitikėjimo principu, kuriuo grindžiama jurisdikcijos sistema ir kurio privalo laikytis visi valstybių narių teismai, kurie patenka į šių teisės priemonių taikymo sritį³³⁸.

„Kvazi“ draudimai reikšti ieškinį neatitinka ir iš ESTT praktikos išplaukiančio bendrojo principo, pagal kurį kiekvienas teismas, kuriam nagrinėti pateiktas ginčas, pagal taikytinas taisykles pats nustato, ar jis kompetentingas jį spręsti. Briuselio režimas neleidžia vienos valstybės narės teismui atlikti kitos valstybės narės teismo jurisdikcijos kontrolės. Ši jurisdikcija tiesiogiai apibrėžta reglamentuose „Briuselis I“ ir „Briuselis Ia“ nustatytomis taisyklėmis, taip pat tomis, kurios reglamentuoja jų taikymo sritį. Todėl vienos valstybės narės teismas niekada negali geriau nuspręsti dėl kitos valstybės narės teismo jurisdikcijos³³⁹.

Aplinkybė, kad toks kišimasis yra tik netiesioginis ir kad juo siekiama užkirsti kelią atsakovui piktnaudžiauti procesu nacionaliniame teisme, anot ESTT, nepateisina tokio vienos valstybės narės teismo kišimosi į kitos valstybės narės teismo jurisdikcijos nagrinėti ginčą vertinimą³⁴⁰, kaip ir aplinkybė, kad ginčo šalys yra arbitražinio susitarimo

337 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2004 m. balandžio 27 d. prejudicinis sprendimas byloje *Gregory Paul Turner prieš Felix Fareed Ismail Grovit, Harada Ltd and Changepoint SA*, bylos Nr. C-159/02“, para. 27-28, 31, Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=49081&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1268977>.

„Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2009 m. vasario 10 d. prejudicinis sprendimas byloje *Allianz SpA ir Generali Assicurazioni Generali SpA prieš West Tankers Inc.*, bylos Nr. C-185/07“, para. 14, Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=72841&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1560106>.

„Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2015 m. gegužės 13 d. prejudicinis sprendimas *OAO „Gazprom“ prieš Lietuvos Respubliką*, bylos Nr. C-536/13“, para. 32-34, Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=164260&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1269618>.

„Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2018 m. rugsėjo 19 d. prejudicinis sprendimas byloje *Hampshire County Council prieš C. E. and N. E.*, bylų Nr. C-325/18 PPU ir Nr. C-375/18 PPU“, para. 90, Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=205877&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1314633>.

338 *Gregory Paul Turner prieš Felix Fareed Ismail Grovit, Harada Ltd and Changepoint SA*, op. cit., para. 27. *Allianz SpA ir Generali Assicurazioni Generali SpA prieš West Tankers Inc.*, supra note, 337, para. 34. *OAO „Gazprom“ prieš Lietuvos Respubliką*, supra note, 337, para. 32.

339 *Allianz SpA ir Generali Assicurazioni Generali SpA prieš West Tankers Inc.*, supra note, 337, para. 29.

340 *Gregory Paul Turner prieš Felix Fareed Ismail Grovit, Harada Ltd and Changepoint SA*, supra note, 337, para. 28.

šalys³⁴¹.

Byloje *Charles Taylor Adjusting Limited, FD prieš Starlight Shipping Company and Overseas Marine Enterprises Inc.*³⁴² ESTT pažymėjo, jog tam, kad teismo sprendimas galėtų būti kvalifikuojamas kaip „kvazi“ draudimas pareikšti ieškinį, toks draudimas neprivalo būti tiesiogiai įtvirtintas sprendime. Tokiu sprendimu gali netgi būti nesiekiamas uždrausti šaliai pradėti ar tęsti proceso užsienio teisme. Pakanka, kad juo šalis būtų atgrasoma kreiptis į kitos valstybės teismus arba tęsti juose pradėtą procesą, kurio dalykas sutampa su kitoje valstybėje narėje pradėto proceso dalyku³⁴³. Taigi, kad teismo sprendimas būtų kvalifikuojamas kaip „kvazi“ draudimas pareikšti ieškinį, pakanka nustatyti jo sukeliamus neigiamus padarinius asmens kreipimuisi į teismą arba jo teisminei gynybai jau pradėtame teismo procese kitoje valstybėje.

Tokus padarinius sukkeliantis įpareigojimas neatitinka Briuselio režimo³⁴⁴ ir prieštarauja minėtam iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos kylančiam bendrajam principui, pagal kurį kiekvienas teismas, kuriam ginčas pateiktas nagrinėti, pagal taikytinas taisykles pats nustato, ar turi jurisdikciją jį spręsti. Pripažįstama, kad „kvazi“ draudimai reikšti ieškinį prieštarauja ir valstybių narių pasitikėjimui viena kitos teisinėmis sistemomis ir teisminėmis institucijomis, kuriuo grindžiama Briuselio režime nustatyta jurisdikcijos sistema³⁴⁵. Todėl tokio pobūdžio sprendimų pripažinimas ir vykdymas gali būti nesuderinamas su valstybės narės, į kurią kreipiamasi, viešąja tvarka, nes jais gali būti pažeistas pagrindinis tarpusavio pasitikėjimu grindžiamos Europos teisminės erdvės principas, pagal kurį kiekvienas teismas sprendžia dėl savo jurisdikcijos³⁴⁶.

Sprendimų, kuriais nustatomas „kvazi“ draudimas reikšti ieškinį, nepripažinimas viešosios tvarkos pagrindu, be kita ko, pagrindžia glaudų viešosios tvarkos išlygos santykį su asmenų teise kreiptis į teismą, kurios apsauga sudaro procesinės viešosios tvarkos turinį.

2.3. Teisės į teisingą bylos nagrinėjimą užtikrinimo prielaidos bylos nagrinėjimo metu

Teisingo bylos nagrinėjimo sąvoka apima pagrindinę teisę į rungtynišką procesą.

341 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo generalinio advokato Jean Richard de la Tour 2023 m. kovo 23 d. išvada byloje *Charles Taylor Adjusting Limited, FD prieš Starlight Shipping Company and Overseas Marine Enterprises Inc.*, bylos Nr. C-590/21“, para. 41, Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=3C0432004C664FA782BFE89804BED784?text=&docid=271767&pageIndex=0&doclang=LT&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=348247#footref33>.

342 *Charles Taylor Adjusting Limited, FD prieš Starlight Shipping Company and Overseas Marine Enterprises Inc.*, *supra note*, 35, para. 26-27.

343 *Ibid.*

344 *Charles Taylor Adjusting Limited, FD prieš Starlight Shipping Company and Overseas Marine Enterprises Inc.*, *supra note*, 35, para. 28.

345 *Ibid.*, para. 37-38.

346 *Ibid.*, para. 39-40.

Teisė į rungtynišką procesą iš esmės reiškia galimybę šalims procese susipažinti su visais pateiktais įrodymais ir pateikti savo pastabas dėl jų arba pastabas, pateiktas net ir nepriklausomo nacionalinės teisinės tarnybos nario, siekiant daryti įtaką teismo sprendimui³⁴⁷.

Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje pripažįstama, kad teisė į rungtynišką procesą turi būti įgyvendinama laikantis tam tikrų sąlygų: proceso šalis turi turėti galimybę susipažinti su bylos medžiaga, teismui pateiktais įrodymais, taip pat šalis turi turėti galimybę pateikti pastabas dėl jų turinio ir autentiškumo tinkama forma ir per pakankamą laiko tarpą³⁴⁸.

Vis dėlto teisė į rungtynišką procesą nėra absoliuti ir jos apimtis gali skirtis priklausomai nuo konkrečių nagrinėjamos bylos ypatumų³⁴⁹. EŽTT jurisprudencijoje pažymima, kad rungtyniškumo principu nereikalaujama, kad kiekviena šalis atskleistų savo oponentui dokumentus, kurie taip pat nebuvo pateikti teismui³⁵⁰. Jis taip pat nereikalauja pateikti memorialą, kuris negali turėti įtakos bylos baigčiai³⁵¹. Todėl darytina išvada, kad ne bet kurie teisės į rungtynišką procesą pažeidimai galėtų būti pagrindiniu nepripažinti kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo. Manytina, kad teisės į rungtynišką procesą pažeidimas turėtų būti akivaizdus ir šurkštus, sudarantis pagrindą abejoti priimto sprendimo ar vykusio proceso teisėtumu.

Kita bylos nagrinėjimo metu taip pat svarbi teisės į teisingą bylos nagrinėjimą dalis – asmens teisė į motyvuotą teismo sprendimą. Ši teisė taip pat nėra tiesiogiai įtvirtinta EŽTK 6 straipsnio 1 dalyje. Tačiau EŽTT praktikoje teisė į teisingą procesą pagal

347 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1993 m. birželio 23 d. sprendimas byloje *Ruiz-Mateos prieš Ispaniją*, pareiškimo Nr. 12952/87“, para. 63, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-57838>.

„Europos Žmogaus Teisių Teismo 1995 m. vasario 24 d. sprendimas byloje *McMichael prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 16424/90“, para. 80, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57923>.

„Europos Žmogaus Teisių Teismo 1996 m. vasario 20 d. sprendimas byloje *Vermeulen prieš Belgiją*, pareiškimo Nr. 19075/91“, para. 33, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-57985>.

348 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. kovo 3 d. sprendimas byloje *Krčmář ir kiti prieš Čekijos Respubliką*, pareiškimo Nr. 35376/97“, para. 42, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-58608>.

„Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. kovo 21 d. sprendimas byloje *Immeubles Groupe Kosser prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 38748/97“, para. 26, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-64897>.

349 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. balandžio 27 d. sprendimas byloje *Hudáková ir kiti prieš Slovakiją*, pareiškimo Nr. 23083/05“, para. 26-27, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-98447>.

350 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2003 m. liepos 24 d. sprendimas byloje *Yvon prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 44962/98“, para. 38, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-61053>.

351 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. spalio 18 d. sprendimas byloje *Asnar prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 12316/04“, para. 26, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-82789>.

EŽTK 6 straipsnį iš esmės apima teismų pareigą motyvuoti savo sprendimus³⁵². Pareigos motyvuoti priimamus sprendimus svarbą ne kartą savo praktikoje yra pažymėjęs ir ESTT. Šiuo aspektu ESTT yra nusprendęs, kad „teisės į teisingą procesą paisymas reikalauja, jog visi teismo sprendimai būtų motyvuoti, kad atsakovas suprastų jo nutiesimo priežastis ir dėl tokio sprendimo galėtų veiksmingai ir naudingai kreiptis į aukštesnės instancijos teismą“³⁵³. Teismų sprendimų motyvavimo svarba itin reikšminga. Motyvuotas teismo sprendimas parodo šalims, kad jų byla iš tiesų buvo išnagrinėta ir šalys buvo išklaudytos. Tai pagelbėja geriau įtikinti šalis ir padeda joms priimti sprendimą³⁵⁴. EŽTK 6 straipsnio 1 dalis nacionalinius teismus įpareigoja išsamiai iširti šalių pateiktus paaiškinimus, argumentus ir įrodymus, nedarant poveikio jų reikšmės vertinimui; teismų sprendimuose turėtų būti tinkamai nurodyti motyvai, kuriais jie pagrįsti; sprendimo motyvavimas būtinas, norint parodyti, kad bylos šalys buvo išklaudytos ir teisingumas įvykdytas atidžiai³⁵⁵.

Vis dėlto pareigai motyvuoti sprendimus keliami reikalavimai negali būti pernelyg aukšti ir gali skirtis vertinant sprendimo pobūdį bei konkretaus atvejo aplinkybes³⁵⁶. Nors EŽTK 6 straipsnio 1 dalyje nustatytas įpareigojimas teismams motyvuoti savo

352 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2001 m. rugsėjo 27 d. sprendimas byloje *Hirvisaari prieš Suomiją*, pareiškimo Nr. 49684/99“, para. 30, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59682>.

„Europos Žmogaus Teisių Teismo 1994 m. gruodžio 9 d. sprendimas byloje *Ruiz Torija prieš Ispaniją*, pareiškimo Nr. 18390/91“, para. 29, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57909>.

„Europos Žmogaus Teisių Teismo 1998 m. vasario 19 d. sprendimas byloje *Higgins ir kiti prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 20124/92“, para. 42, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58129>.

353 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2006 m. gruodžio 14 d. prejudicinis sprendimas byloje *ASML Netherlands BV prieš Semiconductor Industry Services GmbH (SEMIS)*, bylos Nr. C-283/05“, para. 28, Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=66544&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=4431040>.

Trade Agency Ltd prieš Seramico Investments Ltd, supra note, 43, para. 53.
flyLAL-Lithuanian Airlines AS prieš Starptautiskā lidosta Rīga VAS, Air Baltic Corporation AS, supra note, 27, para. 51.

354 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. lapkričio 16 d. sprendimas byloje *Taxquet prieš Belgiją*, pareiškimo Nr. 926/05“, para. 91, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-101739>.

355 *Hirvisaari prieš Suomiją, op. cit.*

„Europos Žmogaus Teisių Teismo 2015 m. lapkričio 24 d. sprendimas byloje *Paliutis prieš Lietuvą*, pareiškimo Nr. 34085/09“, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=004-4358>.

„Europos Žmogaus Teisių Teismo 2020 m. kovo 19 d. sprendimas byloje *Tamrazyan prieš Armėniją*, pareiškimo Nr. 42588/10“, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-201738>.

356 *Ruiz Torija prieš Ispaniją, op. cit.*, para. 29.

„Europos Žmogaus Teisių Teismo 1994 m. balandžio 19 d. sprendimas byloje *Van de Hurk prieš Nyderlandus*, pareiškimo Nr. 16034/90“, para. 61, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=002-10439>.

sprendimus, tačiau jis negali būti suprantamas kaip reikalavimas išsamiai atsakyti į kiekvieną šalies argumentą³⁵⁷. Tam reikšmės gali turėti tiek sprendimo rūšis, tiek valstybių narių teisinių sistemų skirtumai³⁵⁸.

Iš teisės į teisingą bylos nagrinėjimą kylantis reikalavimas teismams motyvuoti priimamus sprendimus turi dvejopą tikslą. Pirma, *juo siekiama užtikrinti, kad būtų paisoma teisės būti išklaustam, t. y. kad teismas pakankamai įvertintų šalių pareiškimus*³⁵⁹. Antra, *įpareigojimas motyvuoti turi suteikti galimybę pralaiminčiajai šaliai veiksmingai pasinaudoti turimomis gynybos priemonėmis. Ji turi turėti galimybę suprasti, kodėl prieš ją priimtas atitinkamas sprendimas. Kitu atveju nebūtų galima nustatyti teismo sprendimo res judicata galios apimties, todėl pagal tą patį ieškovo reikalavimą galėtų būti priimtas dar vienas sprendimas*³⁶⁰.

Vertinant teisės į motyvuotą teismo sprendimą apsaugą viešosios tvarkos išlygos taikymo kontekste, kyla klausimas, ar bet koks pareigos motyvuoti teismo sprendimą pažeidimas gali būti laikomas pagrindu nepripažinti kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo?

Nors EŽTK 6 straipsnio 1 dalis įpareigoja teismus pateikti savo sprendimų motyvus, ji negali būti suprantama kaip reikalaujanti išsamiai atsakyti į kiekvieną argumentą³⁶¹. Tačiau iš sprendimo turi būti aišku, kad teismas pasisakė dėl pagrindinių bylos klausimų. Pareigos pateikti motyvus taikymo laipsnis gali skirtis priklausomai nuo atitinkamo sprendimo pobūdžio. Klausimas, ar teismas įvykdė savo pareigą motyvuoti sprendimą, išplaukiančią iš EŽTK 6 straipsnio, gali būti sprendžiamas tik atsižvelgiant

357 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1999 m. sausio 21 d. sprendimas byloje *García Ruiz prieš Ispaniją*, pareiškimo Nr. 30544/96“, para. 26, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-58907>.

„Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. vasario 12 d. sprendimas byloje *Perez prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 47287/99“, para. 81, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=002-4488>.

Van de Hurk prieš Nyderlandus, supra note, 356, para. 61.

358 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo generalinės advokatės Juliane Kokott 2012 m. balandžio 26 d. išvada byloje *Trade Agency Ltd prieš Seramico Investments Ltd*, bylos Nr. C-619/10“, para. 83, Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=122175&doclang=LT>.

359 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. gegužės 21 d. sprendimas byloje *Jokela prieš Suomiją*, pareiškimo Nr. 28856/95“, para. 72-73, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-60466>.

„Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006 m. liepos 27 d. sprendimas byloje *Nedzela prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 73695/01“, para. 55, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., [google.com/url?sa=t&rc=tj&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwis9IjG3a6KAXV6xAIHHV0jH7EQFnoECBYQAQ&url=https%3A%2F%2Fhudoc.echr.coe.int%2Fapp%2Fconversion%2Fdocx%2Fpdf%3Flibrary%3DECHR%26id%3D001-93972%26filename%3DCASE%2520OF%2520KARI-PEKKA%2520PIETIL%25C3%2584INEN%2520v.%2520FINLAND.pdf%26logEvent%3DFalse&usq=AOvVaw1oWj5plgLCZ1xcuD2DPVM7&opi=89978449](https://www.google.com/url?sa=t&rc=tj&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwis9IjG3a6KAXV6xAIHHV0jH7EQFnoECBYQAQ&url=https%3A%2F%2Fhudoc.echr.coe.int%2Fapp%2Fconversion%2Fdocx%2Fpdf%3Flibrary%3DECHR%26id%3D001-93972%26filename%3DCASE%2520OF%2520KARI-PEKKA%2520PIETIL%25C3%2584INEN%2520v.%2520FINLAND.pdf%26logEvent%3DFalse&usq=AOvVaw1oWj5plgLCZ1xcuD2DPVM7&opi=89978449).

360 *Trade Agency Ltd prieš Seramico Investments Ltd, op. cit.*, para. 85.

361 *Van de Hurk prieš Nyderlandus, supra note*, 356.

į konkrečios bylos aplinkybes³⁶². Teise į teisingą procesą primygtinai nereikalaujama, kad teismas faktines bylos aplinkybes sprendime išdėstytų savais žodžiais, jeigu jos jau pristatytos kitur ir tam pristatymui nebuvo prieštarauta, o sprendime juo aiškiai remiamasi³⁶³. Tačiau teisė į teisingą procesą iš esmės reikalauja, kad paisydamas rungtyniškumo principo teismas turi įvertinti faktines ir teisines bylos aplinkybes³⁶⁴. Taigi, sprendime turi būti pateiktas tiek ieškovo, tiek atsakovo esminių argumentų ir įrodymų vertinimas.

Nors pareigos motyvuoti priimamą teismo sprendimo įgyvendinimas kiekvienu konkrečiu atveju gali skirtis ir priklausyti nuo bylos aplinkybių, šios pareigos pažeidimas ne visais atvejais gali lemti sprendimo nepripažinimą viešosios tvarkos pagrindu. ESTT byloje *Trade Agency Ltd prieš Seramico Investments Ltd* yra išaiškines, kad sprendimo vykdymo valstybės narės teismas, remdamasis viešosios tvarkos išlyga, gali atsisakyti vykdyti teismo priimtą sprendimą už akių, kuriame nepateiktas nei ieškinio dalykas, nei jo pagrįstumo vertinimas ir kuriame nėra jokių argumentų dėl jo pagrįstumo, tik jeigu jam, atsižvelgiant į bendrą proceso vertinimą ir į konkrečias aplinkybes, nekyla abejonių, kad sprendimas yra akivaizdus ir neproporcingas atsakovo teisės į teisingą procesą pažeidimas ir nėra įmanoma tinkamai ir veiksmingai jį apskųsti³⁶⁵. Taigi, kai teismo sprendime nėra pateiktas teismo vertinimas dėl ginčo dalyko (ieškinio pagrindas ir dalykas), tai gali būti laikoma teisės į teisingą bylos nagrinėjimą valstybės narės, kurioje siekiama sprendimo vykdymo, apribojimu³⁶⁶.

Vien atitinkamo sprendimo priėmimo tikslas – užtikrinti spartų, veiksmingą ir pigų procesą, savaime negali pateisinti teisės į teisingą bylos nagrinėjimą apribojimo tiek, kiek tai susiję su teismo pareiga motyvuoti priimamus sprendimus³⁶⁷. Tokiais atvejais nepripažinimo klausimą sprendžiantis teismas privalo įvertinti, ar kitoje valstybėje narėje įtvirtintos proceso taisyklės, apribojančios minėta apimtimi teisę į teisingą bylos nagrinėjimą, nėra akivaizdžiai neproporcingos siekiamam tikslui³⁶⁸. Nors ESTT praktikoje pripažįstama, kad „pareigos motyvuoti apimtis gali skirtis, priklausomai nuo teismo sprendimo pobūdžio, atsižvelgiant į visą procesą bei visas reikšmingas aplinkybes“³⁶⁹.

Tačiau tokiais atvejais ypatingą reikšmę turi aplinkybė, ar asmuo, prieš kurį siekiama įvykdyti motyvų stokojantį teismo sprendimą, turi atitinkamas procesines garantijas kilmės valstybėje ir gali pasinaudoti kilmės valstybėje narėje priimto teismo

362 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1997 m. gruodžio 19 d. sprendimas byloje *Helle prieš Suomiją*, pareiškimo Nr. 20772/92“, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58126>.

363 *Trade Agency Ltd prieš Seramico Investments Ltd*, *supra note*, 358, para. 89.

364 *Jokela prieš Suomiją*, *supra note*, 359, para. 72.

365 *ASML Netherlands BV prieš Semiconductor Industry Services GmbH (SEMIS)*, *supra note*, 353.

366 *Ibid.*, para. 54.

367 *ASML Netherlands BV prieš Semiconductor Industry Services GmbH (SEMIS)*, *supra note*, 353, para. 58.

368 *ASML Netherlands BV prieš Semiconductor Industry Services GmbH (SEMIS)*, *supra note*, 353, para. 59.

369 *Ibid.*, para. 60.

sprendimo peržiūros procedūromis³⁷⁰. Be to, manytina, kad tokiais atvejais reikšmės gali turėti ir paties asmens, prieš kurį siekiama kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo vykdymo, elgesys. Pavyzdžiui, jeigu asmuo, žinodamas apie jam priimtą nemotyvuotą teismo sprendimą, elgėsi neatidžiai ir nerūpestingai bei nepasinaudojo tokio sprendimo apskundimo galimybėmis, tikėdamasis jo nepripažinimo sprendimo valstybėje narėje, kurioje reikia įvykdyti priimtą teismo sprendimą, toks pareigos motyvuoti teismo sprendimą pažeidimas neturėtų lemti jo nepripažinimo viešosios tvarkos išlygos pagrindu. Kita vertus, taip pat svarbu atsižvelgti ir į minėtą EŽTT praktikoje suformuluotą reikalavimą, kad iš teismo sprendimo motyvacijos asmeniui būtų aišku, nuo ko gintis, ir kad jis galėtų veiksmingai pasinaudoti kilmės valstybėje narėje prieinamomis jam priimto teismo sprendimo peržiūros priemonėmis.

Ne ką mažiau svarbesnė yra ir asmens teisė į bylos nagrinėjimą viešame teismo posėdyje. EŽTT yra pripažinęs, kad bylos teisme nagrinėjimas viešame teismo posėdyje yra pagrindinis principas, įtvirtintas Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje. Jo tikslas – apsaugoti bylos šalis nuo slapto teisingumo vykdymo. Taip pat tai viena iš pasitikėjimo teismais prielaidų. Padarydamas teisingumo vykdymą skaidrų, viešumas padeda siekti Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies tikslo, t. y. teisingo bylos nagrinėjimo, kurio užtikrinimas yra vienas iš pagrindinių bet kurios demokratinės visuomenės principų Konvencijos prasme³⁷¹.

Teisė į „viešą bylos nagrinėjimą“ pagal Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį apima teisę į „žodinį bylos nagrinėjimą“, išskyrus atvejus, kai yra aplinkybių, pateisinančių tokio nagrinėjimo nebuvimą³⁷².

Vien aplinkybė, kad asmuo neprašo rengti žodinio bylos nagrinėjimo, negali būti laikoma jo teisės į teismo posėdį atsisakymu³⁷³. Vis dėlto Konvencijos 6 straipsnio 1 dalimi nereikalaujama, kad kiekvienoje byloje būtų rengiamas žodinis bylos nagrinėjimas. EŽTT yra pripažinęs, kad teismo posėdžio gali nereikėti, kai nėra jokių patikimumo klausimų ar ginčytinų faktų, dėl kurių reikėtų rengti teismo posėdį, ir teismai gali teisingai ir pagrįstai išspręsti bylą remdamiesi šalių pareiškimais ir kita rašytine

370 *ASML Netherlands BV prieš Semiconductor Industry Services GmbH (SEMIS)*, *supra note*, 353, para. 61.

371 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1995 m. rugėjo 26 d. sprendimas byloje *Diennet prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 18160/91“, para. 33, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57957>.

„Europos Žmogaus Teisių Teismo 1997 m. lapkričio 24 d. sprendimas byloje *Werner prieš Austriją*, pareiškimo Nr. 21835/93“, para. 45, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58114>.

372 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1998 m. vasario 19 d. sprendimas byloje *Allan Jacobsson prieš Švediją* (Nr. 2), pareiškimo Nr. 16970/90“, Hudoc, para. 46, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58133>.

„Europos Žmogaus Teisių Teismo 1997 m. balandžio 23 d. sprendimas byloje *Stallinger ir Kuso prieš Austriją*, pareiškimų Nr. 14696/89 ir 14697/89“, para. 51, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58029>.

373 *Werner prieš Austriją*, *op. cit.*, para. 48.

medžiaga³⁷⁴. Iš EŽTT praktikos matyti, kad aplinkybių, dėl kurių gali būti pateisinamas žodinio bylos nagrinėjimo nerengimas, pobūdis iš esmės priklauso nuo klausimų, kuriuos turi spręsti kompetentingas nacionalinis teismas, pobūdžio, bet ne nuo tokių situacijų dažnumo. Tai nereiškia, kad atsisakymas rengti žodinį bylos nagrinėjimą gali būti pateisinamas tik retais atvejais³⁷⁵.

EŽTT praktikoje žodinio bylos nagrinėjimo nerengimas gali būti pateisinamas, pavyzdžiui, kai konkrečiu atveju ginčas yra techninio pobūdžio³⁷⁶, kai nagrinėjamas ginčas nekelia visuomenei svarbių klausimų, dėl kurių būtų būtina surengti posėdį³⁷⁷, kai byloje keliami tik riboto pobūdžio teisiniai klausimai³⁷⁸ arba keliami klausimai nėra itin sudėtingi³⁷⁹.

Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje taip pat įtvirtinta asmens teisė į jo bylos nagrinėjimą per įmanomai trumpiausią laiką. EŽTT ne kartą yra konstatavęs, jog Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje nustatyta susitariančiosioms valstybėms pareiga organizuoti savo teismų sistemas taip, kad jų teismai galėtų įvykdyti visus šio straipsnio reikalavimus, įskaitant pareigą nagrinėti bylas per protingą terminą³⁸⁰. Ši pareiga keliami dėl to, kad svarbu vykdyti teisingumą be delsimo, kuris galėtų pakenkti jo veiksmingumui ir patikimumui³⁸¹.

Konvencijoje nenustatyta maksimali teismo proceso trukmė. Jos pagrįstumas turi būti vertinamas atsižvelgiant į konkrečias bylos aplinkybes ir į EŽTT praktikoje nustatytus kriterijus, kaip antai bylos sudėtingumas, pareiškėjo ir atitinkamų

374 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006 m. lapkričio 23 d. sprendimas byloje *Jussila prieš Suomiją*, pareiškimo Nr. 73053/01“, para. 41, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-78135>.

375 *Ibid.*, para. 42.

376 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1993 m. birželio 24 d. sprendimas byloje *Schuler-Zraggen prieš Šveicariją*, pareiškimo Nr. 14518/89“, para. 58, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57840>.

„Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. lapkričio 12 d. sprendimas byloje *Döry prieš Švediją*, pareiškimo Nr. 28394/95“, para. 41, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60737>.

377 *Schuler-Zraggen prieš Šveicariją*, *supra note*, 376, para. 59.

378 *Allan Jacobsson prieš Švediją* (Nr. 2), *supra note*, 372, para. 48-49.

„Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. birželio 1 d. sprendimas byloje *Valová ir kiti prieš Slovakiją*, pareiškimo Nr. 44925/99“, para. 68, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-90342>.

379 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. rugsėjo 5 d. sprendimas byloje *Speil prieš Austriją*, Nr. 42057/98“, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-22658>.

380 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006 m. gegužės 29 d. sprendimas byloje *Apiccela prieš Italiją*, pareiškimo Nr. 64890/01“, para. 72, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-67420>.

381 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1989 m. spalio 24 d. sprendimas byloje *H. prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 10073/82“, para. 58, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-57502>.

institucijų elgesys³⁸². Remiantis EŽTT praktika, bylos sudėtingumas gali priklausyti tiek nuo šalių, faktų, įrodymų gausos, tiek nuo teisinių klausimų sudėtingumo³⁸³. Taigi, tik delsimas, už kurį valstybė gali būti laikoma atsakinga, gali pateisinti išvadą, kad buvo viršytas „protingas terminas“³⁸⁴.

Bylos šalių elgesys taip pat gali būti reikšmingas sprendžiant dėl proceso trukmės reikalavimo. Tačiau šalims negali būti keliami pareiga pasinaudoti visomis valstybėse suteikiamomis procesinėmis teisėmis³⁸⁵. Valstybėms taip pat keliami pareiga užtikrinti, kad atsakovai nepiktnaudžiautų turimomis teisėmis ir nevilkintų procesų³⁸⁶. Tačiau tai nereiškia, kad valstybės gali būti laikomos atsakingomis už proceso trukmę dėl ieškovo elgesio. Tais atvejais, kai proceso trukmę nulėmė ir paties ieškovo elgesys, tai gali lemti EŽTT išvadą, kad iš Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies kylantis reikalavimas dėl proceso trukmės nebus pažeistas³⁸⁷.

Nors proceso trukmė yra vienas iš dažnesnių su teise į teisingą bylos nagrinėjimą EŽTT konstatuojamų EŽTK pažeidimų³⁸⁸, tai savaime nelemia išvados apie priimto sprendimo neteisėtumą. ESTT savo praktikoje yra pripažinęs, kad reikalavimas dėl proceso trukmės, kylantis iš asmens teisės į teisingą teismo procesą, yra pagrindinis ES

382 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. balandžio 6 d. sprendimas byloje *Comingersol S.A. prieš Portugaliją*, pareiškimo Nr. 35382/97“, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-58562>.

„Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. birželio 27 d. sprendimas byloje *Frydlender prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 30979/96“, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-58762>.

383 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1999 m. kovo 25 d. sprendimas byloje *Papachelas prieš Graikiją*, pareiškimo Nr. 31423/96“, para. 39, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-58291>.

„Europos Žmogaus Teisių Teismo 1988 m. liepos 9 d. sprendimas byloje *H. prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 9580/81“, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-57503>.

„Europos Žmogaus Teisių Teismo 1999 m. rugsėjo 15 d. sprendimas byloje *Humen prieš Lenkiją*, pareiškimo Nr. 26614/95“, para. 63, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-58322>.

384 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1997 m. spalio 22 d. sprendimas byloje *Papageorgiou prieš Graikiją*, pareiškimo Nr. 97/1996/716/913“, para. 46, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-58107>.

385 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1987 m. balandžio 23 d. sprendimas byloje *Erkner and Hofauer prieš Austriją*, pareiškimo Nr. 9616/81“, para. 68, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-57483>.

386 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. rugsėjo 2 d. sprendimas byloje *Mincheva prieš Bulgariją*, pareiškimo Nr. 21558/03“, para. 68, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-100273>.

387 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1991 m. vasario 20 d. sprendimas byloje *Vernillo prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 11889/85“, para. 30 ir 34, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-57672>.

388 Žr. EŽTT 2023 m. statistinius duomenis apie pažeidimus pagal straipsnius ir valstybes, <https://prd-echr.coe.int/web/echr/statistical-reports>.

teisės principas³⁸⁹. Tačiau kyla klausimas, ar šios fundamentalios asmens teisės pažeidimas sprendimo kilmės valstybės narės teismo procese gali lemti jame priimto sprendimo nepripažinimą viešosios tvarkos išlygos pagrindu?

Šiuo aspektu pažymėtina, kad visos ES valstybės narės kartu yra ir Konvencijos dalyvės. Todėl visoms ES valstybėms narėms keliama pareiga nagrinėti bylas per įmanomai trumpiausią laiko tarpą. Tačiau pagrindinis Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies reikalavimas valstybėms yra teisingas bylos išnagrinėjimas. Nors Konvencijoje vartojama „trumpiausio“ laiko sąvoka, tačiau kaip matyti iš pirmiau cituotų EŽTT bylų, praktikoje vartojamos „pagrįsto“ arba „protingo“ termino kategorijos. Taigi, nors valstybių teismai turi teikti prioritetą greitam bylos išnagrinėjimui, turi būti paisomi ir kiti Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies reikalavimai, iš kurių svarbiausias – teisingo bylos išnagrinėjimo reikalavimas.

Vis dėlto proceso trukmės reikalavimo pažeidimas savaime negali lemti tokiaame procese priimto valstybės narės teismo sprendimo nepripažinimo viešosios tvarkos išlygos pagrindu. Iš EŽTT praktikos matyti, kad šio reikalavimo pažeidimas gali lemti asmens galimybę pasinaudoti valstybės numatyta veiksminga teisių gynimo priemone, kuria asmuo galėtų pagreitinti procedūrą (priemonė iki teismo sprendimo priėmimo), arba asmuo teise gauti piniginę kompensaciją už vėlavimą³⁹⁰. Tai lemia išvadą, kad išimtinai vien proceso trukmės pažeidimas, pavyzdžiui, per ilga bylos nagrinėjimo trukmė, nelemia tokio sprendimo nepripažinimo reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies a punkte įtvirtintu viešosios tvarkos pagrindu, nepaisant to, kad teisė bylos nagrinėjimą per įmanomai trumpiausią laiką minėtoje ESTT praktikoje pripažįstama pagrindiniu ES teisės principu. Šios teisės galimo pažeidimo patikra nepatenka į nepripažinimo patikros dalyką. Dėl galimo bylos nagrinėjimo trukmės pažeidimo asmuo gali inicijuoti procesą EŽTT, taip pat kreiptis į teismą proceso kilmės valstybėje narėje dėl žalos atlyginimo, tačiau, kaip minėta, tai nėra pagrindas atsisakyti pripažinti kitoje valstybėje narėje priimtą teismą sprendimą viešosios tvarkos pagrindu.

2.4. Teisės į teisminę gynybą įgyvendinimo prielaidos priverstiniame sprendimų vykdymo procese

Užsienio teismų sprendimų vykdymas *prima facie* yra nacionalinės teisės klausimas. Bendrojoje tarptautinėje teisėje įtvirtinta principinė taisyklė, kad „pirmasis ir svarbiausias apribojimas, kurį tarptautinė teisė nustato valstybei, yra tas, kad, jei nėra priešingos leidžiamosios normos, ji negali jokia forma vykdyti savo įgaliojimų kitos valstybės teritorijoje“. Šia prasme jurisdikcija vykdymo klausimais neabejotinai yra

389 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1998 m. gruodžio 17 d. sprendimas byloje *Baustahlgewebe GmbH prieš Komisiją*, bylos Nr. C-185/95 P“, para. 21, Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=43779&pageIndex=0&doclang=EN&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=1451700>.

390 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. spalio 26 d. sprendimas byloje *Kudla prieš Lenkiją*, pareiškimo Nr. 30210/96“, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58920>.

teritorinė ir valstybė negali ja naudotis už savo teritorijos ribų, išskyrus atvejus, kai ji gali būti vykdoma pagal leidžiamąją taisyklę, kylančią iš tarptautinio papročio arba konvencijos³⁹¹. Todėl užsienio teismų sprendimai gali būti vykdomi tik tiek, kiek tai leidžia vykdymo valstybė pagal savo vidaus teisę arba pagal tos valstybės sudarytus tarptautinius susitarimus³⁹².

Šiame kontekste keltinas klausimas, kokiais atvejais užsienio teismo sprendimo nevykdymas, be to, kad sukelia nepatogumų jo šalims, gali būti laikomas vienos iš jo šalių pagrindinių teisių pažeidimu. Teisė į teisingą bylos nagrinėjimą neapsiriboja tik teisiniu proceso ir procesinio sprendimo jame priėmimu. Nors Konvencijoje neįtvirtintos jokios konkrečios teisės ar laisvės, skirtos užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo procesui, tam tikri teisės į teisingą bylos nagrinėjimą standartai suformuluoti EŽTT praktikoje³⁹³.

Vienoje pagrindinių su vykdymo procesu susijusių bylų *Hornsby prieš Graikiją*³⁹⁴ EŽTT yra pažymėjęs, kad Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta teisė į teisingą bylos nagrinėjimą apima ir teismų sprendimų priverstinio vykdymo procesą. Šioje byloje EŽTT nurodė, kad „<...> teisė į teisingą bylos nagrinėjimą būtų iliuzinė, jei Susitariančiosios Valstybės vidaus teisinė sistema leistų galutiniam, privalomam teismo sprendimui likti neįvykdytam vienos šalies nenaudai. Būtų sunkiai įsivaizduojama, kad Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje turėtų būti išsamiai aprašytos ginčo šalims suteikiamos procesinės garantijos – sąžiningas, viešas ir greitas procesas – neapsaugant teismo sprendimo įgyvendinimo. Todėl aiškinant Konvencijos 6 straipsnį kaip susijusį tik su galimybe kreiptis į teismą ir proceso eiga, tikėtina, kad susidarytų situacijos, nesuderinamos su teisinės valstybės principu, kurio Susitariančiosios Valstybės įsipareigojo laikytis ratifikuodamos Konvenciją. Todėl bet kurio teismo priimto sprendimo vykdymas turi būti laikomas neatsiejama „teismo proceso“ dalimi Konvencijos 6 straipsnio prasme³⁹⁵.“

Ne išimtis ir užsienio valstybių teismų sprendimų vykdymo procesas. Byloje *McDonald prieš Prancūziją* EŽTT pripažino, kad Konvencija, įskaitant jos 6 straipsnį, taikoma ir užsienio teismų sprendimų pripažinimo procese. Ši byla buvo susijusi su Prancūzijos teismų atsisakymu priimti pareiškėjo (JAV diplomato) prašymą pripažinti ir vykdyti Prancūzijoje JAV Floridos valstijos teismo sprendimą, priimtą santuokos nutraukimo byloje po to, kai Prancūzijos teismai nepriėmė pareiškėjo ankstesnio ieškinio dėl santuokos nutraukimo. Nors EŽTT nusprendė nepriimti pareiškėjo pareiškimo prieš Prancūziją, nustatęs, kad minėtas prašymas dėl JAV Floridos valstijos teismo sprendimo pripažinimo ir vykdymo Prancūzijos teismo buvo nepriimtas dėl paties

391 S.S. Lotus (France v. Turkey), 1927 PCIJ (Series A) No. 10, p. 18-19.

392 Ralf Michaels, „Recognition and Enforcement of Foreign Judgments“, iš *Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law, Max Planck Society, & R. Wolfrum (Eds.), The Max Planck Encyclopedia of Public International Law* (Oxford: Oxford University Press, 2012), para. 11.

393 Jokubauskas, *supra note*, 45: 131.

394 *Hornsby prieš Graikiją, supra note*, 6.

395 *Ibid.*

pareiškėjo neteisėtų veiksmų, šioje byloje EŽTT pažymėjo, kad užsienio teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti procese taip pat taikomos Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos teisės į teisingą bylos nagrinėjimą garantijos³⁹⁶.

EŽTT praktikoje taip pat nagrinėtas klausimas dėl Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies galimo pažeidimo dėl užsienio valstybės teismo sprendimo nepripažinimo viešosios tvarkos išlygos pagrindu. Byloje *Négrépontis-Giannisis prieš Graikiją* EŽTT pažymėjo, kad viešosios tvarkos išlygos sąvoka valstybės teismo neturi būti aiškinama savavališkai ir neproporcingai³⁹⁷. Šioje byloje EŽTT pripažino Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimą dėl neproporcingo viešosios tvarkos išlygos aiškinimo atsisakant pripažinti kitos valstybės teismo sprendimą dėl įvaikinimo, šiuo aspektu, be kita ko, atsižvelgiant į Konvencijos 8 straipsnį³⁹⁸. Pagal bylos aplinkybes pareiškėjas palaikė artimus giminystės ryšius su savo dėde, motinos broliu ir dvasininku, kuris pareiškėjui buvo autoritetas. 1981 m. pareiškėjas išvyko iš Graikijos studijuoti į Jungtines Amerikos Valstijas, kur apsigyveno savo dėdės dvasininko namuose Detroite, Mičigano valstijoje. Tarp pareiškėjo ir dėdės užsimezgė stiprus giminystės ryšys, kurį jie norėjo įforminti įsakymu dėl įvaikinimo. To priežastis buvo dėdės noras įsivaikinti pareiškėją, kad turėtų teisėtą sūnų, kuris paveldėtų jo turtą, memuarus ir didelę rankraščių bei religinių ir poetinių tekstų kolekciją. Taip pat jis norėjo užtikrinti savo giminės vardo, turinčio galias tradicijas ir didelę garbę Graikijos ir pasaulio istorijoje, tęstinumą. Pareiškėjas tam pritarė. Jos siekis buvo sustiprinti emocinį ryšį, siejantį jį ir dėdę, pasirūpinti juo senatvėje. Pareiškėjui buvo didelė garbė turėti ir įamžinti savo įtėvio pavardę. Jungtinėse Amerikos Valstijose patikrinus tokio įvaikinimo tikslingumą buvo priimtas palankus teismo sprendimas, kuris nebuvo apskūstas, todėl įsiteisėjo ir tapo vykdytinas. Po sprendimo įsiteisėjimo Mičigano valstijos institucija išdavė pareiškėjui gimimo liudijimą, kuriame buvo įrašyta jo įvaikio pavardė. Kiek vėliau, mirus pareiškėjo dėdei, Graikijos teismas pripažino, kad dėdės įpėdiniais yra jo broliai ir seserys, paveldintys dėdės turtą bendrosios dalinės nuosavybės teise. Tais pačiais metais Atėnų Aukščiausiasis Teismas pripažino, kad Jungtinių Amerikos Valstijų teismo sprendimas dėl įvaikinimo turi *res judicata* galią Graikijoje ir kad nebuvo teisinio pagrindo atsisakyti pripažinti šį sprendimą viešosios tvarkos išlygos pagrindu. Po šio sprendimo priėmimo dėdės broliai ir seserys pateikė prieštaravimą, kurį teismas patenkino iš dalies ir panaikino minėtą sprendimą. Teismas nusprendė, kad Jungtinių Amerikos Valstijų teismo sprendimas galioja Graikijoje be jokių papildomų formalumų ir procedūrų, tačiau jeigu jo taikymas turėjo įtakos trečiųjų asmenų teisėms, šis klausimas turėjo būti sprendžiamas pareiškiant deklaratyvų ieškinį, siekiant patikrinti, ar buvo įvykdytos Graikijos civilinio proceso kodekso 780 straipsnio sąlygos. Teismas pripažino, kad šis klausimas turėtų būti sprendžiamas pareiškiant ieškinį dėl pripažinimo.

396 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. balandžio 29 d. sprendimas byloje *McDonald prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 18648/04“, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-87756>.

397 *Négrépontis-Giannisis prieš Graikiją*, *supra note*, 41.

398 *Négrépontis-Giannisis prieš Graikiją*, *supra note*, 41, para. 91.

Pareiškėjas kreipėsi į Graikijos teismus, prašydamas panaikinti paveldėjimo teisės liudijimą, kuriuo įpėdiniais buvo pripažinti dėdės broliai ir seserys. Teismas laikinai uždraudė naudotis šiuo liudijimu. Tuomet viena iš dėdės seserų pateikė ieškinį Graikijos teismui prašydamą pripažinti, kad Jungtinių Amerikos Valstijų teismo sprendimas neturi *res judicata* galios Graikijoje. Ji tvirtino, kad dėdė, priėmęs vienuolinį tonzurą, neturėjo teisės įsivaikinti pareiškėjo. Teismas atmetė sesers prašymą, konstatuodamas, kad Graikijos teisė nedraudžia vienuoliui įsivaikinti. Atėnų apeliacinis teismas priėmė seseriai palankų sprendimą ir nusprendė, kad vienuoliui draudžiama atlikti teisinius veiksmus, susijusius su pasaulietine veikla, pavyzdžiui, įsivaikinti, nes tai nesuderinama su vienuolio gyvenimu ir prieštarauja Graikijos viešosios tvarkos principams. Graikijos Aukščiausiasis Teismas šį sprendimą paliko nepakeistą.

EŽTT šioje byloje neproporcingą viešosios tvarkos išlygų taikymą siejo su tuo, kad pareiškėjo įvaikinimo metu Graikijoje buvo priimtas įstatymas, panaikinęs iki tol galiojusį draudimą vienuoliams tuoktis. EŽTT nepateisino Graikijos Aukščiausiojo Teismo motyvacijos, paremtos bažnytinio pobūdžio taisyklėmis, kurios siekė VII–IX amžius. Anot EŽTT, nacionalinėje teisėje nebuvo jokios nuostatos, draudžiančios vienuoliui ar bet kokio laipsnio dvasininkui, taigi ir vyskupui, įsivaikinti. EŽTT konstatavo, kad Graikijos Aukščiausiojo Teismo nurodytos atsisakymo pripažinti pareiškėjo įvaikinimą priežastys neatitiko neatidėliotino socialinio poreikio, todėl tokį atsisakymą pripažino neproporcingu siekiam tikslui, nes juo buvo paneigtas pareiškėjo kaip įvaikinto sūnaus statusas.

Kaip matyti, EŽTT praktika teisės į užsienio teismų sprendimų pripažinimą kontekste yra sudėtinga. Tokios teisės į vykdymą pobūdis gali būti materialinis (teisės į šeimos gyvenimą ar teisės į nuosavybę pažeidimas) arba procesinis. Analizuojant iš tarptautinės privatinės teisės pozicijų, abu teisės į vykdymą pobūdžiai kelia skirtingas konceptualias problemas, kurias iki šiol EŽTT sprendė nevienodai sėkmingai³⁹⁹.

Kai kurių autorių nuomone, nepriklausomai nuo teismo sprendimo pobūdžio, teismo sprendimas yra turimos materialiosios teisės įgyvendinimo priemonė⁴⁰⁰. Todėl atsisakymas pripažinti užsienio teismo sprendimą nėra tik tai, kad teismo sprendimas dėl to nebus vykdomas vykdymo vietos valstybėje. Tai taip pat prilygsta atsisakymui pripažinti užsienyje sukurtą arba užsienyje deklaruotą materialiąją teisę⁴⁰¹. Kadangi atitinkama materialioji teisė gali būti saugoma pagal EŽTK, toks teismo sprendimo nepripažinimas gali būti problemiškas šiuo aspektu.

Vis dėlto nors priverstinis teismų sprendimų vykdymas yra sudedamoji teisės į teisingą bylos nagrinėjimą dalis, iš EŽTT praktikos matyti, kad valstybės negali būti

399 Patrick Kinsch, „Enforcement as a fundamental right“, *Netherlands International Private Recht (NIPR)* 4 (2014): 540, https://www.nipr-online.eu/upload/documents/20150327T142650-NIPR%202014-4_Kinsch.pdf.

400 *Ibid.*

401 *Ibid.*

laikomos atsakingomis už sėkmingą priverstinį teismų sprendimų įvykdymą⁴⁰². Pavyzdžiui, kad priverstiniame vykdymo procese išieškotojui nepavyko atgauti skolos iš privataus skolininko dėl jo nemokumo, savaime nelemia Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimo⁴⁰³. Taigi, jeigu priverstinai teismo sprendimo negalima įvykdyti ne dėl aplinkybių, priklausančių nuo valstybės institucijų, valstybė negali būti laikoma atsakinga Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies kontekste.

402 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2003 m. gegužės 27 d. sprendimas byloje *Sanglier prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 50342/99“, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-65662>.

403 *Ibid.*, para. 39.

3. PROCESINĖ VIEŠOJI TVARKA IR JOS TAIKYMO PROBLEMOS

Pripažinimo ir vykdymo tvarka pagal Briuselio režimą grindžiama valstybių narių tarpusavio pasitikėjimu vykdant teisingumą Europos Sąjungoje. Toks pasitikėjimas reikalauja, kad ne tik teismo sprendimai, priimti vienoje valstybėje narėje, būtų *ipso jure* (dėl teisės, dėl įstatymo) pripažįstami kitoje valstybėje narėje, bet ir kad procedūra, kuria siekiama juos paskelbti vykdytinais kitoje valstybėje, taip pat būtų veiksminga ir greita⁴⁰⁴. Reglamento „Briuselis Ia“ 27 konstatuojamoje dalyje nustatyta, kad siekiant užtikrinti laisvą teismų sprendimų judėjimą, valstybėje narėje priimtas teismo sprendimas turėtų būti pripažįstamas ir vykdomas kitoje valstybėje narėje net ir tuo atveju, kai teismo sprendimas priimtas dėl asmens, kurio nuolatinė gyvenamoji (buveinės) vieta nėra valstybėje narėje. Vis dėlto kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo tiesioginis vykdymas valstybėje narėje, į kurią kreipiamasi, neskelbiant teismo sprendimo vykdytinu, neturėtų kelti grėsmės teisės į gynybą užtikrinimui. Taigi, asmeniui, dėl kurio prašoma vykdyti teismo sprendimą, turėtų būti suteikta galimybė prašyti atsisakyti pripažinti arba vykdyti teismo sprendimą, jei jis mano, kad esama vieno iš atsisakymo pripažinti pagrindų⁴⁰⁵.

Užsienio valstybių narių teismų sprendimų nepripažinimo pagrindai įtvirtinti reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnyje. Šis sąrašas, kuriame nustatyti teismų sprendimų nepripažinimo pagrindai turi būti aiškinami siaurai, yra baigtinis⁴⁰⁶. Minėto straipsnio tikslai (kaip ir jo pirmtakų reglamento „Briuselis I“ 34 straipsnio ir Briuselio konvencijos 27 straipsnio) išplaukia iš reglamento 3 skirsnyje, skirtame atsisakymui pripažinti arba leisti vykdyti teismo sprendimus, keliamų pagrindinių tikslų ir iš paties reglamento loginio pagrindo.

Pažymėtina, kad sprendžiant dėl kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo nepripažinimo, esminė ir būtina sprendimo pripažinimo ir leidimo jį vykdyti sąlyga – jo vykdytinumas kilmės valstybėje narėje⁴⁰⁷. Teismo sprendimui tapus nevykdytinam valstybėje narėje, kurioje jis priimtas, toks sprendimas negali būti vykdytinas valstybėje, kurioje jį ketinama vykdyti⁴⁰⁸. Pagal reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies a punktą bet kurios suinteresuotosios šalies prašymu teismo sprendimas

404 Reglamento „Briuselis I“ 16 ir 17 konstatuojamosios dalys, taip pat *flyLAL-Lithuanian Airlines AS prieš Starptautiskā lidosta Riga VAS, Air Baltic Corporation AS, supra note, 27*, para. 45.

405 Reglamento „Briuselis Ia“ 29 konstatuojamoji dalis.

406 *Meletis Apostolides prieš David Charles Orams, Linda Elizabeth Orams, supra note, 225*, para. 55.

„Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2011 m. spalio 13 d. prejudicinis sprendimas byloje *Prism Investments BV prieš Jaap Anne van der Meer*, bylos Nr. C-139/10“, para. 33, Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=111225&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3520261>.

407 Teisingumo Teismo 1999 m. balandžio 29 d. sprendimo byloje *Éric Coursier prieš Fortis Bank SA, Martine Coursier, née Bellami*, bylos Nr. C-267/97, ECLI:EU:C:1999:213, para. 23, <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=44557&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3523583>.

408 *Prism Investments BV prieš Jaap Anne van der Meer, supra note, 406*, para. 38.

nepripažįstamas, jei toks pripažinimas aiškiai prieštarauja valstybės narės, į kurią kreipiamasi, viešajai tvarkai (*ordre public*)⁴⁰⁹.

Pripažįstama, kad tarptautinė privatinė teisė yra atvira užsienio teisės ar užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimui⁴¹⁰. Viešosios tvarkos išlyga yra šio atvirumo riba: ji riboja užsienio teisės taikymą arba užsienio teismo sprendimo pripažinimą tais atvejais, kai toks taikymas arba pripažinimas pažeistų pagrindines teismo vietos vertybes arba interesus⁴¹¹. Kaip užsienio teisės apribojimas, viešoji tvarka laikoma esmine tarptautinės privatinės teisės dalimi, taip pat (beveik) visų ES tarptautinės privatinės teisės priemonių dalimi⁴¹². Ne išimtis ir reglamentas „Briuselis Ia“.

Viešosios tvarkos doktrina iš esmės yra susijusi su principų, kuriais grindžiama kiekvienos valstybės teisės sistema ir jos veikimas, visuma. Viešosios tvarkos išlyga reiškia, kad užsienio valstybės teismo sprendimas yra nesuderinamas su pagrindiniais teismo vietos valstybės teisės principais ir tos teisės ginamomis moralinėmis nuostatomis⁴¹³. Tai apima socialines, moralines ir ekonomines vertybes, kurios sieja visuomenę ir kurios skiriasi įvairiose kultūrose bei laikui bėgant keičiasi.

Prof. habil. dr. V. Mikelėno teigimu, prieštaravimas viešajai tvarkai apima du aspektus: *pirma*, prieštaravimą gerai moralei; *antra*, prieštaravimą imperatyvioms įstatymų normoms⁴¹⁴. Tačiau taikant viešosios tvarkos išlygą būtina atsižvelgti ir į tai, ar nebus pažeistos asmenų teisės⁴¹⁵.

Nors viešosios tvarkos išlyga įtvirtinta reglamente „Briuselis Ia“ (ir jo pirmtakuose), nacionalinė teisė apibrėžia, kokie principai ir taisyklės sudaro viešosios tvarkos turinį⁴¹⁶. Tai natūraliai lemia, kad viešosios tvarkos koncepcija nėra valstybių narių vienodai suprantama. Reglamente „Briuselis Ia“ įtvirtinta viešosios tvarkos išlyga neabejotinai priklausoma nuo nacionalinio požiūrio, todėl dėl jos turinio turi būti sprendžiama kiekvienu atveju individualiai tuo metu, kai sprendžiamas užsienio valstybės teismo sprendimo nepripažinimo klausimas⁴¹⁷.

Šiuolaikinė tarptautinė privatinė teisė skiria vidaus (pranc. *ordre public interne*) ir

409 Angl. *On the application of any interested party, the recognition of a judgment shall be refused if such recognition is manifestly contrary to public policy (ordre public) in the Member State addressed.*

Pranc. *À la demande de toute partie intéressée, la reconnaissance d'une décision est refusée si la reconnaissance est manifestement contraire à l'ordre public de l'État membre requis.*

410 Susanne Lilian Gössl, „The public policy exception in the European civil justice system“, *The European Legal Forum – Forum iuris communis Europae*, Issue 4 (2016): 85, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2887020.

411 *Ibid.*

412 *Ibid.*

413 Mikelėnas, *supra note*, 156:129.

414 *Ibid.*

415 *Ibid.*

416 Magnus, *supra note*, 174: 879.

417 *Ibid.*

tarptautinę viešąją tvarką (pranc. *ordre public international; ordre public externe*)⁴¹⁸. Nepaisant nacionalinio viešosios tvarkos pobūdžio, teisės doktrinoje pripažįstama, kad pagal reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies a punktą atsižvelgiama tik į tarptautinę viešąją tvarką⁴¹⁹. Ši siaura sąvoka apima ne visas vidaus viešosios tvarkos taisykles, o tik tuos pagrindinius principus ir vertybes, nuo kurių negalima nukrypti net ir užsienio elementą turinčiose situacijose⁴²⁰. Tarptautinėje aplinkoje gali būti taikomos tik esminės *ius cogens* normos, sudarančios tam tikros teisinės santvarkos esmę. Tokios taisyklės yra konstitucinės nuostatos, pagrindiniai nacionalinės ir ES teisės principai, žmogaus teisių principai, įtvirtinti EŽTK ir Chartijoje.

Kai kurie autoriai į tarptautinės viešosios tvarkos turinį taip pat įtraukia tarptautinę paprotinę teisę, esminius valstybės interesus ir kt.⁴²¹ Taigi, valstybių narių teismų praktikoje aiškiai atskiriama tarptautinė ir nacionalinė viešoji tvarka, todėl reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies a punkte įtvirtintos viešosios tvarkos išlygos taikymas ribojamas tik pagrindinių tarptautiniu mastu pripažįstamų principų, teisių gynyba⁴²². Pavyzdžiui, ne visi konstituciniai principai priklauso siauram tarptautinės viešosios tvarkos išlygos turiniui⁴²³.

Kaip nacionalinė sąvoka viešosios tvarkos išlyga taip pat apima ir pagrindinius Sąjungos teisės principus, kurie priskiriami prie Europos viešosios tvarkos turinio. Tai, kad tariama klaida užsienio valstybės teismo sprendime susijusi su Sąjungos teisės normų galimu netinkamu taikymu, nekeičia sąlygų, leidžiančių remtis viešosios tvarkos išlyga. Nacionalinis teismas turi vienodai kruopščiai užtikrinti nacionalinėje teisėje nustatytų teisių ir Sąjungos suteiktų teisių apsaugą⁴²⁴.

Nors suinteresuoti asmenys neretai bando remtis viešosios tvarkos išlyga, siekdami užsienio valstybėje priimto sprendimo nepripažinimo valstybėje, kurioje siekiama jo vykdymo, tačiau praktikoje ši išlyga pritaikoma retai⁴²⁵. Viešoji tvarka pagal reglamentą „Briuselis Ia“ aiškinama griežtai, nes ji laikoma kliūtimi pasiekti vieną iš pagrindinių Briuselio režimo tikslų – kuo labiau palengvinti laisvą teismų sprendimų judėjimą, nustatant paprastą ir greitą vykdymo procedūrą⁴²⁶. Todėl viešosios tvarkos išlyga galima

418 Mikelėnas, *op. cit.*:130.

419 Geert van Calster, *European Private International Law* (Portland, Oregon: Hart publishing, 2016): 194.

420 Magnus, *supra note*, 174: 879.

421 *Ibid.*

422 *Ibid.*

423 *Ibid.*

424 *Régie nationale des usines Renault SA prieš Maxicar SpA and Orazio Formento, supra note*, 27, para. 32.

425 Hess, *supra note*, 114.

426 Dieter Krombach prieš André Bamberski, *supra note*, 27, para. 21.

remtis tik išimtiniais atvejais⁴²⁷.

Pripažįstama, kad pagrindinė viešosios tvarkos išlygos funkcija yra apsaugoti pagrindines teismo valstybės vertybes nuo nepriimtinių rezultatų, kurie gali atsirasti dėl užsienio teisės taikymo arba dėl užsienio teismų sprendimų pripažinimo⁴²⁸. Visgi tarptautinėje praktikoje sutinkama su tuo, kad viešosios tvarkos išlyga yra labiau išimtis nei taisyklė, skirta ekstraordinarioms situacijoms⁴²⁹. Todėl tarptautiniu lygmeniu pripažįstama apsauginė viešosios tvarkos išlygos funkcija.

Gerėjantis valstybių narių teisinių sistemų ir jų bendrų pagrindinių vertybių suderinamumas vis dažniau kelia klausimų dėl viešosios tvarkos išlygos apsauginio poreikio. Nepaisant to, valstybių narių praktikoje vis dar pasitaiko ekstraordinarių situacijų, kai konkrečiomis situacijomis prireikia remtis viešosios tvarkos išlyga. Nors tiek moksliniu, tiek praktiniu lygmenimis vieningai sutariama, kad praktinė viešosios tvarkos sąlygos svarba šiuolaikiniame pasaulyje yra gerokai sumažėjusi⁴³⁰.

Nepaisant mažėjančios viešosios tvarkos išlygos praktinės reikšmės, jos taikymas konkrečiomis situacijomis vis dar yra nemažas iššūkis, sprendžiant, ar konkretus teisinis santykis ar galimas procesinis pažeidimas sprendimo kilmės valstybės teismo procese patenka į viešosios tvarkos išlygos turinį, kurio apibrėžtis tiek teismų praktikoje, tiek teisės doktrinoje yra itin abstrakti.

3.1. Viešosios tvarkos išlygos santykis su kitais nepripažinimo pagrindais

Viešosios tvarkos išlyga Briuselio režime nėra vienintelė užsienio teismų sprendimų nepripažinimo išlyga. Pavyzdžiui, Briuselio konvencijos 27 straipsnio 2–4 punktuose buvo įtvirtinti ir kiti teismų sprendimų nepripažinimo pagrindai, pagal kuriuos teismų sprendimai galėdavo būti nepripažįstami jeigu: i) jie buvo priimti atsakovui neatvykus į teismo posėdį, jei atsakovui nebuvo tinkamai ir laiku įteiktas bylos iškėlimo dokumentas, kad jis galėtų pasirengti gynybai; ii) teismo sprendimas yra nesuderinamas su teismo sprendimu, priimtu dėl ginčo tarp tų pačių šalių valstybėje, kurioje prašoma pripažinti sprendimą; ir iii) jeigu valstybės, kurioje buvo priimtas sprendimas, teismas, siekdamas priimti sprendimą, išsprendė prejudicinį klausimą dėl fizinių asmenų statuso ar teismo, turtinių teisių, kylančių iš santuokinių santykių, testamentų ar paveldėjimo, kuris prieštarauja valstybės, kurioje prašoma pripažinti sprendimą, tarptautinės privatinės teisės normai, išskyrus atvejus, kai toks pat rezultatas

427 Horst Ludwig Martin Hoffmann prieš Adelheid Krieg, *supra note*, 204.

„Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1996 m. spalio 18 d. sprendimas byloje *Hendrikman ir Feyen prieš Magenta Druck & Verlag*, bylos Nr. C-78/95“, para. 23, Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=100249&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3087968>.

428 Martin Gebauer ir Felix Berner, „Ordre public“, *The Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, Oxford University Press, 2011, para: 1, <http://www.mpepil.com>.

429 Horst Ludwig Martin Hoffmann prieš Adelheid Krieg, *supra note*, 204.

Jenard, *supra note*, 159: 45.

430 Hess, *supra note*, 114: 20.

būtų pasiektas taikant tos valstybės tarptautinės privatinės teisės normas.

Briuselio konvenciją pakeitus reglamentu „Briuselis I“, teismo sprendimo nepripažinimo pagrindai išliko iš esmės panašūs. Pasikeitė tik trečiasis pirmiau nurodytas nepripažinimo pagrindas. Jis buvo pakeistas ir reglamento „Briuselis I“ 34 straipsnio 4 punkte buvo nustatyta, kad teismo sprendimas nėra pripažįstamas, jei jis nesuderinamas su anksčiau priimtu kitoje valstybėje narėje teismo sprendimu dėl ieškinio tuo pačiu pagrindu tarp tų pačių šalių, jei ankstesnis sprendimas atitinka sprendimų pripažinimo sąlygas prašomoje pripažinti valstybėje narėje.

Šiuo metu galiojančiame reglamente „Briuselis Ia“ konkrečių teismo sprendimų nepripažinimo pagrindų sąrašas yra išplėstas, papildomai nustatant, kad teismo sprendimas nepripažįstamas, jei jis prieštarauja reglamento „Briuselis Ia“ II skyriaus 3, 4 arba 5 skirsniams, jeigu atsakovas buvo draudėjas, apdraustasis, draudimo sutarties naudos gavėjas, žalą patyrusi šalis, vartotojas arba darbuotojas (reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies e punkto i papunktis). Taip pat teismo sprendimas nepripažįstamas, jeigu jis prieštarauja reglamento „Briuselis Ia“ II skyriaus 6 skirsniiui (reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies e punkto ii papunktis). Taigi, reglamente „Briuselis Ia“ teismo sprendimo nepripažinimo konkrečių nepripažinimo pagrindų sąrašas buvo papildytas tam tikrais jurisdikcijos taisyklių pažeidimais kaip pagrindais nepripažinti užsienio valstybės teismo sprendimo.

Analizuojant reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies a punkte įtvirtintos abstrakčiosios viešosios tvarkos išlygos ir kitose šio straipsnio dalyse nustatytų konkrečių nepripažinimo pagrindų santykį, kyla jų taikymo kolizijos klausimas. Pažymėtina, kad Briuselio režime įtvirtinti konkretūs teismų sprendimų nepripažinimo pagrindai laikomi konkrečiais šiame reglamente išreikštais viešosios tvarkos (*ordre public*) elementais. Šių konkrečių pagrindų įtraukimas į reglamentą „Briuselis Ia“ ir jo pirmtakus buvo paremtas valstybių narių susitarimo, koku konkrečiu atveju sprendimas, patenkantis į vienos iš valstybių teisinių sistemų taikymo sritį, visuotinai bus laikomas akivaizdžiu pagrindinių visų jų teisinių sistemų principų pažeidimu, pateisnantiu tokio teismo sprendimo nepripažinimą⁴³¹.

ESTT byloje *Hoffmann prieš Krieg* analizuodamas Briuselio konvencijos nuostatų taikymo klausimą šiuo aspektu nurodė, kad remtis viešosios tvarkos išlyga bet kuriuo atveju draudžiama, jei konkrečiu atveju egzistuoja kitas konkretesnis atsisakymo pripažinti ar leisti vykdyti kitos valstybės narės teismo sprendimą pagrindas, įtvirtintas Briuselio konvencijos 27 straipsnyje⁴³². Nors šis aiškinimas pateiktas Briuselio konvencijos taikymo kontekste, manytina, kad tokios pačios pozicijos turėtų būti laikomasi taikant ir aiškinant Briuselio konvenciją pakeitusius vėlesnes Briuselio režimo priemones, t. y. reglamentą „Briuselis I“ ir reglamentą „Briuselis Ia“. Pažymėtina, kad reglamento „Briuselis Ia“ 34 konstatuojamojoje dalyje nurodyta, kad šis reglamentas

431 Aurelio Lopez-Tarruella, „The Public Policy Clause in the System of Recognition and Enforcement of the Brussels Convention“, *The European Legal Forum* (E) 2-2000/01 (2000): 126, <http://www.simonslaw.com/library/pdf/e/22.pdf>.

432 Horst Ludwig Martin *Hoffmann prieš Adelheid Krieg*, *supra note*, 204, para. 21.

panaikina ir pakeičia reglamentą „Bruselis I“, kuris pats pakeitė 1968 m. Bruselio konvenciją, todėl Teisingumo Teismo pateiktas pastarųjų teisės aktų nuostatų aiškinimas taikomas ir reglamentui „Bruselis Ia“, kai šios nuostatos gali būti laikomos lygiavertėmis⁴³³.

Šiuo atveju, nors reglamentas „Bruselis I“ ir reglamentas „Bruselis Ia“ buvo papildyti konkrečiais teismo sprendimo nepripažinimo pagrindais, nėra jokio loginio pagrindimo, kodėl pirmiau nurodyta ESTT praktika dėl abstrakčiosios viešosios tvarkos išlygos ir konkrečių reglamentuose nurodytų nepripažinimo pagrindų kolizijos turėtų būti taikoma kitaip. Tuo labiau kad tokia pozicija nebuvo išreikšta nei reglamentų parengiamuosiuose darbuose, nei pačiuose reglamentuose ar jų konstatuojamosiose dalyse.

Kad būtų tinkamai nustatyta, kuriuo iš reglamento „Bruselis Ia“ 45 straipsnyje nurodytų pagrindų turėtų būti nepripažįstamas teismo sprendimas esant jo nepripažinimo sąlygoms, būtina išanalizuoti reglamento „Bruselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies b–e punktuose įtvirtintus konkrečius teismo sprendimo nepripažinimo pagrindus. Kadangi tik įvertinus, ar konkrečiu atveju susiklosčiusi situacija nepatenka į nė vieną iš konkrečių teismo sprendimo nepripažinimo pagrindų, galimas teismo sprendimo nepripažinimas abstrakčiuoju viešosios tvarkos pagrindu.

3.1.1. Teismo sprendimo, priimto už akių, nepripažinimas

Reglamento „Bruselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies b punkte nustatyta, kad bet kurios suinteresuotosios šalies prašymu teismo sprendimas nepripažįstamas, jei atsakovui, kuris neatvyko į teismą, laiku ir tinkamu būdu nebuvo įteiktas bylos iškėlimo arba lygiavertis dokumentas, kad jis galėtų pasirengti savo gynybai, išskyrus atvejus, kai atsakovas neužginčijo teismo sprendimo, nors turėjo galimybę tai padaryti. Iš esmės analogiškas sprendimo, priimto už akių, nepripažinimo pagrindas buvo įtvirtintas ir reglamento „Bruselis I“ 34 straipsnio 1 dalies 2 punkte. Tačiau Bruselio konvencijoje šis nepripažinimo pagrindas buvo įtvirtintas siauresne apimtimi ir jis nebuvo siejamas su aplinkybe, ar asmuo pasinaudojo galimybe užginčyti teismo sprendimą jo kilmės valstybėje. Bruselio konvencijos 27 straipsnio 2 dalyje buvo reglamentuojama, kad priimtas sprendimas už akių nepripažįstamas, jei atsakovui nebuvo tinkamai įteiktas pranešimas apie keliamą bylą arba lygiavertis dokumentas iš anksto, kad jis galėtų pasirengti gynybai.

ESTT savo praktikoje, aiškindamas reglamento „Bruselis I“ 34 straipsnio 1 dalies 2 punktą, yra pažymėjęs, kad šiuo nepripažinimo pagrindu nereikalaujama būtinai

433 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2022 m. kovo 10 d. prejudicinis sprendimas byloje ZK, JM teisių perėmėjas, BMA Nederland BV bankroto administratorius, prieš BMA Braunschweigische Maschinenbauanstalt AG, dalyvaujant Stichting Belangbehartig Crediteuren BMA Nederland, bylos Nr. C-498/20“, para. 27 punktas ir jame nurodyta teismo praktika, Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=16D0A32CD7C67F82DB38088B0B92EB8E?text=&docid=255424&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&id=4699778>.

tinkamai įteikti pranešimą apie keliamą bylą, bet reikalaujama veiksmingai laikytis teisės į gynybą⁴³⁴. Ši laisvo sprendimų judėjimo principo išimtis taikytina tik tuomet, kai procese nedalyvavęs atsakovas neskundė tokio sprendimo, nors tai jam buvo įmanoma padaryti⁴³⁵.

Vis dėlto kad asmuo galėtų pasinaudoti savo teise į apeliaciją, jis turi žinoti apie jam priimtą teismo sprendimą. Tačiau vertinant, ar asmuo turėjo galimybę pasinaudoti sprendimo peržiūros procedūra kilmės valstybėje narėje, nepakanka nustatyti, jog asmuo žinojo apie jam priimtą teismo sprendimą. ESTT praktikoje laikomasi pozicijos, kad paprasto žinojimo apie asmeniui priimtą teismo sprendimą nepakanka, nes skundą dėl sprendimo galima pateikti tik tada, jei skundžiantis asmuo galėjo susipažinti su jo turiniu⁴³⁶. Todėl galimybė pateikti veiksmingą skundą dėl už akių priimto sprendimo galima tik tuomet, kai asmuo turi galimybę susipažinti su sprendimo už akių motyvais, kad galėtų jiems prieštarauti ir juos užginčyti⁴³⁷.

Tai reiškia, kad tik aplinkybė, jog posėdyje nedalyvavęs atsakovas žinojo už akių priimto sprendimo turinį, leidžia užtikrinti teisės į gynybą apsaugą ir veiksmingą naudojimąsi ja. Todėl išvada apie atsakovo galimybes užginčyti kitos valstybės narės teismo sprendimą kilmės procese galima tik įvertinus ir nustatčius šią aplinkybę.

Pripažįstama, kad vertinimu, ar asmuo pasinaudojo galimybe užginčyti teismo sprendimą jo kilmės valstybėje, siekiama užkirsti kelią piktnaudžiauti nepripažinimo procesu, jog byloje nedalyvavęs asmuo nelauktų tokio sprendimo vykdymo kitoje valstybėje narėje, o imtųsi priemonių šį sprendimą ginčyti paduodamas skundą sprendimo kilmės valstybės teisme⁴³⁸. Tačiau tai nereiškia, kad atsakovas turi imtis papildomų veiksmų, išinančių už paprasto rūpestingumo ginant savo teises ribų, pavyzdžiui, savo iniciatyva susipažinti su kitoje valstybėje narėje priimto sprendimo turiniu⁴³⁹. Taigi, atsakovo galimybės skųsti jam priimtą teismo sprendimą turi būti siejamos su šio sprendimo jam įteikimu⁴⁴⁰.

Tačiau tinkamas už akių priimto sprendimo įteikimas nėra būtina sąlyga, kad būtų laikoma, jog atsakovui buvo įmanoma pateikti skundą⁴⁴¹. ESTT pripažino, kad bylos iškėlimo dokumento ir už akių priimto sprendimo įteikimas laiku ir taip, kad atsakovas galėtų pasirengti savo gynybai, suteikia jam galimybę pasirūpinti savo teisių apsauga kilmės valstybės teisme⁴⁴².

Pagal Briuselio režimą nereikalaujama, kad sprendimo už akių įteikimui būtų

434 *ASML Netherlands BV prieš Semiconductor Industry Services GmbH (SEMIS)*, *supra note*, 353, para. 20.

435 *Ibid.*, para. 21.

436 *ASML Netherlands BV prieš Semiconductor Industry Services GmbH (SEMIS)*, *supra note*, 353, para. 34.

437 *Ibid.*, para. 35.

438 *Ibid.*, para. 36.

439 *Ibid.*, para. 39.

440 *Ibid.*, para. 40.

441 *Ibid.*, para. 41.

442 *ASML Netherlands BV prieš Semiconductor Industry Services GmbH (SEMIS)*, *supra note*, 353, para. 43.

taikomos griežtesnės sąlygos nei bylos iškėlimo dokumento įteikimui. Būtent reglamento „Briuselis I“ 34 straipsnio 2 punkte įtvirtinus teismo sprendimo nepripažinimo pagrindą sprendimų už akių atvejais, kuris iš esmės analogiškas reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies b punkte įtvirtintam nepripažinimo pagrindui, buvo panaikintas Briuselio konvencijos 27 straipsnio 2 punkte nustatytas reikalavimas laikytis įteikimo formalumų⁴⁴³. Todėl analizuojamo nepripažinimo pagrindo taikymo sąlyga nebūtinai yra įteikimas laikantis visų egzistuojančių reikalavimų. Pakanka, kad bent jau laiku, paliekant laiko pasirengti gynybai, būtų pranešama apie sprendimo turinį⁴⁴⁴. Paprasčiausio formalaus įteikimo pažeidimo, nekeliančio grėsmės teisei į gynybą, nepakanka, kad būtų atsakyta pripažinti ir vykdyti kitoje valstybėje narėje priimtą teismo sprendimą šiuo pagrindu⁴⁴⁵.

Kaip matyti, sprendžiant apie atsakovo galimybę sprendimo kilmės valstybėje apskusti jam priimtą sprendimą, reikšmingos dvi kumuliatyvos sąlygos: i) sprendimo įteikimas; ir ii) pakankamas laiko tarpas veiksmingai pasirūpinti savo teisių gynimu kilmės valstybės teisme po sprendimo už akių įteikimo. Nesant bent vienos iš šių sąlygų, negali būti daroma išvada, kad atsakovas turėjo tinkamas galimybes apskusti jam priimtą sprendimą už akių kilmės valstybėje.

Todėl, pavyzdžiui, jeigu asmeniui neįteikiamas teismo sprendimas arba net jeigu jis ir įteikiamas, tačiau asmeniui nesuteikiama pakankamai laiko pasiruošti teisminei gynybai kilmės valstybėje (pavyzdžiui, pasirūpinti tinkamu atstovavimu), toks sprendimas už akių turi būti nepripažįstamas reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies b punkto pagrindu.

Nei reglamente „Briuselis Ia“, nei ESTT praktikoje nėra pateiktas atsakymas, koks konkretus terminas turėtų būti suteikiamas atsakovui pasirengti teisminei gynybai, t. y. ginčyti jam priimtą teismo sprendimą už akių. Taip pat sprendžiant, ar atsakovas turėjo pakankamai laiko pasirengti teisminei gynybai, gali kilti klausimas, nuo kurio momento šis terminas turėtų būti pradedamas skaičiuoti.

Dėl pastarojo klausimo ESTT praktikoje pripažįstama, kad termino pasirengti savo teisių gynybai pradžia siejama su diena, kai atsakovui buvo tinkamai įteiktas atitinkamas dokumentas⁴⁴⁶. Taigi, lemiamą reikšmę turi momentas, kai atsakovas gauna arba turi gauti bylos iškėlimo ar lygiavertį dokumentą ir su juo susipažįsta, o ne momentas, kai teisme atliekami visi formalumai, susiję su jo įteikimu⁴⁴⁷. Nors kaip matyti, termino pradžios momentas siejama su dviem aplinkybėmis, t. y. su dokumento įteikimu (objektyvusis elementas) ir susipažinimu su dokumentu (subjektyvusis elementas), kertinis atskaitos taškas turėtų būti dokumentų pristatymo atsakovui momentas,

443 *Ibid.*, para. 45.

444 *Ibid.*, para. 46.

445 *Ibid.*, para. 47.

446 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1981 m. birželio 16 d. prejudicinis sprendimas byloje *Peter Klomps prieš Karl Michel*, bylos Nr. 166/80“, para. 19, EUR-Lex, žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:61980CJ0166>.

447 Magnus, *supra note*, 174: 910.

kadangi priešingu atveju, net ir atlikus visus veiksmus, susijusius su dokumento įteikimu, ieškovo pažeistų teisių gynybos efektyvumas priklausytų išimtinai nuo atsakovo valios, t. y. nuo susipažinimo su dokumento turiniu.

Vis dėlto tai nereiškia, kad į terminą, reikalingą susipažinti su už akių priimtu sprendimu (subjektyvųjį elementą), neturi būti atsižvelgiama. Toks terminas turi būti įtraukiamas į terminą, reikalingą atsakovui pasirengti savo teisių gynybai kilmės valstybės teisme. Vadinasi, tam tikros konkrečios situacijos aplinkybės gali būti reikšmingos, sprendžiant dėl termino, reikalingo pasirengti teisminei gynybai trukmės, t. y. ilgesnio termino poreikio. Tačiau manytina, kad subjektyvusis elementas (susipažinimas su dokumento turiniu) neturėtų būti reikšmingas, kai sprendžiama, nuo kurio momento prasideda terminas, reikalingas pasirengti teisminei gynybai.

Pažymėtina, kad Briuselio režime ieškovui nėra keliami pareiga įrodyti, kada atsakovas iš tikrųjų sužinojo apie atitinkamą dokumentą. Kai kurių autorių teigimu, teisėjas gali laikyti, kad atsakovui dokumentas buvo įteiktas laiku, kad jis galėtų pasirengti gynybai, net jei jis niekada nesužinojo apie bylos nagrinėjimą, vien dėl to, kad jam buvo įteikta tinkamai (laikantis formalumų)⁴⁴⁸.

Paprastai tinkamu įteikimu laikytinas atvejis, kai procesinis dokumentas įteikiamas atsakovo nuolatinėje gyvenamojoje vietoje arba kitur (faktinis įteikimas)⁴⁴⁹. Tačiau praktikoje gali būti situacijų, kada atsakovo gyvenamoji ar buvimo vieta ieškovui yra nežinoma.

ESTT yra pripažinęs, kad siekis išvengti situacijų, kai atsisakoma vykdyti teisingumą, kuriose atsidurtų ieškovas dėl to, kad negali nustatyti atsakovo buvimo vietos, yra bendrojo intereso tikslas, pateisinantis atsakovo teisės į teisminę gynybą ribojimą⁴⁵⁰. Todėl, kai nėra aišku, jog atsakovas turėjo galimybę gauti bylos iškėlimo dokumentą, jurisdikciją nagrinėti ginčą iš esmės turintis teismas gali pagrįstai tęsti procesą tik tada, jeigu imtasi visų būtinų priemonių, siekiant suteikti jam galimybę apsiginti. Tam teismas, į kurį kreiptasi, turi įsitikinti, kad siekiant surasti atsakovą buvo imtasi visų paieškos priemonių, kurių reikalauja rūpestingumo ir sąžiningumo principai⁴⁵¹.

Tačiau net jeigu šios sąlygos įvykdomos, galimybė tęsti procesą atsakovui apie jį nežinant, pavyzdžiui, ieškinį įteikiant teismo, į kurį kreiptasi, paskirtam kuratoriui, riboja atsakovo teises į gynybą. Vis dėlto šis apribojimas pateisinamas atsižvelgiant į ieškovo teisę į veiksmingą apsaugą, nes jeigu toks procesas nevyktų, ši teisė liktų neveiksminga⁴⁵². Priešingu atveju, kitaip nei atsakovas, kuris, netekęs galimybės veiksmingai apsiginti, turės galimybę reikalauti jo teisių į gynybą užtikrinimo nepripažįstant užsienio valstybėje narėje priimto teismo sprendimo pagal reglamento „Briuselis Ia“

448 Magnus, *supra note*, 174: 910.

449 Peter Klomps prieš Karl Michel, *supra note*, 446, para. 19.

450 Marco Gambazzi prieš DaimlerChrysler Canada Inc., CIBC Mellon Trust Company, *supra note*, 310, para. 31-33.

Hypoteční banka a.s. prieš Udo Mike Lindner, *supra note*, 311, para. 51.

451 *Hypoteční banka a.s. prieš Udo Mike Lindner*, *supra note*, 311, para. 52.

452 *Ibid.*, 53.

45 straipsnio 1 dalies b punktą (arba atitinkamą reglamento „Bruselis I“ ar Briuselio konvencijos straipsnį), ieškovas gali netekti bet kokios galimybės kreiptis į teismą⁴⁵³.

Net ir nustačius termino, per kurį atsakovas turi pasirėngti teisminei gynybai dėl jam priimto teismo sprendimo už akių atveju, pradžios momentą, ne ką mažiau svarbu įvertinti, koks konkrečiai terminas yra pakankamas, kad būtų galima padaryti išvadą, jog atsakovas turėjo galimybę veiksmingai pasirėngti jo teisių ir interesų gynybai teismo sprendimo kilmės valstybėje. Pripažįstama, kad paprastai teismas, kuriame prašoma vykdyti sprendimą, gali apsiriboti patikrinimu, ar per laikotarpį, skaičiuojamą nuo tinkamo įteikimo dienos, atsakovas turėjo pakankamai laiko pasirūpinti savo gynyba⁴⁵⁴. Tačiau sprendžiant dėl termino pasirėngti savo teisių gynybai trukmės ne ką mažiau svarbu įvertinti, ar konkrečioje situacijoje, nors įteikimas ir buvo atliktas tinkamai, nėra aplinkybių, kurios leistų padaryti išvadą, jog dėl tam tikrų aplinkybių šio termino atsakovui nepakako pasirėngti gynybai ir dėl to šis terminas negalėjo būti pradėtas skaičiuoti⁴⁵⁵.

ESTT savo praktikoje yra pažymėjęs, kad spręsdamas, ar kiekvienu konkrečiu atveju susiduriama su tokiu atveju, teismas, kuriame prašoma vykdyti kitoje valstybėje narėje priimtą sprendimą, gali atsižvelgti į visas konkrečios bylos aplinkybes, įskaitant įteikimo būdą, ieškovo ir atsakovo santykius arba veiksmų, kurių reikėjo imtis, kad būtų išvengta sprendimo už akių priėmimo, pobūdį. Jeigu, pavyzdžiui, ginčas susijęs su komerciniais santykiais ir jeigu bylos iškėlimo dokumentas buvo įteiktas adresu, kuriuo atsakovas vykdo savo verslo veiklą, vien tai, kad įteikimo metu atsakovo nebuvo, paprastai neturėtų trukdyti jam pasirėngti gynybai, visų pirma jeigu veiksmų, būtinų siekiant išvengti sprendimo už akių priėmimo, galima imtis neoficialiai ir net per atstovą⁴⁵⁶.

Pavyzdžiui, byloje *Leon Emile Gaston Carlos Debaecker and Berthe Plouvier prieš Cornelis Gerrit Bouwman* ESTT nurodė, jog aplinkybė, kad ieškovas sužinojo atsakovo naują adresą po to, kai procesinių dokumentų įteikimas buvo tinkamai įteiktas, ir kad būtent atsakovas yra atsakingas už faktinių dokumentų jam neįteikimą nepranešdamas apie savo buvimo vietos pasikeitimą, gali būti reikšminga sprendžiant dėl termino atsakovui pasirėngti gynybai pradžios momento⁴⁵⁷. Tačiau kiekvienu konkrečiu atveju šios aplinkybės turi būti vertinamos individualiai pagal konkrečios bylos faktines aplinkybes nepripažinimo klausimą sprendžiančio teismo⁴⁵⁸.

Taigi, ar pasirėngimo teisminei gynybai terminas sprendimo už akių atveju yra pakankamas, priklauso nuo konkrečių bylos aplinkybių vertinimo, palikto nepripažinimo

453 *Hypotečni banka a.s. prieš Udo Mike Lindner, supra note*, 311, 54.

454 *Peter Klomps prieš Karl Michel, supra note*, 446, para. 19.

455 *Ibid.*

456 *Ibid.*, para. 20.

457 *Leon Emile Gaston Carlos Debaecker and Berthe Plouvier prieš Cornelis Gerrit Bouwman, supra note*, 239.

458 *Ibid.*

klausimą sprendžiančiam teismo diskrecijai⁴⁵⁹.

Pavyzdžiui, Vokietijos teismas yra pripažinęs, kad devynių dienų laikotarpis pasirengti atsakovui jo teisių gynybai nuo dokumento įteikimo iki pirmojo teismo posėdžio dienos buvo per trumpas atsakovui išversti savo poziciją ir pateikti ją užsienio valstybėje narėje esančiam jo atstovui⁴⁶⁰. Tačiau kitais atvejais Vokietijos teismai laikė, kad septynių dienų terminas buvo pakankamas, atsižvelgiant į specifines bylos aplinkybes arba glaudų ryšį tarp atsakovo ir bylą nagrinėjančio teismo valstybės⁴⁶¹. Vis dėlto aplinkybė, kad procesiniai dokumentai atsakovui buvo įteikti likus penkioms dienoms iki pirmojo teismo posėdžio, laikyta neatitinkančia reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies b punkte nustatyto laikotarpio atsakovui pasirengti savo teisių gynybai⁴⁶².

Apibrandinant galima teigti, kad pagal reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies b punktą atsakovas turi ne tik žinoti apie jam pradėtą teismo procesą ar priimtą sprendimą už akių, bet ir turėti pakankamai laiko pasirengti savo teisių gynybai. Ši sąlyga reiškia, kad vien formalus įteikimo nepakanka. Tinkamas atsakovo informavimas reikalauja, kad atsakovui būtų suteiktos galimybės veiksmingai gintis. Tai, kad sprendimo kilmės valstybės narės teismas formaliai laikėsi įteikimo taisyklių, gali turėti reikšmės sprendžiant dėl įteikimo tinkamumo, tačiau savaime tai negali lemti išvados, kad atsakovui buvo užtikrintos galimybės pasirengti teisminei gynybai. Įteikimo reglamento ar Konvencijos dėl dokumentų įteikimo nuostatų laikymasis gali būti pripažįstama tam tikra tinkamo įteikimo prielaida⁴⁶³, tačiau savaime tai nereiškia tinkamo galimybės atsakovui pasirengti savo teisių gynybai suteikimo, kaip ir įteikimo taisyklių pažeidimas savaime negali būti pagrindas nepripažinti kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo pagal reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies b punktą. Tokiu atveju esminę reikšmę turi vertinimas, kokią įtaką toks pažeidimas turėjo atsakovo galimybei pasirengti savo teisių gynybai.

Taigi, reglamente „Briuselis Ia“ nustatytas nepripažinimo pagrindas siejamas ne su įteikimo taisyklių formaliu laikymusi, bet su atsakovo teisės į teisminę gynybą realiu įgyvendinimu. Todėl vien formalūs su įteikimu susiję pažeidimai neturėtų užkirsti kelią kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo vykdymui, jeigu atsakovas turėjo realias ir pakankamas galimybes gintis. Kai atsakovas apie jam priimtą teismo sprendimą informuojamas įteikiant teismo sprendimą už akių, po jo priėmimo reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies b punkte jam keliamas reikalavimas pasinaudoti sprendimo kilmės valstybėje narėje numatytomis procesinėmis priemonėmis užginčyti priimtą sprendimą.

Pačiame reglamente nenustatyta, kokios tai turėtų būti priemonės, todėl atsakovas

459 Magnus, *supra note*, 174: 912.

460 *Ibid.*, 913.

461 *Ibid.*

462 *Ibid.*

463 *Ibid.*, 914.

turėtų išnaudoti visas kilmės valstybėje narėje taikomas ordinarias ir ekstraordinarias priimtų sprendimų kontrolės formas. EŽTT yra nurodęs, kad sprendimas dėl užsienio teismo sprendimo vykdymo negali būti laikomas suderinamu su Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies reikalavimais, jei jis buvo priimtas nesuteikus pralaimėjusiai šaliai jokios galimybės veiksmingai pateikti skundą dėl proceso, kurio metu buvo priimtas šis sprendimas, nesąžiningumo nei kilmės valstybėje, nei valstybėje, kurioje prašoma vykdyti šį sprendimą⁴⁶⁴.

3.1.2. Teismo sprendimo, prieštaraujančio nacionaliniam teismo sprendimui, nepripažinimas

Reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies c punkte nustatyta, kad teismo sprendimas nepripažįstamas, jei teismo sprendimas nesuderinamas su valstybėje narėje, į kurią kreipiamasi, priimtu teismo sprendimu byloje tarp tų pačių šalių. Šis teismo sprendimo nepripažinimo pagrindas yra susijęs su reglamento „Briuselis Ia“ II skyriaus 9 skirsnyje nustatytą *lis pendens* taisyklių, kuriomis siekiama darnaus teisingumo vykdymo, sumažinant vienu metu vykstančių procesų galimybę ir užtikrinant, kad skirtingose valstybėse narėse nebūtų priimami nesuderinami sprendimai, tinkamu taikymu. Reglamento „Briuselis Ia“ 21 konstatuojamojoje dalyje vienas iš pagrindinių šio reglamento tikslų įvardytas tikslas nustatyti aiškų ir efektyvų *lis pendens* atvejų ir susijusių ieškinių išnagrinėjimo mechanizmą, kuris taip pat padėtų išvengti dėl nacionalinių skirtumų atsirandančių problemų, kai reikia nustatyti momentą, kada byla laikytina esančia teismo žinioje. ESTT savo jurisprudencijoje yra pripažinęs, jog šio nepripažinimo pagrindo tikslas – užtikrinti, kad valstybės narės vidaus teisės sistema būtų vientisa ir kad jos socialinės tvarkos nesutrikdytų pareiga pripažinti su jos pačios teismo sprendimu, priimtu dėl ginčo tarp tų pačių šalių, nesuderinamą kitos valstybės narės teismo sprendimą⁴⁶⁵.

Reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies c punkte įtvirtintas privalomas atsisakymo pripažinti kitoje valstybėje narėje priimtą teismo sprendimą pagrindas esant jo taikymo sąlygoms. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas savo jurisprudencijoje yra pažymėjęs, kad jeigu valstybės, kurioje prašoma pripažinti sprendimą, teismas nustato, kad kitos valstybės narės teismo sprendimas yra nesuderinamas su pirmosios valstybės teismo sprendimu, priimtu sprendžiant ginčą tarp tų pačių šalių, jis privalo atsisakyti pripažinti užsienio teismo sprendimą⁴⁶⁶.

Kad būtų pagrindas nepripažinti kitoje valstybėje narėje priimtą teismo sprendimą reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies c punkto pagrindu, pirmiausia turi

464 Avotiņš *prieš Latvija*, *supra note*, 303, para. 98.

465 *Solo Kleinmotoren GmbH prieš Emilio Boch*, *supra note*, 202, para. 21.

466 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2002 m. birželio 6 d. prejudicinis sprendimas byloje *Italian Leather SpA prieš WECO Polstermöbel GmbH & Co.*, bylos Nr. C-80/00“, para. 52, Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=47390&pageInDex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3778100>.

egzistuoti du tarpusavyje nesuderinami teismo sprendimai⁴⁶⁷. Reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies c punkto kontekste teismo sprendimo sąvoka suprantama ir aiškinama plačiai. Vis dėlto pažymėtina, kad ši sąvoka reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies c punkto kontekste aiškintina kiek plačiau nei to paties reglamento 2 straipsnio a punkte įtvirtinta teismo sprendimo apibrėžtis. Pagal ESTT jurisprudenciją ši sąvoka reiškia bet kokią valstybės narės teismo sprendimą, nedarant skirtumo dėl nagrinėjamo sprendimo turinio, *nesvarbu, ar dėl jo kilmės valstybėje narėje vadovaujantis įvairia tvarka vyko arba galėjo įvykti rungimosi principu grindžiamas tyrimas*⁴⁶⁸. Esminis reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies c punkte vartojamos teismo sprendimo sąvokos skirtumas, kad jai nekeliamas reikalavimas dėl to, jog teismo sprendimas kilmės valstybės teismo procese būtų priimtas rungtyniškame procese. ESTT savo jurisprudencijoje yra išaiškinęs, kad valstybėje narėje priimtas teismo sprendimas, kuriame pakartojamas arbitražo sprendimas, gali būti laikomas teismo sprendimu, dėl kurio šioje valstybėje narėje neleidžiama pripažinti kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo, jeigu šie teismo sprendimai yra tarpusavyje nesuderinami⁴⁶⁹. Vis dėlto tokiu atveju yra svarbu, kai arbitražo sprendimas, kuris pakartojamas tame teismo sprendime, būtų priimtas tokiomis aplinkybėmis, dėl kurių nebuvo galima, laikantis reglamento „Briuselis Ia“ nuostatų ir pagrindinių tikslų, priimti į jo taikymo sritį patenkančio teismo sprendimo⁴⁷⁰.

Nors arbitražas nepatenka į Briuselio režimo taikymo sritį, tam tikros srities neįtraukimas netrukdo, kad su ja susijusiam teismo sprendimui būtų taikomas reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies c punkte nustatytas atsisakymo pripažinti kitoje valstybėje narėje priimtą teismo sprendimą, nesuderinamą su tuo sprendimu, pagrindas⁴⁷¹.

Priėmus teismo sprendimą, kuriame pakartojamas arbitražo sprendimas, šis arbitražo sprendimas gali sukelti padarinių pagal reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies c punktą tik tada, jeigu tai netrukdo pasinaudoti Chartijos 47 straipsnyje įtvirtinta teise į veiksmingą teisinę gynybą⁴⁷² ir leidžia pasiekti laisvo civilinės bylose

467 Apie tai, kas laikytina „teismo sprendimu“ reglamento „Briuselis Ia“ kontekste, plačiau taip pat žr. šio darbo 3.3.2.1 skirsnį.

468 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2022 m. balandžio 7 d. prejudicinis sprendimas byloje *J. prieš H Limited*, bylos Nr. C-568/20“, para. 24 ir 26, Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=257492&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=842121>.

469 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2022 m. birželio 20 d. prejudicinis sprendimas byloje *London Steam-Ship Owners' Mutual Insurance Association Limited prieš Ispanijos Karalystę*, bylos Nr. C-700/20“, para. 53, Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=261144&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5273538>.

470 *Ibid.*, para. 54.

471 *London Steam-Ship Owners' Mutual Insurance Association Limited prieš Ispanijos Karalystę, supra note*, 469, para. 51.

472 *Ibid.*, para. 58.

Rüdolfs Meroni prieš Recoletos Limited, supra note, 24.

priimtų sprendimų judėjimo, taip pat tarpusavio pasitikėjimo vykdant teisingumą Sąjungoje tikslus bent jau tokiais pat palankiomis sąlygomis, kurias lemia šio reglamento taikymas⁴⁷³.

Šių reikalavimų neatitiktų situacija, kai arbitražo sprendimas, kuris vėliau jo pripažinimo procese pakartojamas vykdymo valstybės narės teismo sprendime, priimtas remiantis arbitražine išlyga, kuria pakenkiama nuo žalos nukentėjusių asmenų apsaugos tikslui, taip pat nesilaikoma *lis pendens* taisyklių⁴⁷⁴.

Diskutuotina, ar byloje *London Steam-Ship Owners' Mutual Insurance Association Limited prieš Ispanijos Karalystę* ESTT aiškindamas reglamento „Briuselis I“ 34 straipsnio 3 punktą, atitinkantį reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies c punktą, siekė apriboti minėtą vykdymo vietos valstybių narių teismų sprendimams suteikiamą prioritetą. Skirtingai nei reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies d punkte nustatytas teismo sprendimo nepripažinimo pagrindas, teisės doktrinoje pripažįstama, kad šio reglamento 45 straipsnio 1 dalies c punktu prioritetą suteikiamas vykdymo vietos valstybės teismo sprendimui kitos valstybės teismo sprendimo atžvilgiu esant jų nesuderinamumui⁴⁷⁵. Todėl sprendžiant dėl šio atsisakymo pripažinti kitos valstybės narės teismo sprendimą pagrindo taikymo neturi reikšmės aplinkybė, kuris sprendimas buvo priimtas pirmiau ar kurioje valstybėje narėje teismo procesas buvo inicijuotas pirmiausia⁴⁷⁶. Pagrindinė idėja, kuria grindžiamas šis nepripažinimo pagrindas, yra ta, kad šalis, kuriai naudingas užsienio valstybėje narėje priimtas teismo sprendimas, turėtų pasinaudoti jo bylinėjimasi kitoje valstybėje narėje varžančiu pobūdžiu vykdymo vietos valstybės teismuose⁴⁷⁷.

Vis dėlto šis atsisakymo pripažinti kitos valstybės narės teismo sprendimą pagrindas teisės doktrinoje taip pat kritikuojamas dėl to, kad juo pirmenybė teikiama vykdymo valstybės teismo sprendimui, net ir priimtam pažeidžiant *lis pendens* taisykles⁴⁷⁸. Dėl šios priežasties reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies c punktą siūloma papildyti, jį susiejant su *lis pendens* taisyklių laikymusi⁴⁷⁹.

473 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2010 m. gegužės 4 d. prejudicinis sprendimas byloje *TNT Express Nederland BV prieš AXA Versicherung AG*, bylos Nr. C-533/08“, para. 55, Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=81174&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5288135>.

„Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2013 m. gruodžio 19 d. prejudicinis sprendimas byloje *Nipponkoa Insurance Co (Europe) Ltd prieš Inter-Zuid Transport BV*, bylos Nr. C-452/12“, para. 38, Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=145907&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5288486>.

474 *Ibid.*, para. 62 ir 71-72.

475 Ulrich Magnus ir Peter Mankowski, *European Commentaries on Private International Law ECPIL, Commentary, Volume I, Brussels Ibis regulation* (Köln: Otto Schimdt, 2023), 893.

476 *Ibid.*

477 van Rhee, *supra note*, 50: 61.

478 Hess, *supra note*, 280: 253.

479 Burkhard Hess ir kt., „The Reform of the Brussels Ibis Regulation“, *University of Vienna* (2024): 43, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4853421.

Atsižvelgiant į teisės doktrinoje vyraujančią poziciją, manytina, kad minėtas ESTT sprendimas gali būti laikomas pradiniu bandymu reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies c punktą susieti su *lis pendens* taisyklių taikymu, nepaisant to, kad šiame sprendime *lis pendens* taisyklių pažeidimas konstatuotas dėl arbitražo priimto sprendimo momento, kuris vėliau buvo pakartotas valstybės teismo sprendime. Vis dėlto, net ir susiejus reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies c punktą su *lis pendens* taisyklių pažeidimu, kyla klausimas, kokia nacionalinio teismo sprendimo galia tokiu atveju lieka vykdymo vietos valstybėje narėje. Kadangi vien draudimas atsakyti pripažinti kitoje valstybėje narėje priimtą teismo sprendimą, nesuderinamą su vykdymo vietos valstybėje narėje priimtu teismo sprendimu, dėl pastarojo teismo padaryto *lis pendens* taisyklių pažeidimo savaime šio sprendimo nepanaikina.

Kita reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies c punktui taikyti reikšminga sąlyga – kitoje ir vykdymo vietos valstybėse narėse priimtų teismų sprendimų nesuderinamumas. Nei reglamente „Briuselis Ia“, nei jo pirmtakuose nepateikiama apibrėžtis, kada tokie teismo sprendimai gali būti laikomi nesuderinamais. Teismo sprendimo nesuderinamumo apibrėžtį savo jurisprudencijoje yra pateikęs ESTT byloje *Horst Ludwig Martin Hoffmann prieš Adelheid Krieg*⁴⁸⁰. Siekiant nustatyti, ar abu sprendimai nesuderinami, reikia įvertinti, ar jie sukelia vienas kitam prieštaraujančius teisinius padarinius⁴⁸¹. Pažymėtina, kad tam, jog teismo sprendimai būtų laikomi nesuderinamais, nėra būtina, kad jais būtų skirtingai išspręstas tas pats teisinis klausimas. Pakanka, jog kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo sukeliama padariniai paneigtų pripažinimo valstybėje narėje priimto sprendimo sukeltus teisinius padarinius⁴⁸².

Minėtoje byloje *Horst Ludwig Martin Hoffmann prieš Adelheid Krieg* kilo teismų sprendimų dėl išlaikymo ir santuokos nutraukimo suderinamumo klausimas. Užsienio valstybės narės teismo sprendimas dėl išlaikymo priteisimo buvo priimtas tuo metu, kai nacionalinis sprendimas dėl santuokos nutraukimo jau buvo priimtas ir įgijęs *res judicata* (privalomumo) galią. Kadangi užsienio valstybės narės teismo sprendimas dėl išlaikymo priteisimo suponavo egzistuojant sutuoktinius santykius, nors šie santykiai buvo nutraukti vykdymo vietos valstybės narės teismo sprendimu, priimtu sprendžiant ginčą tarp tų pačių šalių, ESTT padarė išvadą, kad tokioje situacijoje šie du teismo sprendimai gali būti laikomi tarpusavyje nesuderinamais⁴⁸³. Tačiau, pavyzdžiui, teismo sprendimas, kuriuo pripažįstama forumo teismo jurisdikcija nagrinėti ginčą, negali būti laikomas nesuderinamu su kitoje valstybėje narėje priimtu teismo sprendimu dėl ginčo esmės⁴⁸⁴.

Taigi, siekiant nustatyti, ar du sprendimai yra nesuderinami minėtos nuostatos prasme, reikia išsiaiškinti, ar aptariamieji sprendimai sukelia vienas kitą panaikinančius

480 *Horst Ludwig Martin Hoffmann prieš Adelheid Krieg, supra note, 204.*

481 *Ibid.*, para. 22.

482 *Ibid.*

483 *Ibid.*, para. 23-24.

484 Magnus, *supra note, 476: 892.*

teisinius padarinius⁴⁸⁵. Kad sprendimai galėtų būti vertinami kaip prieštaraujantys, nepakanka skirtingo bylos išsprendimo, dar reikia, kad skirtingai būtų išspręsta ta pati faktinė ir teisinė situacija⁴⁸⁶.

3.1.3. Teismo sprendimo, prieštaraujančio kitoje valstybėje narėje ar trečiojoje valstybėje priimtam sprendimui, nepripažinimas

Reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies d punkte nustatyta, kad kitoje valstybėje narėje priimtas teismo sprendimas nepripažįstamas, jeigu jis nesuderinamas su anksčiau kitoje valstybėje narėje arba trečiojoje valstybėje priimtu teismo sprendimu byloje tarp tų pačių šalių dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu su sąlyga, kad ankstesnis teismo sprendimas atitinka būtinas sprendimų pripažinimo sąlygas valstybėje narėje, į kurią kreipiamasi.

Šis atsisakymo pripažinti kitoje valstybėje narėje priimtą teismo sprendimą pagrindas siejamas su keturiomis jo taikymo sąlygomis. Pirmiausia, kaip ir reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies c punkto taikymo atveju, teismo sprendimai turi būti nesuderinami⁴⁸⁷. Antra, teismo sprendimai turi būti priimti ne tik tarp tų pačių šalių, bet ir tuo pačiu pagrindu ir dėl to paties dalyko. Trečia, ankstesnis teismo sprendimas atitinka būtinas sprendimų pripažinimo sąlygas vykdymo valstybėje narėje. Ketvirta, teismų sprendimų nesuderinamumas turi kilti tarp vieno iš anksčiau priimto teismo sprendimo. Šia sąlyga prioritetas teikiamas ankstesniam teismo sprendimui⁴⁸⁸.

Vis dėlto klausimas, pagal kurį iš kriterijų (bylos iškėlimo, teismo sprendimo priėmimo ar įsiteisėjimo, ar pateikimo vykdyti momentus) turi būti sprendžiama, kuris iš tarpusavyje konkuruojančių teismo sprendimų laikytinas ankstesniu, nėra toks paprastas, kaip gali pasirodyti.

Manytina, kad teismo sprendimo pateikimo vykdyti momentas neturėtų būti reikšmingas, sprendžiant, kuris iš kelių tarpusavyje konkuruojančių teismo sprendimų laikytinas ankstesniu, kadangi reglamente „Briuselis Ia“ įtvirtintas laisvo sprendimų judėjimo principas. Todėl nepaisant momento, kada kažkuris iš šių sprendimų būtų pateikiamas vykdyti vykdymo vietos valstybėje narėje, pateikimo vykdyti momentas nebūtinai reikštų, kad pateiktas vykdyti būtent ankstesnysis sprendimas.

Vis dėlto dėl likusių kelių momentų pozicijos teisės doktrinoje išsiskiria. Pavyzdžiui, reglamento „Briuselis I“ taikymo ataskaitoje buvo siūloma analizuojamą

485 Horst Ludwig Martin Hoffmann prieš Adelheid Krieg, *supra note*, 204, para. 22.

„Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2006 m. liepos 13 d. prejudicinis sprendimas byloje *Roche Nederland BV ir kt. prieš Frederick Primus, Milton Goldenberg*, bylos Nr. C-539/03“, para. 23, Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=nepripa%25C5%25BE%25C4%25AFstamas&docid=56481&pageIndex=0&doclang=lt&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=22606#ctx1>.

486 *Ibid.*, para. 26.

487 Plačiau apie teismų sprendimų nesuderinamumą žr. šio darbo 3.2.2 skirsnyje.

488 Magnus, *supra note*, 476: 894.

nepripažinimo pagrindą susieti su *lis pendens* taisyklių laikymusi⁴⁸⁹. Ši pozicija grindžiama siūlymu, kad šalis turėtų galėti remtis teismo sprendimo nepripažinimu, grindžiamu nesuderinamumu su kitu teismo sprendimu, tik tuo atveju, jei procesas, kurio metu buvo priimtas kitas teismo sprendimas, buvo pradėtas anksčiau nei procesas, kurio metu buvo priimtas teismo sprendimas, kurio pripažinimo ir vykdymo prašoma valstybėje narėje, į kurią kreipiamasi. Tokiu atveju teismo sprendimo priėmimo ar įsiteisėjimo data neturėtų būti lemiamą⁴⁹⁰.

M. Mankowski teigimu, bylos iškėlimo momentas neturėtų būti reikšmingas sprendžiant, kuris iš sprendimų laikytinas ankstesniuju dėl keleto priežasčių. Pirmiausia, reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies d punktas nelaikytinas sankcija už to paties reglamento 29 straipsnio pažeidimą⁴⁹¹. Antra, kitoje valstybėje priimtas teismo sprendimas vykdymo vietos valstybėje narėje negali turėti daugiau galios nei kilmės valstybėje. Todėl dar nepriimtam teismo sprendimui negali būti taikomas laisvo sprendimų judėjimo principas ir tokiu atveju du teismo sprendimai negali būti laikomi nesuderinamais iki tol, kol kiekvienas iš jų neįgyja teisinės galios pagal sprendimų kilmės valstybių proceso teisę⁴⁹². Taigi, sprendžiant, kuris iš konkuruojančių sprendimų laikytinas ankstesniuju, reikšminga tik tai, kuris iš jų pirmiau įgijo teisinę galią (teismo sprendimo privalomumo ir *res judicata*) kilmės valstybėje. Kitaip tariant, M. Mankowski siūlymu, šis momentas turėtų būti siejamas su teismo sprendimo įsiteisėjimu.

Vis dėlto manytina, kad pastarasis siūlymas, pagal kurį ankstesniu teismo sprendimu laikytinas tas sprendimas, kurio įsiteisėjimo momentas pagal kilmės valstybės proceso teisę yra ankstesnis, turi tam tikrų trūkumų. Visų pirma, šį momentą siejant ne su tinkamu *lis pendens* taisyklių taikymu, kyla rizika, jog pasinaudojant tokiu aiškinimu gali būti siekiama išvengti kitoje valstybėje, kurioje procesas pradėtas anksčiau, vėliau priimto teismo sprendimo vykdymo dėl valstybių narių ypatumų ir procesų trukmės nagrinėjant civilines bylas.

Antra, diskutuotina, ar reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies d punktas negalėtų būti taikomas kaip sankcija už *lis pendens* taisyklių pažeidimus. Pažymėtina, kad, kaip ir reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies c punkto atveju, taip ir d punkto atveju, naujausiuose reglamento „Briuselis Ia“ reformos pasiūlymuose siūloma juos susieti su tinkamu *lis pendens* taisyklių taikymu⁴⁹³. Be to, byloje *London Steam-Ship Owners' Mutual Insurance Association Limited prieš Ispanijos Karalystę* ESTT pripažino, kad *lis pendens* taisyklėmis siekiama maksimalaus rizikos, kad vienu metu vyks teismo procesai dėl to paties ginčo, sumažinimo, o tai yra vienas iš tikslų ir principų, kuriais Sąjungeje grindžiamas teismų bendradarbiavimas civilinėse bylose⁴⁹⁴.

489 Hess, *supra note*, 280: 253.

490 *Ibid.*

491 Magnus, *supra note*, 476: 894.

492 *Ibid.*

493 Hess, *supra note*, 479: 43.

494 *London Steam-Ship Owners' Mutual Insurance Association Limited prieš Ispanijos Karalystę, supra note*, 469, para. 70.

Vis dėlto negalima nesutikti su M. Mankowski minėtu argumentu, kad galimos situacijos, kai byloje, kuri pradėta pirmiausia, teismo sprendimas priimamas vėliau nei sprendimas byloje, kuri kitoje valstybėje pradėta vėliau. Todėl diskutuotina, ar reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies d punktą iš viso turėtų būti siejamas su tarpusavyje nesuderinamais teismo sprendimais. Svarstyta, kad tinkamam šio pagrindo taikymui galėtų pakakti ir *lis pendens* taisyklių pažeidimo fakto, taip užtikrinant, jog vykdomas bus tas sprendimas, kuris bus priimtas byloje, pradėtoje anksčiausiai ir nepažeidžiant *lis pendens* taisyklių.

Reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies d punkte taip pat nustatyta, kad šis pagrindas taikomas ne tik valstybių narių, bet ir trečiųjų valstybių priimtiems teismo sprendimams tokiomis pačiomis sąlygomis, paminėtomis pirmiau. Trečiųjų valstybių teismų sprendimų įtraukimo į analizuojamą nepripažinimo pagrindą tikslas – siekis išvengti diplomatinų nesutarimų su trečiosiomis valstybėmis⁴⁹⁵.

Vis dėlto diskutuotina, ar tais atvejais, kai kitoje valstybėje narėje priimtas teismo sprendimas nėra suderinamas su trečiojoje valstybėje narėje priimtu teismo sprendimu, kuris pripažintas vykdomo valstybėje narėje, neturėtų būti nepripažįstamas ne reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies d punkto, o c punkto pagrindu.

Užsienio valstybės teismo sprendimų pripažinimas reiškia, kad tai, kas buvo nuspręsta vienoje valstybėje, yra privaloma šalims, t. y. sprendimu sukuriama teisė ir pareigos kitoje vykdomo vietos valstybėje⁴⁹⁶. Dėl užsienio valstybės teismo sprendimo galios kitos valstybės teritorijoje teisės doktrinoje išskiriami du jo poveikiai: *prilyginimo poveikis* ir *išplėtimo poveikis*. Prilyginimo poveikis reiškia, kad pripažinto užsienio teismo sprendimo padariniai yra tokie patys kaip ir atitinkamo vidaus teismo sprendimo. Užsienio teismo sprendimas yra prilyginamas atitinkamam vidaus teismo sprendimui, o tai reiškia, kad pripažintas užsienio teismo sprendimas sukelia tokius pačius teisinius padarinius, kokius sukeltų analogiškas nacionalinio teismo sprendimas⁴⁹⁷. Išplėtimo poveikis reiškia, kad pripažintas užsienio teismo sprendimas sukelia tokius pačius padarinius, kokius jis turi užsienio valstybėje, atsižvelgiant į praktinį vykdytinumą ir valstybės viešąją tvarką⁴⁹⁸.

Laikantis prilyginamo poveikio teorijos, trečiojoje valstybėje priimtas teismo sprendimas turėtų būti prilyginamas nacionaliniam teismo sprendimui jį pripažinus,

495 Petter Schlosser, *Report on the Convention on the Association of the Kingdom of Denmark, Ireland and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland to the Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters and to the Protocol on its interpretation by the Court of Justice* (Luxembourg: European Communities, 1978), para. 205, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/8ae9647d-0ed3-4eef-abd3-4b48961bb609/language-en>.

496 Peter Hay, *Advanced Introduction to Private International Law and Procedure* (Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2018), 104.

497 Gumuliauskienė, *supra note*, 47: 34.

498 Sirko Harder, „The Effects of Recognized Foreign Judgments in Civil and Commercial Matters“, *International & Comparative Law Quarterly* 62 (2) (2013): 448-449, <https://www.cambridge.org/core/journals/international-and-comparative-law-quarterly/article/abs/effects-of-recognized-foreign-judgments-in-civil-and-commercial-matters/91C8E481F548655B6640EB9D4C4C7C8>.

todėl svarstyti, ar tokiu atveju tokia situacija labiausiai neatitiktų reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies c punkto, kadangi tokio pripažinto trečiosios valstybės teismo sprendimo galia būtų ribojama tik vykdymo valstybės teritorija. Pažymėtina, kad reglamento „Briuselis Ia“ 24 straipsnio 5 punktą valstybės narės, kurioje teismo sprendimas buvo įvykdytas arba turi būti vykdomas, teismai turi išimtinę jurisdikciją nagrinėti ieškinius, susijusius su teismų sprendimų vykdymu. Taigi, trečiųjų valstybių teismų sprendimai, pripažinti vienoje valstybėje narėje, neįgyja laisvo sprendimų judėjimo savybės kitose valstybėse narėse. Todėl trečiųjų valstybių teismų sprendimų išskyrimas reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies d punkte kaip atskiro nepripažinimo pagrindo kelią klausimų dėl šio pagrindo reikalingumo reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies c punkto kontekste.

3.1.4. Teismo sprendimo nepripažinimas dėl jurisdikcijos taisyklių pažeidimo

Reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies e punkte nustatyti teismo sprendimo nepripažinimo pagrindai, kuriais leidžiama atsisakyti pripažinti kitoje valstybėje narėje priimtą teismo sprendimą dėl i ir ii papunkčiuose nurodytų jurisdikcijos taisyklių pažeidimo. Tai yra išimtis iš reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 3 dalyje nustatytos taisyklės, pagal kurią sprendimo kilmės teismo jurisdikcija negali būti peržiūrima, o reglamento „Briuselis Ia“ 1 dalies a punkte nurodytas viešosios tvarkos kriterijus negali būti taikomas jurisdikcijos taisyklėms.

Draudimas vykdymo vietos valstybės teismui tikrinti sprendimo kilmės valstybės teismo jurisdikciją yra vienas iš pagrindinių reglamento „Briuselis Ia“ principų ir fundamentali valstybių narių abipusio pasitikėjimo bei bendradarbiavimo teisingumo vykdymo sistemoje išraiška⁴⁹⁹. Šis draudimas taikomas nepriklausomai nuo to, ar kilmės valstybės teismas savo jurisdikciją grindė reglamento „Briuselis Ia“ nuostatomis, ar nacionalinėje teisėje įtvirtintomis taisyklėmis⁵⁰⁰. Šio draudimo išimtis taikoma draudimo, vartojimo ir darbo bylų atvejais (reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies e punkto i papunktis), taip pat reglamento „Briuselis Ia“ 24 straipsnyje nustatytais išimtinės jurisdikcijos atvejais (reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies e punkto ii papunktis). Nuostata, kad jurisdikcija vykdymo vietos teismo turi būti vertinama reglamento „Briuselis Ia“ II skyriaus 3, 4 ir 6 skirsnių kontekste, kyla iš įsitikinimo, kad tiek, kiek, t. y. šia ribota ir aiškiai apibrėžta apimtimi, paliečiama viešoji tvarka⁵⁰¹.

Šis nepripažinimo pagrindas turi būti aiškinamas kartu su reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 2 dalimi, pagal kurią teismas, kuriam pateiktas prašymas nepripažinti kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo, vertindamas šį atsisakymo

499 Hess, *supra note*, 280: 241.

500 Magnus, *supra note*, 476: 896.

501 *Ibid.*, 900.

pagrindą, yra saistomas nustatytų faktų, kuriais kilmės teismas grindė savo jurisdikciją⁵⁰².

Nors Europos Komisija 2010 m. pasiūlyme⁵⁰³ dėl reglamento „Briuselis I“ pakeitimo siūlė išbraukti šį nepripažinimo pagrindą ir iš viso panaikinti egzekvatūrą. Tačiau Taryba šį siūlomą pakeitimą atmetė. Valstybės narės laikėsi nuomonės, kad pagal naują redakciją turėtų išlikti galimybė išimties tvarka kontroliuoti kilmės valstybės narės teismo kompetenciją.

3.1.4.1. Jurisdikcijos taisyklių draudimo, vartojimo ir darbo bylų atvejais pažeidimas kaip kitos valstybės narės teismo sprendimo nepripažinimo pagrindas

Reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies e punkto i papunktyje nustatytas atsakymo pripažinti kitoje valstybėje narėje priimtą teismo sprendimo pagrindą dėl tam tikrų jurisdikcijos taisyklių pažeidimo siejamas su atvejais, kai sprendimo kilmės valstybės procese atsakovas yra silpnesnioji to santykio šalis. Šio nepripažinimo tikslas – užtikrinti, jog stipresnioji šalis negalėtų pasinaudoti tuo, kad kilmės teismai neteisinaigai taiko režimą, skirtą priešingai šaliai apsaugoti⁵⁰⁴.

Vis dėlto šis nepripažinimo pagrindas taikytinas tik tais atvejais, kai silpnesnioji konkretaus santykio šalis kilmės valstybės procese dalyvavo atsakovo statusu. Jeigu paprastai silpnesnioji santykio šalis dalyvavo kilmės valstybės teismo procese ieškovo statusu, taikomas reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 3 dalyje įtvirtintas draudimas peržiūrėti kilmės valstybės teismo jurisdikciją⁵⁰⁵.

Sprendžiant dėl kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo nepripažinimo reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies e punkto i papunktyje nustatytu pagrindu, gali kilti klausimas, ar tokiu atveju yra reikšminga aplinkybė, ar sprendimo kilmės valstybės teismo procese silpnesnioji šalis dalyvavo ir ar ji prieštaravo sprendimo kilmės teismo jurisdikcijai.

ESTT, aiškindamas reglamento „Briuselis I“ nuostatas, savo jurisprudencijoje yra pažymėjęs, kad atsižvelgiant į tai, jog reglamento „Briuselis I“ II skyriaus 3–5 skirsniuose (atitinkamai reglamento „Briuselis Ia“ II skyriaus 3, 4 ir 6 skirsniuose) nurodytose

502 Marlene Brosch ir Leon Marcel Kahl, *Brussels I Bis, A Commentary on Regulation (EU) No 1215/2012* (UK: Edward Elgar Publishing Limited, 2022), 662.

503 „Komisijos pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo civilinėse ir komercinėse bylose“, EUR-Lex, žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d., <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0748:FIN:EN:PDF>.

504 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2007 m. gruodžio 13 d. prejudicinis sprendimas byloje *FBTO Schadeverzekeringen NV prieš Jack Odenbreit*, bylos Nr. C-463/06“, para. 28, Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=71718&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=7162888>.

505 Magnus, *supra note*, 476: 900-901.

srityse jurisdikcijos taisyklėmis siekiama užtikrinti didesnę silpnesnės šalies apsaugą, šiais skirsniais nustatyta teismo jurisdikcija tokiai šaliai negali būti privaloma. Jei ji sąmoningai nusprendžia atvykti į teismą, Briuselio režimu jai suteikiama galimybė ginti savo materialius reikalavimus kitame teisme, nei nustatyta remiantis šiais skirsniais⁵⁰⁶.

Nors Čekijos ir Slovakijos vyriausybės savo pastabose kėlė klausimą, ar tokiais atvejais, kai atsakovas (silpnesnioji šalis) atvyksta į teismą ir jo atvykimą galima kvalifikuoti kaip pritarimą jurisdikcijai, jam turėtų būti suteikta galimybė žinoti jo gynbos dėl esmės padarinius, ESTT pažymėjo, kad Briuselio režime nėra valstybės narės teismui nustatyta pareiga, siekiant užtikrinti silpnesnės šalies apsaugą, savo iniciatyva patikrinti, ar toks šalies valios išreiškimas tikrai yra sąmoningas ir juo siekiama pagrįsti teismo jurisdikciją. Anot ESTT, tokia pareiga Briuselio režime galėtų būti nustatyta tik įtvirtinant aiškią normą. Vis dėlto teismas, kuriame pareikštas ieškinys, atsižvelgdamas į minėtą tokių jurisdikcijos taisyklių tikslą, kuriuo siekiama užtikrinti didesnę silpnėsne laikomos šalies apsaugą, visada gali išsiaiškinti, ar tokiomis aplinkybėmis asmuo, patrauktas kaip atsakovas, žino savo sutikimo atvykti į teismą padarinius⁵⁰⁷.

Šis reglamento „Briuselis I“ nuostatų aiškinimas turėjo didelę reikšmę reglamento „Briuselis Ia“ priėmimui. Atkreiptinas dėmesys, kad pagal reglamento „Briuselis Ia“ 26 straipsnio 1 dalį be jurisdikcijos, kylančios iš kitų šio reglamento nuostatų, jurisdikciją turi valstybės narės teismas, į kurį atvyksta atsakovas. Ši taisyklė netaikoma, jeigu atsakovas atvyko į teismą siekdamas užginčyti jurisdikciją arba jeigu pagal 24 straipsnį kitas teismas turi išimtinę jurisdikciją. Reglamento „Briuselis Ia“ 3, 4 arba 5 skirsniuose nurodytose bylose, kai atsakovas yra draudėjas, apdraustasis, draudimo sutarties naudos gavėjas, žalą patyrusi šalis, vartotojas arba darbuotojas, teismas, prieš prisiimdamas jurisdikciją pagal 1 dalį, užtikrina, kad atsakovas būtų informuotas apie savo teisę ginčyti teismo jurisdikciją ir apie atvykimo ar neatvykimo į teismą padarinius (reglamento „Briuselis Ia“ 26 straipsnio 2 dalis). Taigi, remiantis minėtu ESTT sprendimu, reglamente „Briuselis Ia“ nustatyta pareiga valstybės narės teismui, prisiimančiam jurisdikciją dėl to, kad jis atvyko į kilmės teismą, išaiškinti jo teisę ginčyti jurisdikciją reglamento „Briuselis Ia“ 3, 4 ir 5 skirsniuose nustatytais atvejais.

Svarstyтина, kad situacija, kai kilmės valstybės teismo procese kaip atsakovui patrauktai silpnesnėjai to konkretaus santykio šaliai nebuvo paaiškinti jos dalyvavimo kilmės valstybės teismo procese padariniai ir ji neprieštaraus kilmės valstybės teismo jurisdikcijai, galėtų būti pagrindu nepripažinti kitoje kilmės valstybėje narėje priimto teismo sprendimo reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies e punkto i papunktyje nustatytu nepripažinimo pagrindu, kadangi atsakovas neturėtų būti laikomas laisva valia atsisakęs savo teisės ginčyti kilmės teismo jurisdikcijos ir remtis reglamento „Briuselis Ia“ jurisdikcijos taisyklių sistema, kuria siekiama užtikrinti jo,

506 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2010 m. gegužės 20 d. prejudicinis sprendimas byloje *Česká podnikatelská pojišťovna as, Vienna Insurance Group prieš Michal Bilas*, bylos Nr. C-111/09“, para. 30, Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=80967&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=7162251>.

507 *Ibid.*, para. 31-32.

kaip silpnesniosios šalies, interesų apsaugą.

3.1.4.2. Išimtinės jurisdikcijos taisyklių pažeidimas kaip kitos valstybės narės teismo sprendimo nepripažinimo pagrindas

Kaip minėta, reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies e punkto ii papunkčio pagrindu atsakytina pripažinti kitoje valstybėje narėje priimtą teismo sprendimą, jeigu jis priimtas pažeidžiant išimtinę jurisdikciją. Šis atsisakymo pripažinti kitoje valstybėje narėje priimtą teismo sprendimą pagrindas siejamas tik su reglamento „Briuselis Ia“ 6 skirsniu, t. y. jo 24 straipsniu, kuriame nustatytos valstybių narių teismų išimtinės jurisdikcijos taisyklės.

Pagal reglamento „Briuselis Ia“ 24 straipsnio 1 punktą nekilnojamojo turto buvimo vietos valstybės narės teismai turi išimtinę jurisdikciją nagrinėti ieškinius, kurių dalykas yra daiktinės teisės į nekilnojamąjį turtą arba nekilnojamojo turto nuoma. Tačiau valstybės narės, kurioje yra atsakovo nuolatinė gyvenamoji (buveinės) vieta, teismai taip pat turi jurisdikciją nagrinėti ieškinius, kurių dalykas yra nekilnojamojo turto nuoma laikinam privačiam naudojimui ne ilgesniam kaip šešių mėnesių iš eilės laikotarpiui, jeigu nuomininkas yra fizinis asmuo ir jeigu nuomojamos nuosavybės savininko ir nuomininko nuolatinė gyvenamoji (buveinės) vieta yra toje pačioje valstybėje narėje.

Pagal reglamento „Briuselis Ia“ 24 straipsnio 2 punktą valstybės narės, kurioje yra bendrovės, juridinio asmens ar asociacijos buveinė, teismai turi išimtinę jurisdikciją nagrinėti ieškinius, kurių dalykas yra bendrovių ar kitų juridinių asmenų arba fizinių ar juridinių asmenų asociacijų steigimo galiojimas, negaliojimas, likvidavimas ar jų organų sprendimų galiojimas. Kur yra buveinės vieta, sprendžiama pagal teismo valstybės tarptautinės privatinės teisės normas.

Taip pat tik valstybės narės teismai, kuriuose tvarkomas viešasis registras, turi išimtinę jurisdikciją spręsti ginčus, kurių dalykas yra įrašų viešuosiuose registruose galiojimas (reglamento „Briuselis Ia“ 24 straipsnio 3 punktas).

Valstybės narės, kurioje buvo kreiptasi dėl deponavimo arba registravimo ir kurioje deponavimas arba registravimas buvo atliktas arba yra laikomas atliktu pagal Sąjungos dokumento arba tarptautinės konvencijos sąlygas, teismai taip pat turi išimtinę jurisdikciją nagrinėti ieškinius, susijusius su patentų, prekės ženklų, pramoninių pavzdžių arba kitų panašių teisių, kurios privalo būti deponuojamos ar registruojamos, registravimu arba galiojimu, neatsižvelgiant į tai, ar šis klausimas iškeltas pareiškiant ieškinį ar prieštaravimą (reglamento „Briuselis Ia“ 24 straipsnio 4 punktas). Vis dėlto, nedarant poveikio Europos patentų biuro jurisdikcijai, pagal 1973 m. spalio 5 d. Miunchene pasirašytą Europos patentų išdavimo konvenciją kiekvienos valstybės narės teismai turi išimtinę jurisdikciją nagrinėti ieškinius, susijusius su bet kurio tai valstybei narei išduoto Europos patento registravimu arba galiojimu.

Reglamento „Briuselis Ia“ 24 straipsnio 5 punkte nustatyta išimtinė valstybių narių teismų jurisdikcija spręsti ginčus, susijusius su teismų sprendimų vykdymu, kai tokie sprendimai buvo įvykdyti ar turi būti vykdomi šios valstybės teritorijoje.

Nurodytos išimtinės jurisdikcijos taisyklės nustato išimtinę valstybių narių teismų, kurie yra vieninteliai, turintys jurisdikciją nagrinėti ginčus jose nurodytose srityse, kompetenciją, neatsižvelgiant į ginčo šalių nuolatinę gyvenamąją (buveinės) vietą. Reglamento „Briuselis Ia“ 24 straipsnyje nustatytas baigtinis išimtinės jurisdikcijos taisyklių sąrašas. Kadangi reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies e punkto ii papunktis siejamas tik su šio reglamento 6 skirsniu, kuriame yra tik vienintelis 24 straipsnis, šis atsisakymo pripažinti kitoje valstybėje narėje priimtą teismo sprendimą pagrindas aiškintinas siaurai.

Vis dėlto reglamento „Briuselis Ia“ 24 straipsnis ne vienintelis nustato išimtinės jurisdikcijos taisykles. Reglamento „Briuselis Ia“ 25 straipsnio 1 dalyje reglamentuojama, kad jeigu šalys, nesvarbu, kur yra jų nuolatinė gyvenamoji (buveinės) vieta, yra susitarusios, kad valstybės narės teismas arba teismai turi jurisdikciją spręsti bet kuriuos ginčus, kilusius arba galinčius kilti iš konkrečių teisinių santykių, tas teismas (tie teismai) turi jurisdikciją, išskyrus atvejus, kai pagal tos valstybės narės teisę susitarimas yra niekinis turinio galiojimo atžvilgiu. Tokia jurisdikcija yra išimtinė, jeigu šalys nesusitarė kitaip. Šiame straipsnyje įtvirtina išimtinės jurisdikcijos prezumpcija susitarimų dėl jurisdikcijos atvejais, tačiau kartu šalims paliekama autonomija susitari, kad tokiu susitarimu nesukuriamą išimtinę susitarime nurodytos valstybės teismų jurisdikcija.

Atsižvelgiant į tai, kad pagal reglamento „Briuselis Ia“ 25 straipsnio 1 dalį preziumuojama, jog susitarimais dėl jurisdikcijos sukuriama išimtinė juose nurodytų valstybių teismų jurisdikcija spręsti į susitarimo apimtį patenkančius ginčus, kyla klausimas, ar susitarimų, kuriais susitariama dėl išimtinės valstybės narės teismo jurisdikcijos, pažeidimas gali būti pagrindu nepripažinti kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo.

Šis klausimas buvo sprendžiamas ESTT byloje *ADB „Gjensidige“ prieš UAB „Rhenus Logistics“*, *UAB „ACC Distribution“*⁵⁰⁸, kurioje buvo sprendžiama, ar reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies a punktas ir e punkto ii papunktis turi būti aiškunami taip, kad pagal juos valstybės narės teismui leidžiama atsakyti pripažinti kitos valstybės narės teismo sprendimą, motyvuojant tuo, kad pastarasis teismas pripažino turįs jurisdikciją priimti sprendimą dėl ieškinio, susijusio su tarptautinio krovinių vežimo sutartimi, nepaisydamas šioje sutartyje esančio jurisdikcinio susitarimo, kaip tai suprantama pagal šio reglamento 25 straipsnį.

Šioje byloje ESTT pirmiausia atkreipė dėmesį į tai, kad reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 3 dalies antrame sakinyje nurodyta, jog šio reglamento 45 straipsnio 1 dalies a punkte nustatyta viešosios tvarkos išlyga negali būti taikoma jurisdikcijos taisyklėms⁵⁰⁹. Tai reiškia, kad abstrakčiąja viešosios tvarkos išlyga iš viso negali būti re-

508 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2024 m. kovo 21 d. prejudicinis sprendimas byloje *ADB „Gjensidige“ prieš UAB „Rhenus Logistics“*, *UAB „ACC Distribution“*, bylos Nr. C-90/22“, Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=284084&pageIndex=0&doclang=LT&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=7129489>.

509 *ADB „Gjensidige“ prieš UAB „Rhenus Logistics“*, *UAB „ACC Distribution“*, *supra note*, 508, para. 52.

miamasi tais atvejais, kai kitoje valstybėje narėje priimtą teismo sprendimą prašoma atsisakyti pripažinti dėl tam tikrų jurisdikcijos taisyklių pažeidimo.

Kita vertus, byloje buvo keliamas klausimas, ar reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies e punkto ii papunktis neturėtų būti aiškinamas plačiau, kaip apimantis ne tik reglamento „Briuselis Ia“ 24 straipsnyje nustatytus išimtinės jurisdikcijos atvejus, bet ir 25 straipsnyje reglamentuojamus susitarimus dėl jurisdikcijos, kuriais sukuriamą išimtinę valstybės narės teismo jurisdikcija spręsti į susitarimo apimtį patenkanti ginčą. Pažymėtina, kad sprendžiamas šį klausimą ESTT laikėsi pozicijos, kad reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies e punkto ii papunkčio formuluotė yra aiški ir nedviprasmiška⁵¹⁰. Todėl toks platus šios nuostatos aiškinimas, kaip apimantis ir susitarimus dėl jurisdikcijos, kuriais sukuriamą išimtinę jurisdikcija, negalimas, kitaip, anot ESTT, ji būtų aiškinama *contra legem*⁵¹¹. Todėl šioje byloje ESTT padarė išvadą, kad reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies a punktas ir e punkto ii papunktis turi būti aiškinami taip, jog pagal juos valstybės narės teismui neleidžiama atsisakyti pripažinti kitos valstybės narės teismo sprendimo, motyvuojant tuo, kad pastarasis teismas pripažino turįs jurisdikciją priimti sprendimą dėl ieškinio, susijusio su tarptautinio krovinių vežimo sutartimi, nepaisydamas jurisdikcinio susitarimo⁵¹².

Nors šioje byloje ESTT laikėsi griežto ir siauro nepripažinimo pagrindų aiškinimo, prioritetą suteikdamas abipusiam užsienio teismų sprendimų civilinėse bylose abipusio pripažinimo principui, teismas pripažino, kad vien tai, jog jurisdikciniame susitarime nurodytas teismas nenagrinėja ieškinio ir jog dėl to sprendimas dėl šio ieškinio priimamas ne pagal šio teismo valstybės narės teisę, negali būti laikoma *tokiu sunkiu teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimu*, kad sprendimo dėl minėto ieškinio pripažinimas akivaizdžiai prieštarautų valstybės narės, kurioje prašoma pripažinti sprendimą, viešajai tvarkai.

Vis dėlto atkreiptinas dėmesys, kad reglamento „Briuselis Ia“ 22 konstatuojamojoje dalyje vienas iš šio reglamento nurodytų tikslų – siekis gerinti susitarimų dėl išimtinės jurisdikcijos veiksmingumą ir išvengti piktnaudžiavimo ieškant palankiausios jurisdikcijos. Būtent dėl to reglamente išryškinta būtinybė nustatyti bendros *lis pendens* taisyklės išimtį, kad būtų tinkamai išspręsti konkretūs atvejai, kai teismo procesai gali vykti vienu metu. Tai atvejai, kai siekiant pradėti procesą buvo kreiptasi į teismą, kuris nebuvo nurodytas susitarime dėl išimtinės jurisdikcijos, o vėliau buvo kreiptasi į susitarime nurodytą teismą siekiant pradėti procesą byloje tarp tų pačių šalių dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu. Tokiu atveju, kai tik buvo kreiptasi į susitarime nurodytą teismą, teismas, į kurį kreiptasi pirmiausia, turėtų sustabdyti bylos nagrinėjimą tol, kol susitarime nurodytas teismas paskelbs, kad jis neturi jurisdikcijos pagal susitarimą dėl išimtinės jurisdikcijos. Taip siekiama užtikrinti, kad susiklosčius tokioms aplinkybėms susitarime nurodytam teismui būtų teikiama pirmenybė sprendžiant dėl susitarimo galiojimo ir dėl susitarimo taikymo teismo nagrinėjamam ginčui masto. Susitarime

510 *Ibid.*, para. 57.

511 *Ibid.*

512 *Ibid.*

nurodytam teismui turėtų būti suteikta galimybė nagrinėti bylą neatsižvelgiant į tai, ar susitarime nenurodytas teismas jau nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą, ar ne. Ši išimtis neturėtų būti taikoma tais atvejais, kai ginčo šalys sudarė nesuderinamus susitarimus dėl išimtinės jurisdikcijos arba kai pirmiausia buvo kreiptasi į susitarime dėl išimtinės jurisdikcijos nurodytą teismą. Tokiais atvejais turėtų būti taikoma bendroji šio reglamento *lis pendens* taisyklė.

Manytina, kad byla ADB „Gjensidige“ prieš UAB „Rhenus Logistics“, UAB „ACC Distribution“ ir joje pateikti aiškinimai (pripažįstant, jog susitarimo dėl išimtinės jurisdikcijos nepaisymas laikytinas teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimu), atskleidžia reglamento „Briuselis Ia“ trūkumus susitarimų dėl jurisdikcijos apsaugos kontekste. Todėl svarstyтина, kad reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies e punkto e papunktis taip pat galėtų būti papildytas ir susitarimų dėl išimtinės jurisdikcijos pažeidimais. Manytina, kad tai prisidėtų prie didesnės susitarimų dėl jurisdikcijos, kuriais sukuriama išimtinė jurisdikcija, apsaugos ir bylinėjimosi nuspėjamumo šalims.

Lyginamuoju aspektu atkreiptinas dėmesys, kad Hagos konvencijos dėl užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo 7 straipsnio 1 dalies d punkte nustatyta, jog teismo sprendimą galima atsakyti pripažinti ar vykdyti, jeigu procesas kilmės valstybės teisme neatitiko susitarimo ar teismo pasirinkimo patikros priemonėje, pagal kurį atitinkamas ginčas turi būti sprendžiamas kitos valstybės nei kilmės valstybės teisme. Be to, Prancūzijos teismų praktikoje, kai sprendžiama dėl ne ES valstybių narių teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo, laikomasi pozicijos, kad kai užsienio valstybės teismas perima jurisdikciją, pažeisdamas išimtinį jurisdikcijos pagrindą, nustatytą šalių susitarime Prancūzijos teismų naudai, tai sudaro pagrindą nepripažinti užsienio teismo sprendimo viešosios tvarkos pagrindu⁵¹³.

Apibendrinant darytina išvada, kad reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies e punkto ii papunktis aiškintinas itin siaurai, kaip apimantis tik šio reglamento 24 straipsnyje nurodytus išimtinės jurisdikcijos pagrindus. Vis dėlto susitarimais dėl jurisdikcijos sukuriama išimtinė valstybių narių teismų jurisdikcija reikalauja papildomos apsaugos, siekiant sumažinti palankiausios jurisdikcijos paieškos galimybes ir padidinti šalims bylinėjimosi nuspėjamumą tais atvejais, kai jos sudaro susitarimą dėl išimtinės jurisdikcijos. Todėl siūlytina, reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies e punkto ii papunktį papildyti ir susitarimais dėl išimtinės jurisdikcijos. Manytina, kad toks pasiūlymas suteiktų didesnę apsaugą susitarimams dėl jurisdikcijos ir padarytų juos kur kas veiksmingesnius. Taip pat užtikrintų asmenų teisės į teisingą bylos nagrinėjimą apsaugą.

513 Prancūzijos Aukščiausiojo Teismo 1985 m. vasario 6 d. sprendimas byloje Nr. 83-11.241, <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000007015413>. Taip pat Prancūzijos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 15 d. sprendimas byloje Nr. 17-17.546, Cour de cassation, civile, Chambre civile 1, 15 mai 2018, 17-17.546, Publié au bulletin - Légifrance ([legifrance.gouv.fr](https://www.legifrance.gouv.fr)).

3.2. Procesiniai viešosios tvarkos išlygos pažeidimo nustatymo probleminiai klausimai

Užsienio valstybių narių teismų sprendimų nepripažinimo procese problemų kyla ne tik siekiant apibrėžti viešosios tvarkos išlygos turinį dėl šios kategorijos abstraktumo, bet ir dėl procesinių šios išlygos taikymo aspektų. Pavyzdžiui, kyla klausimų dėl nepripažinimo klausimą sprendžiančio teismo teisės *im proprio motu* (savo iniciatyva) vertinti kitos valstybės narės teismo sprendimo atitiktį valstybės, kurioje siekiama vykdymo, viešajai tvarkai. Taip pat kaip viešosios tvarkos išlygos vertinimas dera su reglamente „Briuselis Ia“ įtvirtintu draudimu nepripažinimo klausimą sprendžiančiam teismui peržiūrėti sprendimą iš esmės? Kokia yra vienos valstybės teismo sprendimo nepripažinti kitos valstybės teismo sprendimo viešosios tvarkos išlygos pagrindu *res judicata* galia? Kokie vykdytini dokumentai patenka į teismo sprendimo, autentiško dokumento ar taikaus teisminio susitarimo apibrėžtis? Ar galimas teismo sprendimo nepripažinimas viešosios tvarkos išlygos pagrindu tik iš dalies? Ar reglamente „Briuselis Ia“ nustatytos viešosios tvarkos išlygos aiškinimo ir taikymo kontrolė ES yra veiksminga?

3.2.1. Viešosios tvarkos išlygos taikymas teismo iniciatyva

Viešosios tvarkos išlygos taikymas teismo iniciatyva – tai klausimas, kuris pastaruoju metu dažnai aptariamas tarp tarptautine privatine teise besidominčių teisininkų ir mokslininkų ne tik reglamento „Briuselis Ia“, bet ir kitų ES priemonių, kuriose įtvirtinta ši išlyga, taikymo kontekste. Kalbant apie viešosios tvarkos išlygos taikymą diskutuojama, ar pripažinimo klausimą sprendžiantis teismas gali remtis šia išlyga savo iniciatyva ir įvertinti užsienio valstybės narės teismo sprendimo neprieštaravimą teismo vietos valstybės viešajai tvarkai, nepaisant to, kad asmuo, kurio atžvilgiu siekiama tokio sprendimo vykdymo valstybėje narėje, šiuo užsienio valstybės narės teismo sprendimo nepripažinimo pagrindu nesiremia?

Pačiame reglamente „Briuselis Ia“ nustatyta, kad užsienio valstybės narės teismo sprendimas nepripažįstamas bet kurios suinteresuotosios šalies prašymu, jei toks pripažinimas aiškiai prieštarauja valstybės narės, į kurią kreipiamasi, viešajai tvarkai⁵¹⁴. Nors iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad šiame reglamente aiškiai įtvirtinta, jog nepripažinimo pagrindai gali būti peržiūrimi tik suinteresuotosios šalies iniciatyva (prašymu), atsakymas į pirmiau iškeltą klausimą nėra toks paprastas, kaip gali pasirodyti iš pirmo žvilgsnio. Šioje darbo dalyje taip pat siekiama paskatinti diskusiją, ar teismas, sprendžiantis užsienio valstybės narėje priimto teismo sprendimo nepripažinimo klausimą kitu nei reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies a punkte nurodytu pagrindu, yra apribotas tik šalies nurodytų nepripažinimo pagrindų, ar visgi atsižvelgiant į viešosios tvarkos išlygos svarbą, teismas gali šį nepripažinimo pagrindą vertinti ir savo iniciatyva? Ar suinteresuoto asmens prašymas yra būtinas pagrindas inicijuoti užsienio

⁵¹⁴ Reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies a punktas.

teismo sprendimo nepripažinimo procedūrą?

Viena vertus, reglamento „Briuselis Ia“ konstatuojamosios dalies 26 punkte nurodyta, kad abipusis pasitikėjimas teisingumo vykdymu ES pateisina principą, kad valstybėje narėje priimtas teismo sprendimas turėtų būti pripažintas visose valstybėse narėse netaikant jokios specialios procedūros. Be to, siekis sumažinti tarptautinio bylinėjimosi laiko sąnaudas ir išlaidas pateisina teismo sprendimo paskelbimo vykdytinu, prieš pradėdant jį vykdyti valstybėje narėje, į kurią kreipiamasi, panaikinimą. Todėl vienos valstybės narės teismo sprendimas turėtų būti vertinamas taip, tarsi jis būtų priimtas valstybėje narėje, į kurią kreipiamasi. Galima teigti, kad užsienio valstybės narės teismo sprendimo prilyginimas valstybės narės, kurioje siekiama vykdymo, sprendimui iš esmės įtvirtina neprieštaravimo viešosios tvarkos išlygai prezumpciją.

Kita vertus, lyginamuoju aspektu analizuojant reglamentą „Roma II“, teisės doktrinoje galima rasti nuomonių, kad viešosios tvarkos išlygą teismas turėtų galėti taikyti savo iniciatyva. Pavyzdžiui, Stefano Leible'o nuomone, Europos privatinės tarptautinės teisės kodekso bendrojoje dalyje turėtų būti įtvirtinta teisėjui galimybė taikyti viešosios tvarkos išlygą savo iniciatyva⁵¹⁵. Pozicija, kad viešosios tvarkos išlygos taikymas teismo iniciatyva Europos privatinės tarptautinės teisės reglamentuojamiems santykiams yra galimas, dažnai sutinkama ir vokiečių literatūroje⁵¹⁶. Šios pozicijos šalininkų pagrindinis argumentas yra toks, kad viešosios tvarkos išlygos taikymas teismo iniciatyva gali būti pateisinamas, nes teisinė sistema neturėtų pagrindinių valstybės vertybių įgyvendinimą ir apsaugą palikti tik šalių valiai⁵¹⁷. Būtent valstybės institucijos turėtų saugoti tokias pamatines vertybes, nes viešosios tvarkos išlyga nesiekia saugoti ir ginti individualių teisių, bet siekiama užtikrinti pagrindines vertybes, susijusias su teisinės tvarkos palaikymu valstybėje visuomenės labui⁵¹⁸.

Analizuojamas klausimas dėl teismo teisės remtis viešosios tvarkos išlyga teismo iniciatyva diskutuojamas ne tik moksliniu lygiu. Toks klausimas kyla ir praktikoje, o tai tik dar labiau pagrindžia šio klausimo svarbą ir reikšmę sprendimų nepripažinimo procese. Pavyzdžiui, toks klausimas kilo vienoje naujausių Italijos Aukščiausiojo Teismo nagrinėtų bylų, kurioje buvo sprendžiamas Danijos darbo teismo priimto sprendimo nepripažinimo klausimas⁵¹⁹. Pradinėje byloje Danijos profesinės sąjungos kreipėsi

515 Stefan Leible, *General principles of European Private International Law* (The Netherlands: Wolters Kluwer, 2016): 313.

516 Dieter Martiny, *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: BGB (6th ed.)* (Munich: C. H. Beck, 2015).
Calliess, Graf-Peter, „Rome Regulations, Commentary (2nd edn.)“, Wolter Kluwer Law & Business, 2015.

517 Andrew Dickinson, *The Rome II Regulation: The Law Applicable to Non-contractual Obligations* (Oxford: Oxford University Press, 2008), para. 15.11.

518 Leible, *op. cit.*

519 Italijos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2023 m. kovo 7 d. sprendimas byloje Nr. 6723/2023, iš Martina Mantovani, „The Italian Court of Cassation Rules on Public Policy in Labour Disputes“, The European Association on Private International Law (EAPIL) (2023), <https://eapil.org/2023/06/12/the-italian-court-of-cassation-rules-on-public-policy-in-labour-disputes/>.

į Danijos darbo teismą dėl Italijos bendrovės (darbdavės) padarytų darbo teisės normų pažeidimų (neišmokėtų darbuotojams darbo užmokesčių, pensijų draudimo įmokų, kompensacijų už atostogas ir kitų socialinių išmokų). Danijos darbo teismas 2017 m. gruodžio 8 d. galutiniu ir neskundžiamu sprendimu priteisė Danijos profesinėms sąjungoms iš Italijos bendrovės 1 900 000,00 Eur, kadangi teismas nustatė, kad Italijos bendrovė į Daniją komandiravo grupę statybininkų, kurių darbo sąlygas reglamentavo šios bendrovės ir Danijos profesinių sąjungų sudaryta kolektyvinė sutartis. Tačiau vėliau Italijos bendrovė pažeidė iš šios sutarties kylančius įsipareigojimus, nes nemokėjo darbo užmokesčio, pensijų draudimo įmokų, kompensacijos už atostogas ir kitų socialinių išmokų pagal minėtoje sutartyje nustatytas sąlygas. Kartu su nurodyta suma Danijos darbo teismas pagal įstatymą taip pat priteisė 129 000 Eur baudą, kuri sudarė 7 proc. priteistos pagrindinės sumos.

Po sprendimo priėmimo Danijos profesinėms sąjungoms jį pateikus vykdyti Italijoje, Italijos bendrovė pateikė prašymą Italijos teismams nepripažinti Danijos darbo teismo sprendimo pagal reglamento „Bruselis Ia“ 45 ir 46 straipsnius. Prašymas nepripažinti Danijos darbo teismo sprendimo buvo grindžiamas viešosios tvarkos pažeidimu keliais aspektais: i) tariamu Danijos teismo teisėjo šališkumu, kadangi daugumą šio teismo narių paskyrė viena iš profesinių sąjungų, kuri buvo proceso šalis; ii) Danijos teismo atsisakymu kreiptis į ESTT prejudicinio sprendimo dėl kelių (pirminės ir antrinės) ES teisės nuostatų, kurios, Italijos bendrovės teigimu, buvo svarbios ginčo sprendimui, išaiškinimo; iii) Danijos teismo paskirtos baudos baudžiamuoju pobūdžiu ir (arba) jos neatitiktimi baudinių nuostolių pripažinimo ir vykdymo Italijoje kriterijams.

Italijos pirmosios instancijos teismas (ital. *Tribunale di Siracusa*) atsisakė pripažinti ir vykdyti Danijos teismo sprendimą, laikydamas, kad teismo paskirta sankcija iš tiesų yra baudžiamojo pobūdžio. Apeliacinės instancijos teismas (angl. *the Court of Appeal of Catania*) panaikino pirmosios instancijos teismo sprendimą, pripažino bei leido vykdyti Danijos darbo teismo sprendimą, nusprendęs, kad šia sankcija siekiama kompensuoti padarytus nuostolius profesinėms sąjungoms už sutarties pažeidimą, o tai atitinka įprastą civilinės atsakomybės funkciją. Nors apeliacinės instancijos teismas pripažino, kad 7 proc. bauda gali turėti stabdantį ar represinį tikslą, teismas padarė išvadą, kad jis atitinka Italijos kasacinio teismo nustatytus baudinių nuostolių pripažinimo Italijoje kriterijus. Taip pat apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad Italijos bendrovė teiginio, jog Danijos teismo teisėjas, priėmęs ginčo sprendimą, buvo šališkas, tinkamai nesuformulavo pirmosios instancijos teismui ir laikė, kad toks reikalavimas, pareikštas apeliacinės instancijos teismui, laikytinas nauju, todėl yra nenagrinėtinas.

Italijos bendrovė kasaciniam teismui teigė, kad tai, jog Danijos teisinė sistema nesuteikė galimybės apskūsti šio teisėjo priimto sprendimo, buvo papildomas teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimas, ypač atsižvelgiant į paskirtos sankcijos baudžiamąjį pobūdį, o prieštaravimą viešajai tvarkai dėl sprendimą priėmusio teismo šališkumo pirmosios instancijos teismas turėjo nagrinėti savo iniciatyva.

Italijos kasacinis teismas, nagrinėdamas šį klausimą, pirmiausia pažymėjo, kad reikia nustatyti, ar Italijos teisėjas turi teisę savo iniciatyva iškelti klausimą dėl teismo

vietos materialinės ar procesinės viešosios tvarkos pažeidimo, taikydamas vidaus procesines taisykles, kuriomis įprastai tokia galimybė yra suteikiama (pavyzdžiui, Italijos civilinio proceso kodekso 112 straipsnis). Ar, priešingai, tokia *im proprio motu* kontrolė prieštarauja reglamente „Briuselis Ia“ įtvirtintam pasitikėjimui užsienio valstybių narių teismų sprendimais, nes jame aiškiai reikalaujama, kad šalis, kuri yra suinteresuota, jog užsienio valstybės narės teismo sprendimas nebūtų vykdomas, šiuo tikslu imtųsi atitinkamų priemonių, t. y. prašytų nepripažinti tokio sprendimo.

Tačiau Italijos kasacinis teismas šioje byloje nepateikė atsakymo į šį tarptautinei privatinei teisei itin svarbų klausimą. Kasacinis teismas minėtoje byloje tik nurodė, kad net ir pripažinus, jog Italijos bendrovė tinkamai pareiškė argumentą dėl Danijos teismo teisėjų šališkumo, šis reikalavimas, teismo vertinimu, buvo suformuluotas pernelyg abstrakčiai. Teismas pažymėjo, kad Italijos bendrovė viešosios tvarkos pažeidimą šiuo aspektu grindė tik Danijos teisės aktais, kuriuose nustatyta abstrakti galimybė, jog profesinės sąjungos skiria sprendžiančiosios kolegijos narius konkrečiomis sąlygomis. Italijos kasacinis teismas nustatė, kad šiuo konkrečiu atveju taip nenutiko, nes ginčijamą sprendimą priėmęs teisėjas buvo išrinktas taikant kitą procedūrą, t. y. iš Danijos Aukščiausiąjame Teisme dirbančių teisėjų. Be to, Italijos kasacinis teismas pažymėjo, kad Italijos bendrovė niekada nebuvo pareiškusi teisėjui nušalinimo nuo bylos nagrinėjimo sprendimo kilmės valstybėje pradžios⁵²⁰.

Kaip matyti, Italijos kasacinis teismas nepateikė atsakymo, ar teismas turi teisę, o galbūt net ir pareigą, savo iniciatyva įvertinti kitoje valstybėje narėje priimto sprendimo suderinamumą su vietos valstybės viešąja tvarka. Šiuo atveju teismas pasirinko kiek pragmatišką būdą tokiems šalies argumentams įvertinti, atmesdamas juos iš esmės, hipotetiškai laikydamas, kad šalis tokius argumentus pareiškė tinkamai. Nors gali būti diskutuojama, kad taip Italijos kasacinis teismas iš esmės pripažino teismo teisę vertinti viešosios tvarkos išlygą *im proprio motu*, kadangi pats iš esmės tai padarė. Tačiau manytina, kad tokia pozicija šiuo atveju galėtų būti laikoma silpna ir stokojančia pagrįstumo, kadangi teismas minėtoje byloje šį klausimą vertino tik hipotetiškai.

Analizuojant šį klausimą, taip pat reikia paminėti ESTT praktikoje nagrinėtą bylą *Alessandro Salvoni prieš Anna Maria Fiermonte*⁵²¹. Šioje byloje Italijos teismas iškėlė klausimą, ar jis pagal reglamentą „Briuselis Ia“ gali savo iniciatyva informuoti atsakovą (vartotoją), kurio atžvilgiu sprendimas turi būti vykdomas kitoje valstybėje narėje nei kilmės valstybė, apie galimą jurisdikcijos taisyklių, nustatytų šio reglamento II skyriaus 4 skirsnyje, pažeidimą, taigi ir apie galimybę prieštarauti to sprendimo pripažinimui, kaip tai suprantama pagal minėto reglamento 45 straipsnio 1 dalies e punktą.

Šioje byloje advokatas A. Salvoni, kurio kontora buvo Milane (Italija), paprašė Milano teismo jo klientės A. M. Fiermonte, kurios nuolatinė gyvenamoji vieta buvo

520 Mantovani, *supra note*, 519.

521 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2019 m. rugsėjo 4 d. prejudicinis sprendimas byloje *Alessandro Salvoni prieš Anna Maria Fiermonte*, bylos Nr. C-347/18“, Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=217461&pageIndex=0&doclang=LT&m ode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=36453>.

Hamburge (Vokietijoje), atžvilgiu išduoti mokėjimo įsakymą dėl klientės nesumokėtų sumų už jo suteiktas atstovavimo paslaugas ginčijant klientės tėvo asmeninį testamentą. Milano teismas išdavė mokėjimo įsakymą dėl skolos, palūkanų ir bylinėjimosi išlaidų išieškojimo. Kadangi skolininkė dėl išduoto įsakymo nepateikė prieštaravimų, kreditorius, siekdamas įsakymo vykdymo užsienio valstybėje narėje (Vokietijoje), remdamasis reglamento „Briuselis Ia“ 53 straipsniu, to paties teismo paprašė išduoti pažymą pagal šio reglamento I priede nustatytą formą. Milano teismas, sprenddamas minėtos pažymos išdavimo klausimą, atlikęs paiešką internete, nustatė, kad kreditorius, kaip advokatas, užsiima veikla, susijusia su Vokietija. Atsižvelgdamas į tai, teismas paprašė kreditoriaus nurodyti, kurioje kontoroje jis vykdė savo veiklą, kai buvo skolininkės atstovas. Kreditorius pateikė dokumentus, patvirtinančius, kad jo veikla buvo susijusi su Vokietija, o skolininkės nuolatinė gyvenamoji vieta tuo metu, kai kreditorius jai atstovavo kaip advokatas, taip pat buvo Vokietijoje. Manydamas, kad kreditoriaus ir skolininko santykiai gali būti prilyginti vartojimo teisiniams santykiams, teismas padarė išvadą, jog mokėjimo įsakymas buvo išduotas pažeidžiant reglamento „Briuselis Ia“ II skyriaus 4 skirsnio, reglamentuojančio bylų, susijusių su vartojimo sutartimis, jurisdikciją, taisykles.

Šioje byloje pateiktoje nuomonėje generalinis advokatas M. Bobek teigė, jog reglamento „Briuselis Ia“ 46 straipsnyje aiškiai nurodyta, kad sprendimas gali būti nepripažintas remiantis šio reglamento 45 straipsnyje nurodytais pagrindais tik *asmeniui, kurio atžvilgiu prašoma vykdyti teismo sprendimą, pateikus prašymą*⁵²². Taip pat generalinis advokatas pažymėjo, kad šio reglamento 45 straipsnio 2 dalyje taip pat nurodyta, jog nagrinėjant, ar tenkinami 45 straipsnio 1 dalies e punkto pagrindai, *teismas, kuriam pateiktas prašymas, turi remtis nustatytais faktais, kuriais kilmės teismas grindė savo jurisdikciją*⁵²³. Šios nuostatos patvirtina, kad ES teisės aktų leidėjas nusprendė palikti pačiai šaliai, kurios atžvilgiu prašoma vykdyti sprendimą, savo iniciatyva pareikšti prieštaravimą dėl vykdymo. Toks pasirinkimas, be abejonės, atitinka tikslą kuo labiau skatinti laisvą teismų sprendimų judėjimą ES⁵²⁴. Pagal procedūrą, kurios turi laikytis sprendimo kilmės teismas, neišvengiamai reikalaujama, kad pareiškėjo prašymas būtų nedelsiant išnagrinėtas, o bet koks papildomas laikotarpis, kurio sprendimo kilmės teismas reikalautų platesniam tyrimui nei vien patikrinimui, ar įvykdytos reglamento „Briuselis Ia“ 53 straipsnyje nustatytos sąlygos, atlikti, be abejonės, lemtų nereikalingą procedūros vėlavimą. Tai sukeltų pavojų reglamentu „Briuselis Ia“ sukurtos sistemos veiksmingumui, o tai, savo ruožtu, trukdytų pasiekti tikslą, kad tarpvalstybinis bylinėjimasis būtų trumpesnis ir ekonomiškesnis⁵²⁵.

ESTT šioje byloje nurodė, kad teismas, kuriam pateiktas prašymas išduoti pažymą,

522 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo generalinio advokato Michal Bobek 2019 m. gegužės 7 d. išvada byloje *Alessandro Salvoni prieš Anna Maria Fiermonte*, bylos Nr. C-347/18“, para. 63, Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=213781&doclang=LT>.

523 *Ibid.*, para. 64.

524 *Ibid.*, para. 65.

525 *Alessandro Salvoni prieš Anna Maria Fiermonte, supra note*, 522, para. 70.

neturi tikrinti bylą iš esmės išnagrinėjusio teismo jurisdikcijos, tačiau turi tai daryti sprendimo skirti laikinąsias ar apsaugos priemones atveju⁵²⁶. Toks išskyrimas, ESTT vertinimu, suderinamas su tuo, kad kitais atvejais teismas, kuriam pateiktas prašymas išduoti pažymą, yra kilmės teismas, priėmęs sprendimą dėl bylos esmės, kurio pripažinimo ir vykdymo prašoma, ir todėl formaliai patvirtinęs – tiesiogiai ar netiesiogiai – savo jurisdikciją priimdamas atitinkamą sprendimą pagal reglamento „Briuselis Ia“ 2 straipsnį⁵²⁷.

Taip pat ESTT atkreipė dėmesį, kad pagal reglamento „Briuselis Ia“ 53 straipsnį kilmės teismas turi pareigą išduoti pažymą, kai suinteresuotoji šalis pateikia atitinkamą prašymą. Šioje nuostatoje nenustatyta, kad šis teismas turėtų nagrinėti bylos aspektus, nesusijusius su šios nuostatos taikymu, pavyzdžiui, klausimus dėl bylos esmės ir jurisdikcijos, kurie jau buvo išspręsti teismo sprendime, kurį prašoma įvykdyti⁵²⁸. Atsižvelgdamas į tai, ESTT padarė išvadą, kad kilmės valstybės narės teismui, kurio prašoma išduoti reglamento „Briuselis Ia“ 53 straipsnyje nurodytą pažymą apie vartotojui priimtą galutinį sprendimą, draudžiama tokioje byloje savo iniciatyva patikrinti, ar tas sprendimas buvo priimtas laikantis šiame reglamente nustatytų jurisdikcijos taisyklių⁵²⁹.

Be to, ESTT šiame sprendime paminėjo, kad Chartijos 47 straipsnyje nustatyta teisė į veiksmingą gynybą nėra pažeidžiama, nes reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnis leidžia atsakovui remtis galimu jurisdikcijos dėl su vartojimo sutartimis susijusių bylų taisyklių, nustatytų šio reglamento II skyriaus 4 skirsnyje, pažeidimu⁵³⁰.

Visgi minėta ESTT byla ir joje pateikta generalinio advokato išvada nėra tiesiogiai susijusi su klausimu dėl teismo teisės savo iniciatyva vertinti viešosios tvarkos išlygą kitos valstybės sprendimo nepripažinimo procese. Tačiau ši byla atskleidžia tam tikras reglamento „Briuselis Ia“ nuostatų aiškinimo tendencijas.

Pirma, tiek generalinis advokatas, tiek ESTT aptartoje byloje didelę reikšmę suteikė lingvistiniam reglamento nuostatų aiškinimui. Reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalyje taip pat nurodyta, jog užsienio valstybės narės teismo sprendimas nepripažįstamas minėtame straipsnyje įtvirtintais nepripažinimo pagrindais, įskaitant ir viešosios tvarkos išlygą, bet kurios suinteresuotosios šalies prašymu. Taigi, gali būti teigiama, kad reglamente „Briuselis Ia“ aiškiai nustatyta, jog nepripažinimo procese teismas yra ribojamas šalies iškeltų nepripažinimo pagrindų.

Antra, kaip matyti iš generalinio advokato ir ESTT argumentų, vertinant teismo teisę veikti savo iniciatyva daug dėmesio skiriama reglamento „Briuselis Ia“ tikslams – greitam ir ekonomiškam tarpvalstybinių ginčų sprendimui. Todėl gali būti teigiama, kad teisės teismui savo iniciatyva vertinti viešosios tvarkos išlygos taikymo galimybes

526 *Alessandro Salvoni prieš Anna Maria Fiermonte, supra note*, 521, para. 34.

527 *Ibid.*, para. 37.

528 *Ibid.*, para. 38.

529 *Ibid.*, para. 39.

530 *Ibid.*, para. 45.

užsienio valstybės narės teismo sprendimo nepripažinimo procese suteikimas prieštaurautų šiam tikslui.

Vis dėlto manytina, kad siekiant rasti atsakymą į iškeltą klausimą svarbu įvertinti reglamento „Bruselis Ia“ priėmimo procedūrą, įskaitant ir iki reglamento „Bruselis Ia“ galiojusius reglamentą „Bruselis I“ ir Briuselio konvenciją. Taip pat reikšminga atsižvelgti ir į viešosios tvarkos išlygos, kaip tokios, tikslus ir į ja saugotinų vertybių svarbą pripažinimo klausimą sprendžiančiai valstybei ir jos visuomenei.

Briuselio konvencijos 31 straipsnyje buvo nustatyta, kad susitariančiojoje valstybėje priimti ir joje vykdytini teismo sprendimai vykdomi kitoje susitariančiojoje valstybėje bet kurios suinteresuotosios šalies prašymu po to, kai gaunančiojoje susitariančiojoje valstybėje buvo išduota nutartis dėl jų vykdymo (*exequatur*). Tokia nuostata Briuselio konvencijoje atsirado, kai prie šios konvencijos 1989 metais prisijungė Ispanija ir Portugalija. Ši platesnė formuluotė iš pradžių buvo įtvirtinta 1988 m. Lugano konvencijoje, siekiant atsižvelgti į skirtingas nacionalines vykdymo procedūras⁵³¹. Vėliau ji buvo perkelta ir į Briuselio konvenciją, kad abi konvencijos kuo labiau atitiktų viena kitą⁵³².

Briuselio konvencijoje nustatyta egzekvatūros procedūra buvo sudaryta iš dviejų etapų. Pirmasis etapas vykdavo *ex parte*, kuriame užsienio teismo sprendimo vykdymo siekianti šalis pateikdavo prašymą vienam iš Briuselio konvencijos 32 straipsnyje išvardytų teismų⁵³³. Pripažinimo klausimą sprendžiantis teismas *ex officio* turėdavo patikrinti, ar netaikomi Briuselio konvencijos 27 ir 28 straipsniuose nurodyti atsakymo pripažinti užsienio teismo sprendimą pagrindai⁵³⁴. Pagal Briuselio konvencijos 34 straipsnio 1 dalį šiame etape šalis, kurios atžvilgiu buvo siekiama vykdyti užsienio teismo sprendimą, nedalyvaudavo. Teismui atlikus patikros procedūrą ir priėmus sprendimą leisti vykdyti užsienio teismo sprendimą, toks teismo sprendimas buvo įteikiamas atsakovui (Briuselio konvencijos 35 straipsnis), kurį atsakovas galėjo apskūsti

531 Paul Jenard ir G. Möller. *Report on the Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters done at Lugano on 16 September 1988*, Official Journal of the European Communities C 189, (1990) para. 68-69, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=OJ%3AJOC_1990_189_R_0057_01.

532 Martinho de Almeida Cruz, Manuel Desantes Real ir Paul Jenard, *Report on the Convention on the accession of the Kingdom of Spain and the Portuguese Republic to the 1968 Brussels Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters*. Official Journal of the European Communities C 189/36 (1990), para. 29, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/fda7f38c-8c7d-47b9-8971-b4df0027d2c3>.

533 Pagal 1968 m. Briuselio konvencijos 33 straipsnio 3 dalį prie prašymo turėjo būti pridėti 1968 m. Briuselio konvencijos 46 straipsnyje išvardyti dokumentai (sprendimo kopija ir, jei sprendimas priimtas už akių, dokumento, patvirtinančio, kad sprendimas buvo įteiktas atsakovui, originalas arba patvirtinta kopija) ir 1968 m. Briuselio konvencijos 47 straipsnyje (įrodymas, kad sprendimas yra vykdytinas ir buvo įteiktas, ir prirėkus dokumentas, patvirtinantis, kad pareiškėjas gauna teisinę pagalbą kilmės valstybėje).

534 Matthias Weller, „Mutual Trust: A Suitable Foundation for Private International Law in Regional Integration Communities and Beyond?“, *Collected Courses of the Hague Academy of International Law*, Volume 423 (2022): para 400, https://referenceworks.brillonline.com/entries/the-hague-academy-collected-courses/*A9789004514119_02.

(Briuselio konvencijos 36 straipsnio 1 dalis) ir taip inicijuoti antrąjį egzekvatūros etapą. Apeliacine tvarka priimtas sprendimas galėjo būti skundžiamas kasaciniu skundu tik teisės klausimais (Briuselio konvencijos 37 straipsnio 2 dalis).

Ši dviejų etapų procedūra buvo išlaikyta ir reglamente „Briuselis I“. Tačiau šiame reglamente buvo gerokai sumažinta teismo kontrolė: pagal Briuselio konvenciją (visose jos redakcijose) teismas, į kurį kreiptasi dėl pripažinimo procedūros, turėjo *ex officio* išnagrinėti visus atsisakymo pripažinti pagrindus pirmajame tokio proceso etape. Pagal reglamentą „Briuselis I“ atsisakymo pagrindų nagrinėjimas buvo perkeltas į antrąjį etapą, o tai reiškia, kad atsisakymo pagrindai buvo nagrinėjami tik atsakovui pateikus skundą⁵³⁵. Vienas iš daugelio pakeitimų reglamente „Briuselis I“ buvo tai, kad teismas arba institucija, atsakinga už teismo sprendimo paskelbimą vykdytinu valstybėje narėje, į kurią kreipiamasi, nebeturėjo teisės savo iniciatyva peržiūrėti šio reglamento 41 ir 42 straipsniuose nustatytų teismo sprendimo nevykdymo pagrindų⁵³⁶. Ši taisyklė buvo taikoma ne tik pagrindams, skirtiems atsakovo teisėms apsaugoti, bet ir viešosios tvarkos išlygai. Tikslas buvo pagreitinti ir supaprastinti pirmąjį egzekvatūros etapą⁵³⁷, kadangi dauguma atvejų šis etapas baigdavosi užsienio valstybės teismo sprendimo pripažinimu ir toks sprendimas nebūdavo apskundžiamas⁵³⁸. Šis pokytis buvo svarbus žingsnis link visiško egzekvatūros procedūrų panaikinimo ir abipusio pasitikėjimo, kuris galutinai buvo įgyventinamas reglamente „Briuselis Ia“.

Egzekvatūros procedūra visiškai panaikinta priėmus reglamentą „Briuselis Ia“, kuriame nustatyta, kad galima vykdyti vienoje valstybėje narėje priimtą sprendimą kitoje valstybėje narėje be jokios sprendimo pripažinimo vykdytinu procedūros (reglamento „Briuselis Ia“ 39 straipsnis). Kaip ir ankstesniame reglamente „Briuselis I“, jame nustatyta, kad prašymas dėl pripažinimo gali būti pateiktas vykstant kitam procesui (reglamento „Briuselis Ia“ 36 straipsnio 3 dalis). Taip pat bet kuri suinteresuotoji šalis gali prašyti priimti sprendimą, kad nėra pagrindų atsisakyti pripažinti sprendimą (reglamento „Briuselis Ia“ 36 straipsnio 2 dalis). Todėl arba kreditorius gali prašyti teismo pripažinti, kad nėra atsisakymo pripažinti pagrindų, arba teismo sprendimo skolininkas gali prašyti atsisakyti pripažinti kitoje valstybėje narėje priimtą teismo sprendimą (reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 4 dalis).

535 Reglamento „Briuselis I“ 41 straipsnis: angl. *The judgment shall be declared enforceable immediately on completion of the formalities in Article 53 without any review under Articles 34 and 35. The party against whom enforcement is sought shall not at this stage of the proceedings be entitled to make any submissions on the application.*

Briuselis I reglamento 45 straipsnio 1 dalis: angl. *The court with which an appeal is lodged under Article 43 or Article 44 shall refuse or revoke a declaration of enforceability only on one of the grounds specified in Articles 34 and 35.*

536 „Commission of European Communities, Proposal for a COUNCIL REGULATION (EC) on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters“, p. 21, EUR-Lex. žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d., https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:f1e48993-a6ad-46c2-8acf-9e6e00321d8b.0008.02/DOC_2&format=PDF.

537 *Ibid.*, 3.

538 *Ibid.*, 21.

Kaip matyti, Briuselio konvencijoje teismas turėjo pareigą įvertinti visus nepripažinimo pagrindus, įskaitant ir viešosios tvarkos išlygą. Tačiau šios pareigos reikšmė pradėjo mažėti reglamentu „Briuselis I“ supaprastinus egzekvatūrą, t. y. nepripažinimo pagrindų vertinimą perkėlus į antrąjį etapą ir juos vertinant tik pagal atsakovo skundą. Taigi, būtų galima teigti, kad egzekvatūros supaprastinimas apribojo teismo galimybes vertinti užsienio valstybių narių teismų sprendimų nepripažinimo pagrindus, įskaitant ir viešosios tvarkos išlygą, *ex officio*. Todėl darytina išvada, kad vykdymo vietos valstybės teismas nebeturi pareigos *ex officio* tikrinti kilmės valstybės teismo sprendimo atitiktį vykdymo vietos valstybės narės viešajai tvarkai. Tačiau keltinas klausimas, ar vykdymo vietos valstybės teismui neturėtų būti suteikiama teisė nepripažinti kilmės valstybės teismo sprendimo dėl jo prieštaravimo viešajai tvarka ne *ex officio* (pagal pareigas), o *im proprio motu* (savo iniciatyva), kai toks prieštaravimas būtų akivaizdus. Šiuo metu galiojantis reglamente „Briuselis Ia“ nustatytas reglamentavimas tokios teisės vykdymo vietos valstybės teismui nesuteikia.

Diskutuotina, ar tokios teisės vykdymo vietos teismams nesuteikimas neprieštarauja pačios viešosios tvarkos išlygos esmei. Atsižvelgiant į tai, jog viešosios tvarkos išlygos esmė yra užtikrinti ne tik individualias asmenų teises, bet ir pamatinių visuotinių pripažintų principų apsaugą bei valstybės ir visuomenės interesus, svarstyтина, ar tokia teisė nepripažinimo procese pagal reglamentą „Briuselis Ia“ teismui neturėtų būti pripažįstama. Kita vertus, suprantama, kad, reglamentu „Briuselis Ia“ panaikinus egzekvatūrą, užsienio valstybės narės priimto sprendimo nepripažinimo klausimas iškyla ne visais atvejais, tačiau tokios teisės ribojimas net ir tais atvejais, kai teismas, spręsdamas užsienio teismo sprendimo nepripažinimo klausimą, nustato galimą tokio sprendimo prieštaravimą jo valstybės viešajai tvarkai.

Teisės doktrinoje kai kurie autoriai laikosi pozicijos, kad argumentai, kuriais grindžiama pozicija, jog viešosios tvarkos išlygos taikymas yra šalių reikalas ir teisminės kontrolės standartas turi būti švelninamas gerbiant šalių kultūrinę identitetą, nėra įtikinantys⁵³⁹. Tarsi apsauginis vožtuvas viešoji tvarka turėtų būti taikoma teismo iniciatyva visa jos apimtimi. Kai fundamentalioms teisinės sistemos vertybėms kyla grėsmė, valstybių teismai turi turėti galimybę užtikrinti šių vertybių apsaugą ir tai daryti efektyviai⁵⁴⁰.

Reglamentu „Briuselis Ia“ panaikinus egzekvatūros procedūrą, valstybių narių teismai iš esmės neteko galimybės užtikrinti fundamentalių tos valstybės teisinės sistemos vertybių ir principų apsaugos savo iniciatyva, kadangi pagal šio reglamento 45 straipsnio 1 dalį nepripažinimo pagrindai gali būti vertinami tik suinteresuotosios šalies prašymu. Manytina, kad toks viešosios tvarkos išlygos taikymo ribojimas reiškia valstybių narių suvereniteto apribojimą tam tikra apimtimi. Taip pat svarstyтина, ar šiuolaikinė reglamente „Briuselis Ia“ nustatyta viešosios tvarkos koncepcija vis dar atitinka istorinę viešosios tvarkos paskirtį – užtikrinti fundamentalių vykdymo vietos valstybės

539 Olaf Meyer, *Public policy and Private International Law, A Comparative Guide* (Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2022), 32.

540 Meyer, *supra note*, 539.

vertybių ir pamatinių principų bei visuomenės interesų apsaugą. Autoriaus nuomone, viešosios tvarkos išlygos taikymą palikus priklausomą išimtinai nuo suinteresuotųjų šalių valios, viešosios tvarkos išlygos apsauginis pobūdis iš valstybės ir visuomenės interesų apsaugos labiau transformavosi į individualių asmenų teisių (ypač teisės į teisingą bylos nagrinėjimą) apsaugą.

3.2.2. Teismo sprendimai, autentiški dokumentai ir teisminės taikos sutartys pagal reglamentą „Bruselis Ia“

Reglamente „Bruselis Ia“ nustatytos laisvo teismų sprendimų, autentiškų dokumentų ir teisminių susitarimų judėjimo visoje ES taisyklės. Nors reglamentu panaikinta egzekvatūra, tam tikri teismų sprendimų, autentiškų dokumentų ir teisminių susitarimų nepripažinimo pagrindai išliko. Skirtingai nei teismų sprendimai, autentiški dokumentai ir teisminės taikos sutartys pagal reglamento „Bruselis Ia“ 58 straipsnio 1 dalį ir 59 straipsnį gali būti nepripažįstami tik dėl jų aiškaus prieštaravimo teismo valstybės, kurioje siekiama šių dokumentų vykdymo, viešajai tvarkai. Taigi, teismų sprendimų nepripažinimo pagrindai, įskaitant ir viešosios tvarkos išlygą, reglamentuojami reglamento „Bruselis Ia“ 45 straipsnyje.

Nors tiek teismų sprendimai, tiek autentiški dokumentai, tiek teisminės taikos sutartys pagal reglamentą „Bruselis Ia“ gali būti nepripažįstami dėl jų aiškaus prieštaravimo valstybės, kurioje siekiama šių dokumentų vykdymo, viešajai tvarkai, šių dokumentų nepripažinimo pagrindai reglamentuojami skirtinguose straipsniuose, todėl, sprendžiant šių dokumentų nepripažinimo klausimą, svarbu tinkamai kvalifikuoti užsienio valstybėje narėje priimtą dokumentą, kurio vykdymo siekiama kitoje valstybėje narėje.

3.2.2.1. Teismo sprendimas

Dėl teismų sprendimams taikomų skirtingų nepripažinimo pagrindų būtina nustatyti, kokie valstybių narių teismų sprendimai patenka į teismo sprendimo sąvoką pagal reglamentą. Tai lemia ir valstybių narių procesinių įstatymų skirtumai. Jei valstybės narės teismo sprendimas nepatenka į reglamente „Bruselis Ia“ apibrėžtą teismo sprendimo sąvoką, tokiam sprendimui netaikomas laisvo teismų sprendimų judėjimo principas, o teismo sprendimo nepripažinimo pagrindų, įskaitant ir viešosios tvarkos išlygą, vertinimas taip pat tampa nereikšmingas. Taigi, svarbu vienodai taikyti reglamente „Bruselis Ia“ nustatytą teismo sprendimo sąvoką, kad iš tiesų būtų pasiekti šio reglamento tikslai⁵⁴¹.

Teismo sprendimo apibrėžtis pateikiama reglamento „Bruselis Ia“ 2 straipsnio a papunktyje, kuriame nustatyta, kad teismo sprendimas yra bet koks valstybių narių

541 Mykolas Kirkutis, Vigintas Višinskis ir Jelena Čuveljak, „The Concept of Judgment under the Brussels Ibis Regulation“, *International Comparative Jurisprudence*, Volume 9 Issue 1 (2023): 41, <http://dx.doi.org/10.13165/j.icj.2023.06.003>.

teismo sprendimas, neatsižvelgiant į tai, kaip tas sprendimas gali būti įvardijamas, įskaitant nutartį, įsakymą, nutarimą ar vykdomąjį raštą, taip pat teismo pareigūno sprendimą dėl bylinėjimosi išlaidų nustatymo. Iš esmės reglamente „Bruselis Ia“ pateikta teismo sprendimo apibrėžtis yra panaši į reglamente „Bruselis I“ ir Briuselio konvencijoje pateiktą teismo sprendimo sąvoką. Vienintelė nauja šios apibrėžties formuluotė yra susijusi su laikinosiomis apsaugos priemonėmis, kurios gali būti pripažįstamos ir vykdomos pagal reglamentą kaip teismo sprendimas. Tai reiškia, kad teismo sprendimo sąvoka turi būti suprantama taip pat, kaip ir reglamente „Bruselis I“ ar Briuselio konvencijoje⁵⁴². Kartu tai leidžia daryti išvadą, kad ESTT praktika, kurioje aiškinama teismo sprendimo sąvoka pagal Briuselio konvenciją ir reglamentą „Bruselis I“, išlieka aktuali kalbant ir apie reglamente „Bruselis Ia“ vartojamą teismo sprendimo sąvoką.

Pažymėtina, kad reglamente „Bruselis Ia“, kaip ir jo pirmtakuose, vartojama teismo sprendimo sąvoka yra autonominė (savarankiška) ES teisės sąvoka⁵⁴³. Taigi, teismo sprendimo sąvoka reikia aiškinti ne pagal atskirų valstybių narių nacionalinius civilinio proceso įstatymus, o pagal reglamento tikslus ir uždavinius⁵⁴⁴.

Teisės doktrinoje, analizuojant teismo sprendimo sąvoką reglamento „Bruselis Ia“ kontekste, išskiriamos kelios minėtos sąvokos dalys. Pirma, joje pateikiamas tik pavyzdinis sprendimų, kuriems taikomas laisvo sprendimų judėjimo principas, sąrašas⁵⁴⁵. ESTT savo praktikoje yra pažymėjęs, kad teismo sprendimo sąvoka reglamente „Bruselis Ia“ turi būti aiškinama plačiai, kadangi siauras teismo sprendimo sąvokos aiškinimas būtų nesuderinamas su reglamento „Bruselis Ia“ 39, 45 ir 46 straipsniuose įtvirtinta sistema, pagal kurią nustatomas savaiminis teismo sprendimų vykdymas ir paneigiama galimybė kilmės valstybės narės teismams peržiūrėti kilmės valstybės narės, kurioje prašoma pripažinti teismo sprendimą, teismų jurisdikciją⁵⁴⁶.

Antra, teismo sprendimo sąvoka taip pat susijusi su specialiais procesiniais sprendimais dėl laikinųjų apsaugos priemonių, susijusių su prievartos taikymu, siekiant užtikrinti sklandų teismo sprendimo vykdymą⁵⁴⁷. Nors teismo sprendimo sąvoka buvo įtvirtinta jau Briuselio konvencijoje, jos apibrėžtis iš esmės nelabai pasikeitė, todėl praktikoje neretai kyla klausimas, ar konkretus sprendimas patenka į teismo

542 Adrew Dickinson ir Eva Lein, *The Brussels I Regulation Recast* (Oxford: Oxford University Press, 2015), 94.

543 Lazić, *supra note*, 52: 5.

544 Kirkutis, *supra note*, 541: 41.

545 Dickinson, *op. cit.*, 93.

546 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2012 m. lapkričio 15 d. prejudicinis sprendimas byloje *Gothaer Allgemeine Versicherung AG, ERGO Versicherung AG, Versicherungskammer Bayern- Versicherungsanstalt des öffentlichen Rechts, Nürnberger Allgemeine Versicherungs-AG, Kronos AG prieš Samskip GmbH*, bylos Nr. C-456/11“, para. 31, Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=129842&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1491224>.

J prieš H Limited, *supra note*, 468, para. 31.

547 Kirkutis, *supra note*, 541: 41.

sprendimo apibrėžtį, ypač kai sprendžiami tokių sprendimų nepripažinimo klausimai.

Teisės doktrinoje išskiriamos trys pagrindinės sąlygos, pagal kurias turi būti vertinama, ar konkretus sprendimas patenka į teismo sprendimo sąvoką reglamento kontekste. Pirmiausia, dokumentas turi būti priimtas teismo ar tribunolo. Antra, dokumentą priėmęs teismas ar tribunolas turi būti vienoje iš valstybių narių. Trečia, tai turi būti teismo sprendimas, kuriuo nusprendžiama dėl ginčo⁵⁴⁸. Reikalavimas, kad tam tikras sprendimas būtų laikomas teismo sprendimu, reiškia, kad sprendimas turi būti valstybės suverenios galios spręsti visuomenėje kilusį ginčą išraiška⁵⁴⁹.

Vis dėlto šie kriterijai nepadeda tiksliai atsakyti į klausimą, kokie valstybių narių teismų sprendimai patenka į teismo sprendimo sąvoką. Pavyzdžiui, praktikoje gali kilti klausimas, ar ši sąvoka apima sprendimus, priimtus ne ginčo tvarka, pavyzdžiui, bylose dėl teismo įsakymo išdavimo? Ar rungtyniško proceso reikalavimas yra būtinas laikyti, kad teismo priimtas baigiamasis teisės taikymo aktas procese laikytinas sprendimu reglamento „Briuselis Ia“ atveju? Kokie kriterijai leidžia nustatyti, kad konkretus teismo priimtas teisės taikymo aktas laikytinas sprendimu? Ar šios sąvokos vertinimui reikšmingos tik nacionalinės teisės nuostatos ar turėtų būti atsižvelgiama ir į ES teisę?

Pažymėtina, kad reglamente „Briuselis Ia“ nėra aiškiai įtvirtinto reikalavimo, kad teismo sprendimas būtų priimtas rungtyniškame civiliniame procese, kuriame abi šalys turėtų teisę pateikti argumentus, ginčyti kitos šalies argumentus ir pateikti savo byloje esančių įrodymų vertinimą. Teisė į teisingą bylos nagrinėjimą, kylanti iš EŽTK 6 straipsnio, nustato, kad glaudžiai susiję rungimosi ir šalių lygiateisiškumo principai yra pagrindiniai teisingo bylos nagrinėjimo elementai EŽTK 6 straipsnio 1 dalies prasme. Jie reikalauja teisingos pusiausvyros tarp šalių: kiekvienai šaliai turi būti suteikta pagrįsta galimybė pristatyti savo bylą tokiomis sąlygomis, kad ji neatsidurtų iš esmės nepalankioje padėtyje savo oponento ar oponentų atžvilgiu⁵⁵⁰. Reglamente „Briuselis Ia“ pabrėžiama, kad tarpvalstybinėse civilinėse bylose, įskaitant teismo sprendimo pripažinimą ir vykdymą, turi būti užtikrintos teisės į teisingą bylos nagrinėjimą procesinės garantijos (reglamento „Briuselis Ia“ 38 konstatuojamoji dalis). Taigi, galima teigti, kad reikalavimas kilmės valstybės teismuose nagrinėti civilines bylas laikantis rungtyniškumo principo yra esminis tinkamo teisės į teisingą bylos nagrinėjimą įgyvendinimo aspektas.

Ne veltui ESTT praktikoje pabrėžiama, kad būtina sąlyga, jog teismo sprendimas būtų laikomas sprendimu pagal reglamentą „Briuselis Ia“, yra ta, jog jis būtų priimtas rungtyniškame civiliniame procese. Remiantis tuo, kas išdėstyta, būtų galima apibendrinti šiuos bendruosius teismo sprendimą pagal reglamentą „Briuselis Ia“ apibrėžiančius kriterijus: i) jis turi būti priimtas rungtyniško proceso metu; ii) sprendimą turi priimti valstybės narės teismas ar tribunolas; iii) teisminė institucija jį turi priimti,

548 Dickinson, *supra note*, 542: 94.

549 *Ibid.*

550 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 m. rugsėjo 19 d. sprendimas byloje *Regner prieš Čekijos Respubliką*, pareiškimo Nr. 35289/11“, para. 146, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-177299>.

naudodamasi jai suteiktais įgaliojimais; iv) sprendimas turi būti vykdytinas kilmės valstybėje narėje.

3.2.2.1.1. Reikalavimas, kad teismo sprendimas būtų priimtas rungtyniškame procese

Reikalavimas, kad teismo sprendimas būtų priimtas rungtyniškame procese, pirmą kartą ESTT praktikoje buvo patvirtintas byloje *Denilauler prieš SNC Couchet Frères*⁵⁵¹. Šioje byloje kilo klausimas, ar teismo sprendimas dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, priimtas nepranešus kitai šaliai apie procesą ir neįteikus šio sprendimo atsakovui, laikytinas teismo sprendimu. Teismas nustatė, kad sprendimas, kuriuo taikomos laikinosios ar apsaugos priemonės, priimtas neinformavus šalies, prieš kurią jos nukreiptos, ir kurį ketinama vykdyti iš anksto jo neįteikus, nepatenka į teismo sprendimo sąvoką pagal Briuselio konvenciją⁵⁵².

ESTT nurodė, kad visose Briuselio konvencijos nuostatose išreiškiamas siekis užtikrinti, jog teismo sprendimai, atsižvelgiant į Briuselio konvencijos tikslus, būtų priimami tik laikantis ir užtikrinant asmenims teisę į gynybą⁵⁵³. Nors ESTT pažymėjo, kad vykdymo procesas gali būti vienašališkas, tačiau tai, kad kilmės valstybėje šalys pareiškė savo poziciją arba turėjo galimybę tai padaryti prieš sprendimo priėmimą, yra viena iš garantijų, pateisinančių Briuselio konvencijoje nustatytą vykdymo procedūrą.

Reglamento „Briuselis Ia“ kontekste vertinant, ar teismo procesas, kuriame priimtas atitinkamas teismo sprendimas, buvo rungtyniškas, savaime nereiškia, kad toks procesas gali būti pripažįstamas rungtynišku tik tuomet, kai šalys dalyvavo teismo procese ir išreiškė savo poziciją. Kaip matyti, kad būtų padaryta išvada, jog rungtyniškumo reikalavimas įgyvendinamas, pakanka nustatyti, kad asmeniui buvo sudarytos sąlygos pristatyti savo poziciją prieš teismą dar iki sprendimo priėmimo. Visgi gali kilti klausimas, kaip turėtų būti suprantamas rungtyniško proceso reikalavimas tais atvejais, kai asmuo elgdamasis pasyviai atsisako stoti prieš teismą, arba vykdytinas teismo dokumentas, pavyzdžiui, teismo įsakymas išduodamas skolininko prieš tai neinformavus, tačiau skolininkui suteikiama galimybė pareikšti prieštaravimus dėl išduoto teismo įsakymo ir pan.? Taigi, kyla klausimas, kaip šis reikalavimas turėtų būti suprantamas praktikoje. Ar teismo proceso rungtyniškumas turėtų būti vertinamas pagal faktines konkrečios situacijos aplinkybes, ar pagal teisinę rungtyniškumo prezumpciją, t. y. neatsižvelgiant į konkrečias aplinkybes, pavyzdžiui, ar atsakovas realiai buvo išklaustas, bet įvertinant tai, kad teisės aktai sprendimo kilmės valstybėje skolininkui suteikė galimybę būti išklaustam? Šis klausimas toliau analizuojamas kituose šio darbo skyriuose, vertinant konkrečių teismo dokumentų atitiktį teismo sprendimo sampratai pagal reglamentą „Briuselis Ia“.

551 *Bernard Denilauler prieš SNC Couchet Frères*, supra note, 310.

552 *Bernard Denilauler prieš SNC Couchet Frères*, supra note, 310, para. 18.

553 *Ibid.*, para. 13.

3.2.2.1.2. Sprendimai dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo

Reglamento „Briuselis Ia“ 2 straipsnio a punkte, be kita ko, nustatyta, kad reglamento „Briuselis Ia“ III skyriuje vartojama „teismo sprendimo“ sąvoka apima ir teismo, kuris pagal šį reglamentą turi jurisdikciją nagrinėti bylą iš esmės, paskirtas laikinąsias priemones, įskaitant apsaugos priemones. Tačiau ši sąvoka neapima laikinosios priemonės, įskaitant apsaugos priemonę, kurią toks teismas paskiria neįteikdamas atsakovui šaukimo į teismą, išskyrus atvejus, kai sprendimas, nustatantis atitinkamą priemonę, prieš jį vykdamas buvo įteiktas atsakovui. Kaip matyti, užsienio valstybių narių teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo normų kontekste į teismo sprendimo kategoriją patenka ir vykdytini valstybių narių teismų priimti procesiniai sprendimai dėl laikinųjų priemonių, įskaitant apsaugos priemones, taikymo.

Tačiau tai, ar laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimais priimti valstybių narių teismų sprendimai bus kvalifikuotini kaip teismo sprendimai pagal reglamentą „Briuselis Ia“, priklauso nuo to, ar atsakovas buvo tinkamai informuotas apie klausimo dėl tokių priemonių taikymo nagrinėjimą teisme prieš teismui priimančiam sprendimą, o teismui priėmus sprendimą neiškreipus atsakovo, ar sprendimas buvo įteiktas atsakovui prieš pradėdamas jį vykdyti. Jau pirmiau aptartas ESTT prejudicinis sprendimas byloje *Denilauler prieš SNC Couchet Frères* patvirtina, kad esminis tokio pobūdžio sprendimų pripažinimo teismo sprendimu pagal reglamentą „Briuselis Ia“ reikalavimas yra tinkamas atsakovo informavimas dar prieš jų vykdymą.

Vis dėlto tiek teisės mokslininkai, tiek praktikai nuolat diskutuoja, ar reikalavimas informuoti atsakovą prieš faktinį laikinųjų apsaugos priemonių pritaikymą iš esmės neiškreipia pačių laikinųjų apsaugos priemonių esmės ir tikslo. Atsižvelgiant į laikinųjų apsaugos priemonių esmę ir tikslą – užtikrinti būsimo ieškovui galimai palankaus teismo sprendimo įvykdymą, šis reikalavimas gali būti laikomas iš esmės pertekliniu. Praktikoje reikalavimas, kad iki laikinųjų apsaugos priemonių pritaikymo procesas dėl jų taikymo būtų rungtyniškas, kelia tam tikrų klausimų.

Pirma, laikinosios priemonės, kurias valstybės narės teismas gali taikyti neinformuodamas atsakovo, pagal reglamentą „Briuselis Ia“ nelaikomos teismo sprendimu, išskyrus atvejus, kai teismo sprendimas, kuriame numatyta priemonė, įteikiamas iki jų vykdymo. Tai reiškia, kad *ex parte* sprendimas dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo nepatenka į reglamento „Briuselis Ia“ taikymo sritį ir tokie sprendimai neįgyja laisvo sprendimų judėjimo ES principo. Tokiu atveju *ex parte* laikinųjų priemonių, įskaitant apsaugos priemones, taikymas tampa neveiksmingas tarpvalstybinėse civilinėse bylose, nes jų negalima tiesiogiai vykdyti kitoje valstybėje narėje.

Viena vertus, jei atsakovas informuojamas apie teisme nagrinėjamą klausimą dėl laikinųjų priemonių, įskaitant apsaugos priemones, taikymo, kyla grėsmė, kad iki jų pritaikymo atsakovas gali perleisti ar paslėpti turimą turtą arba jų taikymą apsunkinti, taip iš esmės padarydamas šią priemonę neveiksmingą. Tokia situacija prieštarauja laikinųjų apsaugos priemonių tikslui – užtikrinti būsimo galimai ieškovui palankaus teismo sprendimo įvykdymą, kai yra reali grėsmė, kad nesiemus šių priemonių teismo sprendimas gali būti neįvykdytas dėl kitos šalies nesąžiningų veiksmų. Pripažįstant

teismų procesinius sprendimus dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo teismo sprendimu reglamento „Briuselis Ia“ kontekste tik tada, kai teismas prieš jų taikymą praneša kitai šaliai, taip tariamai užtikrinant rungtyniškumą, šio instituto tikslas gali tapti nebeįgyvendinamas⁵⁵⁴.

Kita vertus, gali būti teigiama, kad laikinųjų apsaugos priemonių taikymas nepranešus atsakovui apie jų taikymą gali sukelti jam neigiamus padarinius kitoje valstybėje narėje, ypač kai toks sprendimas užginčijamas kilmės valstybėje narėje. Tačiau šio argumento nederėtų suabsoliutinti, kai kalbama apie laikinasias apsaugos priemones. Šiuo aspektu aktuali ESTT praktika, kurioje išaiškinta, kad jeigu sprendimas tampa nebeįgyvendinamas kilmės valstybėje narėje, jis negali būti pripažįstamas vykdytinu šalyje, kurioje prašoma jį vykdyti⁵⁵⁵, kadangi užsienio valstybės narės teismo sprendimo vykdytinumas kilmės valstybėje narėje yra būtina sąlyga, kad jis būtų vykdomas valstybėje narėje, kurioje siekiama jo vykdymo⁵⁵⁶.

Taigi, jeigu teismas taiko laikinasias apsaugos priemones apie tai nepranešęs atsakovui, o atsakovas vėliau užginčija tokių priemonių taikymo sąlygas, jos kilmės valstybėje narėje panaikinamos, o tai turėtų būti laikoma savarankišku pagrindu nebeįgyvendinti tokio sprendimo kitoje jų vykdymo valstybėje narėje, nes jis nebetenka vykdytinumo savybės kilmės valstybėje narėje. Tačiau vien tai, kad laikinosios apsaugos priemonės buvo pritaikytos iš anksto nepranešus ir nesuteikus kitai šaliai galimybės pareikšti pastabų dėl jų taikymo, neturėtų būti priežastis nelaikyti tokio sprendimo teismo sprendimu reglamento kontekste ir tokiems sprendimams nesuteikti laisvo sprendimų judėjimo ES vidaus rinkoje. Priešingu atveju gali būti apsunkinamas ar iš viso paneigiamas laikinųjų apsaugos priemonių instituto efektyvumas.

3.2.2.1.3. Sprendimai už akių

Kiti sprendimai, dėl kurių kvalifikavimo kaip teismo sprendimų pagal reglamentą „Briuselis Ia“ taip pat kyla klausimų, yra sprendimai už akių. Atsižvelgiant į pirmiau aptartą vieną iš teismo sprendimų pagal reglamentą „Briuselis Ia“ keliamų reikalavimų, kad jie būtų priimti rungtyniškame procese, kyla klausimas, ar teismo sprendimas už akių tikrai gali būti kvalifikuojamas kaip teismo sprendimas reglamento „Briuselis Ia“ kontekste.

Teismo sprendimas už akių bendriausia prasme gali būti apibūdinamas kaip aktyviosios šalies naudai priimtas sprendimas dėl to, kad pasyvioji šalis nepateikė teismui atsiliepimo ar kito parengiamojo dokumento arba be pateisinamos priežasties neatvyko į teismo posėdį. Nors tarp valstybių narių galimi tam tikri pagrindų priimti sprendimų už akių skirtumai, tačiau šios proceso teisės priemonės esmė yra vienoda.

554 Kirkutis, *supra note*, 541: 43.

555 *Prism Investments BV prieš Jaap Anne van der Meer, supra note*, 406, para. 38.

556 *Ibid.*, para. 23.

Pavyzdžiui, Lietuvoje sprendimo už akių priėmimas reglamentuojamas CPK⁵⁵⁷ 285 straipsnyje, kurio 1 dalyje nustatyta, kad sprendimas už akių gali būti priimtas tais atvejais, kai neatvyksta į parengiamąjį ar teismo posėdį viena iš šalių, kuriai tinkamai pranešta apie posėdžio laiką bei vietą ir iš kurios negautas prašymas nagrinėti bylą jai nedalyvaujant, o atvykusi šalis prašo priimti sprendimą už akių, taip pat kai šalis per nustatytą terminą nepateikia atsiliepimo į ieškinį, paruošiamojo dokumento ir kita šalis savo atsiliepime į ieškinį ar paruošiamajame dokumente prašė priimti sprendimą už akių. Be to, sprendimas už akių gali būti priimtas dėl vieno ar kelių ieškovų ar atsakovų, kai šie, esant šioje dalyje nurodytoms sąlygoms, neatvyksta į parengiamąjį ar teismo posėdį arba per nustatytą terminą nepateikia atsiliepimo į ieškinį ar paruošiamojo dokumento byloje, kurioje yra keli ieškovai ar atsakovai. Atvykusi (ar procesinį dokumentą pateikusi) šalis gali prašyti teismo, kad jis, užuot priėmęs sprendimą už akių, išnagrinėtų bylą iš esmės pagal byloje esančią medžiagą. Teismas šio prašymo netenkina, manydamas, kad nenustatytos esminės bylos aplinkybės.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje išaiškinta, kad sprendimo už akių priėmimo galimybė nėra teisinė sankcija į teismo posėdį neatvykusiai šaliai, o tik viena iš priemonių proceso koncentruotumo principui įgyvendinti, todėl tikslas užtikrinti proceso koncentruotumą, įpareigojant civilinio proceso šalis rūpintis greitu bylos išnagrinėjimu (CPK 7 straipsnio 2 dalis) ir numatant šios pareigos nesilaikymo padarinius, iš kurių vienas ir yra sprendimo už akių priėmimo galimybė, derintinas su pagrindiniu civilinio proceso tikslu – teisingu bylos išnagrinėjimu – bei tinkamos teisminės gynybos principu (CPK 7 straipsnio 1 dalis). Dėl šios priežasties įstatyme, be jau minėtų sprendimo už akių priėmimo procedūrinių sąlygų (CPK 285 straipsnio 1 dalis), nustatyta teismui pareiga, priimant sprendimą už akių, atlikti formalų byloje esančių įrodymų vertinimą, t. y. įsitikinti, ar yra pagrindas tenkinti arba atmesti ieškinį, jeigu pasitvirtintų tų įrodymų turinys (CPK 285 straipsnio 2 dalis). Formalus įrodymų vertinimas iš esmės netiriant įrodymų turinio reiškia, kad teismas vertina tik teisinį, bet ne faktinį jų pagrįstumą. Tačiau teismas tokiu atveju privalo formaliai įvertinti visus byloje esančius įrodymus, t. y. savo sprendimą, priimtą už akių, pagrįsti ne tik atvykusios šalies pateiktais įrodymais, bet ir visa byloje esančia medžiaga⁵⁵⁸.

Teismo sprendimo už akių pagrįstumą sudaro faktinės aplinkybės, kurios nustatomos atlikus formalų byloje esančių įrodymų vertinimą. Jeigu teismas turi procesinių prielaidų priimti teismo sprendimą už akių, jis atlieka byloje esančių įrodymų formalų vertinimą. Apimties požiūriu tai reiškia, kad formaliai teismas turi įvertinti faktinius duomenis, kurie pateikti ieškovo, ir faktinius duomenis, kurie gali būti pateikti kitų byloje dalyvaujančių asmenų. Priimdamas teismo sprendimą už akių teismas pagal tyrimo apimtį atlieka visų byloje esančių įrodymų vertinimą, bet neprivalo reikalauti daugiau duomenų. Jeigu teismas mano, kad bylos aplinkybės yra sudėtingos ir prieštaringos, kad sprendimu už akių jis negali pasisakyti dėl bylos esmės – patenkinti ar

557 „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas“, LRS, žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.162435/asr>.

558 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. balandžio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-167/2005“.

atmesti reikalavimą, teismas neprivalo priimti sprendimo už akių ir gali nagrinėti bylą įprastine tvarka neatvykus daliai ar daugumai dalyvaujančių byloje asmenų. Nagrinėjant bylą įprastine tvarka reikštų bylos aplinkybių tyrimą iš esmės, o ne formaliai, ir apimties požiūriu tai reikšia, kad gali būti reikalaujama įrodymų, kurie pašalintų byloje esančių įrodymų fragmentiškumą, prieštaringumą, netikslumus ar kitokius jų esminius trūkumus arba bylos aplinkybių neaiškumą, trukdančius teismui apsispręsti ir išnagrinėti bylą iš esmės. Formalaus įrodymų tyrimo metu bylos aplinkybės nėra išsamiai tiriamos, nes neapklausiami teismo akivaizdoje liudytojai, neskelbiami įrodymai. Teismas susipažįsta su įrodymų priemonių turiniu ir vertina, kad pasitvirtintų tai, ką asmuo teigia⁵⁵⁹.

Teismo sprendimo už akių kvalifikavimo kaip teismo sprendimo klausimas taip pat buvo nagrinėtas ir ESTT praktikoje. Teismas byloje *Gambazzi prieš DaimlerChrysler Canada Inc. and CIBC Mellon Trust Company*⁵⁶⁰ sprendė klausimą, ar Jungtinės Karalystės teismų priimtas sprendimas už akių galėjo būti laikomas teismo sprendimu Briuselio konvencijos prasme.

Šioje byloje Anglijos ir Velso teismas civilinėje byloje pagal „DaimlerChrysler“ ir CIBC reikalavimą M. Gambazzi priteisti nuostolių atlyginimą 1997 m. vasario 26 d. nutartimi laikinai uždraudė M. Gambazzi disponuoti tam tikru turtu ir nurodė jam atskleisti informaciją apie tam tikrą turtą bei pateikti tam tikrus turimus dokumentus, susijusius su pagrindiniu prašymu (angl. *disclosure order*). Šveicarijos valdžios institucijos 1997 m. kovo 11 d. pranešė apie šią nutartį M. Gambazzi, kuris tinkamai dalyvavo nagrinėjant bylą. Tačiau M. Gambazzi neįvykdė arba bent jau nevisiškai įvykdė nurodymą atskleisti informaciją ir pateikti dokumentus. Todėl „DaimlerChrysler“ ir CIBC prašymu teismas 1998 m. liepos 10 d. nutartimi įspėjo M. Gambazzi, jog jam bus uždrausta toliau dalyvauti posėdžiuose, jei per nustatytą laikotarpį jis neįvykdys įpareigojimo atskleisti prašomą informaciją ir pateikti dokumentus. Nors M. Gambazzi apskundė teismo nutartį, draudžiančią disponuoti jam priklausančiu turtu ir įpareigojančią atskleisti informaciją bei pateikti dokumentus apie tam tikrą turtą, taip pat nutartį, kuria jis buvo įspėtas apie padarinius dėl informacijos ir dokumentų nepateikimo, visi šie skundai buvo atmesti. Kadangi M. Gambazzi neįvykdė pastarųjų teismo nurodymų, Anglijos ir Velso teismas priėmė naują 1998 m. spalio 13 d. nutartį dėl įpareigojimo pateikti informaciją ir dokumentus apie tam tikrą turtą. M. Gambazzi nevisiškai įvykdė ir paskutinėje nutartyje nurodytus įpareigojimus, todėl jis buvo pripažintas kaltu dėl nepagarbos teismui ir pašalintas iš proceso. Anglijos ir Velso teismas 1998 m. gruodžio 10 d. sprendimu, kuris buvo papildytas 1999 m. kovo 17 d. nutartimi, nusprendė, kad M. Gambazzi neįvykdė įpareigojimų, ir patenkino „DaimlerChrysler“ ir CIBC reikalavimus, priteisdamas jiems iš M. Gambazzi nuostolių atlyginimą bei papildomas išlaidas.

559 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-227/2008“, LITEKO, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaiska/tekstas.aspx?id=95f441c3-7cf6-447b-a2bf-3a5363bfb6d5>.

560 *Marco Gambazzi prieš DaimlerChrysler Canada Inc., CIBC Mellon Trust Company, supra note, 310.*

„DaimlerChrysler“ ir CIBC prašymu Milano apeliacinis teismas 2004 m. gruodžio 17 d. nutartimi paskelbė Anglijos ir Velso teismo sprendimus vykdytinais Italijoje. M. Gambazzi apskundė šią nutartį, teigdamas, kad šie sprendimai negali būti pripažįstami Italijoje, nes prieštarauja viešajai tvarkai Briuselio konvencijos 27 straipsnio 1 punkto prasme dėl to, kad yra priimti pažeidžiant teisę į gynybą ir rungimosi principą. M. Gambazzi taip pat teigė, kad šie sprendimai nelaikytini teismo sprendimais Briuselio konvencijos kontekste, nes jie priimti neužtikrinant rungimosi principo ir teisės į teisingą bylos nagrinėjimą.

ESTT, spręsdamas pirmiausia pastarąjį klausimą, pakartojo byloje *Bernard Denilauler prieš SNC Couchet Frères* jau anksčiau suformuluotą teismo sprendimo pagal Briuselio režimą esminį reikalavimą, kad sprendimas būtų priimtas rungtyniškame procese⁵⁶¹. Taip pat teismas išvadą, kad sprendimai už akių patenka į Briuselio režimo taikymo sritį, padarė, be kita ko, atsižvelgęs ir į tai, jog Briuselio konvencijos 27 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas užsienio teismo sprendimo nepripažinimo pagrindas, pagal kurį valstybės narės teismo sprendimas galėtų būti nepripažintas, jeigu jis buvo priimtas atsakovui nedalyvaujant, jei atsakovui nebuvo tinkamai įteiktas bylos iškėlimo dokumentas laiku, kad jis galėtų pasirengti gynybai⁵⁶².

Vis dėlto klausimu, ar sprendimai už akių tikrai gali būti laikomi teismo sprendimais pagal Briuselio režimą, nuolatos diskutuojama teisės doktrinoje iki šių laikų. Pavyzdžiui, kai kurių autorių nuomone, Jungtinės Karalystės teismų sprendimai, priimti už akių, negali būti laikomi teismo sprendimais, patenkančiais į Briuselio konvencijos taikymo sritį, nes sprendimo už akių atveju teismas netikrina ieškinio reikalavimo pagrįstumo⁵⁶³. Tai, ar konkretus teismo sprendimas pateks į Briuselio režime įtvirtintą teismo sprendimo kategoriją, priklauso ir nuo to, ar teismas įvertina ieškinio pagrįstumą⁵⁶⁴.

Neabejotina, kad teismo atliekamas ieškinio pagrįstumo vertinimas yra viena iš rungimosi proceso išraiškų, kadangi teismas tai gali atlikti tik ištyręs ir įvertinęs bylos šalių pateiktus įrodymus ir argumentus. Tačiau gali kilti klausimas, ar teismo atliekamas reikalavimo pagrįstumo vertinimas turėtų būti reikšmingas vertinant, ar sprendimas už akių buvo priimtas rungtyniškame procese. Ar tai turėtų būti siejama su procesinėmis galimybėmis priimti sprendimą rungtyniškame procese, nepaisant to, kad viena iš šalių savo veiksmais gali tokio proceso atsisakyti? Ar visgi tai turėtų būti siejama su konkrečia byla, konkrečiomis bylos aplinkybėmis ir šalių veiksmais⁵⁶⁵?

Akivaizdu, kad rungtyniškumo laipsnis procese, kuriame priimamas sprendimas už akių, palyginti su įprastu teisiniu procesu, paprastai yra mažesnis. Tačiau tai savaime nereiškia, kad vien dėl to sprendimas už akių neturėtų patekti į Briuselio režime

561 *Bernard Denilauler prieš SNC Couchet Frères*, *supra note*, 310, para. 13.

562 *Marco Gambazzi prieš DaimlerChrysler Canada Inc., CIBC Mellon Trust Company*, *supra note*, 310, para. 24.

563 Ulrich Magnus ir Peter Mankowski. *Brussels I Regulation* (Munchen: Sellier, 2007), 788.

564 *Ibid.*, 786.

565 Kirkutis, *supra note*, 541: 45.

įtvirtintą teismo sprendimo sąvoką, kadangi sprendimo už akių priėmimas gali būti nulemtas įvairių priežasčių, įskaitant ir paties atsakovo pasyvumo, taip atsisakant gintis nuo jam pareikšto reikalavimo.

Generalinės advokatės J. Kokott teigimu, sprendimas už akių, kai teismas, prieš jį priimdamas, netiria ieškovo reikalavimų pagrįstumo, neabejotinai yra sprendimas. Tai, kad sprendimo turinį dėl bylos nagrinėjimo už akių kaip teisinius padarinius lemia ieškovo reikalavimai, nereikia, kad sprendimas už akių yra vien šalių valios įtvirtinimas. Atvirkščiai, sprendimo turinys labiau priklauso nuo teismo valios, nes, nepaisant to, jog tada, kai tenkinami reikalavimai sprendimui priimti už akių, teismas nevertina ieškinio pagrįstumo, tirdamas šiuos reikalavimus jis vienintelis sprendžia, ar ieškovo reikalavimai tokiaime procese turi būti patenkinti⁵⁶⁶. Anot generalinės advokatės J. Kokott, sprendimų už akių pripažinimą teismų sprendimais patvirtina plati Briuselio konvencijoje (*aut. pastaba* – ir vėlesniuose ją pakeitusiuose reglamentuose) įtvirtinta teismo sprendimo sąvoka, pagal kurią kur kas mažiau dėmesio skiriama formaliesiems sprendimo aspektams, pavyzdžiui, jo pavadinimui ar priėmimui nei jo materialiesiems padariniams. Ieškinio pagrįstumo tyrimo neatlikimas sprendžiant sprendimo pripažinimo ir vykdymo pagal Konvenciją klausimą tampa reikšmingesnis ir sisteminiu požiūriu tik vertinant galimybę išimtiniais atvejais atsisakyti pripažinti sprendimą⁵⁶⁷.

Vis dėlto šiuo aspektu pirmiausia pažymėtina, kad ieškinio reikalavimų pagrįstumo nevertinimas priimant sprendimą už akių gali būti suprantamas dvejopai. Viena vertus, jis gali būti suprantamas kaip formalus teismo atliekamas sprendimo priėmimas procese, kuriame teismas netikrina ne tik atsakovo pateiktų įrodymų, bet ir nevertina ieškovo pateiktų įrodymų, o sprendimą už akių priima atsižvelgdamas tik į tai, kad pasitvirtinus ieškinyje nurodytam faktiniam pagrindui būtų pagrįsta priimti prašomą sprendimą. Antra vertus, ieškinio reikalavimų pagrįstumo nevertinimas gali būti suprantamas kaip atsakovo pateiktų įrodymų ir argumentų nevertinimas, tačiau ieškovo pateiktų įrodymų pagrįstumo vertinimas šiame procese turi būti atliekamas. Kitaip tariant, antruoju atveju ieškovas teismui privalo pateikti jo reikalavimą pagrindžiančius įrodymus, kurie galėtų sudaryti pagrindą teismui priimti sprendimą už akių neatsižvelgiant į atsakovo poziciją.

Taigi, diskutuotina, ar aplinkybė, jog teismas nevertino ieškinio reikalavimų pagrįstumo, tikrai yra visiškai nereikšminga vertinant, ar užsienio valstybės narės teismo priimtas sprendimas už akių patenka į teismo sprendimo kategoriją pagal reglamentą „Briuselis Ia“? Generalinė advokatė pateiktoje išvadoje ankstesnėje šio darbo dalyje analizuotą ESTT nagrinėtą bylą *Solo Kleinmotoren* vertina kaip nereikšmingą šiuo atveju, nes, kaip nurodo pati generalinė advokatė, šiame sprendime ESTT kaip

566 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo generalinės advokatės Juliane Kokott 2008 m. gruodžio 18 d. išvada byloje *Marco Gambazzi prieš Daimler Chrysler Canada Inc. ir CIBC Mellon Trust Company*, bylos Nr. C-394/07“, para. 27, Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=74012&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=787757>.

567 *Ibid.*, para. 28.

sprendimui Briuselio konvencijos prasme keliamus reikalavimus įvardijo tai, kad sprendimas turi būti priimtas susitariančiosios valstybės teisminio organo, „kuris dėl savo turimų įgaliojimų pats sprendžia ginčus tarp šalių“. Teismo tik patvirtinamu šalių susitarimu neįvykdomas šis reikalavimas, nes tokiu atveju šis susitarimas iš esmės yra sutartinės prigimties ir priklauso nuo šalių, o ne nuo teismo valios⁵⁶⁸.

Vis dėlto abejotina, ar kaip pavyzdžiu pateiktu pirmuoju atveju galima laikyti, kad sprendimo už akių priėmimas išimtinai priklauso nuo teismo valios, jeigu teismas nevertina ieškovo pateiktų įrodymų. Manytina, kad toks teismo atliekamas teismo sprendimo už akių priėmimas laikytinas formaliu teisingumo funkcijų vykdymu, o reikalavimo pagrįstumo visiškai nevertinimas neatitinka teismo kompetencijos spręsti tarp šalių kilusį ginčą, kadangi tokiu atveju teismas teisingumo vykdymo funkcijos iš esmės neįgyvendina, o tik pasikliauja šalių valia. Kita vertus, jeigu reikalavimo pagrįstumo vertinimas, kaip teigia generalinė advokatė, nėra reikšmingas, sprendžiant, ar konkretus vykdytinas teismo dokumentas gali būti kvalifikuojamas kaip teismo sprendimas pagal reglamentą „Briuselis Ia“, lieka neaišku, kodėl taip neturėtų būti kvalifikuojama ir teismo patvirtinta šalių sudaryta taikos sutartis, ypač kai tokios sutarties vykdymo pagrindas yra teismo sprendimas plačiąja prasme, kaip, pavyzdžiui, yra Lietuvoje. Tačiau apie teisminių taikos sutarčių kvalifikavimo kaip teismo sprendimų problemas ir siūlytinus reglamento „Briuselis Ia“ pakeitimus atskirai pasisakytina kitoje šio darbo dalyje, skirtoje teisminėms taikos sutartims.

Vis dėlto reikia pripažinti, kad ESTT sprendime nurodytas argumentas, kad teismo sprendimas už akių laikytinas teismo sprendimu pagal Briuselio režimą dėl vieno iš teismų sprendimų nepripažinimo pagrindų, pagal kurį bet kurios suinteresuotosios šalies prašymu teismo sprendimas nepripažįstamas, jeigu teismo sprendimas buvo priimtas, jei atsakovui, kuris neatvyko į teismą, laiku ir tinkamu būdu nebuvo įteiktas bylos iškėlimo arba lygiavertis dokumentas, kad jis galėtų pasirengti savo gynybai, išskyrus atvejus, kai atsakovas neužginčijo teismo sprendimo, nors turėjo galimybę tai padaryti (reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies b punktas), atrodo, tikrai svarbus ir pagrindžiantis, jog valstybių narių priimti teismų sprendimai už akių patenka į Briuselio režimo taikymo sritį.

Apibendrintai galima teigti, kad teismo sprendimai už akių patenka į Briuselio režimo taikymo sritį, tačiau sprendimų už akių vertinimas kelia pagrįstų abejonių dėl ESTT praktikoje suformuotų teismo sprendimui pagal Briuselio režimą būdingų požymių, tokių kaip reikalavimas, kad sprendimas būtų priimtas rungtyniškame procese, ir iš jo išplaukianti teismui būdinga funkcija spręsti tarp šalių kilusį ginčą, kuri gali būti tinkamai įgyvendinta vertinant teismui pareikšto reikalavimo pagrįstumą. Kaip matyti, kyla klausimų, ar visais atvejais teismo sprendimai už akių atitinka rungtyniško proceso reikalavimą. Tačiau, kaip minėta, būtent vienas iš aptartų užsienio valstybių teismų sprendimų nepripažinimo pagrindų patvirtina, kad sprendimai už akių patenka į Briuselio režimo taikymo sritį, o visi su tokiais sprendimais susiję proceso

568 *Marco Gambazzi prieš Daimler Chrysler Canada Inc. ir CIBC Mellon Trust Company, supra note, 566, para. 26.*

trūkumai turi būti vertinami nepripažinimo pagrindų, įskaitant ir viešosios tvarkos išlygą, kontekste.

Kita vertus, šiuo metu formuojama teisės taikymo praktika rodo, kad tam, jog vykdymo valstybės narės teismo dokumentas galėtų būti kvalifikuojamas kaip nacionalinis sprendimas, nėra būtina, kad jis būtų priimtas rungtyniškame procese. Todėl svarstyтина, ar ESTT praktikoje suformuotas rungtyniško proceso reikalavimas, kaip vienas iš vykdytiną dokumentą kvalifikuojančių kaip teismo sprendimą Briuselio režimo kontekste požymių, tikrai yra tinkamas. Tam tikra šio požymio vertinimo problema taip pat išryškėja teismo įsakymo išdavimo procedūrose, kurios bus aptartos kitame šio darbo skyriuje.

Taip pat kyla klausimas, kaip turi būti vertinamas teismo sprendimą kvalifikuojantis reikalavimas, kad jis būtų priimtas rungtyniškame procese. Ar tai reiškia, kad rungtyniškumo reikalavimas turi būti suprantamas kaip reikalavimas, jog sprendimas būtų priimtas procese, kuris *de facto* yra rungtyniškas konkrečiu atveju? Ar visgi turi būti vertinama, jog teismo procesas *de jure* galėjo būti rungtyniškas? Ar sprendimas už akių, kai teismas nevertina ieškinio reikalavimų pagrįstumo, gali būti laikomas teismo sprendimu pagal reglamentą „Briuselis Ia“?

ESTT analizuojamame sprendime, remdamasis generalinės advokatės išvada, nurodė, kad analizuotas Jungtinės Karalystės teismo sprendimas buvo priimtas civiliniame procese, kuriame *paprastai* laikomasi rungtyniškumo principo⁵⁶⁹. Tai suponuoja išvadą, kad tokiu atveju lemiamą reikšmę turi tik tai, ar procesas valstybės teisme, kuriame priimtas sprendimas, yra rungtyniško pobūdžio, nevertinant, ar konkrečiu atveju procesas iš tiesų buvo rungtyniškas. Rungtyniškumo stoka kiekvienu konkrečiu atveju gali būti nulemta bylos aplinkybių ir šalių elgesio, todėl tai gali būti reikšminga tik sprendžiant tokio sprendimo nepripažinimo klausimą, bet ne jo kvalifikavimo kaip teismo sprendimo pagal Briuselio režimą klausimą.

3.2.2.1.4. Teismo įsakymai

Teismo įsakymas – tai dar vienas iš valstybių narių proceso įstatymuose įtvirtintų priverstinai vykdytinų teismo priimamų dokumentų. Teismo įsakymas taip pat yra vienas iš reglamente „Briuselis Ia“ pateikiamų teismo sprendimo sąvokoje *expressis verbis* nurodytų pavyzdinių dokumentų, patenkančių į šios sąvokos turinį. Todėl galima teigti, kad teismo įsakymas pagal reglamentą „Briuselis Ia“ priskiriamas teismo sprendimo kategorijai. Tačiau teismo įsakymo priskyrimas teismo sprendimo sąvokai pagal Briuselio režimą taip pat kelia klausimų.

Tai, kad teismo įsakymas patenka į teismo sprendimo sąvoką, įtvirtintą Briuselio režime, pripažinta ir ESTT praktikoje. Pavyzdžiui, byloje *J. v H Limited*⁵⁷⁰ teismas pažymėjo, kad jeigu valstybės narės teismas galėtų paneigti, jog mokėjimo įsakymas, kurį

569 Marco Gambazzi prieš DaimlerChrysler Canada Inc., CIBC Mellon Trust Company, *supra note*, 310, para. 25.

570 *J. prieš H Limited*, *supra note*, 468.

kitos valstybės narės teismas priėmė remdamasis trečiojoje valstybėje priimtais galutiniais sprendimais, yra teismo sprendimas, tai sumažintų valstybių narių teismų tarpusavio pasitikėjimo principo svarbą teismo sprendimų vykdymo srityje⁵⁷¹. Teismas šioje byloje išaiškino, kad mokėjimo įsakymas, kurį valstybės narės teismas išdavė remdamasis trečiojoje valstybėje priimtais galutiniais teismo sprendimais, yra teismo sprendimas, vykdytinas kitose valstybėse narėse, jeigu kilmės valstybėje narėje jis priimtas pasibaigus rungimosi principu grindžiamam procesui ir joje paskelbtas vykdytinu⁵⁷².

Teisės doktrinoje, pasisakant dėl teismo įsakymų kvalifikavimo kaip teismo sprendimo, pateikiamas pasiūlymas ES teisės aktų leidėjui į reglamento taikymo sritį neįtraukti pagal nacionalinę proceso teisę išduoto mokėjimo įsakymo⁵⁷³. Tai grindžiama argumentu, kad tokie mokėjimo įsakymai dažnai išduodami pagal procedūrą, neatitinkančią minimalių teisės į teisingą bylos nagrinėjimą reikalavimų tarpvalstybinėse bylose⁵⁷⁴. Vis dėlto toks pasiūlymas vertintinas kritiškai dėl kelių aspektų.

Visų pirma, tam tikri teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimai gali būti pagrindas nepripažinti kitoje valstybėje priimto teismo sprendimo. Teismo įsakymų pašalinimas iš reglamente „Briuselis Ia“ vartojamos teismo sprendimo sąvokos reikštų, kad tokie įsakymai nepatektų į Briuselio režimo taikymo sritį. Tokiu atveju jiems nebūtų taikomas laisvo sprendimų judėjimo principas, todėl tokių vykdytinų dokumentų priverstinis vykdymas už kilmės valstybių ribų būtų apribotas.

Antra, tai apsunkintų galimai pažeistų teisių gynybą ne tik tarptautiniu, bet ir nacionaliniu lygmeniu, nes suteiktų skolininkams galimybę piktnaudžiauti tokio proceso išimtimis siekiant išvengti teismo įsakymo priverstinio įvykdymo jų atžvilgiu, jie turimą turtą po nacionalinio teismo įsakymo išdavimo galėtų perkelti į kitą valstybę narę. Tokiu atveju kilmės valstybėje kreditoriaus reikalavimas ordinariame procese nebegalėtų būti nagrinėjamas dėl bylų tapatumo, o galimai pažeistas teises kreditorius turėtų ginti kitoje valstybėje narėje pareikšdamas naujus reikalavimus. Tai apsunkintų galimai pažeistų teisių gynybą ir priešarautų vienam iš pagrindinių ES tikslų – sukurti valstybių narių abipusiu pasitikėjimu grindžiamą Europos rinką ir supaprastinti užsienio teismų sprendimų pripažinimą ir vykdymą, panaikinant formalumus ir užtikrinant laisvą sprendimų judėjimą tarp valstybių narių, taip pat sumažinant bylinėjimosi išlaidas.

Be to, neatmestina galimybė, kad, pašalinus teismo įsakymus iš reglamento „Briuselis Ia“ taikymo srities, kreditoriaus teisė į teisminę gynybą galėtų tapti teorinė ir iliuzinė, ypač tais atvejais, kai ginčai išimtinai nagrinėtini tik tos valstybės narės teritorijoje, kurioje priimtas teismo įsakymas. Pabrėžtina, kad vien aplinkybė, jog teismo įsakymo išdavimo metu ginčas neturi tarptautinio ginčo pobūdžio, tai dar nereiškia, kad toks pobūdis negali atsirasti vykdymo procese.

571 *Ibid.*, para. 29-30.

572 *Ibid.*, para. 47.

573 Burkhard Hess ir kt., „The Reform of the Brussels Ibis Regulation“. *Max Plank Institute Luxembourg Research Paper Series 6* (2022): 7-8, <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4278741>.

574 *Ibid.*

Kita vertus, supaprastinti valstybių narių procesai, kuriuose išduodami nagrinėjami teismo įsakymai, iš tiesų kelia klausimų dėl pakankamo teisės į teisingą bylos nagrinėjimą garantijų užtikrinimo. Pavyzdžiui, Lietuvoje teismo įsakymo procedūra reglamentuojama CPK. Spręsdamas pareiškimo priėmimo ir teismo įsakymo išdavimo klausimus, teismas netikrina kreditoriaus reikalavimo pagrįstumo⁵⁷⁵. Tokio įsakymo įsigaliojimą ir jo vykdytinumą lemia skolininko aktyvumas ir jo valia. Jeigu skolininkas yra pasyvus ir per įstatyme nustatytą terminą nepareiškia prieštaravimų dėl išduoto teismo įsakymo, įsakymas įsiteisėja ir tampa vykdytinas priverstinai.

Supaprastintas procesas dėl mokėjimo įsakymo išdavimo taip pat reglamentuojamas Vokietijos civilinio proceso kodekso 688–703 straipsniuose. Pagal šio kodekso 699 straipsnio 1 dalį, jeigu skolininkas laiku nepateikia prieštaravimų dėl įsakymo, kreditorius turi teisę kreiptis dėl vykdomojo rašto išdavimo. Vykdomasis raštas prilygsta teismo sprendimui už akių, paskelbtam laikinai vykdytinu (Vokietijos civilinio proceso kodekso 700 straipsnio 1 dalis).

Kaip ir teismo sprendimo už akių atveju, taip ir teismo įsakymų atveju daugiausia klausimų kyla dėl jų atitikties rungtyniškumo reikalavimui. Tai, kad teismas, išduodamas teismo įsakymą, netikrina kreditoriaus reikalavimo pagrįstumo, o kreditorius neprivalo pateikti reikalavimą pagrindžiančių įrodymų, kelia klausimų, ar tikrai tokį procesą galime laikyti rungtynišku.

Apibendrinant pirmiau nurodytus argumentus, teigtina, kad teismo įsakymai turėtų išlikti teismo sprendimo sąvokoje, įtvirtintoje šiuo metu galiojančiame reglamente „Briuselis Ia“, nes klausimas dėl nepakankamo teisės į teisingą bylos nagrinėjimą užtikrinimo tokio pobūdžio bylose galėtų būti keliamas tokių įsakymų nepripažinimo procese kitose valstybėse narėse, įskaitant jų prieštaravimą bendrajai viešosios tvarkos išlygai. Tai, ar procesas, kuriame buvo priimtas teismo įsakymas, buvo rungtyniškas, turėtų būti vertinama atsižvelgiant į nacionalinėse taisyklėse numatytų procesinių garantijų tokiuose procesuose apimtį ir kitos šalies galimybę realiai jomis pasinaudoti kiekvienu atveju, o ne į tai, ar skolininkas iš tikrųjų pasinaudojo šiomis garantijomis. Skolininko galimybė prieštarauti išduotam teismo įsakymui kilmės valstybėje narėje turėtų būti pripažįstama pakankama rungtyniško proceso dalimi.

3.2.2.2. Autentiški dokumentai

Autentiško dokumento apibrėžtis kiekvienoje valstybėje narėje priklauso nuo valstybių narių teisinių sistemų, todėl autentiško dokumento sąvoka valstybėse narėse gali skirtis. Ne veltui aktualios redakcijos reglamente „Briuselis Ia“ pateikiama autentiško dokumento sąvoka⁵⁷⁶. Tai reiškia, kad autentiško dokumento apibrėžčiai neturi reikšmės valstybių narių nacionalinė teisė, o ši sąvoka turi būti aiškinama reglamento

575 CPK 433 straipsnio 3 dalis ir 435 straipsnio 3 dalis.

576 Maria Dymitruk ir kt., „Differences Between the Recognition and Enforcement of Authentic Instruments and the Recognition and Enforcement of Judgments“, *Lexonomica*, 13(1) (2021): 2-3, <https://journals.um.si/index.php/lexonomica/article/view/1203>.

„Bruselis Ia“ kontekste atsižvelgiant į jo tikslus.

Pagal reglamento „Bruselis Ia“ 2 straipsnio c papunktį autentiškas dokumentas – kilmės valstybėje narėje oficialiai parengtas arba kaip autentiškas dokumentas užregistruotas dokumentas, kurio autentiškumas: i) susijęs su parašu ir dokumento turiniu; ir ii) buvo nustatytas valdžios institucijos ar kitos institucijos, kurią šiam tikslui įgaliojo šio dokumento kilmės valstybė narė. Pažymėtina, kad reglamente „Bruselis I“ autentiško dokumento sąvoka nebuvo įtvirtinta. Tačiau tokia autentiško dokumento apibrėžtis Europos Sąjungos teisėje nebuvo nauja⁵⁷⁷. Pirmą kartą ji buvo pateikta 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 805/2004, sukuriančio neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą⁵⁷⁸, 4 straipsnio 3 dalyje, pagal kurią autentiškas dokumentas yra: i) dokumentas, kuris buvo formaliai parengtas arba užregistruotas kaip autentiškas dokumentas ir kurio autentiškumas susijęs su parašu ir dokumento turiniu; ir buvo nustatytas valdžios institucijos ar kitos institucijos, kurią šiam tikslui įgaliojo šio dokumento kilmės valstybė narė; arba ii) su administracinėmis institucijomis sudarytas arba jų patvirtintas susitarimas dėl įsipareigojimų vykdymo. Kaip matyti, šiame reglamente pateikiama kiek platesnė autentiško dokumento sąvoka, į kurią patenka ir su administracinėmis institucijomis sudarytas arba jų patvirtintas susitarimas dėl įsipareigojimų vykdymo.

Esminis tam tikro dokumento kvalifikavimo kaip autentiško dokumento pagal reglamentą „Bruselis Ia“ požymis yra tas, kad jis turi būti išduotas valdžios institucijos arba jos įgalioto pareigūno. ESTT praktikoje dar aiškinant Bruselio konvencijos nuostatas, susijusias su autentiškų dokumentų pripažinimu ir leidimu juos vykdyti, buvo spręstas klausimas, ar įsiskolinimo pripažinimas, vykdytinas pagal kilmės valstybės teisę, kurio autentiškumo nenustatė valstybės institucija ar kita tam tikslui tos valstybės įgaliota institucija, gali būti laikomas autentišku dokumentu reglamento „Bruselis Ia“ kontekste⁵⁷⁹. Šiame sprendime ESTT sudėliojo pagrindinius autentišką dokumentą kvalifikuojančius požymius. Teismas pažymėjo, kad tarp privačių šalių sudaryti dokumentai savaime nėra autentiški, todėl tam, kad jiems būtų suteiktas autentiškų dokumentų pobūdis, reikia, kad dalyvautų valdžios institucija arba bet kuri kita tam tikslui kilmės valstybės įgaliota institucija⁵⁸⁰. ESTT, remdamasis P. Jenardo ataskaita⁵⁸¹, nurodė, kad dokumento autentiškumą turi patvirtinti valdžios institucija. Šis

577 J. Gołaczyński (Ed.), *Jurisdykcja, uznawanie orzeczeń sądowych oraz ich wykonywanie w sprawach cywilnych i handlowych. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 1215/2012. Komentarz* (Warszawa: C.H. Beck, 2015).

578 „Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 805/2004 sukuriantis neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą“, EUR-Lex, žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32004R0805>.

579 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1997 m. birželio 17 d. prejudicinis sprendimas byloje *Unibank A/S prieš Flemming G. Christensen*, bylos Nr. C-260/97“, EUR-Lex, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A61997CJ0260>.

580 *Ibid.*, para: 15.

581 Jenard, *supra note*, 531: 57.

autentiškumas turi būti susijęs su dokumento turiniu, o ne tik, pavyzdžiui, su parašu. Dokumentas turi būti pats savaime vykdytinas toje valstybėje, kurioje jis atsirado.

Autentiškumo patvirtinimas turi būti atliekamas taikant autentiškumo patvirtinimo procedūrą, atitinkančią tam tikras nuostatas dėl autentiškų dokumentų išdavimo. Dokumentas turi atitikti atitinkamas taisykles dėl autentiškų dokumentų sudarymo ir išdavimo formalumų. Pagrindinis dokumento elementas, leidžiantis jį pripažinti autentišku dokumentu, yra teisinė galia, lemianti, kad autentiškas dokumentas neginčijamai įrodo dokumento turinį⁵⁸².

Pavyzdžiui, prie autentiškų dokumentų gali būti priskiriami notarų išduodami vykdytini dokumentai. Nors notaras nėra valdžios institucija, tačiau jis priskiriamas pareigūnui, kuriam valstybė yra skyrusi vykdytinių autentiškų dokumentų, pavyzdžiui, notarų vykdomųjų įrašų, išdavimo funkciją. ESTT 2003 m. rugsėjo 30 d. prejudiciniame sprendime byloje *Colegio de Oficiales de la Marina Mercante Española prieš Administración del Estado*⁵⁸³ yra patvirtinęs, kad su testamentų sudarymu susijusi notarų veikla reiškia dalyvavimą įgyvendinant teises pagal viešosios teisės suteiktus įgaliojimus.

Pažymėtina, kad ESTT praktikoje buvo kilęs klausimas dėl notarų statuso. Byloje *Pula Parking d.o.o. prieš Sven Klaus Tederahn*⁵⁸⁴ teismas sprendė, ar Kroatijoje veikiančys notarai, kai jie naudojamiesi jiems pagal nacionalinę teisę suteiktais įgaliojimais per priverstinio vykdymo procedūras, per kurias remiamasi „autentišku dokumentu“, priskirtini prie „teismo“ sąvokos, kaip ji suprantama reglamente „Briuselis Ia“. ESTT šiame sprendime priėjo prie išvados, kad tokie notarai nepriskirtini prie „teismo“ sąvokos reglamento „Briuselis Ia“ kontekste⁵⁸⁵. Tokia išvada kartu reiškia, kad notarų tokiam procese išduoti dokumentai nelaikytini teismo sprendimu, kaip jis suprantamas pagal reglamentą „Briuselis Ia“, nes tokie dokumentai nėra išduoti teismo.

Anot ESTT, sąvoka „teismas“ pagal šį reglamentą turi būti aiškinama atsižvelgiant į būtinybę leisti valstybių narių nacionaliniams teismams nustatyti sprendimus, kuriuos priėmė kitų valstybių narių teismai, ir sparčiai, kaip reikalaujama pagal šį reglamentą, tokius sprendimus vykdyti. Tarpusavio pasitikėjimo principo laikymasis vykdamas teisingumą ES valstybėse narėse, kuriuo pagrįstas šio reglamento taikymas, be kita ko, reiškia, kad *teismo sprendimai, kuriuos prašoma vykdyti kitoje valstybėje narėje, turėjo būti priimti vykstant teismo procesui, per kurį užtikrinamas nepriklausomumas*

582 Dymitruk, *supra note*, 576: 4.

583 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2003 m. rugsėjo 30 d. prejudicinis sprendimas byloje *Colegio de Oficiales de la Marina Mercante Española prieš Administración del Estado*, bylos Nr. C-405/01“, para. 42, EUR-Lex, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:62001CJ0405>.

584 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2017 m. kovo 9 d. prejudicinis sprendimas byloje *Pula Parking d.o.o. prieš Sven Klaus*, bylos Nr. C-551/15“, Curia, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=188749&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1314531>.

585 *Ibid.*, para. 59.

ir nešališkumas, taip pat laikomasi *rungimosi principio*⁵⁸⁶. Be to, iš Europos Komisijos pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo⁵⁸⁷ matyti, kad į reglamento „Briuselis Ia“ I skyrių, kuriame reglamentuojama taikymo sritis ir apibrėžtys, buvo numatyta įtraukti sąvoką „teismas“, kuri apimtų „bet kokią valstybės narės paskirtą instituciją, turinčią jurisdikciją į <...> reglamento taikymo sritį patenkančiais klausimais“. Vis dėlto ES teisės aktų leidėjas tokiam pasiūlymui nepritarė. Todėl tai reiškia, kad ES įstatymų leidėjas tikslingai siekė reglamente „Briuselis Ia“ neįtvirtinti plačios teismo sąvokos, kuri apimtų ir ne rungtyniškame teismo procese priimamus kitų valdžios institucijų ar jų įgaliotų pareigūnų priverstinai vykdytinus dokumentus.

Taigi, apibendrinant darytina išvada, jog tam, kad tam tikras vykdytinas dokumentas galėtų būti kvalifikuojamas kaip autentiškas dokumentas, kaip tai suprantama pagal reglamentą „Briuselis Ia“, jis turi atitikti šiuos požymius: i) turi būti išduotas valdžios institucijos ar jos įgalioto pareigūno; ii) jo autentiškumas turi būti patvirtintas parašu ir dokumento turiniu; iii) jis turi būti išduotas pagal nacionalines viešosios teisės procedūrinės taisykles; iv) jis turi būti vykdytinas kilmės valstybėje narėje. Bent vieno iš šių požymių neatitinkantis dokumentas negali būti kvalifikuojamas kaip autentiškas dokumentas pagal reglamentą „Briuselis Ia“.

3.2.2.3. Teisminė taikos sutartis

Kitas ne ką mažiau svarbus ir klausimų praktikoje keliantis vykdytinas dokumentas, išskirtas reglamente „Briuselis Ia“, yra teisminė taikos sutartis. Šio dokumento apibrėžtis pateikiama reglamento „Briuselis Ia“ 2 straipsnio b punkte, kuriame nustatyta, kad tai valstybės narės teismo patvirtinta arba teismo proceso metu valstybės narės teisme sudaryta sutartis. Kaip matyti, teisminės taikos sutartys išskirtos iš teismo sprendimo kategorijos. Tačiau naujausiuose teisės doktrinos šaltiniuose šiuo klausimu pažymimas poreikis tiksliau reglamentuoti teismo sprendimus ir teismines taikos sutartis, siekiant aiškesnio jų atskyrimo⁵⁸⁸. Neretai kyla klausimas, ar teismo patvirtinta taikos sutartis laikytina sprendimu (įskaitant jam būdingą *res judicata* galią), pripažintinu pagal reglamento „Briuselis Ia“ 36 ir paskesnius jo straipsnius, ar visgi lemiamą reikšmę turi sutartinis taikos sutarties pobūdis⁵⁸⁹.

Teismo patvirtintos taikos sutarties kvalifikavimas pagal reglamentą „Briuselis Ia“ kelia problemų praktikoje. Vienas tinkamiausių praktinių tokių pavyzdžių – ESTT nagrinėta byla *Solo Kleinmotoren GmbH prieš Emilio Boch*⁵⁹⁰. Šioje byloje ESTT sprendė klausimą, ar šalių susitarimas, pasiektas valstybės, kurioje prašoma pripažinti kitoje

586 *Pula Parking d.o.o. prieš Sven Klaus*, *supra note*, 584, para. 54.

587 „Komisijos komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui „Siekiant veiksmingesnio teismo sprendimų priėmimo ir vykdymo Europos Sąjungoje“, *supra note*, 181: 24.

588 Hess, *supra note*, 573: 5.

589 *Ibid.*

590 *Solo Kleinmotoren GmbH prieš Emilio Boch*, *supra note*, 202.

valstybėje narėje priimtą sprendimą, teisme, siekiant išspręsti vykstantį teismo procesą, yra teismo sprendimas, priimtas dėl ginčo tarp tų pačių šalių valstybėje, kurioje prašoma pripažinti sprendimą. Šiuo atveju E. Boch per jo įsteigtą žemės ūkio technikos mažmeninės prekybos įmonę Italijoje prekiaavo Vokietijos bendrovės „Solo Kleinmotoren“ ženklų pažymėta žemės ūkio technika, kurią jam tiekė pati Vokietijos bendrovė iki 1966 metų. Vėliau šią žemės ūkio techniką Italijoje pradėjo platinti Vokietijos bendrovės „Solo Kleinmotoren“ Italijoje įsteigta įmonė „Solo Italiana SpA“, todėl Vokietijos bendrovė „Solo Kleinmotoren“ nutraukė minėtos žemės ūkio technikos tiekimą E. Boch įmonei. Pastarasis pareiškė du ieškinius. Pirmąjį E. Boch pareiškė Vokietijos bendrovei „Solo Kleinmotoren“ Milano apygardos teisme dėl žemės ūkio technikos tiekimo sutarties pažeidimo. Antrąjį ieškinį E. Boch pareiškė Italijos teisme Vokietijos bendrovei „Solo Kleinmotoren“ ir jos įsteigtai Italijos įmonei „Solo Italiana SpA“ dėl prekių ženklo „Solo“ pažeidimo ir nesąžiningos konkurencijos.

Pirmajame ginče Italijos teismas 1975 metais priimtu sprendimu priteisė iš Vokietijos bendrovės „Solo Kleinmotoren“ E. Boch naudai daugiau kaip 48 000 000 Italijos lirų su palūkanomis už minėtos žemės ūkio technikos tiekimo sutarties pažeidimą. E. Boch kreipėsi į Vokietijos teismą prašydamas pripažinti Italijos teismo sprendimą pagal Briuselio konvencijos nuostatas. Vokietijos teismui priėmus sprendimą dėl Italijos teismo sprendimo pripažinimo, Vokietijos bendrovė „Solo Kleinmotoren“ pareiškė apeliacinį skundą dėl sprendimo pripažinimo pagal Briuselio konvenciją. Po šio skundo pateikimo šalys Vokietijos teisme sudarė taikos sutartį. Ja šalys susitarė, koku būdu išsprendžiami visi šalių reikalavimai viena kitai, kylantys iš jų verslo santykių. Vokietijos bendrovė „Solo Kleinmotoren“ įsipareigojo sumokėti E. Boch 160 000 Vokietijos markių, o E. Boch, be kita ko, įsipareigojo nereikšti reikalavimų, kurie yra šio teisinio ginčo dalykas Italijos įmonei „Solo Italiana SpA“.

1978 m. Italijos teismas priėmė sprendimą antrajame šalių ginče ir nusprendė, kad Vokietijos bendrovė „Solo Kleinmotoren“ ir jos įsteigta Italijos įmonė „Solo Italiana SpA“ yra solidariai atsakingos už netinkamą prekės pavadinimo „Solo“ naudojimą ir nesąžiningos konkurencijos veiksmus, kuriais buvo padaryta žala E. Boch. Šiame sprendime Italijos teismas atmetė ir Italijos įmonės „Solo Italiana SpA“ prieštaravimus, kad Vokietijos teisme sudaryta taikos sutartimi E. Boch įsipareigojo nereikšti jai jokių šio šalių ginčo reikalavimų. Italijos teismas konstatavo, kad šia taikos sutartimi remtis negalima, nes ji nebuvo pripažinta vykdytina Italijoje, ir teismas nusprendė, kad pagal jos sąlygas šalių susitarimas neapėmė šio ginčo dalyko. 1986 metais priimtu Italijos teismo sprendimu buvo nustatytas žalos, padarytos E. Boch, dydis ir iš Vokietijos bendrovės „Solokleinmotoren“ bei jos įsteigtos Italijos įmonės „Solo Italiana SpA“ buvo solidariai priteistas 180 000 000 Italijos lirų nuostolių atlyginimas. Italijos teismai dar kartą atmetė Vokietijos bendrovės „Solo Kleinmotoren“ argumentą, kad Vokietijos teismo patvirtinta taikos sutartimi buvo išspręsti visi šalių tarpusavio reikalavimai, ir nusprendė, kad šis klausimas buvo galutinai išspręstas 1979 metais Italijos teismo priimtu sprendimu.

Tuomet E. Boch pateikė Vokietijos teismui prašymą pripažinti ir leisti įvykdyti 1986 metų Italijos teismo sprendimą dėl nuostolių atlyginimo priteisimo. Pirmosios

instancijos teismas šį prašymą patenkino. Apeliacinės instancijos teismas atmetė Vokietijos bendrovės „Solo Kleinmotoren“ apeliacinį skundą ir sprendimą paliko nepakeistą. Tuomet Vokietijos bendrovė pateikė byloje kasacinį skundą, teigdama, kad pagal Briuselio konvencijos 27 straipsnio 3 dalį Italijos teismo sprendimas negali būti vykdomas Vokietijoje, nes jis nesuderinamas su 1978 m. teismo procese šalių sudarytu susitarimu. Taigi, šioje byloje kilo klausimas dėl skirtingose valstybėse narėse priimtų teismo sprendimo ir teisminės taikos sutarties suderinamumo bei pastarosios kvalifikavimo kaip teismo sprendimo.

ESTT šioje byloje nurodė, kad vykdytina teisminė taikos sutartis, sudaryta valstybės, kurioje prašoma pripažinti kitoje valstybėje priimtą sprendimą, teisme, siekiant išspręsti vykstantį teismo procesą, nelaikytina teismo sprendimu, priimtu dėl ginčo tarp tų pačių šalių valstybėje, kurioje prašoma pripažinti sprendimą, nes tai pagal Briuselio konvenciją gali trukdyti pripažinti ir vykdyti kitoje valstybėje narėje priimtą teismo sprendimą⁵⁹¹. ESTT pažymėjo, kad tam, jog atitinkamas dokumentas būtų kvalifikuojamas kaip teismo sprendimas pagal Briuselio konvenciją (*aut. pastaba* – atitinkamai ir pagal reglamentą „Briuselis Ia“), jis turi būti priimtas susitariančiosios valstybės teisminės institucijos, kuri pagal savo kompetenciją sprendžia tarp šalių kilusius klausimus⁵⁹².

Pagrindinis ESTT praktikoje pabrėžiamas teisminių susitarimų ir teismo sprendimų skirtumas yra tas, kad teisminiai susitarimai, net jei jie ir sudaryti valstybės narės teisme vykstančio proceso metu ir ja buvo užbaigtas teisminis susitarimas, iš esmės yra sutartinio pobūdžio, nes jų sąlygos visų pirma priklauso nuo šalių valios ir ketinimų⁵⁹³.

Anot U. Magnus ir P. Mankowski, teismų sprendimai, priimti atsakovui sutikus su ieškiniu reikalavimu ir patenkantys į teismo sprendimo apibrėžtį reglamento „Briuselis Ia“ kontekste, turi būti atskiriami nuo teismo patvirtinamų taikos sutarčių, būtent dėl pastarųjų išimtinai sutartinio pobūdžio⁵⁹⁴. Vis dėlto manytina, kad taip vertinant toks atskyrimas kelia neaiškumų. Pavyzdžiui, gali būti teigiama, kad teismo sprendimas, paremtas atsakovo sutikimu su ieškovo reikalavimu, taip pat yra pagrįstas tam tikra atsakovo valios išraiška, o ne teismui skirtos funkcijos – spręsti tarp visuomenės narių kylančius ginčus – įgyvendinimo išraiška. Taip pat galima diskutuoti, ar teismo procese sudaryta ir teismo sprendimu patvirtinta taikos sutartis neturėtų būti priskiriama prie teismo sprendimo sąvokos. Visų pirma net ir teismo proceso metu teismui patvirtintus šalių sudarytą taikos sutartį, autoriaus nuomone, negalima vienareikšmiškai teigti, kad tokiame procese teismas neįgyvendina vienos iš pagrindinių jam skirtų funkcijų – spręsti ginčą. Daugelio valstybių narių nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtinta, kad teismui teikiama tvirtinti šalių sudaryta taikos sutartis turi neprieštarauti imperatyvioms teisės normoms ir viešajam interesui, nepažeisti trečiųjų asmenų teisių ir interesų. Taigi, galima teigti, kad net ir taikos sutarties tvirtinimo metu teismas

591 Magnus, *supra note*, 174: 94.

592 *Solo Kleinmotoren GmbH prieš Emilio Boch*, *supra note*, 202, para. 17.

593 *Ibid.*, para. 18.

594 Magnus, *supra note*, 174: 93.

įgyvendina tam tikrą kontrolę.

Tai, kad taikos sutarčių kvalifikavimas kaip teismo sprendimų ar teisminių taikių susitarimų praktikoje kelia problemų, matyti ir iš Max Planck institute, Liuksemburge, 2022 m. rugsėjo 9 d. vykusios konferencijos kilusios diskusijos ir iš to išplaukusio pasiūlymo Europos Sąjungos teisės aktų leidėjui patikslinti, kad teismo patvirtinta taikos sutartis tampa teismo sprendimu pagal reglamento „Briuselis Ia“ 2 straipsnio a punktą⁵⁹⁵.

3.2.3. Dalinis teismo sprendimo nepripažinimas

Nagrinėjant užsienio valstybių narių teismų nepripažinimo temą viešosios tvarkos išlygos aspektu, ne ką mažiau aktualus praktikoje galintis kilti klausimas dėl teismo sprendimo nepripažinimo apimties, t. y. ar užsienio valstybės narės teismo sprendimo nepripažinimas viešosios tvarkos pagrindu galimas tik visa apimtimi, ar visgi galimas ir dalinis tokio sprendimo nepripažinimas? Reglamente „Briuselis Ia“ tiesiogiai tokia situacija nereglamentuojama. Taip pat jame nėra jokių užuominų apie dalinį užsienio valstybės narės sprendimo nepripažinimą.

Reglamente „Briuselis I“ tokia situacija buvo reglamentuojama. Šio reglamento 48 straipsnio 1 dalyje buvo nustatyta, kad jeigu sprendimą dėl kelių bylų priėmė užsienio šalies teismas ir ne visus juos galima paskelbti vykdytinais, vieną arba keletą tokių sprendimų vykdytinais paskelbia teismas arba kompetentinga institucija. Pareiškėjas gali reikalauti vykdytinomis paskelbti tik kai kurias teismo sprendimo dalis (reglamento „Briuselis I“ 48 straipsnio 2 dalis).

Vien tai, kad reglamente „Briuselis Ia“ nėra nuostatų, reglamentuojančių dalinio užsienio valstybės narės teismo sprendimo nepripažinimo galimybę, nesudaro pagrindo daryti išvados, kad toks nepripažinimas nėra galimas pagal reglamentą „Briuselis Ia“ apskritai⁵⁹⁶. Dalinio nepripažinimo poreikis gali kilti tuomet, kaip dalis užsienio valstybės narės teismo sprendimu patenkintų reikalavimų nepatenka į reglamento „Briuselis Ia“ taikymo sritį⁵⁹⁷.

Kalbant apie užsienio valstybės narės teismo sprendimo nepripažinimą viešosios tvarkos pagrindu, aplinkybė, ar galimas dalinis tokio sprendimo nepripažinimas, priklausys nuo viešosios tvarkos pažeidimo pobūdžio. Pavyzdžiui, jeigu valstybės narės, kurioje siekiama kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo vykdymo, teismas nustato tokio sprendimo prieštaravimą jo valstybės materialiajai viešajai tvarkai, dalinis užsienio valstybės narės teismo sprendimo pripažinimas yra galimas tik tuo atveju, jeigu įmanoma atskirti kilmės valstybėje narėje pareikštus ir teismo sprendimu pareikštus reikalavimus. Manytina, kad toks atskyrimas būtų galimas tuomet, kai užsienio valstybės narės teismo sprendimu patenkinti keli savarankiški reikalavimai, kurių kiekvienas savarankiškai galėtų būti teismo nagrinėjimo dalyku. Tokiu atveju būtų

595 Hess, *supra note*, 573: 5-6.

596 Magnus, *supra note*, 174: 823.

597 *Ibid.*

galimas kitoje valstybėje narėje priimto užsienio teismo sprendimo nepripažinimas tik toje dalyje, kurioje konstatuojamas, pavyzdžiui, materialiosios viešosios tvarkos pažeidimas.

Tuo atveju, kai valstybės, kurioje siekiama užsienio teismo sprendimo vykdymo, teismas nustato tokio sprendimo prieštaravimą jo valstybės procesinei viešajai tvarkai arba kitiems reglamente „Briuselis Ia“ įtvirtintiems procesiniams nepripažinimo pagrindams, kurie, kaip nustatyta šiame moksliniame darbe, taip pat sudaro viešosios tvarkos turinį, tuomet esminę reikšmę turi procesinio pažeidimo apimtis ir įtaka asmens teisei į sąžiningą teismo procesą sprendimo kilmės valstybės teismo procese. Diskutuotina, kad kai procesinio pažeidimo, sudarančio viešosios tvarkos turinį, pobūdis ir apimtis yra tokio lygio, kad galima padaryti išvadą, jog asmuo negalėjo veiksmingai gintis nuo visų teismo sprendimu patenkintų reikalavimų, tokiu atveju teismo sprendimas turėtų būti nepripažįstamas visa apimtimi. Tačiau jeigu procesinis pažeidimas, sudarantis viešosios tvarkos turinį, sutrukdė asmeniui gintis tik nuo dalies pareikšto reikalavimo, manytina, kad nepripažinimo klausimą sprendžiantis teismas turėtų nepripažinti tik tos užsienio valstybės narės teismo sprendimo dalies, kuria nustatytas viešosios tvarkos pažeidimas. Kitaip tariant, sprendžiant užsienio valstybės narės teismo sprendimo dalinio nepripažinimo viešosios tvarkos išlygos pagrindu klausimą reikia vertinti, kokią įtaką nustatytas pažeidimas turėjo asmens teisei gintis nuo teismo sprendimu pareiktų reikalavimų pagal kiekvieno reikalavimo apimtį individualiai.

Pavyzdžiui, galima tokia praktinė situacija, kai atsakovas yra tinkamai informuotas apie pradinį ieškinį ir jame pareiktus pradinius ieškinio reikalavimus, tačiau jam nėra pranešama apie patikslinto ieškinio reikalavimus, kuriame šalia pradiniu ieškiniu pareiktų reikalavimų pareiškiami nauji savarankiški ieškinio reikalavimai. Tokiu atveju naujų patikslinto ieškinio reikalavimų apimtimi būtų galimas dalinis užsienio valstybės narės teismo sprendimo nepripažinimas.

Kiek didesnė problema kyla su susijusiais reikalavimais. Praktikoje dažnai pasitaiko situacijų, kad šalys byloje šalia pagrindinio reikalavimo pareiškia ir šalutinį (išvestinį iš pagrindinio) reikalavimą. Manytina, kad tokioje situacijoje esminę reikšmę turi aplinkybė, dėl kurio reikalavimo konstatuojamas viešosios tvarkos pažeidimas: dėl pagrindinio ar dėl išvestinio reikalavimo. Taigi, konstatavus viešosios tvarkos pažeidimą dėl pagrindinio teismo sprendimu patenkinto reikalavimo, užsienio valstybės narės teismo sprendimo pripažinimas dėl išvestinio reikalavimo taip pat tampa negalimas, nes tai prieštarautų pagrindinio ir išvestinio reikalavimų santykiui. Išvestinio reikalavimo patenkinimas galimas tik tenkinus pagrindinį reikalavimą.

Priešingai būtų tuo atveju, jeigu konstatuojamas užsienio valstybės narės teismo sprendimo prieštaravimas viešosios tvarkos išlygai išvestinio reikalavimo apimtimi. Manytina, kad tokiu atveju galėtų būti nepripažįstama tik ta užsienio valstybės narės teismo sprendimas dalis, kuria patenkintas išvestinis reikalavimas.

Apibendrinant galima teigti, kad esminis reikalavimas dalinio užsienio valstybės

narės teismo sprendimo nepripažinimo atveju yra sprendimo dalių atskiriamumas⁵⁹⁸, t. y. sprendimu išspręstų reikalavimų savarankiškumas. Tokiu sprendimu patenkintiems reikalavimams esant nesavarankiškiems, teismo sprendimo dalių atskyrimas yra neįmanomas, todėl tik dalinis tokio sprendimo nepripažinimas yra negalimas.

Analizuojant užsienio valstybės narės teismo sprendimo dalinio nepripažinimo problematiką kyla klausimas, ar galimas užsienio valstybės teismo sprendimo nepripažinimas tik dėl dalies reikalavimo. Pavyzdžiui, leidžiant vykdyti tik dalį užsienio teismo sprendimu priteistos sumos. Manytina, kad toks dalies teismo sprendimo, kuriu patenkintas tik vienas reikalavimas, nepripažinimas, ypač dėl jo prieštaravimo viešosios tvarkos išlygai, yra negalimas dėl keleto priežasčių.

Visų pirma, dalies tokio sprendimo pripažinimas iš esmės reikštų sprendimo dėl esmės vertinimą, o tai draudžiama pagal reglamento „Briuselis Ia“ 52 straipsnį. Todėl, pavyzdžiui, užsienio teismo sprendimu priteistos sumos sumažinimas pripažįstant sprendimą tik iš dalies reikštų užsienio teismo sprendimu patenkinto reikalavimo pagrįstumo iš esmės vertinimą.

Antra, užsienio teismo sprendimo nepripažinimas viešosios tvarkos pagrindu reiškia, kad ta apimtimi, kuria konstatuojamas pažeidimas, sprendimo dalis tiek, kiek ji negali būti atskirta dėl patenkinto reikalavimo nesavarankiškumo, reiškia ir visos tos sprendimo dalies nepripažinimą. Priešingas aiškinimas iš esmės reikštų apeliacijos proceso įtvirtinimą užsienio teismo sprendimo pripažinimo procese.

3.2.4. Sprendimo, priimto kitoje valstybėje narėje nepripažinimo klausimais, *res judicata* galia

Teismo sprendimo privalomumo galia (*res judicata*) yra vienas esminių civilinio proceso teisės principų. Tiesiogiai išverstas terminas *res judicata* reiškia „išnagrinėta byla“. Konkrečiai, *res judicata* principas nurodo, kad jeigu priimtas galutinis sprendimas dėl bylos esmės, kitas ieškovas negali iš naujo kelti tos pačios bylos dėl to paties ieškinio pagrindo.

Tiek reglamento „Briuselis Ia“, tiek jo pirmtako reglamento „Briuselis I“ vienas pagrindinių tikslų – užtikrinti abipusį ES valstybių narių teisminių institucijų pasitikėjimą ir įtvirtinti laisvo teismų sprendimų judėjimo tarp valstybių narių principą. Reglamento „Briuselis Ia“ 26 konstatuojamojoje dalyje nustatyta, kad abipusis pasitikėjimas teisingumu vykdymu Sąjungoje pateisina principą, jog valstybėje narėje priimtas teismo sprendimas turėtų būti pripažintas visose valstybėse narėse netaikant jokios specialios procedūros. Be to, siekis sumažinti tarptautinio bylinėjimosi laiko sąnaudas ir išlaidas pateisina teismo sprendimo paskelbimo vykdytinu, prieš pradėdant jį vykdyti valstybėje narėje, į kurią kreipiamasi, panaikinimą. Todėl vienos valstybės narės teismo sprendimas turėtų būti traktuojamas taip, tarsi jis būtų priimtas valstybėje narėje, į kurią kreipiamasi⁵⁹⁹.

⁵⁹⁸ Magnus, *supra note*, 174: 823.

⁵⁹⁹ Reglamento „Briuselis Ia“ 26 konstatuojamoji dalis.

Taigi, reglamentu „Briuselis Ia“ panaikinus egzekvatūrą ir įtvirtinus laisvą sprendimų judėjimo principą Sąjungoje, gali atrodyti, kad klausimų dėl vienoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo *res judicata* galios kitoje valstybėje narėje kaip ir nekyla. Tačiau toks įspūdis gali susidaryti tik iš pirmo žvilgsnio. Situacija keičiasi iš esmės tuo atveju, kai vienoje iš valstybių narių atsisakoma pripažinti kitoje valstybėje narėje priimtą užsienio valstybės narės teismo sprendimą, pavyzdžiui, viešosios tvarkos išlygos pagrindu.

Kaip jau minėta, ESTT savo praktikoje ne kartą yra pabrėžęs, kad viešosios tvarkos išlyga galima remtis, tik jei kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo pripažinimas arba vykdymas būtų toks nesuderinamas su valstybės narės, kurioje prašoma pripažinti sprendimą, teisės sistema, kad juo būtų pažeistas kuris nors pagrindinis principas. Kad būtų paisoma draudimo iš esmės peržiūrėti kitoje valstybėje narėje priimtą teismo sprendimą, turėtų būti konstatuotas akivaizdus teisės normos, kuri valstybės narės, kur prašoma pripažinti sprendimą, teisės sistemoje laikoma esmine, arba teisės, kuri toje teisės sistemoje pripažįstama pagrindine, pažeidimas⁶⁰⁰.

Vienos valstybės teismui atsisakius pripažinti kitoje valstybėje narėje priimtą teismo sprendimą dėl jo prieštaravimo šios valstybės viešajai tvarkai, pavyzdžiui, dėl akivaizdaus esminės Sąjungos teisės pažeidimo, kyla klausimas, koks yra tokio sprendimo nepripažinti kitos valstybės narės teismo sprendimo poveikis kitose valstybėse narėse, ypač atsižvelgiant į konstatuotą esminės Sąjungos teisės normos pažeidimą. Tad kyla klausimas, ar tokiems teismų sprendimams taip pat gali būti taikomas laisvo sprendimų judėjimo ES principas? Ar visgi priešingai, tokie sprendimai valstybių narių sienų neperžengia ir laisvo sprendimų judėjimo ES principas jiems nėra būdingas?

Nei reglamente „Briuselis Ia“, nei jo pirmtakuose reglamente „Briuselis I“ ar Briuselio konvencijoje tiesiogiai (*expressis verbis*) nereglamentuojama užsienio valstybės teismo sprendimo, priimto kitos valstybės teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo jį vykdyti klausimu, galia kitose valstybėse narėse klausimais.

Reglamento „Briuselis Ia“ 24 straipsnio 5 punkte nustatyta, kad valstybės narės, kurioje minėtas teismo sprendimas buvo įvykdytas arba turi būti vykdomas, teismas turi išimtinę jurisdikciją, neatsižvelgiant į ginčo šalių nuolatinę gyvenamąją (buveinės) vietą, nagrinėti ieškinius, susijusius su teismo sprendimų vykdymu. Pažymėtina, kad analogiška išimtinės jurisdikcijos nuostata buvo įtvirtinta reglamento „Briuselis I“ 22 straipsnio 5 punkte ir Briuselio konvencijos 16 straipsnio 5 punkte. Ši nuostata įtvirtina išskirtinę jurisdikciją: vykdytini dokumentai valstybės teritorijoje gali būti vertinami tik valstybės teismų (ši kompetencija negali būti perleista jokiems kitiems subjektams)⁶⁰¹. Pastarosios šaknys glūdi tarptautinėje viešojoje teisėje: tik valstybės, kurioje siekiama vykdyti vykdytinus dokumentus, teismas turi kompetenciją spręsti su

600 Dieter Krombach prieš André Bamberski, *supra note*, 27, para. 37.

Diageo Brands BV prieš Simiramida-04 EOOD, *supra note*, 210, para. 44.

601 Magnus, *supra note*, 174: 581.

jų vykdymu susijusius klausimus (teisėtai valstybės vardu naudoti jėga)⁶⁰².

Pažymėtina, kad ESTT savo praktikoje, spręsdamas dėl Briuselio konvencijos nuostatų aiškinimo ir taikymo, byloje *Owens Bank Ltd prieš Fulvio Bracco ir Bracco Industria Chimica SpA*⁶⁰³ nagrinėjo klausimą, ar Briuselio konvencijos nuostatos taikomos ir sprendimams, kuriais sprendžiami trečiųjų valstybių (ne valstybių narių) teismų civilinėse ir komercinėse bylose priimtų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti klausimai. Atsakovai, siekdami pagrįsti Briuselio konvencijos nuostatų taikymą minėtoje situacijoje, teigė, kad tokios bylos yra susijusios su civilinėmis ir komercinėmis bylomis, kaip buvo apibrėžta Briuselio konvencijos 1 straipsnyje, todėl jos patenka į tuo metu galiojusios Briuselio konvencijos taikymo sritį. Atsakovai laikėsi pozicijos, kad šiuo atveju reikia atskirti paprastą vykdomąjį raštą nuo valstybės narės teismo sprendimo, kuriuo išsprendžiamas trečiojoje valstybėje (ne valstybėje narėje) priimto teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo jį vykdyti klausimas. Atsakovų teigimu, pastarieji sprendimai yra nepriklausomi nuo vykdymo proceso. Toks aiškinimas, anot atsakovų, išplaukia iš ESTT praktikoje atskleistų EEB sutarties ir Briuselio konvencijos principų bei tikslų. Todėl, siekiant tinkamai vykdyti teisingumą, būtina užkirsti kelią gretutiniams procesams skirtingų susitariančiųjų valstybių teismuose ir iš jų galintiems kilti prieštaringiems sprendimams, taip pat kiek įmanoma užkirsti kelią situacijoms, kai susitariančioji valstybė atsisako pripažinti kitos susitariančiosios valstybės sprendimą, motyvuodama tuo, kad jis nesuderinamas su sprendimu, priimtu tarp tų pačių šalių valstybėje, kurioje prašoma pripažinti sprendimą⁶⁰⁴.

Vis dėlto ESTT šių argumentų nepalaikė ir su atsakovų pateiktu Briuselio konvencijos nuostatų aiškinimu nesutiko. Teismas pažymėjo, kad nors Briuselio konvencijos 16 straipsnio 5 dalyje nustatyta išimtinė tos susitariančiosios valstybės, kurios teritorijoje minėtas teismo sprendimas yra arba turi būti vykdomas, teismo jurisdikcija spręsti klausimus, susijusius su teismų sprendimų vykdymu. Tačiau teismas kartu nurodė, kad minėta Briuselio konvencijos nuostata turi būti aiškinama kartu su tik susitariančiųjų valstybių teismų priimtiems sprendimams taikytinu minėtos konvencijos 25 straipsniu, kuriame reglamentuotas teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas. Iš to, kas išdėstyta pirmiau, anot ESTT, išplaukia išvada, kad Briuselio konvencija netaikoma teismo sprendimų, priimtų ne susitariančiųjų valstybių teismų nagrinėtose civilinėse ir komercinėse bylose, vykdymo procedūroms⁶⁰⁵.

Esminis ne susitariančiojoje valstybėje priimto teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo jį vykdyti procedūros tikslas – nustatyti, ar pagal valstybės, kurioje prašoma pripažinti minėtą sprendimą, teisę arba tarptautinio susitarimo, taikomo tos valstybės

602 Luis de Lima Pinheiro, *Competência Internacional e Reconhecimento de Decisões Estrangeiras* (Coimbra: Direito Internacional Privado, 2002), 22.

603 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1994 m. sausio 20 d. prejudicinis sprendimas byloje *Owens Bank Ltd prieš Fulvio Bracco ir Bracco Industria Chimica SpA*, bylos Nr. C-129/92^e, EUR-Lex, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:61992CJ0129>.

604 *Ibid.*, para. 15, 26-27.

605 *Owens Bank Ltd prieš Fulvio Bracco ir Bracco Industria Chimica SpA*, *supra note*, 603, para. 24-25.

santykiams su ne susitariančiosiomis valstybėmis, taisyklės yra pagrindas atsisakyti pripažinti ir leisti vykdyti atitinkamą teismo sprendimą. Anot ESTT, tokio sprendimo negalima atskirti nuo užsienio valstybės teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo jį vykdyti procedūros⁶⁰⁶.

Be to, ESTT pažymėjo, kad pagal Briuselio konvencijos 27 ir 28 straipsnius, taikomus kartu su 34 straipsniu, klausimas, ar egzistuoja nepripažinti kitoje susitariančiojoje valstybėje priimti teismo sprendimai, turi būti sprendžiamas byloje, kurioje prašoma pripažinti ir vykdyti tuos sprendimus. Anot teismo, nėra pagrindo kitokiam aiškinimui, kai tas pats klausimas kyla bylose dėl ne susitariančiosiose valstybėse priimtų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti⁶⁰⁷.

Atsižvelgiant į tai, galima daryti išvadą, kad valstybių narių teismų sprendimai, susiję su atsisakymu pripažinti ir leisti vykdyti tiek kitose valstybėse narėse, tiek ir trečiojoje ne valstybėse narėse priimtus teismų sprendimus, tokių sprendimų kilmės valstybės teritorijos neperžengia ir *res judicata* principo kitose valstybėse narėse neturi. Todėl vienos valstybės narės sprendimas nepripažinti kitos valstybės narės sprendimo, net ir dėl jo prieštaravimo viešosios tvarkos išlygai, savaime nereiškia, kad toks sprendimas nebegali būti vykdomas kitose valstybėse narėse. Galima teigti, kad toks aiškinimas išplaukia ir iš pačios viešosios tvarkos išlygos, kuri yra ir dėl jos taikymo sprendžiančios valstybės suvereniteto išraiška.

Nepaisant laisvo sprendimų judėjimo principo, įtvirtinto reglamente „Briuselis Ia“, valstybės suverenitetas, nors tiesiogiai ir neminimas reglamente, lieka itin svarbus, pripažįstant, kad teismo sprendimas yra valstybės suvereniteto išraiška ir savaime neturi teisinių padarinių kitos valstybės narės teritorijoje⁶⁰⁸.

Nors viešosios tvarkos išlygos turinį aiškino kompetentingi valstybių narių teismai, šios išlygos turinio aiškinimo ribų kontrolė priklauso Europos Sąjungos Teisingumo Teismui. Taigi, negalima sakyti, kad vienos valstybės narės teismo sprendimas nepripažinti kitos valstybės narės teismo sprendimo dėl jo prieštaravimo pripažinimo klausimą sprendžiančios valstybės viešajai tvarkai neturi visiškai jokios įtakos kitos valstybės narės teismui, jeigu to paties sprendimo nepripažinimo klausimas sprendžiamas ir kitoje valstybėje narėje, ypač kai dėl viešosios tvarkos išlygos aiškinimo konkrečiu atveju yra pasisakęs ESTT. Priešingu atveju, tai galėtų reikšti nukrypimą nuo ESTT formuojamos ES teisės normų aiškinimo ir taikymo praktikos. Tačiau, akivaizdu, kad toks sprendimas kitoje valstybėje narėje *res judicata* poveikio neįgyja ir laisvo sprendimų judėjimo ES principas jam netaikomas.

3.2.5. Teismo sprendimo galimo prieštaravimo viešajai tvarkai vertinimas

Nuo pat Briuselio konvencijos priėmimo iki šiandien galiojančios reglamento „Briuselis Ia“ redakcijos valstybių narių priimtų sprendimų judėjimas ES vidaus

606 *Ibid.*, para. 29.

607 *Ibid.*, para. 30-31.

608 Jokubauskas, *supra note*, 45: 148-149.

rinkoje grindžiamas griežtu ir toliaregišku *révision au fond* draudimu. Šio draudimo esmė – kitoje valstybėje narėje priimto sprendimo peržiūros iš esmės ribojimas. Tačiau nei Briuselio konvencijoje, nei reglamente „Briuselis I“, nei reglamente „Briuselis Ia“ visiškos sprendimo peržiūros atsisakyti nepavyko. Akivaizdu, kad toks sprendimų peržiūros apribojimas iki siaurų atsisakymo pripažinti juos pagrindų yra esminis pasitikėjimo užsienio valstybių teismų aktais, ypač tokiais svarbiais kaip teismų sprendimai, kurie tam tikra prasme atspindi ir tų valstybių suverenitetą, išraiškos elementas.

Taigi, esminė minėtų ES teisės aktų idėja yra ta, kad užsienio teismo sprendimai neturi būti peržiūrimi. Valstybės, kurioje prašoma pripažinti užsienio teismo sprendimą, teismas neturi nagrinėti to sprendimo teisingumo; jis negali savo nuožiūra pakeisti užsienio teismo diskrecijos ir atsisakyti pripažinti teismo sprendimo, jeigu mano, kad fakto ar teisės klausimas buvo išspręstas neteisingai⁶⁰⁹. Galimo sprendimo prieštaravimo viešajai tvarkai vertinimas nėra byla nagrinėjančio teismo pareiga pateikti nuomonę, ar užsienio teismo sprendimas atitinka jo šalies viešąją tvarką ar ne. Tai galėtų būti traktuojama kaip teismo sprendimo kritika, kuri pagal Briuselio režimą neleidžiama. Jo pareiga veikiau yra patikrinti, ar teismo sprendimo pripažinimas ir leidimas vykdyti neprieštarautų vietos valstybės viešajai tvarkai⁶¹⁰. Todėl sprendžiant dėl viešosios tvarkos išlygos taikymo turi būti atsižvelgiama į prašomo nepripažinti kitos valstybės narės teismo sprendimo vykdymo padarinius vykdyto valstybėje narėje.

3.2.6. Draudimo peržiūrėti užsienio valstybės narės teismo sprendimą iš esmės santykis su viešosios tvarkos išlyga

Reglamente „Briuselis Ia“ draudimas peržiūrėti užsienio valstybės narės teismo sprendimą iš esmės įtvirtintas jo 52 straipsnyje, kuriame nustatyta, kad jokiais aplinkybėmis valstybėje narėje, į kurią kreipiamasi, valstybės narės teismo priimtas sprendimas negali būti peržiūrimas iš esmės. Toks draudimas jau buvo įtvirtintas Briuselio konvencijos 29 straipsnyje ir išliko nepakitęs reglamento „Briuselis I“ 36 straipsnyje. Šiuo draudimu griežtai ribojamas bet koks užsienio valstybės narės teismo sprendimo esmės peržiūrėjimas (pranc. *révision au fond*)⁶¹¹.

Valstybės narės teismui, sprendžiančiam kitoje valstybėje narėje priimto sprendimo nepripažinimo klausimą, neleidžiama peržiūrėti, ar kitos valstybės narės teismas, priimdamas sprendimą, teisingai išnaginėjo bylą⁶¹². Jis neturi diskrecijos savo nuožiūra pakeisti užsienio valstybės narės teismo sprendimo ar atsisakyti jį pripažinti, net jei mano, kad fakto ir teisės klausimai byloje buvo išspręsti neteisingai⁶¹³. Taigi, valstybės

609 Jenard, *supra note*, 159: 46.

610 *Ibid.*, 44.

611 Roterdamo apylinkės teismo (Rechtbank Rotterdam) 2001 m. spalio 25 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. HA ZA 00-2767, paimta iš *Netherlands International Privaatrecht NIPR* (Den Haag: T.M.C. Asser Press (2) (2002): 242.

612 Magnus, *supra note*, 174: 964.

613 Jenard, *supra note*, 159: 46.

narės, kurioje siekiama vykdyti kitos valstybės narės teismo priimtą sprendimą, teismas neturi teisės vertinti kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo teisėtumo. Tai yra principinė nuostata, įtvirtinta daugelyje tarptautinių dokumentų, susijusių su užsienio teismų sprendimų vykdymu.

Būtent draudimas peržiūrėti kilmės valstybės teismo sprendimą iš esmės yra fundamentali abipusio pasitikėjimo, kuriuo grindžiama visa Briuselio režimo sistema, išraiška⁶¹⁴. Anot P. Mankowski, ES valstybių narių teisminės institucijos laikomos lygiavertėmis ir vienodai kompetentingomis spręsti bylas, o tai savo ruožtu visiškai pašalina būtinybę peržiūrėti ar kontroliuoti jų priimamus sprendimus⁶¹⁵.

Vis dėlto istoriškai draudimo peržiūrėti kitos valstybės narės teismo sprendimą iš esmės įtvirtinimas Briuselio režime buvo nulemtas kai kurių valstybių narių, ypač Prancūzijos, nacionalinių proceso taisyklių. Dar Briuselio konvencijos svarstymo metu Prancūzijos proceso teisėje buvo žinomas *révision au fond* (peržiūrėjimo iš esmės) institutas, kuris nebuvo žinomas kitų valstybių nacionalinėje teisėje, todėl nesulaukė kitų valstybių palaikymo⁶¹⁶. Ironiška, tačiau prieš pat Briuselio konvencijos priėmimą, 1964 metais *révision au fond* institutas buvo panaikintas ir Prancūzijoje.

Vis dėlto užsienio teismų sprendimų nepripažinimo klausimo vertinimas viešosios tvarkos pagrindu kelia klausimų, ar tikrai vertinant užsienio valstybės narės teismo sprendimo suderinamumą su nepripažinimo klausimą sprendžiančio teismo viešąja tvarka yra laikomasi draudimo peržiūrėti sprendimą iš esmės? Kyla klausimas, ar užsienio valstybės narės teismo sprendimo suderinamumo su kitos valstybės narės viešąja tvarka vertinimas nėra minėto draudimo taikymo išimtis, kai valstybės narės, kurioje siekiama teismo sprendimo vykdymo, teismas tam tikra prasme vertina sprendimo kilmės valstybės narės teismo proceso ir iš to išplaukiančio teismo sprendimo, kaip jo rezultato, teisėtumą?

Teisės doktrinoje pažymima, kad tam tikrais atvejais griežtas draudimo peržiūrėti užsienio valstybės narės teismo sprendimą dėl esmės taikymas gali prieštarauti bendriesiems teisės principams⁶¹⁷. Pavyzdžiui, atvejais, kai užsienio valstybių narių teismų sprendimai priimtai vienai iš šalių tariamai sukčiaujant ar pan. Viena vertus, griežtas ir formalus draudimo peržiūrėti užsienio valstybės narės teismo sprendimą dėl esmės taikymas neturėtų suteikti galimybės valstybės narės, kurioje siekiama tokio sprendimo vykdymo, teismui įvertinti tokį pažeidimą sprendimo nepripažinimo procese. Tačiau šio mokslinio darbo kituose skyriuose nagrinėti pavyzdžiai ir ESTT praktika rodo, kad, pavyzdžiui, fundamentaliais teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimų atvejais užsienio valstybių narių teismų sprendimai gali būti nepripažįstami viešosios tvarkos išlygos atvejais. Be kita ko, šiuo metu galiojančiame reglamente „Briuselis Ia“

614 *Gothaer Allgemeine Versicherung AG, ERGO Versicherung AG, Versicherungskammer Bayern-Versicherungsanstalt des öffentlichen Rechts, Nürnberger Allgemeine Versicherungs-AG, Kronos AG prieš Samskip GmbH, supra note, 546, para. 37.*

615 Magnus, *supra note*, 174: 964.

616 *Ibid.*, 965.

617 *Ibid.*, 967

įtvirtinti užsienio valstybių narių teismų sprendimų nepripažinimo pagrindai (išskyrus viešosios tvarkos išlygą, kuri gali būti tiek materialioji, tiek procesinė) yra susiję su procesiniais kilmės valstybės teismo procese padarytais pažeidimais, pateisinančiais tokio sprendimo nepripažinimą kitoje valstybėje narėje.

Taigi, manytina, kad užsienio teismo sprendimo nepripažinimo viešosios tvarkos pagrindu vertinime draudimas peržiūrėti užsienio valstybės teismo sprendimą iš esmės taikytinas ribotai. Priešingu atveju, užsienio valstybės narės teismo sprendimo suderinamumo su vykdymo valstybės narės viešąja tvarka vertinimas, laikantis draudimo peržiūrėti sprendimą iš esmės, yra komplikuoatas ar tam tikrais atvejais net neįmanomas.

Lyginamuoju aspektu atkreiptinas dėmesys į vieną Vokietijos Aukščiausiojo Teismo sprendimą⁶¹⁸, kuriame spręstas arbitražo teismo sprendimo, susijusio su konkurencijos teise, pripažinimo ir leidimo jį vykdyti klausimas⁶¹⁹. Šiame sprendime Vokietijos Aukščiausiasis Teismas, remdamasis 1960 metais suformuota savo praktika, nurodė, kad ES konkurencijos teisės nuostatos yra Vokietijos viešosios tvarkos dalis. Teismas pažymėjo, kad konkurencijos teisės paskirtis – apsaugoti viešąjį interesą užtikrinant rinkos veikimą, o ne tenkinti pavienių arbitražinio susitarimo šalių interesus. Jei arbitražo sprendimas grindžiamas netinkamu Vokietijos konkurencijos teisės taikymu, nesvarbu, ar tai akivaizdu, ar ne, sprendimo pripažinimas ir vykdymas gali prieštarauti viešajai tvarkai. Vokietijos Aukščiausiasis Teismas nusprendė, kad, siekiant visiškai įgyvendinti pagrindines Vokietijos teisinės sistemos nuostatas, *révision au fond* draudimas netaikytinas dėl būtinybės visapusiškai peržiūrėti arbitražo sprendimą iš esmės. Šioje byloje teismas padarė išvadą, kad ribota peržiūra tik dėl akivaizdžių konkurencijos teisės pažeidimų tinkamai neužtikrintų veiksmingo konkurencijos teisės įgyvendinimo, o atsižvelgiant į tai, kad konkurencijos teisės ginčai paprastai yra susiję su sudėtingais faktiniais ir teisiniais santykiais, ribota peržiūra neleistų teismams tinkamai išnagrinėti šių bylų.

Nors šis Vokietijos teismo sprendimas priimtas arbitražo teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo jį vykdyti klausimu, tačiau tai pagrindžia, kad viešosios tvarkos išlygos vertinimas gali nulemti poreikį tam tikra apimtimi, tačiau ne visa, nesilaikyti draudimo peržiūrėti sprendimą iš esmės⁶²⁰. Tad diskutuotina, ar atsižvelgiant į tai, reglamento „Briuselis Ia“ 52 straipsnis neturėtų būti šiuo aspektu išgrnyntas, įtvirtinant, kad *révision au fond* draudimas netaikytinas, kai sprendžiamas užsienio valstybės narės teismo sprendimo nepripažinimo klausimas ta apimtimi, kiek tai susiję su reglamente „Briuselis Ia“ įtvirtintų nepripažinimo pagrindų vertinimu.

618 Vokietijos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. rugsėjo 27 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. KZB 75/21.

619 Pažymėtina, kad tarptautinėje praktikoje pripažįstama, jog arbitražo teismo sprendimo peržiūrai taip pat taikytinas draudimo peržiūrėti arbitražo teismo sprendimą iš esmės principas.

620 Magnus, *supra note*, 174: 967.

3.2.7. Vienodos viešosios tvarkos išlygos aiškinimo užtikrinimo problema ES

Tiek reglamente „Bruselis I“, tiek reglamente „Bruselis Ia“ įtvirtintas lakoniškas pagrindas nepripažinti užsienio valstybių narių teismų sprendimų remiantis viešosios tvarkos išlyga. Šis pagrindas abiejuose reglamentuose skamba identišškai: „<...> teismo sprendimas nepripažįstamas, jei toks pripažinimas aiškiai prieštarauja valstybės narės, į kurią kreipiamasi, viešajai tvarkai (*ordre public*).“ Iš šios apibrėžties matyti, kad minėtas nepripažinimo pagrindas ir viešosios tvarkos išlyga glaudžiai susiję su valstybių narių nacionalinėmis teisės sistemomis. Vadinasi, viešosios tvarkos išlygos turinys iš esmės priklauso nuo valstybių narių nacionalinių teisės sistemų. Atsižvelgiant į tai, kad viešosios tvarkos išlyga yra išimtis iš pagrindinių Bruselio režimo tikslų ir principų – abipusio valstybių narių teisminių institucijų pasitikėjimo viena kita ir laisvo sprendimų judėjimo ES vidaus rinkoje, kyla klausimas, ar minėtos išimties susiejimas tik su valstybių narių nacionalinėmis sistemomis gali užtikrinti vienodą šios išlygos aiškinimą? Valstybių narių nevienodas viešosios tvarkos išlygos aiškinimas ir traktavimas kelia grėsmę, kad skirtingose valstybėse narėse tos pačios situacijos gali būti vertinamos skirtingai, o tai lemia ir skirtingą asmenų padėtį šiose valstybėse.

ESTT, savo praktikoje analizuodamas Bruselio režime įtvirtintos viešosios tvarkos išlygos turinį, laikosi nuoseklios pozicijos, kad valstybės narės iš esmės gali laisvai apibrėžti viešosios tvarkos reikalavimus pagal savo nacionalines koncepcijas, o šios sąvokos ribų nustatymas priklauso šio reglamento aiškinimo sričiai⁶²¹. Tai reiškia, kad ESTT negali apibrėžti valstybių narių viešosios tvarkos turinio, jis vis dėlto privalo išnagrinėti, kada šios valstybės teismas gali remtis šia sąvoka, atsisakydamas pripažinti kitos valstybės narės teismo priimtą sprendimą.

Taigi, nors taip pripažįstama valstybių narių kompetencija savarankiškai aiškinti viešosios tvarkos išlygos turinį, vis dėlto ESTT išlaikė tam tikrą kompetenciją prižiūrėti, kaip valstybės narės aiškina viešosios tvarkos išlygos, įtvirtintos Bruselio režime turinį, apibrėždamas jo ribas. Tačiau ESTT turi ne apibrėžti valstybės narės viešosios tvarkos turinį, bet patikrinti ribas, kurių neperžengdamas valstybės narės teismas gali remtis šia sąvoka, kai atsisako pripažinti kitos valstybės narės teismo priimtą sprendimą⁶²².

Pagrindinis šios kontrolės tikslas – užtikrinti siaurą viešosios tvarkos išlygos taikymą tarp valstybių narių. Pripažįstama, kad yra kelios priežastys, dėl kurių ESTT laikosi siauro viešosios tvarkos išlygos aiškinimo. Tokio pobūdžio išlyga, kaip viešoji tvarka, kurios turinys yra neapibrėžtas, suteikia galimybę valstybėms narėms ja piktnaudžiauti. Vis dėlto siauras minėtos išlygos aiškinimas grindžiamas ne tik tuo, kad būtų išvengta valstybių narių piktnaudžiavimo, siekiant išvengti ES teisės aktų taikymo, bet ir dėl to, kad platus viešosios tvarkos išlygos aiškinimas trukdytų pripažinti ir vykdyti

621 Dieter Krombach prieš André Bamberski, *supra note*, 27, para. 22.

Régie nationale des usines Renault SA prieš Maxicar SpA and Orazio Formento, supra note, 27, para. 27.

622 *Trade Agency Ltd prieš Seramico Investments Ltd, supra note*, 43, para. 49.

teismo sprendimus ES. Be to, įprastinis šios išlygos taikymas būtų nesuderinamas su abipusio pripažinimo principu, kuriuo grindžiamas Briuselio režimas⁶²³.

Vis dėlto viešosios tvarkos išlygos aiškinimo ribų patikrinimas ESTT priklauso ne nuo ko kito, kaip nuo valstybės narės teismo, sprendžiančio nepripažinimo klausimą, valios. Nei ginčo šalys, nei kilmės valstybės teismas neturi teisės inicijuoti kitos valstybės narės viešosios tvarkos išlygos aiškinimo ribų patikrinimo ESTT. Todėl gali kilti klausimų, ar toks viešosios tvarkos išlygos ribų aiškinimo kontrolės mechanizmas ES yra pakankamas ir veiksmingas, kad užtikrintų kuo vienodesnę viešosios tvarkos išlygos aiškinimą?

Nors individualios galimybės kreiptis į ESTT yra daug labiau apribotos nei privačių asmenų galimybė kreiptis į EŽTT pagal Konvencijos 34 straipsnį, EŽTT pripažino, kad „apskritai Europos Sąjungos teisėje numatytas priežiūros mechanizmas suteikia apsaugą, ekvivalentišką Konvencijoje nustatytai apsaugai dėl kelių priežasčių. Pirma, dėl to, kad privatūs asmenys pagal Europos Sąjungos teisę yra apsaugoti valstybių narių ir Europos Sąjungos institucijų ESTT pateiktais pareiškimais. Antra, dėl to, kad jie turi galimybę kreiptis į vidaus teismus, kad šie nustatytų, ar valstybė narė nepažeidė ES teisės, ir tokiu atveju ESTT vykdoma kontrolė pasireiškia kaip vidaus teismams prieinama prejudicinio sprendimo procedūra“⁶²⁴.

Kita vertus, *Bosphoro* byla, kurioje pripažinta, kad ES taikoma ekvivalentė apsauga Konvencijoje nustatytai apsaugai žmogaus teisių srityje, pasižymėjo tuo ypatumu, jog joje nacionaliniai teismai išnaudojo ES teisėje nustatytas priemones, siekdami užtikrinti ekvivalenčią Konvencijoje įtvirtintų žmogaus teisių apsaugą, ir kreipėsi į ESTT dėl prejudicinio sprendimo priėmimo. Savo ruožtu byloje *Michaud prieš Prancūziją* EŽTT pažymėjo, kad valstybės narės teismo atsisakymas kreiptis į Teisingumo Teismą prejudicinio sprendimo, nors šis teismas nebuvo nagrinėjęs byloje ginčijamų Konvencijoje įtvirtintų teisių klausimo, priėmė sprendimą neišnaudojęs visų atitinkamo tarptautinio pagrindinių teisių priežiūros mechanizmo, iš esmės lygiaverčio Konvencijos mechanizmui, galimybių. Todėl EŽTT padarė išvadą, kad *Bosphoro* prezumpcija tokiu atveju netaikytina⁶²⁵.

Tačiau *Bosphoro* byloje EŽTT teisėjų Rozakio, Tulkens, Trajos, Botoucharovos, Zagrebelsky ir Garlicki pareišktoje atskirojoje nuomonėje iš esmės kritikuojama *Bosphoro* sprendime pateikta argumentacija dėl ESTT prejudicinio sprendimo procese atliekamos kontrolės ekvivalentiškumo Konvencijoje nustatytai apsaugai⁶²⁶. Joje sutinkama su sprendime pateiktu argumentu, kad esminių pagrindinių teisių garantijų veiksmingumas priklauso nuo veikiančių kontrolės mechanizmų, užtikrinančių šių teisių laikymąsi. Tačiau iš procedūrinės perspektyvos nesutinkama, kad kiekvienu atveju Bendrijoje egzistuoja „ekvivalentė apsauga“. Kaip teisingai pažymima atskirojoje nuomonėje, prašymą priimti prejudicinį sprendimą ESTT gali pateikti ne pati ginčo

623 Lopez-Tarruella, *supra note*, 431: 125.

624 *Michaud prieš Prancūziją*, *supra note*, 301, para. 111.

625 *Ibid.*, para. 115.

626 Rozakio, *supra note*, 40.

šalis, o tik valstybės narės teismas. Toks kreipimasis yra ne apeliacija, o prašymas išaiškinti atitinkamą Bendrijos teisės nuostatą. Ir nors ESTT pateiktas Bendrijos teisės aiškinimas privalomas prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui, pastarasis išlaiko visišką diskrecijos teisę nuspręsti, kaip šį sprendimą taikyti *in concreto* sprendžiant jam pateiktą ginčą. Todėl, pasak atskirąją nuomonę pareiškusių EŽTT teisėjų, valstybės teismo diskrecijai įgyvendinant ESTT prejudicinį sprendimą netaikoma „ekvivalentės apsaugos“ prezumpcija⁶²⁷.

Taigi, tiek pačiame *Bosphoro* sprendime, tiek atskirojoje nuomonėje pripažįstama, kad asmenų galimybė kreiptis į ESTT yra ribota. Tačiau EŽTT praktikoje pripažįstama ir tai, kad individualaus skundo teisė „yra vienas iš kertinių Konvencijoje įtvirtintų teisių ir laisvių apsaugos mechanizmo elementų“⁶²⁸. Atskirojoje nuomonėje pažymima, kad „teisminė apsauga pagal Bendrijos teisę grindžiama daugybe kreipimūsi, tarp kurių svarbus vaidmuo tenka kreipimuisi į ESTT dėl prejudicinio sprendimo. Tačiau, nepaisant jo vertės, prašymas priimti prejudicinį sprendimą reiškia vidinę *a priori* kontrolę, kuri nėra tokio paties pobūdžio ir nepakeičia išorinės *a posteriori* Europos Žmogaus Teisių Teismo vykdomos priežiūros gavus skundą“⁶²⁹.

Taigi, ESTT teismo vykdoma kontrolė prejudicinio sprendimo procese dėl jos pakankamumo kelia abejonių tarptautinėje praktikoje. Šios abejonės tampa ypač reikšmingos, kai kalbama apie viešosios tvarkos išlygos taikymą pagal reglamentą „Briuselis Ia“.

Kaip jau minėta, ESTT neturi teisės apibrėžti valstybės narės viešosios tvarkos turinio. Nepaisant ESTT prejudicinio sprendimo privalomumo valstybių narių teismams sprendžiant konkrečius ginčus, šios valstybės išlaiko diskrecijos laisvę, kuriai *Bosphoro* prezumpcija netaikytina, prejudicinį sprendimą taikydamos konkrečioje byloje. Todėl natūraliai kyla klausimas, ar viešosios tvarkos išlygos, kuri itin glaudžiai susijusi su Konvencijos 6 straipsnyje nustatyta teise į teisingą bylos nagrinėjimą, taikymui ESTT atliekama šios išlygos aiškinimo kontrolė yra efektyvi ir ekvivalentiška Konvencijoje nustatytai asmens teisių apsaugai, ypač atsižvelgiant į tai, kad valstybės narės teismas išlaiko autonomiją viešosios tvarkos išlygos turinį aiškinti pats.

Kita vertus, galimybės asmenims kreiptis į ESTT dėl prejudicinio sprendimo priėmimo, ypač dėl viešosios tvarkos išlygos pagal reglamentą „Briuselis Ia“ taikymo, nesuteikimas kelia abejonių dėl ESTT vykdomos kontrolės efektyvumo. Neatmestina, kad praktikoje galimi atvejai, kai valstybės narės viešosios tvarkos išlygą gali aiškinti nesikreipdamos į ESTT prejudicinio sprendimo. Tokiu atveju ESTT neatliks jokios viešosios tvarkos išlygos aiškinimo ribų kontrolės. Todėl, kaip pažymėta *Bosphoro* byloje pareikštoje atskirojoje nuomonėje, diskutuotina, ar tam tikrų klausimų atvejais, pavyzdžiui, viešosios tvarkos išlygos taikymo atveju, Bendrijoje asmenims neturėtų

627 Rozakio, *supra note*, 40, para. 3.

628 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2005 m. vasario 4 d. sprendimas byloje *Mamatkulov ir Askarov prieš Turkiją*, pareiškimų Nr. 46827/99 ir 46951/99“, Hudoc, žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-68183>.

629 Rozakio, *op. cit.*

būti suteikta galimybė tiesiogiai kreiptis į ESTT, taip leidžiant asmenims patiems iniciuoti ir kontroliuoti viešosios tvarkos išlygos ribų aiškinimo kontrolę.

Pažymėtina, kad per platus viešosios tvarkos išlygos ribų aiškinimas ir nepagrįstas kitoje valstybėje narėje priimto sprendimo nepripažinimas šios išlygos pagrindu gali pažeisti vykdymo siekiančios šalies interesus. Ir atvirkščiai, pernelyg siauras viešosios tvarkos išlygos ribų aiškinimas, neužkertant kelio galimam Konvencijoje įtvirtintų teisių pažeidimui, gali pažeisti šalies, prieš kurią siekiama vykdymo, teises ir interesus.

IŠVADOS

1. Istorinės „tautų bendrystės (pagarbos)“ principo taikymo nulemtos viešosios tvarkos susiformavimo priežastys lėmė, kad iš esmės iki XX amžiaus antrosios pusės viešosios tvarkos doktrina buvo siejama labiau su suvereno (valstybės) ir visuomenės interesų, politinės santvarkos ir saugumo apsauga. Nuo XX amžiaus antrosios pusės šiuolaikinėje tarptautinėje privatinėje teisėje taikant viešosios tvarkos doktriną ryškėja dominuojanti individualių asmens teisių apsauga. Valstybės prisiimti įsipareigojimai, susiję su asmens teisių apsauga, reikalauja imtis atitinkamų priemonių užtikrinant šių teisių veiksmingą įgyvendinimą. Tai lemia, kad šiuolaikinėje tarptautinėje privatinėje teisėje viešosios tvarkos turinys labiau siejamas su valstybės prisiimtais tarptautiniais įsipareigojimais pripažįstant, gerbiant bei užtikrinant prigimtines asmenų teises. Būtent teisės į teisingą bylos nagrinėjimą apsauga, sudaranti procesinės viešosios tvarkos esmę, atskleidžia ir viešosios tvarkos turinio pokytį bei pagrindžia dominuojantį procesinės viešosios tvarkos išlygos pobūdį.
2. Viešosios tvarkos išlygos samprata (normatyvinė išraiška), kaip teismų sprendimų nepripažinimo pagrindas tarpvalstybinėse civilinėse bylose, Europos bendrijoje buvo nustatyta Briuselio konvencijoje bei reglamente „Briuselis I“ ir išliko nepakitusi reglamente „Briuselis Ia“. Net ir panaikinus egzekvatūros procedūrą bei pripažinus laisvo teismų sprendimų judėjimo principą, viešoji tvarka, kaip ir kiti sprendimų nepripažinimo pagrindai, sudaro šio principo taikymo išimtį bei sąlygas iš esmės paneigti kitoje valstybėje priimto ir įsiteisėjusio teismo sprendimo sukeltus teisinius padarinius. Toks kompetencijos teismams suteikimas ES viduje pagrįstas pirminės ES teisės šaltinių nuostatomis, nes bendradarbiavimas civiliniame procese yra ne išimtinė ES institucijų kompetencija, bet ji padalijama ES institucijoms ir ES valstybėms narėms.
3. Viešosios tvarkos išlyga gali būti taikoma tik tada, kai kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo pripažinimas ir (ar) vykdymas prieštarautų vykdymo valstybės teisei tvarkai, t. y. būtų nesuderinama su fundamentaliais, pamatiniais ir konstituciniais principais, kuriais grindžiama vykdymo valstybės teisinė sistema. Teisės pažeidimas turi apimti teisės normos, kuri valstybės, kurioje prašoma pripažinti sprendimą, teisės sistemoje laikoma esmine, akivaizdų pažeidimą arba teisės (angl. *right*), kuri toje teisės sistemoje laikoma pagrindine, akivaizdų pažeidimą. Todėl viešosios tvarkos išlyga ginami teisės normoje išreikšti teisiniai, bet ne išimtinai ekonominiai interesai. Kadangi teisė į gynybą užima svarbią vietą organizuojant ir vykdančią teisingą bylos nagrinėjimą, ji pripažįstama viena iš pagrindinių teisių, kylančių iš valstybėms narėms bendrų konstitucinių tradicijų.
4. Reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalyje įtvirtinti konkretūs teismų sprendimų nepripažinimo pagrindai laikomi viešosios tvarkos (*ordre public*) elementais. Tai reiškia, kad užsienio teismų sprendimų nepripažinimo procedūra, nepriklausomai nuo nepripažinimo pagrindo, kuriuo atsisakoma

pripažinti kitoje valstybėje narėje priimtą teismo sprendimą, grindžiama viešosios tvarkos (plačiaja prasme) doktrina. Tačiau abstraktusis viešosios tvarkos išlygos pagrindas negali būti taikomas, jei konkrečiu atveju egzistuoja kitas konkretesnis atsisakymo pripažinti ar leisti vykdyti kitos valstybės narės teismo sprendimą pagrindas.

5. Reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies b punkte nustatyta, kad bet kurios suinteresuotosios šalies prašymu teismo sprendimas nepripažįstamas, jei teismo sprendimas buvo priimtas, jei atsakovui, kuris neatvyko į teismą, laiku ir tinkamu būdu nebuvo įteiktas bylos iškėlimo arba lygiavertis dokumentas, kad jis galėtų pasirengti savo gynybai, išskyrus atvejus, kai atsakovas neužginčijo teismo sprendimo, nors turėjo galimybę tai padaryti. Pagal šį teismo sprendimo nepripažinimo pagrindą atsakovas ne tik turi žinoti apie jam pradėtą teismo procesą ar priimtą sprendimą už akių, bet ir turi turėti pakankamai laiko pasirengti savo teisių gynybai. Ši sąlyga reiškia, kad vien formalus procesinio dokumento įteikimo konstatavimas nepakanka. Tinkamas atsakovo informavimas apima ir atsakovo galimybę veiksmingai gintis nuo pareikšto ieškinio. Tai, kad sprendimo kilmės valstybės narės teismas formaliai laikėsi įteikimo taisyklių, gali turėti reikšmės sprendžiant dėl įteikimo tinkamumo, tačiau savaime nelemia išvados, kad atsakovui buvo užtikrintos galimybės pasirengti teisminei gynybai. Todėl įteikimo reglamento ar Konvencijos dėl dokumentų įteikimo nuostatų laikymasis gali būti laikoma tam tikra tinkamo įteikimo prielaida, tačiau savaime tai nereiškia tinkamos galimybės atsakovui pasirengti savo teisių gynybai suteikimo, kaip ir įteikimo taisyklių pažeidimas savaime negali būti pagrindas nepripažinti kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies b punkto pagrindu. Tokiu atveju esminę reikšmę turi vertinimas, kokią įtaką toks pažeidimas turėjo atsakovo galimybei pasirengti savo teisių gynybai.
6. Reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies e punkto i papunktyje nustatyta, kad bet kurios suinteresuotosios šalies prašymu teismo sprendimas nepripažįstamas, jei teismo sprendimas prieštarauja reglamento „Briuselis Ia“ II skyriaus 3, 4 arba 5 skirsniams, jeigu atsakovas buvo draudėjas, apdraustasis, draudimo sutarties naudotojas gavėjas, žalą patyrusi šalis, vartotojas arba darbuotojas. Šiuo nepripažinimo pagrindu dėl jurisdikcijos taisyklių draudimo, vartojimo ir darbo teisinių santykių srityse pažeidimo siekiama užtikrinti silpnesniosios to konkretaus santykio šalies interesus. Todėl šis pagrindas gali būti taikomas tik tuomet, kai silpnesnioji šalis kilmės valstybės teismo procese dalyvavo atsakovo procesiniu statusu. Tačiau aplinkybė, kad silpnesnioji šalis kilmės valstybės teismo procese dalyvavo atsakovo statusu ne visuomet reiškia pagrindą nepripažinti tokio kilmės valstybės narės teismo sprendimo. Tokiu atveju svarbu įvertinti, ar atsakovas gali būti laikomas atsisakiusiu ginčyti kilmės valstybės teismo jurisdikciją ir sutikusiu su ginčo sprendimu tos valstybės teisme. Tam svarbu, kad atsakovas, kaip silpnesnioji šalis, atvykęs į kilmės teismą būtų informuotas apie tokią turimą teisę ginčyti kilmės valstybės teismo jurisdikciją.

Pareiga apie tai informuoti atsakovą nustatyta kilmės valstybės teismui reglamento „Briuselis Ia“ 26 straipsnio 2 dalyje. Kai kilmės valstybės teismas neįvykdė šios jam reglamente įtvirtintos pareigos, tai gali būti pagrindu atsakyti pripažinti tokį sprendimą pagal reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies e punktą, net jeigu atsakovas kilmės valstybės teismo procese tokios jurisdikcijos nekvėstionavo.

7. Reglamentu „Briuselis Ia“ panaikinus egzekvatūros procedūrą, valstybių narių teismai iš esmės neteko galimybės užtikrinti fundamentalių tos valstybės teisinės sistemos vertybių ir principų apsaugos savo iniciatyva, kadangi pagal reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalį nepripažinimo pagrindai gali būti vertinami tik suinteresuotosios šalies prašymu. Vis dėlto, atsižvelgiant į viešosios tvarkos išlygos paskirtį – užtikrinti fundamentalių vykdymo vietos ES valstybės narės vertybių ir pamatinių principų bei visuomenės interesų apsaugą – diskutuotina, ar reglamente „Briuselis Ia“ nustatyta šiuolaikinė viešosios tvarkos taikymo koncepcija vis dar atitinka šios išlygos tikslus. Atitinkamai tam tikrais atvejais ir ES teisėje nustatyta teismo pareiga veikti aktyviai ir įvertinti tam tikro susitarimo teisėtumą, pavyzdžiui, sprendžiant dėl nesąžiningų vartojimo sutarties sąlygų. Galimybė teismui išimtiniais atvejais įvertinti galimą viešosios tvarkos pažeidimą pripažinus užsienio valstybės teismo sprendimą siejama ir su konkrečios ES valstybės narės interesų apsauga. Tačiau reglamente „Briuselis Ia“ vykdymo valstybės narės teismui tokia galimybė nesuteikiama.
8. Valstybių narių teismų sprendimai, susiję su atsakymu pripažinti ir leisti vykdyti tiek kitose valstybėse narėse, tiek ir trečiojoje valstybėse (ne valstybėse narėse) priimtus teismų sprendimus, tokių sprendimų kilmės valstybės teritorijos neperžengia ir teismo sprendimo privalomumo (*res judicata*) principo kitose valstybėse narėse neturi. Todėl vienos valstybės narės sprendimas nepripažinti kitos valstybės narės sprendimo, net ir dėl jo prieštaravimo viešosios tvarkos išlygai, savaime nereiškia, kad toks sprendimas nebegali būti vykdomas kitose valstybėse narėse.
9. Dėl skirtingų teismo sprendimo sampratų ir valstybių narių civilinio proceso teisės skirtumų kyla keblumų apibrėžiant teismo „sprendimus“, kuriems taikomas laisvo sprendimų judėjimo ES principas civilinio proceso teisėje ir atitinkamai teismų sprendimų nepripažinimo pagrindus ir tvarką reglamentuojančios nuostatos. Vienas esminių kriterijų, kuris keliamas teismo sprendimui ES teisėje, yra jo priėmimas rungtyniškame teismo procese. Rungtyniškumo kriterijus tokiu atveju iš esmės kelia daugiausia klausimų, nes teismo įsakymo, teismo sprendimo už akių bei teismo sprendimo, kuriuo patvirtinta taikos sutartis, priėmimo atveju rungtyniškumo principas dėl tokių sprendimų ypatumu netaikomas arba taikomas ribotai. ES civilinio proceso teisėje nenustačius konkrečių teismo sprendimo kriterijų (reglamento „Briuselis Ia“ 2 straipsnio a punkte pateikta teismo sprendimo sąvoka neapibrėžia teismo sprendimą sudarančių elementų), manytina, kad turėtų būti pripažįstamas ES valstybėse narėse nustatytos civilinio proceso taisyklės ir taikomas pasitikėjimo kitų valstybių

teismų sprendimais principas. Todėl į teismo sprendimo sąvokos apibrėžtį pagal reglamentą „Briuselis Ia“ turėtų patekti visi teismo priimti galutiniai individualūs teisės taikymo aktai, kuriais išsprendžiamas civilinis ginčas iš esmės.

10. Šiuolaikinėje tarptautinėje privatinėje teisėje dominuoja procesinė viešoji tvarka. Atliktas tyrimas rodo, kad būtent EŽTK 6 straipsnyje ir Chartijos 47 straipsnyje nustatyta teisė į teisingą bylos nagrinėjimą sudaro viešosios tvarkos esmę. Valstybių narių priimtų tarptautinių įsipareigojimų fundamentalių asmens teisių apsaugos srityje viešosios tvarkos išlygos apsauginis pobūdis iš valstybės ir visuomenės interesų apsaugos pasikeitė į dominuojančią individualių asmens teisių (ypač teisės į teisingą bylos nagrinėjimą) apsaugą. ES teisės suderinimo tarptautiniuose privatinuose santykiuose plėtra mažina skirtumus tarp ES valstybių narių, kurie galėtų būti sprendimo nepripažinimo pagrindu.
11. Ne kiekvienas teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimo atvejis gali sudaryti pagrindą remtis viešosios tvarkos išlyga. Klausimas, koks teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimas galėtų lemti viešosios tvarkos pažeidimą, yra individualus ir sprendžiamas kiekvienu atveju pagal bylos aplinkybes. Kilus tokiam ginčui, teismas, visų pirma, turėtų įvertinti, ar kilmės valstybėje narėje buvo sudarytos tinkamos sąlygos teismo sprendimo peržiūrai. Manytina, kad jei kilmės valstybėje narėje buvo sudarytos sąlygos kelti klausimus dėl galimo teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimo (pavyzdžiui, pasinaudoti teise į apeliaciją), tačiau pati suinteresuotoji šalis atsisakė šia teise pasinaudoti, tai laikytina reikšminga aplinkybe vertinant galimą procesinės viešosios tvarkos pažeidimą. Nustatant, koks teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimas galėtų sudaryti viešosios tvarkos pažeidimą, turėtų būti sprendžiama dėl tokio pažeidimo pobūdžio, t. y. vertinama ar kilmės valstybės teismas iš esmės užkirto kelią kreiptis į teismą ir įgyvendinti teisę į teisminę gynybą, ar galėjo padaryti procesinės teisės normų pažeidimus, kurie nepaneigė šių teisių įgyvendinimo galimybių.

PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS

Pateikiami pasiūlymai ir rekomendacijos yra susiję su šiame darbe atliktu viešosios tvarkos išlygos pagal reglamentą „Bruselis Ia“ ir šios išlygos santykio su teise į teisingą bylos nagrinėjimą tyrimu.

1. Pasiūlymai ir rekomendacijos Europos Komisijai, susiję su reglamento „Bruselis Ia“ tobulinimu:

- 1.1. Reglamento „Bruselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies e punkto 2 papunktis, kuriame reglamentuojamas kitų valstybių narių teismų sprendimų nepripažinimo pagrindas dėl šio reglamento 24 straipsnyje nustatytų išimtinės jurisdikcijos taisyklių pažeidimo, turėtų būti papildytas reglamento „Bruselis Ia“ 25 straipsnio 1 dalyje įtvirtintais susitarimais dėl išimtinės jurisdikcijos, išskyrus tuos atvejus, kai atsakovas dalyvavo kilmės valstybės teismo procese ir nereikšė prieštaravimo šio teismo jurisdikcijai. Šiuo pasiūlymu siekiama užtikrinti susitarimų dėl jurisdikcijai, kuriais šalims, įgyvendinant autonomijos principą, sukuriama išimtinė susitarime nurodytų valstybių narių teismų jurisdikcija spręsti į susitarimo apimtį patenkančią ginčą. Pasiūlymas yra proporcingas ir suderinamas su reglamento „Bruselis Ia“ tikslais – užtikrinti teisinį tikrumą, bylinėjimosi nuspėjamumą, taip pat juo apribojama palankiausias jurisdikcijos paieška (angl. *forum shopping*) bei užtikrinama asmens teisė į teisingą bylos nagrinėjimą. Atsižvelgiant į tai, kad susitarimas dėl jurisdikcijos yra šalių autonomijos principo išraiška, siūlytina šį nepripažinimo pagrindą susieti su atsakovo veiksmais kilmės valstybės teismo procese ir aplinkybe, ar buvo prieštaraujama kilmės teismo jurisdikcijai ar ne. Kadangi susitarimą dėl jurisdikcijos šalys laisva valia ir bendru sutarimu (konkliudentiniais veiksmais) gali pakeisti arba nutraukti, atsisakydamos jame nustatytos išimtinės jurisdikcijos kilmės valstybės teismo naudai.
- 1.2. Siūlytina reglamento „Bruselis Ia“ 2 straipsnio a punkte įtvirtintos teismo apibrėžties nesusiaurinti, atsisakant į ją įtraukti teismo įsakymus. Manytina, kad teismo įsakymo išbraukimas iš teismo sprendimo apibrėžties apsunkintų galimai pažeistų teisių gynybą ne tik tarptautiniu, bet ir nacionaliniu lygmeniu, nes suteiktų skolininkams galimybę piktnaudžiauti tokio proceso išimtimis. Siekdami išvengti teismo įsakymo priverstinio įvykdymo jų atžvilgiu, jie turimą turtą po nacionalinio teismo įsakymo išdavimo galėtų perkelti į kitą valstybę narę, o teismo įsakymo nelaikant teismo sprendimu, toks teisminis dokumentas neįgytų laisvo sprendimų judėjimo principo, nes nepatektų į reglamento „Bruselis Ia“ taikymo sritį. Tokiu atveju kilmės valstybėje kreditoriaus reikalavimas ginčo teisei ordinariame procese nebegalėtų būti nagrinėjamas dėl bylų tapatumo, o kreditorius savo galimai pažeistas teises turėtų ginti kitoje valstybėje narėje pareikšdamas naujus reikalavimus. Tai apsunkintų galimai pažeistų teisių gynybą ir prieštarautų vienam iš pagrindinių ES tikslų – sukurti valstybių narių abipusiu pasitikėjimu grindžiamą Europos rinką ir supaprastinti užsienio teismų sprendimų

pripažinimą ir vykdymą, panaikinant formalumus ir užtikrinant laisvą sprendimų judėjimą tarp valstybių narių, taip pat sumažinant bylinėjimosi išlaidas. Be to, pašalinus teismo įsakymą iš reglamento „Briuselis Ia“ taikymo srities, kreditoriaus teisė į teisminę gynybą galėtų tapti teorinė ir iliuzinė, ypač tais atvejais, kai ginčai išimtinai nagrinėtini tik tos valstybės narės teritorijoje, kurioje būtų priimtas teismo įsakymas. Vien aplinkybė, jog teismo įsakymo išdavimo metu ginčas neturi tarptautinio ginčo pobūdžio dar nereiškia, kad toks pobūdis negali atsirasti vykdymo procese.

1.3. Siūlytina reglamento „Briuselis Ia“ 2 straipsnio a punktą, kuriame reglamentuojama teismo sprendimo apibrėžtis, papildyti teismine taikos sutartimi. Tokiu atveju tiek teismine taikos sutartimi, tiek ir atvejais, kai kilmės valstybės teismo sprendimas yra nesuderinamas su vykdymo valstybėje narėje patvirtinta teismine taikos sutartimi, nepripažinimo klausimas galėtų būti sprendžiamas pagal reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnyje nustatytus nepripažinimo pagrindus, o tai ypač aktualu reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies c punkto atveju, kai kilmės valstybės teismo sprendimas nesuderinamas su vykdymo vietos teismo patvirtinta taikos sutartimi. Tai leistų užtikrinti tiek teisinį tikrumą, tiek nuspėjamumą, o dabartinis reglamentavimas tarpvalstybiniame procese gali neskatinti šalių taikiai užbaigti kilusio ginčo ir išspręsti visų tarpusavyje kilusių ginčų, nes tokia taikos sutartis neprilyginama nacionaliniam teismo sprendimui pagal reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies c punktą.

2. Pasiūlymai ir rekomendacijos valstybių narių ir tarptautiniams teismams:

2.1. Sprendžiant užsienio valstybės narės teismo sprendimo nepripažinimo klausimą, vykdymo valstybės teismas viešąją tvarką turėtų vertinti ne kaip kilmės valstybės galimą teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimą, o kaip priemonę užtikrinti vykdymo vietos valstybės prisiimtų įsipareigojimų laikymąsi. Tai reiškia, kad vykdymo vietos valstybės teismas galėtų nepripažinti kitos valstybės narės teismo sprendimo tik padaręs išvadą, kad tokio sprendimo pripažinimas ir leidimas jį vykdyti reikštų vykdymo vietos valstybės prisiimtų tarptautinių įsipareigojimų pažeidimą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

TEISĖS AKTAI

Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktai

1. „1968 m. Briuselio konvencija dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose vykdymo“ EUR-Lex. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d. <https://eur-lex.europa.eu/eli/convention/1972/454/oj>.
2. „Afrikos žmogaus ir tautų teisių chartija“, African Union. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d. <https://au.int/en/treaties/african-charter-human-and-peoples-rights>.
3. „Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1896/2006, nustatantis Europos mokėjimo įsakymo procedūrą“, EUR-Lex. Žiūrėta 2022 m. rugpjūčio 17 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32006R1896&from=LT>.
4. „Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 805/2004 sukuriantis neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą“, EUR-Lex. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32004R0805>.
5. „Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 861/2007, nustatantis Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą“, EUR-Lex. Žiūrėta 2022 m. rugpjūčio 17 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32007R0861>.
6. „Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2015/848 dėl nemokumo bylų“, EUR-Lex. Žiūrėta 2020 m. rugpjūčio 17 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32015R0848>.
7. „Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo“, EUR-Lex. Žiūrėta 2020 m. rugpjūčio 17 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX:32012R1215>.
8. „Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 650/2012 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų pavaldėjimo klausimais pripažinimo ir vykdymo bei autentiškų dokumentų pavaldėjimo klausimais priėmimo ir vykdymo bei dėl Europos pavaldėjimo pažymėjimo sukūrimo“, EUR-Lex, žiūrėta 2020 m. rugpjūčio 17 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32012R0650>.
9. „Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 655/2014, kuriuo nustatoma europinio sąskaitos blokavimo įsakymo procedūra, siekiant palengvinti tarpvalstybinių skolų išieškojimą civilinėse ir komercinėse bylose“, EUR-Lex. Žiūrėta 2020 m. rugpjūčio 17 d. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2014/655/oj>.
10. „Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija“, EUR-Lex. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A12016P%2FTXT>.
11. „Europos Sąjungos sutartis“ EUR-Lex. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:115:0013:0045:lt:PDF>.
12. „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“, LRS. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19841>.
13. „Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis“, LRS. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.229734>.
14. „Konvencija dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo“, EUR-Lex. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX%3A22007A1221%2803%29>.

15. „Konvencija dėl užsienio teismų sprendimų civiliniais arba komerciniais klausimais pripažinimo ir vykdymo“, EUR-Lex. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A22022A0714%2801%29>.
16. „Lisabonos sutartis, iš dalies keičianti Europos Sąjungos sutartį ir Europos bendrijos steigimo sutartį“, EUR-Lex. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=OJ:C:2007:306:TOC>.
17. „Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantis Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000“, EUR-Lex. Žiūrėta 2020 m. rugpjūčio 17 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32003R2201>.
18. „Tarybos reglamentas (EB) Nr. 4/2009 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo bei bendradarbiavimo išlaikymo prievolių srityje“, EUR-Lex. Žiūrėta 2020 m. rugpjūčio 17 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32009R0004>.
19. „Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas“, LRS. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.174848>.
20. „Visuotinė žmogaus teisių deklaracija“, LRS. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.278385>.

Lietuvos Respublikos teisės aktai

21. „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas“, LRS. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.162435/asr>.
22. „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, LRS. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d. <https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija20220522.htm>.

Rekomendacinio pobūdžio teisės aktai

23. „Commission of European Communities, Proposal for a COUNCIL REGULATION (EC) on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters“, EUR-Lex. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:f1e48993-a6ad-46c2-8acf-9e6e00321d8b.0008.02/DOC_2&format=PDF.
24. „Komisijos komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui „Siekiant veiksmingesnio teismo sprendimų priėmimo ir vykdymo Europos Sąjungoje“, EUR-Lex. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A51997DC0609>.
25. „Komisijos pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo civilinėse ir komercinėse bylose“, EUR-Lex. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0748:FIN:EN:PDF>.
26. „Komisijos pasiūlymas Tarybai dėl Tarybos reglamento (EB) dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo“, EUR-Lex. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A51999PC0348>.
27. „Stokholmo programa – atvira ir saugi Europa piliečių labai ir saugumui“, EUR-Lex. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=OJ:C:2010:115:FULL>.

SPECIALIOJI LITERATŪRA

28. Akkermans, Bram. „Public policy (ordre public): A comparative analysis of national, private international law, and EU Public Policy“. *European Property Law Journal* 8(3) (2019): 260-300. https://cris.maastrichtuniversity.nl/ws/portalfiles/portal/131357620/Akkermans_2019_Public_Policy_Orde_public_.pdf.
29. Alfonsín, Quintín. „Savigni. Nota Sobre su sistema de Derecho Privado Internacional“. *Revista de la Facultad de Derecho y Ciencias Sociales, Montevideo* 2(4) (1951): 921-948.
30. Barry, Brian. *Teisingumo teorijos. I tomas: socialinio teisingumo traktatas*. Vilnius: Eugrimas, 2002.
31. Batiffol, Henri. *Traité élémentaire de droit international privé*. Paris: Librairie générale de droit et de jurisprudence, 1959.
32. Beaumont, Paul, ir Emma Johnston. „Can Exequatur Be Abolished in Brussels I Whilst Retaining A Public Policy Defence?“ *Journal of Private International Law* 6(2) (2010): 249-279. <https://fakulteti.me/wp-content/uploads/2021/07/PUBLIC-POLICY-BRUSSELS-1.pdf>.
33. Bodenheimer, Edgar, „The Public Policy Exception in Private International Law: A Reappraisal in the Light of Legal Philosophy“, *Seminar (Jurist)* 12 (1954). https://heinonline.org/HOL/AuthorProfile?base=js&search_name=Bodenheimer,%20Edgar&1==1606412424.
34. Brosch, Marlene, ir Leon Marcel Kahl. *Brussels I Bis, A Commentary on Regulation (EU) No 1215/2012*. UK: Edward Elgar Publishing Limited, 2022.
35. Brüggemeier, Gert, Mauro Bussani, Hugh Collins, Aurelia Colombi Ciacchi, Giovanni Comandé, Muriel Fabre-Magnan, Stefan Grundmann, Martijn W. Hesselink, Christian Joerges, Brigitta Lurger, Ugo Mattei, Marisa Meli, Jacobien Rutgers, Christoph Schmidt, Jane Smith, Ruth Sefton-Green, Horatia Muir Watt ir Thomas Wilhelmsson. „Social Justice in European Contract Law: a Manifesto“. *European Law Journal* 10(6) (2004): 653-674. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1468-0386.2004.00237.x>.
36. Calliess, Galf-Peter. *Rome Regulations, Commentary (2nd edn.)*. Wolter Kluwer Law & Business, 2015.
37. Contreras, Jorge L. ir Michael A. Eixenberger. *The Anti-Suit Injunction – A Transnational Remedy for Multi-Jurisdictional SEP Litigation. Cambridge Handbook of Technical Standardization Law – Patent, Antitrust and Competition Law*. Cambridge University Press 2017. <https://dc.law.utah.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1039&context=scholarship>.
38. Corthaut, Tim. „EU ordre public“. Doktoro disertacija, Liuvėno universitetas, 2009. <https://lirias.kuleuven.be/bitstream/123456789/233756/1/TimCorthaut.pdf>.
39. Corthaut, Tim. *EU Ordre Public*. The Hague: Kluwer International, 2012.
40. De Aguirre, Cecilia Fresnedo. „Public Policy: Common Principles in the American States“, *Collected Courses of the Hague Academy of International Law*. Brill, Nijhoff (379) (2016). <https://referenceworks.brill.com/display/entries/HACO/A9789004321274-03.xml?e-body=abstract%2Fexcerpt>.
41. de Almeida Cruz, Martinho, Manuel Desantes Real ir Paul Jenard. *Report on the Convention on the accession of the Kingdom of Spain and the Portuguese Republic to the 1968 Brussels Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters*. Official Journal of the European Communities C 189/36, (1990). <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/fda7f38c-8c7d-47b9-8971-b4df0027d2c3>.
42. Dickinson, Adrew ir Eva Lein. *The Brussels I Regulation Recast*. Oxford: Oxford University Press, 2015.

43. Dickinson, Andrew. *The Rome II Regulation: The Law Applicable to Non-contractual Obligations*. Oxford: Oxford University Press, 2008.
44. Dymitruk, Maria, Jacek Gołaczyński, Maria Kaczorowska ir Piotr Rodziewicz. „Differences Between the Recognition and Enforcement of Authentic Instruments and the Recognition and Enforcement of Judgments“. *Lexonomica* 13(1) (2021): 1-16, <https://journals.um.si/index.php/lexonomica/article/view/1203>.
45. Domej, Tanja. „Regionalism in the Recognition and Enforcement of Foreign Titles: Implications for Public Policy Scrutiny“. *International Journal of Procedural Law* 9(2)(2019): 235-252. <https://www.zora.uzh.ch/id/eprint/198149/>.
46. Ehrenzweig, Albert A., ir Erik Jayme. *Private International Law: a Comparative Treatise on American International Conflicts Law, Including the Law of Admiralty*. Leyden, Sijthoff, 1973.
47. Fallon, Marc. *Les conflits de lois et de juridictions dans un espace économique intégré – l'expérience de la Communauté européenne. Recueil des cours de l'Académie de droit international*. Dordrecht: Martinus Nijhoff, 1995.
48. Gebauer, Martin, ir Felix Berner, *Ordre public*. The Max Planck Encyclopedia of Public International Law, Oxford University Press, 2011.
49. Gołaczyński, Jacek. *Jurysdykcja, uznawanie orzeczeń sądowych oraz ich wykonywanie w sprawach cywilnych i handlowych. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 1215/2012. Komentarz*. Warszawa: C.H. Beck, 2015.
50. Gössl, Susanne Lilian. „The Public Policy Exception in the European Civil Justice System“. *The European Legal Forum – Forum iuris communis Europae* (4) (2016): 85-92. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2887020.
51. Gross, Leo. „The Peace of Westphalia, 1648–1948“. *The American Journal of International Law* 42(1) (1948): 20-41. https://www.jstor.org/stable/pdf/2193560.pdf?refreqid=excelsior%3Adf36ac58a0aaab4ad2113809144701f4&ab_segments=&origin=&initiator=&acceptTC=1.
52. Gumuliauskienė, Laura. „Užsienio teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas civiliniame procese“. Daktaro disertacija. Mykolo Romerio universitetas, 2008. <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/c035ae6f-ea2a-44e4-9fa4-675d3302d019/content>.
53. Hay, Peter. *Advanced Introduction to Private International Law and Procedure*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2018.
54. Harder, Sirko. „The Effects of Recognized Foreign Judgments in Civil and Commercial Matters“. *International & Comparative Law Quarterly* 62 (2) (2013): 441-461. <https://www.cambridge.org/core/journals/international-and-comparative-law-quarterly/article/abs/effects-of-recognized-foreign-judgments-in-civil-and-commercial-matters/91C8E481F-5486555B6640EB9D4C4C7C8>.
55. Hartley, Trevor, ir Masato Dogauchi. *2005 m. birželio 30 d. Konvencijos dėl susitarimų dėl teisingumo aiškinamasis pranešimas*. Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos Nuolatinis biuras, Nyderlandai, 2013. <https://assets.hcch.net/docs/f1e7b9b8-f0ef-4b2f-92f3-63d5a7360bb0.pdf>.
56. Hatzimihail, Nikitas E. *Preclassical Conflict of Laws*. Cambridge: Cambridge University Press, 2021. <https://www.cambridge.org/core/books/preclassical-conflict-of-laws/ulrik-huber-and-conflict-of-laws-in-the-early-modern-period/2FCF4F9DF44FEC0485B-D7314C034ED03>.
57. Hazelhorst, Monique. *Free Movement of Civil Judgments in the European Union and the*

- Right to a Fair Trial*. The Hague: T.M.C. Asser Press, 2017. <https://repub.eur.nl/pub/93518/Hazelhorst-Free-movement-of-civil-judgments-and-the-right-to-a-fair-trial-final-v3.pdf>.
58. Hess, Burkhard ir Thomas Pfeiffer. *Interpretation of the Public Policy Exception as referred to in EU Instruments of Private International and Procedural Law*. Study for the European Parliament, 2011. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2011/453189/IPOL-JURI_ET\(2011\)453189_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2011/453189/IPOL-JURI_ET(2011)453189_EN.pdf).
 59. Hess, Burkhard, David Althoff, Tess Bens ir Niels Elsner. „The Reform of the Brussels Ibis Regulation“. *University of Vienna* (2024): 1-51. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4853421.
 60. Hess, Burkhard, David Althoff, Tess Bens, Niels Elsner, ir Inga Järvekülg. „The Reform of the Brussels Ibis Regulation“. *Max Plank Institute Luxembourg Research Paper Series 6* (2022): 1-38. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4278741>.
 61. Hess, Burkhard, ir Thomas Pfeiffer. „Interpretation of the Public Policy Exception as referred to in EU Instruments of Private International and Procedural Law“, *Study for the European Parliament* (2011): 1-181. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2011/453189/IPOL-JURI_ET\(2011\)453189_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2011/453189/IPOL-JURI_ET(2011)453189_EN.pdf).
 62. Hess, Burkhard, Thomas Pfeiffer ir Peter Schlosser. „Report on the Application of Regulation Brussels I in the Member States“. *Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg* (2007): 1-, http://courtesa.eu/wp-content/uploads/2019/03/study_application_brussels_1_en.pdf.
 63. Hesselink, Martijn W. „Five Political Ideas of European Contract Law – Policy Choices“. *European Review of Contract Law* 7(2) (2011): 295-313. <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/ercl.2011.295/html>.
 64. Hesselink, Martijn W. „The politics of a European civil code“. *European Law Journal* 10(6) (2004): 675-697. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1468-0386.2004.00238.x>.
 65. Husserl, Gerhart. „Public Policy and Ordre Public“. *Virginia Law Review* 25(1) (1938): 37-67. https://www.jstor.org/stable/pdf/1068114.pdf?refreqid=excelsior%3A99a5afa11046c-b77a1eff060838b0166&ab_segments=&origin=&initiator=&acceptTC=1.
 66. Jänträ-Jareborg, Maarit. „XI – Religious personal laws, freedom of religion, human rights and public policy in private international law“, *Special Editions* (2023). https://referenceworks.brillonline.com/media/pplse/A9789004246188ch11.pdf?id=special-editions/xi-religious-personal-laws-freedom-of-religion-human-rights-and-public-policy-in-private-international-law-A9789004246188_11#pagemode=bookmarks&page=1.
 67. Jänträ-Jareborg, Maarit. *Foreign Law in National Courts, a Comparative Perspective*. Hague: Recueil des cours, 2003.
 68. Jenard, Paul, ir G. Möller. *Report on the Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters done at Lugano on 16 September 1988*. Official Journal of the European Communities C 189, 1990. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=OJ%3AJOC_1990_189_R_0057_01.
 69. Jenard, Paul. *Report on the Convention on Jurisdiction and the Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters*. Official Journal of the European Communities C 59 (22), 1979. , <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:1979:059:FULL:EN:PDF>.
 70. Jokubauskas, Remigijus, Mykolas Kirkutis, Egidija Tamošiūnienė ir Vigintas Višinskis. *Užsienio teismų sprendimų pripažinimas ir leidimas vykdyti Lietuvos Respublikoje*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2020, <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/7dd5fb1e-21c1-4d8d-82a7-78b0ed1d7999/content>.

71. Kahn-Freund, Otto. „Reflections On Public Policy in the English Conflict of Laws“, *Problems of Public and Private International Law* 39 (1953): 39-83. <https://www.jstor.org/stable/743220>.
72. Kahn-Freund, Otto. *The Growth of Internationalism in English Private International Law*. Oxford University Press, 1960.
73. Kaye, Peter. *Civil Jurisdiction and Enforcement of Foreign Judgments*. Abingdon: Professional Books Ltd, 1987.
74. Kain, Brandon, ir Douglas T. Yoshida. „The doctrine of Public Policy in Canadian Contract Law“, *Annual review of Civil Litigation* (2007): 1-47. <https://www.mccarthy.ca/sites/default/files/2022-03/The%20Doctrine%20of%20Public%20Policy%20in%20Canadian%20Contract%20Law.pdf>.
75. Kardelis, Kęstutis. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: Lucilijus, 2007.
76. Katzenbach, Nicholas de Belleville. „Conflicts on an Unruly Horse: Reciprocal Claims and Tolerances in Interstate and International Law“. *Yale Law Journal* 65(8) (1956): 1087-1157. https://openyls.law.yale.edu/bitstream/handle/20.500.13051/14266/78_65YaleLJ1087_July1956_.pdf?sequence=2&isAllowed=y.
77. Kegel, Gerhard. „Story and Savigny“. *The American Journal of Comparative Law* 37(1) (1989): 39-66. https://www.jstor.org/stable/pdf/840440.pdf?refreqid=excelsior%3Aa2e7d7a916372f780b06e20e57e4b9a9&ab_segments=&origin=&acceptTC=1.
78. Keresteš, Tomaž. „Public Policy in Brussels Regulation I: Yesterday, Today and Tomorrow“. *Lexonomica* 8, 2 (2016): 77-91. <https://journals.um.si/index.php/lexonomica/article/view/33>.
79. Kessedjian, Catherine. „Public Order in European Law“. *Erasmus Law Rev* 1(1) (2007): 25-36. http://www.erasmuslawreview.nl/tijdschrift/ELR/2007/1/ELR_2210-2671_2007_001_001_003.pdf.
80. Kinsch, Patrick. „Enforcement As A Fundamental Right“. *Netherlands International Private Recht (NIPR)* 4 (2014): 540-544. https://www.nipr-online.eu/upload/documents/20150327T142650-NIPR%202014-4_Kinsch.pdf.
81. Kirkutis, Mykolas, Vigintas Višinskis ir Jelena Čuveljak. „The Concept of Judgment under the Brussels Ibis Regulation“. *International Comparative Jurisprudence* 9(1) (2023): 39-52, <http://dx.doi.org/10.13165/j.icj.2023.06.003>.
82. Kisieliauskaitė, Agnė. „Viešosios tvarkos sąvoka „Briuselis I“ reglamente“. *Teisė* 102 (2017): 108–126. <https://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/10521/8877>.
83. Knapp, Charles. „La notion de l'ordre public dans les conflits de lois“. Doktoro disertacija, Mulhouse University, 1933.
84. Knight, William Stanley Macbean. „Public Policy in English Law“. *Law Quarterly Review* (1922).
85. Kramer, Xandra. „Abolition of exequatur under the Brussels I Regulation: effecting and protecting rights in the European judicial area“. *Nederlands Internationaal Privaatrecht (NIPR)* 29(4) (2011): 633–641. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1976276.
86. Kramer, Xandra. „Cross-border Enforcement in the EU: Mutual Trust versus Fair Trial? Towards Principles of European Civil Procedure“. *International Journal of Procedural Law* 2 (2011): 202–230. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1995682.
87. Kramer, Xandra. „Enforcement Under the Brussels Convention: Procedural Public Policy

- and the Influence of Article 6 ECHR“, *International Lis* (2003): 16–20. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=988531.
88. Kuhn, Arthur Kline. *Comparative Commentaries on Private International Law*. Macurillan, 1937.
 89. Lainé, Armand. *Introduction au droit international privé, contenant une étude historique et critique de la théorie des statuts et des rapports de cette théorie avec la code civil*. Paris: Pichon, 1888. <https://archive.org/details/introductionaudr01lainuoft>.
 90. Lawson, F. H., A. E. Anton ir L. Neville Brown. *Introduction to French Law*. Oxford, 1963. <https://archive.org/details/amoswaltonsintro0000fhla/page/n7/mode/2up>.
 91. Lazić, Vesna, ir Peter Mankowski. *The Brussels I-Bis Regulation. Interpretation and Implementation*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2023.
 92. Lazić, Vesna, ir Steven Stuij. *International Dispute Resolution. Selected Issues in International Litigation and Arbitration*. Springer, 2018.
 93. Leible, Stefan. *General principles of European Private International Law*“. The Netherlands: Wolters Kluwer, 2016.
 94. Lloyd, Dennis. *Public Policy. A Comparative Study in English and French Law*. London: Athlone Press, 1953.
 95. Lopez-Tarruella, Aurelio. „The Public Policy Clause in the System of Recognition and Enforcement of the Brussels Convention“. *The European Legal Forum* (E) 2-2000/01 (2000): 122-129. <http://www.simons-law.com/library/pdf/e/22.pdf>.
 96. Lorenzen, Ernest G. „Huber’s De Conflictu Legum“. *Illinois Law Review* 8(13) (1919). <https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/illlr13&id=1&collection=journals&index=>.
 97. Mačys, Vladas. *Civilinio proceso paskaitos*. Lietuvos universitetas, Teisių fakultetas, 1924.
 98. Magnus, Ulrich, ir Peter Mankowski. *Brussels I Regulation*. Munchen: Sellier, 2007.
 99. Magnus, Ulrich, ir Peter Mankowski. *European Commentaries on Private International Law ECPIL. Commentary of Brussels Ibis Regulation*. Köln: OttoSchmidt, 2016.
 100. Magnus, Ulrich, ir Peter Mankowski. *European Commentaries on Private International Law ECPIL, Commentary, Volume I, Brussels Ibis regulation*. Köln: Otto Schimdt, 2023.
 101. Mansi, Francesco. „Reflexions on the Role of the „Ordre Public“ in the EU Regulations on Civil Procedure“. *LeXonomica* 3(2) (2011): 267-282. <https://journals.um.si/index.php/lexonomica/article/view/1095>.
 102. Mantovani, Martina. „The Italian Court of Cassation Rules on Public Policy in Labour Disputes“, *The European Association of Private International Law (EAPIL)*. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d. <https://eapil.org/2023/06/12/the-italian-court-of-cassation-rules-on-public-policy-in-labour-disputes/>.
 103. Markaki, Chrysanthi, „Anti-suit v. Anti-arbitration injunctions in International Commercial Arbitration: Which one prevails in European Union, UK and Greece? Choosing the most „proper“ one“. Magistro darbas, International Hellenic University, 2018. https://repository.ihu.edu.gr/xmlui/bitstream/handle/11544/29126/c.markaki_ilm_16-02-2018.pdf?sequence=2.
 104. Martiny, Dieter. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: BGB (6th ed.)*. Munich: C. H. Beck, 2015.
 105. Meidanis, Haris P. „Public Policy and Ordre Public in the Private International Law of the EC/EU: Traditional Positions of the Member States and Modern Trends“. *European Law Review* 30(1) (2005): 95-110.

106. Meyer, Olaf. *Public policy and Private International Law, A Comparative Guide*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2022.
107. Mesonis, Gediminas, Darijus Beinoravičius, Egidijus Jarašiūnas, Alvydas Pumputis, Vytautas Sinkevičius, Milda Vainiutė, Elena Vaitiekienė, Juozas Žilys ir Edita Žiobienė. *1990 m. Kovo 11-osios Nepriklausomybės aktui – 20: Liber Amicorum Vytautui Landsbergiui*. Mykolo Romerio universitetas, 2010. <https://cris.mruni.eu/cris/entities/publication/2141f9d9-72c4-48be-ab71-462a7ac64225>.
108. Michaels, Ralf. „Recognition and Enforcement of Foreign Judgments“. Iš Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law, Max Planck Society, & R. Wolfrum (Eds.), *The Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, 672. Oxford: Oxford University Press, 2012.
109. Michaels, Ralf. „Recognition and Enforcement of Foreign Judgments“. Iš *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*. Rüdiger Wolfrum ed., 2009, 1-13. https://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2699&context=faculty_scholarship.
110. Mikelėnas, Valentinas. *Tarptautinės privatinės teisės įvadas*. Vilnius: Justitia, 2001.
111. Mills, Alex. „The Dimensions Of Public Policy In Private International Law“. *Journal of Private International Law* 4(2) (2008): 201-236. <https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/1323415/>.
112. Minehan, Karen E. „The Public Policy Exception to the Enforcement of Foreign Judgments: Necessary or Nemesis“. *Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review* 18(4) (1996): 795-819. <https://digitalcommons.lmu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1399&context=ilr>.
113. Murphy, Kent, „The Traditional View of Public Policy and Ordre Public in Private International Law“, *Ga. J. Int'l & Compar. L.* 591 (1981): 591-615. <https://digitalcommons.law.uga.edu/gjicl/vol11/iss3/9>.
114. Nessi, Sebastiano. „Anti-suit and Anti-arbitration Injunctions in International Commercial Arbitration: The Swiss Approach“. *SAA Series on International Arbitration* 3 (2013).
115. Nussbaum, Arthur. „Public Policy and the Political Crisis in the Conflict of Laws“. *The Yale Law Journal* 49(6) (1940): 1027-1058. <https://www.jstor.org/stable/792228>.
116. Parra-Aranguren, Gonzalo, „General Course of Private International Law: Selected Problems (Volume 210)“, iš *Collected Courses of the Hague Academy of International Law*, 2023, http://dx.doi.org/10.1163/1875-8096_pplrhc_A9780792303985_01.
117. Paul, Joel R. „Transformation of International Comity“, *Law & Contemporary Problems* 71(19) (2008): 19-38. <https://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1477&context=lcp>.
118. Paulsen, Monrad G., ir Michael I. Sovern. „Public Policy” in the Conflict of Laws“. *Columbia Law Review* 56(7) (1956): 969-1016. https://scholarship.law.columbia.edu/cgi/viewcontent.cgi?params=/context/faculty_scholarship/article/3169/&path_info=56_Colum._L._Rev._969.pdf.
119. Pinheiro, Luis de Lima. *Competência Internacional e Reconhecimento de Decisões Estrangeiras*. Coimbra: Direito Internacional Privado, 2002.
120. Reese, Willis L. M. „Full Faith and Credit to Statutes: The Defense of Public Policy“. *The University of Chicago Law Review* 19(2) (1952): 339-346. <https://www.jstor.org/stable/1597705>.
121. Rijavec, Vesna, Katja Drnovsek ir Cornelis Hendrik (Remco) van Rhee. *Cross-Border Enforcement in Europe: National and International Perspectives*. Cambridge: Intersentia, 2020.

122. Rijavec, Vesna, Wendy Kennett, Tomaž Keresteš ir Tjaša Ivanc. *Diversity Of Enforcement Titles in EU*. Cham: Springer, 2023).
123. Rijavec, Vesna, Wendy Kennett, Tomaž Keresteš ir Tjaša Ivanc. *Remedies Concerning Enforcement of Foreign. Brussels I Recast*. Wolters Kluwer, 2018.
124. Schlosser, Petter. *Report on the Convention on the Association of the Kingdom of Denmark, Ireland and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland to the Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters and to the Protocol on its interpretation by the Court of Justice*. European Communities, Luxembourg, 1978. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/8ae9647d-0ed3-4eef-abd3-4b48961bb609/language-en>.
125. Stauskienė, Egidija. „Teisinė vykdymo proceso prigimtis“, *Jurisprudencija* 1(91) (2007): 72-77. <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2777>.
126. Stimson, Gary J. „The Public Policy Doctrine In Choice of Law“. *Washington University Law Review* 1974(3) (1974): 391-419. https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2684&context=law_lawreview.
127. Story, Joseph. *Commentaries on the Conflict of Laws*. Boston: Hilliard, Gray and Company, 1834. https://books.google.nl/books?id=4Ao9AAAAIAAJ&pg=PP9&hl=lt&source=gbs_selected_pages&cad=1#v=onepage&q&f=false.
128. Urbonas, Andrius. „Teismo sprendimo bankroto byloje pripažinimas kitoje Europos Sąjungos šalyje narėje“. *Jurisprudencija* 9(99) (2017): 70-76. <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2684>.
129. Vallindo, Petros G., „Der Vorbehalt des ordre public im internationalen Privatrecht“. *RabelZ*, 18(3) (1953). <http://eur.idm.oclc.org/login?url=https://www.jstor.org/stable/27874900>.
130. van Calster, Geert. *European Private International Law*. Portland, Oregon: Hart publishing, 2016.
131. van Rhee, Cornelis Hendrik (Remco), Vesna Rijavec ir Katja Drnovsek. *Cross-border enforcement in Europe: National and international perspectives*. Cambridge: Intersentia, 2020.
132. Vienažindytė, Jevgenija. „Bosphorus prezumpcija ir Europos Sąjungos prisijungimas prie Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos“. Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2016. <https://epublications.vu.lt/object/elaba:19574752/>.
133. von Hein, Jan, Eva-Maria Kieninger ir Giesela Rühl. *How European is European Private International Law*. Cambridge: Intersentia, 2019.
134. Vrellis, Spyridon. „Conflit ou coordination de valeurs en droit international privé. A la recherche de la justice“. Iš *The Hague Academy Collected Courses Online / Recueil des cours de l'Académie de La Haye en ligne*. Brill: Nijhoff, 2007. <https://referenceworks.brill.com/display/entries/HACO/A9789004166189-02.xml?ebody=article%20details>.
135. Weller, Matthias. „Mutual Trust“: A Suitable Foundation for Private International Law in Regional Integration Communities and Beyond? Hague: *Collected Courses of the Hague Academy of International Law*, 423, 2022. https://referenceworks.brillonline.com/entries/the-hague-academy-collected-courses/*A9789004514119_02.
136. Wilner, Gabriel M. „Choice of Forum and Public Policy: Some Indications of the Development in United States Law of a Distinct „International“ Public Policy“. *University of Georgia, School of Law* (1977): 29-37. https://digitalcommons.law.uga.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1489&context=fac_artchop.
137. Winfield, Percy H. „Public policy in the English Common Law“. *Harvard Law Review* 42

(1)(1928): 76-102, https://cooperative-individualism.org/winfield-percy_public-policy-in-the-english-common-law-1928-nov.pdf.

138. Wolff, Martin. *Private International Law*. Oxford: Clarendon Press, 1950.

TEISMŲ PRAKTIKA

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika

139. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1963 m. vasario 5 d. prejudicinis sprendimas byloje *NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos prieš Nederlandse administratie der belastingen*, bylos Nr. C-26/62“, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=BE3DCD1EE-98A0CED97513CC949CC6EB2?text=&docid=87120&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=7035852>.
140. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1974 m. gruodžio 4 d. prejudicinis sprendimas byloje *Yvonne van Duyn prieš Home Office*, bylos Nr. 41-74“, EUR-Lex. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61974CJ0041>.
141. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1980 m. gegužės 21 d. prejudicinis sprendimas byloje *Bernard Denilauler prieš SNC Couchet Frères*, bylos Nr. 125/79“, Eur-lex. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61979CJ0125>.
142. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1981 m. birželio 16 d. prejudicinis sprendimas byloje *Peter Klomps prieš Karl Michel*, bylos Nr. 166/80“, EUR-Lex. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A61980CJ0166>.
143. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1985 m. birželio 11 d. prejudicinis sprendimas byloje *Leon Emile Gaston Carlos Debaecker and Berthe Plouvier prieš Cornelis Gerrit Bouwman*, bylos Nr. 49/84“, EUR-lex. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61984CJ0049>.
144. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1985 m. gruodžio 18 d. prejudicinis sprendimas byloje *Debaecker ir Plouvier prieš Bouwman*, bylos Nr. 49/84“, EUR-Lex. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61984CJ0049>.
145. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1986 m. spalio 18 d. prejudicinis sprendimas byloje *Johnston prieš Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary*, bylos Nr. 222/84“, EUR-Lex. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61984CJ0222>.
146. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1988 vasario 4 d. prejudicinis sprendimas byloje *Horst Ludwig Martin Hoffmann prieš Adelheid Krieg*, bylos Nr. 145/86“, EUR-Lex. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A61986CJ0145>.
147. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1992 m. gruodžio 3 d. sprendimas byloje *Oleificio Borelli SpA prieš Komisiją*, bylos Nr. C-97/91“, EUR-Lex. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 17 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61991CJ0097>.
148. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1994 m. birželio 2 d. prejudicinis sprendimas byloje *Solo Kleinmotoren GmbH prieš Emilio Boch*, bylos Nr. C-414/92“, Curia. Žiūrėta 2024

- m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=98807&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=891822>.
149. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1994 m. gruodžio 22 d. sprendimas byloje *Fiskano prieš Komisiją*, bylos Nr. C-135/92“, Eur-Lex. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:61992CJ0135_SUM&from=FR.
 150. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1994 m. sausio 20 d. prejudicinis sprendimas byloje *Owens Bank Ltd prieš Fulvio Bracco ir Bracco Industria Chimica SpA*, bylos Nr. C-129/92“, EUR-Lex. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:61992CJ0129>.
 151. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1996 m. gruodžio 22 d. sprendimas byloje *Komisija prieš Lisrestal ir kitus*, bylos Nr. C-32/95 P“, EUR-Lex. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61995CJ0032>.
 152. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1996 m. spalio 10 d. prejudicinis sprendimas byloje *Bernardus Hendrikman ir Maria Feyen prieš Magenta Druck & Verlag GmbH*, bylos Nr. C-78/95“, EUR-Lex. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:61995CJ0078>.
 153. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1996 m. spalio 18 d. sprendimas byloje *Hendrikman ir Feyen prieš Magenta Druck & Verlag*, bylos Nr. C-78/95“, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=100249&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3087968>.
 154. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1997 m. birželio 17 d. prejudicinis sprendimas byloje *Unibank A/S prieš Flemming G. Christensen*, bylos Nr. C-260/97“, EUR-Lex. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:%3A61997CJ0260>.
 155. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1998 m. gruodžio 17 d. prejudicinis sprendimas byloje *Baustahlgewebe prieš Komisiją*, bylos Nr. C-185/95 P“, EUR-Lex. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:%3A61995CJ0185>.
 156. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1998 m. gruodžio 17 d. sprendimas byloje *Baustahlgewebe GmbH prieš Komisiją*, bylos Nr. C-185/95 P“, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=43779&pageIndex=0&doclang=EN&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=1451700>.
 157. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1999 m. balandžio 29 d. prejudicinis sprendimas byloje *Éric Coursier prieš Fortis Bank SA, Martine Coursier, née Bellami*, bylos Nr. C-267/97“, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=44557&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3523583>.
 158. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2000 m. gegužės 11 d. prejudicinis sprendimas byloje *Régie Nationale des Usines Renault SA prieš Maxicar SpA ir Orazio Formento*, bylos Nr. C-38/98“, EUR-Lex. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:61998CJ0038>.
 159. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2000 m. kovo 28 d. prejudicinis sprendimas byloje *Dieter Krombach prieš André Bamberski*, bylos Nr. C-7/98“, Curia. Žiūrėta 2022 m. rugpjūčio 17 d., <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=45196&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=14964102>.
 160. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2000 m. sausio 11 d. sprendimas *Nyderlandai ir Van der Wal prieš Komisiją*, bylų Nr. C-174/9 8 P ir C-18 9/98 P“, EUR-Lex. Žiūrėta

2024 m. gruodžio 18 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:61998CJ0174>.

161. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2002 m. birželio 6 d. prejudicinis sprendimas byloje *Italian Leather SpA prieš WECO Polstermöbel GmbH & Co.*, bylos Nr. C-80/00“, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=47390&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3778100>.
162. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2003 m. rugsėjo 30 d. prejudicinis sprendimas byloje *Colegio de Oficiales de la Marina Mercante Española prieš Administración del Estado*, bylos Nr. C-405/01“, EUR-Lex. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:62001CJ0405>.
163. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2004 m. balandžio 27 d. prejudicinis sprendimas byloje *Gregory Paul Turner prieš Felix Fareed Ismail Grovit, Harada Ltd and Changepoint SA*, bylos Nr. C-159/02“, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=49081&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1268977>.
164. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2006 m. gruodžio 14 d. prejudicinis sprendimas byloje *ASML Netherlands BV prieš Semiconductor Industry Services GmbH (SEMIS)*, bylos Nr. C-283/05“, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=66544&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=4431040>.
165. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2006 m. liepos 13 d. prejudicinis sprendimas byloje *Roche Nederland BV ir kt. prieš Frederick Primus, Milton Goldenberg*, bylos Nr. C-539/03“, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=nepripa%25C5%25BE%25C4%25AFstamas&docid=56481&pageIndex=0&doclang=lt&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=22606#ctx1>.
166. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2007 m. gruodžio 13 d. prejudicinis sprendimas byloje *FBTO Schadeverzekeringen NV prieš Jack Odenbreit*, bylos Nr. C-463/06“, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=71718&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=7162888>.
167. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2009 m. balandžio 2 d. prejudicinis sprendimas byloje *Marco Gambazzi prieš DaimlerChrysler Canada Inc., CIBC Mellon Trust Company*, bylos Nr. C-394/07“, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=73644&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=524795>.
168. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2009 m. balandžio 28 d. prejudicinis sprendimas byloje *Meletis Apostolides prieš David Charles Orams, Linda Elizabeth Orams*, bylos Nr. C-420/07“, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=78109&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3519511>.
169. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2009 m. vasario 10 d. prejudicinis sprendimas byloje *Allianz SpA, Generali Assicurazioni Generali SpA prieš West Tankers Inc.*, bylos Nr. C-185/07“, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=72841&pageIndex=0&doclang=lt&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=1269261>.
170. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2009 m. vasario 10 d. prejudicinis sprendimas

- byloje *Allianz SpA ir Generali Assicurazioni Generali SpA prieš West Tankers Inc.*, bylos Nr. C-185/07°, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=72841&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1560106>.
171. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2010 m. gegužės 20 d. prejudicinis sprendimas byloje *Česká podnikatelská pojišťovna as, Vienna Insurance Group prieš Michal Bilas*, bylos Nr. C-111/09°, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=80967&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=7162251>.
172. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2010 m. gegužės 4 d. prejudicinis sprendimas byloje *TNT Express Nederland BV prieš AXA Versicherung AG*, bylos Nr. C-533/08°, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=81174&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5288135>.
173. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2010 m. gruodžio 22 d. prejudicinis sprendimas byloje *DEB Deutsche Energiehandels und Beratungsgesellschaft mbH prieš Bundesrepublik Deutschland*, bylos Nr. C-279/09°, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=83452&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=4586241>.
174. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2011 m. lapkričio 17 d. prejudicinis sprendimas byloje *Hypoteční banka a.s. prieš Udo Mike Lindner*, bylos Nr. C-327/10°, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=nepripa%25C5%25BE%25C4%25AFstamas&docid=114583&pageIndex=0&doclang=LT&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=15897#ctx1>.
175. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2011 m. spalio 13 d. prejudicinis sprendimas byloje *Prism Investments BV prieš Jaap Anne van der Meer*, bylos Nr. C-139/10°, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=111225&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3520261>.
176. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2012 m. lapkričio 15 d. prejudicinis sprendimas byloje *Gothaer Allgemeine Versicherung AG, ERGO Versicherung AG, Versicherungskammer Bayern-Versicherungsanstalt des öffentlichen Rechts, Nürnberger Allgemeine Versicherungs-AG, Kronos AG prieš Samskip GmbH*, bylos Nr. C-456/11°, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=129842&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1491224>.
177. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2012 m. rugsėjo 6 d. prejudicinis sprendimas byloje *Trade Agency Ltd prieš Seramico Investments Ltd*, bylos Nr. C-619/10°, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=126427&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=121456>.
178. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2013 m. gruodžio 19 d. prejudicinis sprendimas byloje *Nipponkoa Insurance Co (Europe) Ltd prieš Inter-Zuid Transport BV*, bylos Nr. C-452/12°, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=145907&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5288486>.
179. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2014 m. spalio 23 d. prejudicinis sprendimas

byloje *flyLAL-Lithuanian Airlines AS prieš Starptautiskā lidosta Rīga VAS, Air Baltic Corporation AS*, bylos Nr. C-302/13“, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=158845&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3514552>.

180. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2015 m. gegužės 13 d. prejudicinis sprendimas OAO „Gazprom“ prieš Lietuvos Respubliką, bylos Nr. C-536/13“, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=164260&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1269618>.
181. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2015 m. liepos 16 d. prejudicinis sprendimas byloje *Diageo Brands BV prieš Simiramida-04 EOOD*, bylos Nr. C-681/13“, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=165868&pageIndex=0&doclang=LT&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=5162713>.
182. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2016 m. gegužės 26 d. prejudicinis sprendimas byloje *Rūdolfo Meroni prieš Recoletos Limited*, bylos Nr. C-559/14“, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=178741&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=14965776>.
183. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2017 m. kovo 9 d. prejudicinis sprendimas byloje *Pula Parking d.o.o. prieš Sven Klaus*, bylos Nr. C-551/15“, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=188749&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1314531>.
184. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2018 m. rugsėjo 19 d. prejudicinis sprendimas byloje *Hampshire County Council prieš C.E. and N.E.*, bylų Nr. C-325/18 PPU ir Nr. C-375/18 PPU“, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=205877&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1314633>.
185. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2022 m. balandžio 7 d. prejudicinis sprendimas byloje *J. prieš H Limited*, bylos Nr. C-568/20“, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=257492&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=842121>.
186. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2022 m. birželio 20 d. prejudicinis sprendimas byloje *London Steam-Ship Owners' Mutual Insurance Association Limited prieš Ispanijos Karalystę*, bylos Nr. C-700/20“, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=261144&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5273538>.
187. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2022 m. kovo 10 d. prejudicinis sprendimas byloje *ZK, JM teisių perėmėjas, BMA Nederland BV bankroto administratorius, prieš BMA Braunschweigische Maschinenbauanstalt AG, dalyvaujant Stichting Belangbehartiging Crediteuren BMA Nederland*, bylos Nr. C-498/20“, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=16D0A32CD7C67F82DB38088B0B92EB8E?text=&docid=255424&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=4699778>.
188. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2022 m. vasario 16 d. sprendimas byloje *Vengrija prieš Parlamentą ir Tarybą*, bylos Nr. C-156/21“, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document>.

- jsf?text=&docid=254061&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=-first&part=1&cid=1498397.
189. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2023 m. rugsėjo 7 d. prejudicinis sprendimas byloje *Charles Taylor Adjusting Limited, FD prieš Starlight Shipping Company and Overseas Marine Enterprises Inc.*, bylos Nr. C-590/21“, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=277063&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1495485>.
 190. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2024 m. kovo 21 d. prejudicinis sprendimas byloje ADB „*Gjensidige*“ prieš UAB „*Rhenus Logistics*“, UAB „*ACC Distribution*“, bylos Nr. C-90/22“, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=284084&pageIndex=0&doclang=LT&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=7129489>.
 191. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2019 m. rugsėjo 4 d. prejudicinis sprendimas byloje *Alessandro Salvoni prieš Anna Maria Fiermonte*, bylos Nr. C-347/18“, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=217461&pageIndex=0&doclang=LT&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=36453>.

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo Generalinių advokatų išvados

192. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo generalinio advokato Maciej Szpunar 2024 m. vasario 8 d. išvada byloje *Real Madrid Club de Fútbol, AE prieš EE, Société Éditrice du Monde SA*, bylos Nr. C-633/22“, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=282592&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3781044>.
193. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo generalinio advokato Maciej Szpunar 2015 m. kovo 3 d. išvada byloje *Diageo Brands BV prieš Simiramida-04 EOOD*, bylos Nr. C-681/13“, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=F1B69D0C204782FAF0A010032C31B-CB7?text=&docid=162659&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=-first&part=1&cid=5132183#Footnote14>.
194. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo generalinio advokato Alber 1999 m. birželio 22 d. išvada byloje *Régie nationale des usines Renault SA prieš Maxicar SpA ir Orazio*, bylos Nr. C-38/98“, EUR-Lex. Žiūrėta 2022 m. rugpjūčio 17 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:61998CC0038>.
195. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo generalinio advokato Saggio 1999 m. rugsėjo 23 d. išvada byloje *Dieter Krombach prieš André Bamberski*, bylos Nr. C-7/98“, EUR-Lex. Žiūrėta 2022 m. rugpjūčio 17 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:61998CC0007>.
196. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo generalinės advokatės Juliane Kokott 2012 m. balandžio 26 d. išvada byloje *Trade Agency Ltd prieš Seramico Investments Ltd*, bylos Nr. C-619/10“, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=122175&doclang=LT>.
197. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo generalinio advokato Michal Bobek 2019 m. gegužės 7 d. išvada byloje *Alessandro Salvoni prieš Anna Maria Fiermonte*, bylos Nr. C-347/18“, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=213781&doclang=LT>.

198. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo generalinės advokatės Juliane Kokott 2008 m. gruodžio 18 d. išvada byloje *Marco Gambazzi prieš Daimler Chrysler Canada Inc. ir CIBC Mellon Trust Company*, bylos Nr. C-394/07“, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=74012&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=787757>.
199. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo generalinės advokatės Juliane Kokott 2014 m. liepos 3 d. išvada byloje *flyLAL-Lithuanian Airlines (likviduojama) AS, prieš Starptautiskā lidosta Rīga VAS ir Air Baltic Corporation AS*, bylos Nr. C-302/13“, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=ED-90CA5A2B4EEFD49B2C0869F0A02092?text=&docid=154538&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1678918>.
200. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo generalinio advokato Jean Richard de la Tour 2023 m. kovo 23 d. išvada byloje *Charles Taylor Adjusting Limited, FD prieš Starlight Shipping Company and Overseas Marine Enterprises Inc.*, bylos Nr. C-590/21“, Curia. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=3C0432004C664FA782BFE89804BED784?text=&docid=271767&pageIndex=0&doclang=LT&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=348247#Footref33>.

Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika

201. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. gruodžio 6 d. sprendimas byloje *Michaud prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 12323/11“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115377>.
202. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1975 m. vasario 21 d. sprendimas byloje *Golder prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 4451/70“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-57496>.
203. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1979 m. spalio 9 d. sprendimas byloje *Airey prieš Airiją*, pareiškimo Nr. 6289/73“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-57420>.
204. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1985 m. birželio 11 d. sprendimas byloje *Leon Emile Gaston Carlos Debaecker ir Berthe Plouvier prieš Cornelis Gerrit Bouwman*, bylos Nr. 49/84“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61984CJ0049>.
205. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1987 m. balandžio 23 d. sprendimas byloje *Erkner and Hofauer prieš Austriją*, pareiškimo Nr. 9616/81“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57483>.
206. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1988 m. liepos 9 d. sprendimas byloje *H. prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 9580/81“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57503>.
207. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1989 m. spalio 24 d. sprendimas byloje *H. prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 10073/82“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-57502>.
208. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1991 m. vasario 20 d. sprendimas byloje *Vernillo prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 11889/85“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57672>.
209. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1993 m. birželio 23 d. sprendimas byloje *Ruiz-Mateos*

- prieš Ispaniją, pareiškimo Nr. 12952/87“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-57838>.
210. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1993 m. birželio 24 d. sprendimas byloje *Schuler-Zraggen prieš Šveicariją*, pareiškimo Nr. 14518/89“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57840>.
211. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1994 m. balandžio 19 d. sprendimas byloje *Van de Hurk prieš Nyderlandus*, pareiškimo Nr. 16034/90“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=002-10439>.
212. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1994 m. gruodžio 9 d. sprendimas byloje *Ruiz Torija prieš Ispaniją*, pareiškimo Nr. 18390/91“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57909>.
213. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1995 m. rugsėjo 26 d. sprendimas byloje *Diennet prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 18160/91“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57957>.
214. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1995 m. vasario 24 d. sprendimas byloje *McMichael prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 16424/90“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57923>.
215. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1996 m. vasario 20 d. sprendimas byloje *Vermeulen prieš Belgiją*, pareiškimo Nr. 19075/91“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-57985>.
216. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1997 m. balandžio 23 d. sprendimas byloje *Stallinger ir Kuso prieš Austriją*, pareiškimų Nr. 14696/89 ir 14697/89“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58029>.
217. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1997 m. gruodžio 19 d. sprendimas byloje *Helle prieš Suomiją*, pareiškimo Nr. 20772/92“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58126>.
218. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1997 m. kovo 19 d. sprendimas byloje *Hornsby prieš Graikiją*, pareiškimo Nr. 18357/91“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58020>.
219. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1997 m. lapkričio 24 d. sprendimas byloje *Werner prieš Austriją*, pareiškimo Nr. 21835/93“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58114>.
220. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1997 m. spalio 22 d. sprendimas byloje *Papageorgiou prieš Graikiją*, pareiškimo Nr. 97/1996/716/913“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58107>.
221. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1998 m. vasario 19 d. sprendimas byloje *Allan Jacobsson prieš Švediją* (Nr. 2), pareiškimo Nr. 16970/90“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58133>.
222. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1998 m. vasario 19 d. sprendimas byloje *Higgins ir kiti prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 20124/92“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58129>.
223. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1999 m. kovo 25 d. sprendimas byloje *Papachelas prieš Graikiją*, pareiškimo Nr. 31423/96“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-58291>.
224. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1999 m. rugsėjo 15 d. sprendimas byloje *Humen prieš Lenkiją*, pareiškimo Nr. 26614/95“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58322>.

225. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1999 m. sausio 21 d. sprendimas byloje *García Ruiz prieš Ispaniją*, pareiškimo Nr. 30544/96“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-58907>.
226. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. balandžio 6 d. sprendimas byloje *Comingersol S.A. prieš Portugaliją*, pareiškimo Nr. 35382/97“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58562>.
227. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. birželio 27 d. sprendimas byloje *Frydlender prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 30979/96“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58762>.
228. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. kovo 3 d. sprendimas byloje *Krčmář ir kiti prieš Čekijos Respubliką*, pareiškimo Nr. 35376/97“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-58608>.
229. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. spalio 26 d. sprendimas byloje *Kudla prieš Lenkiją*, pareiškimo Nr. 30210/96“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58920>.
230. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2001 m. rugsėjo 27 d. sprendimas byloje *Hirvisaari prieš Suomiją*, pareiškimo Nr. 49684/99“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59682>.
231. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2001 m. spalio 20 d. sprendimas byloje *Pellegrini prieš Italiją*, pareiškimo Nr. 30882/96“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59604>.
232. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2001 m. vasario 13 d. sprendimas byloje *Krombach prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 29731/96“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59211>.
233. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. gegužės 21 d. sprendimas byloje *Jokela prieš Suomiją*, pareiškimo Nr. 28856/95“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-60466>.
234. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. kovo 21 d. sprendimas byloje *Immeubles Groupe Kossier prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 38748/97“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-64897>.
235. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. lapkričio 12 d. sprendimas byloje *Döry prieš Švediją*, pareiškimo Nr. 28394/95“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60737>.
236. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. rugsėjo 5 d. sprendimas byloje *Speil prieš Austriją*, Nr. 42057/98“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-22658>.
237. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2003 m. gegužės 27 d. sprendimas byloje *Sangler prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 50342/99“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-65662>.
238. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2003 m. liepos 24 d. sprendimas byloje *Yvon prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 44962/98“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-61053>.
239. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. birželio 1 d. sprendimas byloje *Valová ir kiti prieš Slovakiją*, pareiškimo Nr. 44925/99“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-90342>.
240. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. vasario 12 d. sprendimas byloje *Perez prieš*

- Prancūzija*, pareiškimo Nr. 47287/99“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=002-4488>.
241. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2005 m. birželio 30 d. sprendimas byloje *Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi prieš Airiją*, pareiškimo Nr. 45036/98“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69564>.
242. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2005 m. vasario 4 d. sprendimas byloje *Mamatkulov ir Askarov prieš Turkiją*, pareiškimų Nr. 46827/99 ir 46951/99“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-68183>.
243. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006 m. gegužės 29 d. sprendimas byloje *Apiccela prieš Italija*, pareiškimo Nr. 64890/01“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-67420>.
244. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006 m. lapkričio 23 d. sprendimas byloje *Jussila prieš Suomiją*, pareiškimo Nr. 73053/01“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-78135>.
245. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006 m. liepos 27 d. sprendimas byloje *Nedzela prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 73695/01“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKewis9IjG3a6KAxV6xAIH-HV0jH7EQFnoECBYQAQ&url=https%3A%2F%2Fhudoc.echr.coe.int%2Fapp%2Fconversion%2Fdocx%2Fpdf%3Flibrary%3DCHR%26id%3D001-93972%26filename%3D-CASE%2520OF%2520KARI-PEKKA%2520PIETIL%25C3%2584INEN%2520v.%2520FINLAND.pdf%26logEvent%3DFalse&usg=AOvVaw1oWj5plgLCZ1xcuD2DPVM7&opi=89978449>.
246. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006 m. sausio 10 d. sprendimas byloje *Teltronic-CATV prieš Lenkiją*, pareiškimo Nr. 48140/99“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-96399>.
247. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. spalio 18 d. sprendimas byloje *Asnar prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 12316/04“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-82789>.
248. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. balandžio 29 d. sprendimas byloje *McDonald prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 18648/04“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-87756>.
249. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. balandžio 27 d. sprendimas byloje *Hudáková ir kiti prieš Slovakiją*, pareiškimo Nr. 23083/05“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-98447>.
250. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. lapkričio 16 d. sprendimas byloje *Taxquet prieš Belgiją*, pareiškimo Nr. 926/05“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-101739>.
251. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. rugsėjo 2 d. sprendimas byloje *Mincheva prieš Bulgariją*, pareiškimo Nr. 21558/03“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-100273>.
252. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. gruodžio 6 d. sprendimas byloje *Michaud prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 12323/11“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115377>.
253. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2015 m. lapkričio 24 d. sprendimas byloje *Paliutis prieš Lietuvą*, pareiškimo Nr. 34085/09“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=004-4358>.
254. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. gegužės 23 d. sprendimas byloje *Avotiņš prieš*

Latvijā, pareiškimo Nr. 17502/07“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163114>.

255. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 m. rugsėjo 19 d. sprendimas byloje *Regner prieš Čekijos Respubliką*, pareiškimo Nr. 35289/11“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-177299>.
256. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2020 m. kovo 19 d. sprendimas byloje *Tamrazyan prieš Armėniją*, pareiškimo Nr. 42588/10“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-201738>.
257. „Europos Žmogaus Teisių Teismo teisėjų Rozakis, Tulkens, Traja, Botoucharova, Zagrebelsky ir Garlicki 2005 m. birželio 30 d. atskiroji nuomonė byloje *Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi prieš Airiją*, pareiškimo Nr. 45036/98“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69564>.
258. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. gegužės 11 d. sprendimas byloje *Négrépontis-Giannisis prieš Graikiją*, pareiškimo Nr. 56759/08“, Hudoc. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-138592>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktika

259. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimas byloje Nr. Byla Nr. 13/2000-14/2000-20/2000-21/2000-22/2000-25/2000-31/2000-35/2000-39/2000-8/01-31/01“. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/tat327/content>.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika

260. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. balandžio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-167/2005“.
261. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-227/2008“, LITEKO. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 18 d. <https://liteko.teismai.lt/viesaspren-dimumaieska/tekstas.aspx?id=95f441c3-7cf6-447b-a2bf-3a5363bfb6d5>.

Užsienio valstybių teismų praktika

262. Airijos Aukštojo teismo 2020 m. gruodžio 22 d. sprendimas byloje *Henry Alezander Brompton Gwyn-Jones prieš Richard William McDonald*, [2020] IEHC 689, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:82020IE1222\(51\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:82020IE1222(51)).
263. Austrijos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. balandžio 6 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 6Ob64/06i.
264. Austrijos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 22 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 3Ob233/06w.
265. Hagos apeliacinio teismo 2010 m. lapkričio 30 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. MHD 200.047.408 T, <https://uitspraken.rechtspraak.nl/#!/details?id=ECLI:NL:GHS-GR:2010:BO6505>.
266. Italijos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. kovo 7 d. sprendimas byloje Nr. 6723/2023. <https://eapil.org/2023/06/12/the-italian-court-of-cassation-rules-on-public-policy-in-labour-disputes/>
267. Italijos Torino apeliacinio teismo 1997 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 65/98.

268. Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiojo teismo 1895 birželio 3 d. sprendimas byloje *Hilton v Guyot*, 159 U.S. 113. Justia, <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/159/113/>.
269. Jungtinių Amerikos Valstijų Floridos apygardos teismo 2009 m. spalio 20 d. sprendimas byloje *Osorio v. Dole Food Co.*“, 665 F.Supp.2d 1307, Casetext, <https://casetext.com/case/osorio-v-dole-food-co>.
270. Jungtinių Amerikos Valstijų Vienuoliktosios apygardos apeliacinio teismo 1994 m. birželio 29 d. sprendimas byloje *Turner Entertainment Co. v. Degeto Film GmbH*, 25 F.3d 1512, Casetext, <https://casetext.com/case/turner-entertainment-co-v-degeto-film-gmbh>.
271. Nyderlandų Midelburgo apylinkės teismo 2009 m. rugsėjo 23 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 63417/HA ZA 08-306, <https://uitspraken.rechtspraak.nl/#!/details?id=ECLI:NL:RBMID:2009:BK9209>.
272. Prancūzijos Amjeno apeliacinio teismo 2010 m. sausio 26 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 07/02364.
273. Prancūzijos Aukščiausiojo Teismo 1985 m. vasario 6 d. sprendimas byloje Nr. 83-11.241, <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000007015413>.
274. Prancūzijos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 19 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 08-12.134.
275. Prancūzijos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. spalio 14 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 08-14.849.
276. Prancūzijos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 15 d. sprendimas byloje Nr. 17-17.546, Cour de cassation, civile, Chambre civile 1, 15 mai 2018, 17-17.546, Publié au bulletin - Légifrance (legifrance.gouv.fr).
277. Jungtinės Karalystės Karalienės suolo skyriaus Komercinio teismo 1992 m. sprendimas byloje *Interdesco S.A. prieš Nullifire Ltd*, 1 Lloyd’s Rep. 180, <https://www.i-law.com/ilaw/doc/view.htm?id=150110>.
278. Nyderlandų Roterdamo apylinkės teismo (Rechtbank Rotterdam) 2001 m. spalio 25 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. HA ZA 00-2767.
279. Vokietijos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. rugsėjo 27 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. KZB 75/21.
280. Vokietijos Federalinio Aukščiausiojo Teismo 1992 m. birželio 4 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. IX ZR 149/91.

Kiti šaltiniai

281. EŽTT 2023 m. statistiniai duomenys dėl pažeidimų pagal straipsnius ir valstybes, <https://prd-echr.coe.int/web/echr/statistical-reports>.

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Mykolas Kirkutis

VIEŠOSIOS TVARKOS PAŽEIDIMAS KAIP
TEISMO SPRENDIMO NEPRIPAŽINIMO
PAGRINDAS PAGAL REGLAMENTĄ
„BRIUSELIS IA“

Mokslo daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, teisė (S 001)

Vilnius, 2025

Mokslo daktaro disertacija rengta 2020–2024 metais, ginama Mykolo Romerio universitete pagal Mykolo Romerio universitetui su Vytauto Didžiojo universitetu Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019 m. vasario 22 d. įsakymu Nr. V-160 suteiktą doktorantūros teisę.

Mokslinis vadovas:

prof. dr. Vigintas Višinskis (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001).

Mokslo daktaro disertacija ginama Mykolo Romerio universiteto ir Vytauto Didžiojo universiteto teisės mokslo krypties taryboje:

Pirmininkė:

prof. dr. Salvija Mulevičienė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001).

Nariai:

prof. dr. Natalija Kaminskienė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001);

prof. habil. dr. Vytautas Nekrošius (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001);

prof. habil. dr. Marek Świerczyński (Kardinolo Stefano Wyszyńskiego universitetas Varšuvoje, Lenkijos Respublika, socialiniai mokslai, teisė, S 001);

prof. dr. Solveiga Vilčinskaitė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001).

Mokslo daktaro disertacija bus ginama viešame Teisės mokslo krypties tarybos posėdyje 2025 m. kovo 19 d. 11 val. Mykolo Romerio universitete, I-414 auditorijoje.

Adresas: Ateities g. 20, 08303 Vilnius.

VIEŠOSIOS TVARKOS PAŽEIDIMAS KAIP TEISMO SPRENDIMO
NEPRIPAŽINIMO PAGRINDAS PAGAL REGLAMENTĄ „BRIUSELIS IA“

SANTRAUKA

Tyrimo aktualumas. Teisė į teisingą bylos nagrinėjimą – fundamentali, tarptautiniu lygmeniu pripažįstama ir visuotinai saugoma vertybė⁶³⁰. Laisvas asmenų, kapitalo ir prekių judėjimas ES lemia, kad asmenų civiliniai ginčai dažnai peržengia vienos valstybės narės teritoriją. Daugėjant ginčų, turinčių tarptautinį elementą, Sąjungoje kilo poreikis užtikrinti efektyvią ir realią asmens pažeistų civilinių teisių gynybą. Viena iš būtinų šio tikslo įgyvendinimo sąlygų – paprastesnis Europos Sąjungos valstybių narių teismų civilinėse bylose priimtų sprendimų vykdymas visoje ES. Šiam tikslui pasiekti naujausiuose Europos Sąjungos teisės aktuose, susijusiuose su civilinėmis (komercinėmis) bylomis, buvo atsakyta egzekvatūros (reikalavimo pripažinti teismo sprendimą prieš jį vykdant) ir įtvirtintas laisvo sprendimų judėjimo principas⁶³¹.

Teisės į teisminę gynybą įgyvendinimas neapsiriboja vien teismo sprendimo, kaip vientiso individualaus teisės taikymo baigiamojo akto dėl ginčo esmės, priėmimu. Nuo to, kaip vykdomi teismų sprendimai, priklauso teisės į teisminę gynybą įgyvendinimas ir efektyvus pažeistų arba ginčijamų asmenų subjektinių teisių ar įstatymų saugomų interesų gynimas⁶³². Dar 1997 metais EŽTT byloje *Hornsby prieš Graikiją* konstatavo, kad bet kurio teismo priimtas sprendimas turi būti vykdomas, todėl vykdymo procesas laikomas neatskiriama teismo proceso dalimi EŽTK 6 straipsnio tikslų kontekste. Jei valstybės vidaus teisė neužtikrintų teismų sprendimų vykdymo, tai teisė į teisingą bylos nagrinėjimą būtų iliuzinė⁶³³. Atitinkamai teismo sprendimo realaus įvykdymo poreikį ES tarptautinėje privatinėje teisėje rodo ir laisvo teismo sprendimų judėjimo principas, reiškiantis, kad įprastai vienoje ES valstybėje narėje priimtas teismo sprendimas turėtų būti vykdomas (pripažįstamas) ir kitose ES valstybėse narėse, taip užtikrinant ir jo privalomumo (*res judicata*) elementą.

Teisės į teisingą bylos nagrinėjimą veiksmingumas priklauso nuo teismo sprendimo, kuriuo išsprendžiamas asmenų ginčas, realaus įgyvendinimo efektyvumo. Todėl vienas iš pagrindinių Lisabonos sutartyje Europos Sąjungos išsikeltų tikslų – vidaus

630 Ši teisė įtvirtinta šiuose tarptautiniuose dokumentuose: i) 1948 m. Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje (10 straipsnyje); ii) 1950 m. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje (6 straipsnio 1 dalyje); iii) 1966 m. Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte (14 straipsnyje); iv) 1981 m. Afrikos žmogaus ir tautų teisių chartijoje (7 straipsnyje); v) 2000 m. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje (47 straipsnyje).

631 Pavyzdžiui, reglamentas „Briuselis Ia“.

632 Egidija Stauskienė, „Teisinė vykdymo proceso prigimtis“, *Jurisprudencija* 1(91) (2007): 72.

633 *Hornsby prieš Graikiją, supra note, 6.*

sienu neturinčios laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės sukūrimas⁶³⁴, kuris neįgyvendinamas be valstybių narių abipusio bendradarbiavimo civilinėse bylose.

ES plėtojamas teisminis bendradarbiavimas civilinėse bylose grindžiamas teisminių ir neteisminių sprendimų tarpusavio pripažinimo principu⁶³⁵. Pirmosios laisvo sprendimų judėjimo Europos Sąjungoje užuomazgos pastebimos EEB sutartyje (dar vadinamoje Romos sutartimi)⁶³⁶. Įgyvendinant Romos sutarties 220 straipsnį dėl teismo sprendimų ir arbitražo sprendimų tarp valstybių narių pripažinimo ir vykdymo formalumų supaprastinimo, 1968 metais buvo priimta Briuselio konvencija dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose vykdymo⁶³⁷. Šios konvencijos 26 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad susitariančiojoje valstybėje priimtas teismo sprendimas pripažįstamas kitose susitariančiojose valstybėse nereikalaujant specialios procedūros, tačiau toks sprendimas tampa vykdytinas tik suinteresuoto asmens prašymu pripažinus jį kitoje susitariančiojoje valstybėje.

Nors nuo pat EEB sukūrimo efektyvus laisvo sprendimų judėjimo principo įgyvendinimas buvo įvardijamas kaip viena iš pagrindinių bendros ir veiksmingos rinkos sukūrimo prielaidų, Briuselio konvencijos šalys 27 straipsnyje numatė šio principo išimtis – sprendimų nepripažinimo pagrindus. Viena iš minėtoje konvencijoje įtvirtintų išimčių – pagrindas atsisakyti pripažinti vienoje valstybėje narėje priimtą sprendimą, jei jo pripažinimas prieštarauja susitariančiosios valstybės, kurioje siekiama pripažinimo, viešajai tvarkai⁶³⁸.

Visuotinai pripažįstama, kad teismo sprendimas yra viena iš valstybės valdžios išraiškų. Todėl jo galia įprastai ribojama valstybės, kurioje sprendimas priimtas, teritorija⁶³⁹. Nors socialinė ir ekonominė padėtis įpareigoja valstybes atsižvelgti į užsienio valstybių sprendimus, tačiau net ir dvidešimt pirmame amžiuje užsienio teismo sprendimo vykdymas vis dar laikomas kišimusi į kitos valstybės suverenitetą⁶⁴⁰. Tačiau viešosios tvarkos išimtimi yra siekiama užtikrinti valstybės suvereniteto apsaugą ir kiekvienos valstybės konstitucinę santvarką. Tačiau tiek teoriniu, tiek praktiniu lygmenimis iki šių dienų šios išlygos taikymas dažnai kelia dvejopas diskusijas.

ES tarptautinės privatinės teisės aktuose nėra nustatyta vienoda viešosios tvarkos,

634 2007 m. gruodžio 17 d. Lisabonos sutarties, iš dalies keičiančios Europos Sąjungos sutartį ir Europos bendrijos steigimo sutartį, 2 straipsnio 2 dalis, OL C 306, 2007.

635 2007 m. gruodžio 13 d. Europos Sąjungos sutarties 81 straipsnis, OL C 202, 2016: 13–46.

636 Romos sutarties 220 straipsnyje įtvirtinta, kad prireikus valstybės narės savo piliečių labai derėsis tarpusavyje siekdamos užtikrinti teismo sprendimų ir arbitražo sprendimų tarpusavio pripažinimo ir vykdymo formalumų supaprastinimą (vok. *Soweit erforderlich, leiten die Mitgliedstaaten untereinander Verhandlungen ein, um zugunsten ihrer Staatsangehörigen folgendes sicherzustellen: <...> die Vereinfachung der Förmlichkeiten für die gegenseitige Anerkennung und Vollstreckung richterlicher Entscheidungen und Schiedssprüche*).

637 1968 m. Briuselio konvencijos preambulė.

638 1968 m. Briuselio konvencijos 27 straipsnio 1 punktą.

639 Rijavec, *supra note*, 12.

640 *Ibid.*

kaip sprendimų nepripažinimo pagrindo, sąvoka. Šio nepripažinimo pagrindo turinys nėra pakankamai aiškiai atskleidžiamas ir ES teisminių institucijų praktikoje, todėl tai lemia sudėtingą jos taikymą.

Vertinant istoriškai, dėl šios išlygos nemažai abejonų buvo išsakyta dar svarstant Briuselio konvencijos projektą. Ji buvo kritikuojama kaip prieštaraujanti laisvo teismų sprendimų judėjimo principui EEB⁶⁴¹. Kritikų nuogaštavimu, pripažįstančiosioms valstybėms ji leidžia piktnaudžiauti jos taikymu taip paneigiant pagrindinį konvencijos tikslą – sukurti valstybių narių abipusiu pasitikėjimu grindžiamą Europos rinką⁶⁴². Tačiau šios išlygos šalininkai šiuos nuogaštavimus laikė perdėtais ir nepagrįstais dėl riboto šios išlygos praktinio taikymo⁶⁴³.

Nepaisant paminėtos kritikos, viešoji tvarka kaip teismų sprendimų nepripažinimo išlyga išliko ir šiuolaikinėje Europos Sąjungos teisėje, susijusioje su civilinėse bylose priimtų sprendimų pripažinimu ir leidimu vykdyti. Reglamento „Briuselis Ia“⁶⁴⁴ 45 straipsnio 1 dalies a punkte nustatyta, kad bet kurios suinteresuotosios šalies prašymu teismo sprendimas nepripažįstamas, jei toks pripažinimas aiškiai prieštarauja valstybės narės, į kurią kreipiamasi, viešajai tvarkai (pranc. *ordre public*). Iš esmės analogiška viešosios tvarkos išlyga įtvirtinta reglamento „Briuselis IIa“⁶⁴⁵ 23 straipsnio a punkte, Paveldėjimo reglamento⁶⁴⁶ 40 straipsnio a punkte, Išlaikymo reglamento⁶⁴⁷ 24 straipsnio a punkte, Europinio sąskaitos blokavimo įsakymo procedūros reglamento 34 straipsnio 2 dalyje. Viešosios tvarkos išlyga įtvirtinta ir Nemokumo reglamento⁶⁴⁸ 33 straipsnyje, pagal kurį bet kuri valstybė narė gali atsisakyti pripažinti kitoje

641 Kaye, *supra note*, 14.

642 Minehan, *supra note*, 15.

643 *Ibid.*, p. 796.

644 2012 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (OJ L 351, 2012, p. 1–32), žiūrėta 2020 m. rugpjūčio 17 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX:32012R1215>.

645 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantis Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000 (OJ L 338, 2003, p. 1–29), žiūrėta 2020 m. rugpjūčio 17 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32003R2201>.

646 2012 m. liepos 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 650/2012 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų paveldėjimo klausimais pripažinimo ir vykdymo bei autentiškų dokumentų paveldėjimo klausimais priėmimo ir vykdymo bei dėl Europos paveldėjimo pažymėjimo sukūrimo (OJ L 201, 2012, p. 107–134), žiūrėta 2020 m. rugpjūčio 17 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32012R0650>.

647 2008 m. gruodžio 18 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 4/2009 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo bei bendradarbiavimo išlaikymo prievolių srityje (OJ L 7, 2009, p. 1–79), žiūrėta 2020 m. rugpjūčio 17 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32009R0004>.

648 2015 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2015/848 dėl nemokumo bylų (OJ L 141, 2015, p. 19–72), žiūrėta 2020 m. rugpjūčio 17 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32015R0848>.

valstybėje narėje iškeltą nemokumo bylą arba vykdyti tokioje byloje priimtą teismo sprendimą, jei tokio pripažinimo ar vykdymo padariniai akivaizdžiai prieštarautų tos valstybės viešajai tvarkai, ypač jos pagrindiniams principams, arba asmens konstitucinėms teisėms ir laisvėms. Skirtingai negu kituose pirmiau nurodytuose reglamentuose, viešosios tvarkos išlyga yra vienintelis nemokumo bylose priimtų sprendimų nepripažinimo pagrindas. Tačiau ne visose su civilinėmis bylomis susijusiose Europos Sąjungos teisėkūros iniciatyvose įtvirtinta viešosios tvarkos kaip nepripažinimo ir atsisakymo vykdyti sprendimus išlyga. Prie tokių teisės aktų priskirtinas Europos mokėjimo įsakymo reglamentas⁶⁴⁹ ir Ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūros reglamentas⁶⁵⁰. Šiuose ES teisės aktuose reglamentuojamas sumarinis civilinis procesas ir siekiama paspartinti negrąžintų skolų, kurios nekelia abejonių, išieškojimą Europos Sąjungoje.

Nors viešoji tvarka, kaip užsienio valstybių narių teismų priimtų sprendimų nepripažinimo pagrindas, įtvirtinta daugelyje minėtų ES teisinių priemonių, taikomų civilinėse ir komercinėse bylose, atsižvelgiant į ribotą šio tyrimo apimtį, darbe bus analizuojamas viešosios tvarkos išlygos taikymas tik reglamento „Briuselis Ia“ ir jo pirmtakų (Briuselio konvencijos ir reglamento „Briuselis Ia“) kontekste. Taip pat šio tyrimo tema lemia, kad daugiausia dėmesio darbe bus skiriama procesinei viešajai tvarkai dėl glaudaus jos santykio su teise į teisingą bylos nagrinėjimą. Be to, darbe analizuojami praktiniai viešosios tvarkos pagrindo taikymo pavyzdžiai atskleidžia labai retus teisės sistemų ir tradicijų tarp valstybių narių skirtumus, kurie sudarytų pagrindą remtis materialiaja viešąja tvarka kaip teismo sprendimo nepripažinimo pagrindu. Taip pat ribotas materialiosios viešosios tvarkos pagrindo taikymas grindžiamas ir reglamente „Briuselis Ia“ įtvirtintu aiškiu draudimu tikrinti, ar kitos valstybės narės teismas tinkamai taikė ir aiškino teisę bei teisingai pasisakė dėl ginčo esmės⁶⁵¹. Vis dėlto, siekiant atskleisti materialiosios ir procesinės viešosios tvarkos skirtumus, tyrimo pirmojoje dalyje skiriama dėmesio (nors ir nedaug) ir materialiajai viešajai tvarkai kaip teismų sprendimų nepripažinimo pagrindu.

Viešosios tvarkos išlyga neabejotinai susijusi su pagrindinėmis Europos Sąjungos teisėmis ir laisvėmis, taip pat ekonominiais santykiais. Europos Komisijos teigimu, greitas skolų išieškojimas yra labai svarbus Europos Sąjungos ekonominės veiklos vykdytojams ir tinkamam vidaus rinkos veikimui⁶⁵². Kadangi viešosios tvarkos išlygos taikymas tiesiogiai nulemia kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo

649 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1896/2006, nustatantis Europos mokėjimo įsakymo procedūrą (OJ L 399, 30.12.2006, p. 1–32), žiūrėta 2022 m. rugpjūčio 17 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32006R1896&from=LT>.

650 2007 m. liepos 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 861/2007, nustatantis Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą (OJ L 199, 2007, p. 1–22), žiūrėta 2022 m. rugpjūčio 17 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32007R0861>.

651 *Rūdolfis Meroni prieš Recoletos Limited, supra note, 24.*

652 Žr. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/PRES_05_296 (žiūrėta 2022 m. rugpjūčio 17 d.).

vykdymą, jos autonominis taikymas ir aiškinimas valstybėse narėse daro įtaką ir Europos Sąjungos vidaus rinkos tinkamam veikimui.

Pirmą kartą klausimas dėl viešosios tvarkos turinio ESTT buvo pateiktas 1974 metais byloje *Yvonne Van Duyn prieš Home Office*⁶⁵³, kurioje teismas laikėsi tradicinio požiūrio, teigdamas, kad viešoji tvarka yra nacionalinė sąvoka (t. y. konkreti visuomeninė kiekvienos valstybės narės tvarka), kuri laikui bėgant gali būti pakeista. Iš esmės panašios pozicijos ESTT laikėsi ir vėliau nagrinėtose bylose, tačiau vėlesnėje praktikoje teismas susiaurino valstybių narių autonomiškumą aiškinant ir taikant viešosios tvarkos išlygą, nurodydamas, jog nors valstybės narės yra laisvos nustatyti viešosios tvarkos sąvokos turinį, tačiau šios sąvokos ribų aiškinimas priklauso ESTT kompetencijai⁶⁵⁴. Taigi, dėl abstraktaus ir neaiškaus bei dinamiško viešosios tvarkos išlygos turinio tiek praktiniu, tiek doktriniu lygmenimis nuolatos kyla probleminių klausimų dėl šios išlygos tinkamo taikymo, taip pat jos suderinamumo su laisvo sprendimų judėjimo Europos Sąjungoje principu, kuriuo grindžiama reglamento „Briuselis Ia“ sistema, taip pat valstybės suvereniteto ir konstitucinės santvarkos apsauga.

Šio tyrimo aktualumą taip pat pagrindžia ir naujausias su reglamento „Briuselis Ia“ reforma susijusios ataskaitos, kuriose dėmesio skiriama ir valstybių narių teismų priimtų sprendimų vykdymui bei jų nepripažinimo pagrindų taikymui, efektyvesniam tarpvalstybiniam teismų sprendimų vykdymui⁶⁵⁵.

Tyrimo problematika. Vienas iš esminių ES tikslų – sukurti bendrąją rinką, kurios funkcionavimas būtų tiesiogiai susijęs su Bendrijos teisės subjektais⁶⁵⁶. Romos sutartimi sukurta bendroji rinka buvo skirta prekybos kliūtims tarp valstybių narių panaikinti, siekiant padidinti ekonominę gerovę ir prisidėti prie „vis glaudesnės Europos tautų sąjungos“. 1986 m. Suvestiniu Europos aktu į Europos ekonominės bendrijos (EEB) sutartį buvo įtrauktas tikslas sukurti vidaus rinką, apibrėžiant ją kaip „vidaus sienų neturinčią erdvę, kurioje užtikrinamas laisvas prekių, asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas“⁶⁵⁷. Sėkmingai funkcionuojanti laisvės, saugumo ir teisingumo erdvė

653 *Yvonne Van Duyn prieš Home Office*, supra note, 26, para. 18.

654 *Régie nationale des usines Renault SA prieš Maxicar SpA ir Orazio Formento*, supra note, 27, para. 27.

Generalinio advokato Albero 1999 m. birželio 22 d. išvada byloje *Régie nationale des usines Renault SA prieš Maxicar SpA ir Orazio* (bylos Nr. C-38/98) para. 27–28, žiūrėta 2022 m. rugpjūčio 17 d., <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=44272&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=14962924>.

„Europos Sąjungos Teisingumo Teismo generalinio advokato Saggio 1999 m. rugsėjo 23 d. išvada byloje *Dieter Krombach prieš André Bamberski*, bylos Nr. C-7/98“, para. 25, EUR-Lex, žiūrėta 2022 m. rugpjūčio 17 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:61998CC0007>.

Dieter Krombach prieš André Bamberski, supra note, 27, para. 22-23.

flyLAL-Lithuanian Airlines AS prieš Starptautiskā lidosta Rīga VAS ir Air Baltic Corporation AS, supra note, 27, para. 47.

655 Hess, supra note, 573.

656 *NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos prieš Nederlandse administratie der belastingen*, supra note, 29.

657 <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/33/the-internal-market-general-principles>.

neįmanoma be efektyvaus tarpvalstybinio teisinio bendradarbiavimo⁶⁵⁸. Vienas tokių tarpvalstybinio bendradarbiavimo pavyzdžių yra teisminis bendradarbiavimas civilinėse bylose (SESV 81 straipsnis). Tam tikri skirtumai tarp jurisdikciją ir teismo sprendimų pripažinimą reglamentuojančių nacionalinių taisyklių trukdo patikimai veikti vidaus rinkai, o nuostatos dėl jurisdikcijos kolizinių normų civilinėse ir komercinėse bylose suvienodinimo, siekiant užtikrinti greitą ir paprastą valstybėse narėse priimtų teismo sprendimų pripažinimą ir vykdymą, yra labai svarbios⁶⁵⁹. Todėl efektyvus teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti procedūros funkcionavimas yra glaudžiai susijęs su ES vidaus rinkos veikimu ir jos plėtra.

Vienoje valstybėje priimtas teismo sprendimas įprastai savaime nesukelia teisiųjų padarinių kitoje valstybėje⁶⁶⁰. Civilinėse ir komercinėse bylose priimtų teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti procedūra reglamentuojama reglamente „Briuselis Ia“, kuriame įtvirtintas laisvas teismų sprendimų judėjimas⁶⁶¹. Laisvo sprendimų judėjimo principas ES teisėje lemia, kad vienoje valstybėje narėje įsiteisėjus teismo sprendimui civilinėse bylose, jis savaime sukelia atitinkamus teisinius padarinius visose kitose valstybėse narėse. Tačiau pripažįstama, kad, esant tam tikriems pagrindams, vienoje valstybėje priimtas teismo sprendimas gali būti nepripažįstamas kitoje valstybėje, jei yra tam tikrų išimtinių aplinkybių⁶⁶².

Nepaisant to, kad reglamentu „Briuselis Ia“ buvo panaikinta egzekvatūra (užsienio valstybių narių teismų sprendimų pripažinimo) procedūra, tokių sprendimų nepripažinimo procedūra, kurios vienas iš tikslų – užtikrinti asmenims teisę į teisminę gynybą ir pašalinti grėsmes šios teisės pažeidimui⁶⁶³, reglamente išliko. Vienas iš pagrindų, ribojančių laisvo teismo sprendimų judėjimo principą, yra viešosios tvarkos pažeidimas⁶⁶⁴.

Viena vertus, nepagrįstai atsisakius pripažinti kitoje valstybėje narėje priimtą sprendimą gali būti paneigiama asmens, kurio naudai priimtas šis sprendimas, subjektinės teisės apsauga ir teisės į teisingą bylos nagrinėjimą veiksmingumas. Kita vertus, nepagrįstai netenkinus asmens prašymo atsisakyti pripažinti ir vykdyti kitoje valstybėje priimtą teismo sprendimą, gali būti paneigta priešingos šalies teisė į teisminę gynybą vykdymo procese, taip pat sprendimą pripažįstančiosios valstybės suverenitetas, konstitucinė santvarka ar toje visuomenėje pripažįstamos ir gerbiamos moralės normos. Taigi, užsienio teismų sprendimų nepripažinimo procese ši klausimą sprendžiančiam teismui keliami užduotis rasti tinkamą šių tarpusavyje nuolatos konkuruojančių vertybių ir interesų pusiausvyrą.

658 Kisieliauskaitė, *supra note*, 31: 108.

659 Reglamento „Briuselis Ia“ preambulės 4 punktas.

660 Rijavec, *supra note*, 12: 54.

661 Reglamento „Briuselis Ia“ preambulės 27 punktas.

662 *Charles Taylor Adjusting Limited, FD prieš Starlight Shipping Company and Overseas Marine Enterprises Inc.*, *supra note*, 35.

663 Reglamento „Briuselis Ia“ preambulės 29 punktas.

664 Reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies a punktas.

Vis dėlto teisės aiškinti viešosios tvarkos turinį suteikimas išimtinai valstybių narių teismams gali kelti grėsmę vienam iš pagrindinių Europos Sąjungos tikslų – sukurti valstybių narių abipusiu pasitikėjimu grindžiamą Europos rinką ir supaprastinti užsienio teismų sprendimų pripažinimą ir vykdymą, panaikinant formalumus bei užtikrinant laisvą sprendimų judėjimą tarp valstybių narių bei užtikrinti teisinį tikrumą. Taigi, nors viešosios tvarkos išlygos sąvokos aiškinimo diskrecija priskirta valstybių narių teismams, t. y. valstybės narės yra laisvos nustatyti viešosios tvarkos sąvokos turinį, tačiau šios sąvokos ribų aiškinimas priklauso ESTT kompetencijai⁶⁶⁵. Atsisakydami pripažinti ir vykdyti kitoje valstybėje narėje priimtą teismo sprendimą, nacionaliniai teismai yra laisvi identifikuoti taisykles, kurios konkrečioje valstybėje narėje laikytinos viešosios tvarkos dalimi, tačiau tai, ar šios taisyklės iš tiesų prilygsta viešosios tvarkos nuostatoms (kai yra nacionalinio teismo kreipimasis dėl prejudicinio sprendimo), sprendžia ESTT⁶⁶⁶. Todėl kyla klausimų, ar Europos Sąjungos teisėje įtvirtintos priemonės (nacionalinių teismų galimybė kreiptis į ESTT dėl prejudicinio sprendimo) yra pakankamos ir veiksmingos, siekiant užtikrinti veiksmingą ir pagrįstą viešosios tvarkos išlygos taikymą ir aiškinimą bei išlaikyti tinkamą užsienio valstybių teismų sprendimų nepripažinimo procese esantį konkuruojančių interesų pusiausvyrą ir teisės į teisingą bylos nagrinėjimą apsaugą⁶⁶⁷.

Viešosios tvarkos išlygos ir teisės į teisingą bylos nagrinėjimą suderinamumo problematika kyla ir tais atvejais, kai valstybėje narėje prašoma atsisakyti pripažinti kitoje valstybėje narėje priimtą sprendimą dėl jo prieštaravimo procesinei viešajai tvarkai, o pripažįstamas sprendimas buvo patvirtintas kilmės valstybėje patikrinus jį instancine tvarka. Viena vertus, sprendimą pripažįstančios valstybės atsisakymas pripažinti tokį sprendimą procesinės viešosios tvarkos pagrindu galėtų būti laikomas pripažinimo klausimą sprendžiančio teismo kišimasis į kitos valstybės narės teismo procesą. Kita vertus, iš Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo kylantis asmenų lygybės principas įpareigoja valstybes nares užtikrinti vienodą visų asmenų teisių ir laisvių įgyvendinimą. Todėl taikant viešosios tvarkos išlygą sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti procese nuolatos kyla minėtų vertybių ir tikslų suderinamumo bei pusiausvyros išlaikymo problema.

Tinkamas viešosios tvarkos išlygos taikymas yra neatsiejama pagrindinių žmogaus teisių sudedamoji dalis. Nors EŽTK nereglamentuojama viešosios tvarkos išlyga, tačiau tam tikros jos taikymo gairės pateikiamos EŽTT praktikoje. Pavyzdžiui, byloje *Négrépontis-Giannisis prieš Graikiją* EŽTT yra pripažinęs, kad viešosios tvarkos išlyga negali būti aiškinama neteisėtai ir neproporcingai⁶⁶⁸. Taigi, viešosios tvarkos išlyga negali neproporcingai apsunkinti asmenų teisės į kitoje valstybėje priimto teismo sprendimo pripažinimą ir vykdymą. Tačiau atsizvelgiant į iš EŽTT praktikos matomus

665 *Charles Taylor Adjusting Limited, FD prieš Starlight Shipping Company and Overseas Marine Enterprises Inc., supra note, 38.*

666 *Kisieliauskaitė, supra note, 31: 112.*

667 *Rozakio, supra note, 40.*

668 *Négrépontis-Giannisis prieš Graikiją, supra note, 41.*

valstybių narių asmens teisių pažeidimus, galima spręsti apie svarbų viešosios tvarkos išlygos vaidmenį Europos Sąjungoje užtikrinant Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas teises į teisingą bylos nagrinėjimą dalis.

ESTT praktikoje netiesiogiai pripažinta, kad teisė į teisingą teismo procesą yra viešosios tvarkos dalis⁶⁶⁹. Tačiau ne bet koks šios teisės pažeidimas gali būti pakankamas pagrindas nepripažinti kitoje valstybėje narėje priimto sprendimo⁶⁷⁰. Viešosios tvarkos išlyga galima remtis tik tada, jei kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo pripažinimas arba vykdymas būtų toks nesuderinamas su valstybės, kurioje prašoma pripažinti sprendimą, teisine sistema, kad tai pažeistų pagrindinį principą. Taigi, pažeidimas turi sudaryti teisės normos, valstybės, kurioje prašoma pripažinti sprendimą, teisės sistemoje laikomos esmine, akivaizdų pažeidimą arba teisės, kuri toje teisės sistemoje laikoma pagrindine, akivaizdų pažeidimą⁶⁷¹.

Šiame darbe pateikiami ES valstybių narių, ESTT ir EŽTT praktikos pavyzdžiai rodo, kad dėl viešosios tvarkos išlygos lankstumo ir neapibrėžtumo kyla šios išlygos vienodo aiškinimo ir taikymo užtikrinimo problema, o Europos Sąjungos taisyklėse (išskyrus sprendimą pripažįstančios valstybės nacionalinio teismo kreipimąsi į ESTT dėl prejudicinio sprendimo) nenustatyta kitų priemonių, leidžiančių asmenims užtikrinti veiksmingą jų teisės į teisingą bylos nagrinėjimą įgyvendinimą. Taip pat darbe atskleidžiami reglamente „Briuselis Ia“ įtvirtintos nepripažinimo procedūros tam tikri reglamentavimo trūkumai, susiję su palankiausios jurisdikcijos paieškos (angl. *forum shopping*) atvejais, taip pat vykdymo vietos teismo galimybėmis remtis viešosios tvarkos išlyga savo iniciatyva.

Taigi, šiame tyrime analizuojami tokie esminiai šio tyrimo probleminiai klausimai:

1. Ar Europos Sąjungos teisėje įtvirtinta priemonė (nacionalinių teismų galimybė kreiptis į ESTT dėl prejudicinio sprendimo) yra pakankama ir veiksminga, siekiant užtikrinti veiksmingą ir pagrįstą viešosios tvarkos išlygos taikymą ir aiškinimą bei išlaikyti tinkamą užsienio valstybių teismų sprendimų nepripažinimo procese konkuruojančių kreditoriaus ir skolininko interesų pusiausvyrą, įskaitant ir teisės į teisingą bylos nagrinėjimą apsaugą?
2. Ar viešosios tvarkos pagrindo taikymas, atsižvelgiant į jo turinį, gali priklausyti tik nuo asmens valios, ar priešingai, viešosios tvarkos pagrindo esmė turi suteikti teismui galimybę remtis šiuo pagrindu savo iniciatyva?
3. Ar viešosios tvarkos pagrindas turėtų būti suprantamas kaip teisinė ar kaip politinė kategorija?
4. Kokie yra pagrindiniai reglamente „Briuselis Ia“ įtvirtinto šiuolaikinės viešosios tvarkos pagrindo tikslai ir kaip jie pasikeitė nuo viešosios tvarkos doktrinos ištakos laikų?
5. Ar reglamente „Briuselis Ia“ nustatyti teismų sprendimų nepripažinimo pagrindai neturėtų būti papildyti nuostata, leidžiančia nepripažinti kitoje valstybėje

669 Dieter Krombach prieš André Bamberški, *supra note*, 27, para. 42-43.

670 Trade Agency Ltd prieš Seramico Investments Ltd, *supra note*, 43, para. 62.

671 *Ibid.*, para. 51.

narėje priimto teismo sprendimo, kai jis priimtas pažeidžiant šalių sudarytą susitarimą dėl jurisdikcijos, kuriuo kitos valstybės narės teismui šalių suteikta išimtinė jurisdikcija spręsti kilusį ginčą?

6. Ar bet kurie teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimai gali būti pagrindas nepripažinti kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo procesinės viešosios tvarkos pagrindu?
7. Kokiais atvejais galimas dalinis užsienio valstybės narės teismo sprendimo pripažinimas, kai kita tokio sprendimo dalis pripažįstama prieštaraujancia viešajai tvarkai?
8. Kokia vykdymo vietos valstybės narės teismo sprendimo nepripažinti kitoje valstybėje narėje priimto sprendimo dėl jo prieštaravimo viešajai tvarkai ar kitam reglamente „Briuselis Ia“ nustatytam pagrindui galia kitose valstybėse narėse?
9. Kokie teismo priimami galutiniai individualūs teisės taikymo aktai laikytini „sprendimais“, kuriems taikomas laisvo sprendimų judėjimo ES principas civilinio proceso teisėje ir atitinkamai teismų sprendimų nepripažinimo pagrindus ir tvarką reglamentuojančios nuostatos?

Mokslinis tyrimo naujumas ir jo reikšmė. Užsienio valstybių narių teismų sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti temai ES lygmeniu skiriama daug dėmesio, kadangi efektyvios teisingumo erdvės sukūrimas – vienas iš pagrindinių ES tikslų. Nors užsienio valstybėse egzistuoja tam tikrų tyrimų, susijusių su viešosios tvarkos išlygos pagal reglamentą „Briuselis Ia“ (įskaitant reglamentą „Briuselis I“ ir Briuselio konvenciją) taikymą, vis dėlto šiame tyrime pateikiamas sisteminis procesinės viešosios tvarkos išlygos santykis su teise į teisingą bylos nagrinėjimą.

Nors tam tikri šiame darbe nagrinėjami klausimai yra aptariamai teisės doktrinos darbuose⁶⁷², sisteminė procesinės viešosios tvarkos išlygos taikymo problematika ir jos santykio su teise į teisingą bylos nagrinėjimą analizė Lietuvos teisės doktrinoje nėra atlikta. Lietuvos teisės doktrinoje egzistuoja vos keletas su disertacijos tema susijusių mokslinių publikacijų.

Mokslinio tyrimo naujumą ir reikšmę taip pat patvirtina keli aspektai.

Pirma, abipusis valstybių narių pasitikėjimas ir laisvas sprendimų judėjimas ES laikomas vienu pagrindinių principų, kuriuo grindžiama reglamento „Briuselis Ia“ sistema. Vis dėlto reglamente „Briuselis Ia“ išlikusi ir šio principo išimtis, t. y. kitose valstybėse narėse priimtų sprendimų nepripažinimo procedūra ir atsisakymo pripažinti šiuos sprendimus pagrindai. Lietuvos teisės doktrinoje pirmą kartą nagrinėjamos procesinės viešosios tvarkos išlygos taikymo problemos. Šiame tyrime atlikta analizė leis užtikrinti nuoseklesnę viešosios tvarkos išlygos pagal reglamentą „Briuselis Ia“ taikymą. Todėl šis darbas galėtų būti naudingas teismams taikant ir aiškinant reglamente „Briuselis Ia“ nustatytus nepripažinimo pagrindus bei sprendžiant su jų taikymu praktikoje galinčius kilti probleminius klausimus.

Antra, šiame tyrime viešosios tvarkos išlygos taikymo analizė atliekama remiantis

672 Jokubauskas, *supra note*, 45.

tarptautiniu lygmeniu pripažįstamos ir fundamentalia laikomos teisės į teisingą bylos nagrinėjimą aspektu. Kadangi ES valstybės narės yra prisijungusios prie EŽTK, taip pat joms taikoma Chartija, tyrime atskleidžiami tam tikri reglamento „Bruselis Ia“ trūkumai, susiję su teise į teisingą bylos nagrinėjimą. Todėl šio tyrimo rezultatai taip pat gali būti reikšmingi įgyvendinant vėlesnes reglamento „Bruselis Ia“ reformas, užtikrinant tarptautiniu lygmeniu valstybių narių prisiimtą išipareigojimą užtikrinti efektyvią teisės į teisingą bylos nagrinėjimą apsaugą. Be to, tyrimo metu atskleidžiama, kad ne visi teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimai gali būti laikoma pagrindu nepripažinti kitoje valstybėje narėje priimtų teismų sprendimų *dėl paties* teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimo pobūdžio, todėl šis tyrimas taip pat gali būti reikšmingas sprendžiant tam tikras kolizines situacijas, tarp teisės į teisingą bylos nagrinėjimą užtikrinimo ir laisvo sprendimų judėjimo bei abipusio pasitikėjimo ES įgyvendinimo.

Trečia, Lietuvoje tai pirmasis tyrimas, kuriame atskleidžiama istorinė viešosios tvarkos išlygos kilmė ir reikšmė. Tyrime pristatomos pagrindinės teorijos, leidusios formuotis šiuolaikinei viešosios tvarkos doktrinai tarptautinėje privatinėje teisėje. Manytina, kad šis tyrimo aspektas gali būti reikšmingas tiek valstybių narių teismams aiškinant ir taikant viešosios tvarkos išlyga, tiek teisės doktrinai vėlesniems tyrimams šia tematika. Tyrimo metu atskleidžiama, kad šiuolaikinis viešosios tvarkos doktrinos taikymas reglamente „Bruselis Ia“ yra pakitęs nuo to, koks buvo pradinėje šios doktrinos vystymosi stadijoje.

Tyrimo objektas – viešoji tvarka kaip užsienio valstybių teismų sprendimų nepripažinimo pagrindas tarpvalstybinėse civilinėse bylose ES teisėje.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti ir atskleisti viešosios tvarkos kaip sprendimų nepripažinimo pagal reglamentą „Bruselis Ia“ išlygos turinį, identifikuojant šios išlygos taikymo ir suderinamumo su teise į teisingą bylos nagrinėjimą problematiką.

Šiam tikslui pasiekti keliami tokie uždaviniai:

1. atskleisti viešosios tvarkos kaip sprendimų nepripažinimo išlygos kilmę ir raidą tarptautinėje privatinėje teisėje;
2. atskleisti procesinės viešosios tvarkos santykį su pagrindinėmis teise į teisingą bylos nagrinėjimą sudarančiomis procesinėmis garantijomis ir jų veiksminga apsauga tarpvalstybiniame civiliniame procese;
3. išanalizuoti viešosios tvarkos kaip užsienio teismų sprendimų nepripažinimo išlygos turinį ir praktines procesines jos taikymo problemas ES tarptautinėje privatinėje teisėje bei pateikti veiksmingo teisės į teisingą bylos nagrinėjimą užtikrinimo tarpvalstybiniame civiliniame procese pasiūlymus.

Tyrimų apžvalga. Darbe bus remiamasi įvairiais teisės šaltiniais, kuriuose nagrinėjama viešoji tvarka kaip užsienio valstybių teismų sprendimų nepripažinimo sąlyga. Lietuvoje šią išlygą nagrinėjo tokie autoriai kaip A. Urbonas⁶⁷³, dr. L. Gumuliauskienė⁶⁷⁴, taip pat A. Kisieliauskaitė⁶⁷⁵.

673 Urbonas, *supra note*, 46.

674 Gumuliauskienė, *supra note* 47.

675 Kisieliauskaitė, *supra note*, 31.

Autoriaus A. Urbono nagrinėtas valstybių narių teismų sprendimų bankroto byloje pripažinimas ir vykdymas ES pagal 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1346/2000. Šio autoriaus, be kita ko, nagrinėjama, kokiais atvejais galėtų būti nepripažįstamas kitoje valstybėje narėje priimtas teismo sprendimas bankroto byloje dėl jo prieštaravimo vykdymo vietos valstybės narės viešajai tvarkai.

Autorė dr. L. Gumuliauskienė disertacijoje „Užsienio teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas civiliniame procese“ nagrinėjo užsienio teismų sprendimų pripažinimo institutą, jo vietą teisės sistemoje, pasaulyje vyraujančius užsienio teismų sprendimų pripažinimo modelius. Šioje disertacijoje taip pat dėmesio skirta užsienio teismų sprendimų vykdymo netaikant egzekvatūros Europos Sąjungoje temai. Vis dėlto šiame moksliniame tyrime viešoji tvarka, kaip užsienio valstybių narių teismų sprendimų nepripažinimo pagrindas, analizuota tik epizodiškai.

Autorės A. Kisieliauskaitės publikuotame straipsnyje nagrinėtas viešosios tvarkos sąvokos turinys ir jos aiškinimo ribos pagal anksčiau galiojusį reglamentą „Bruselis I“. Taip pat šiame darbe, remiantis praktiniais ESTT nagrinėtais pavyzdžiais, be kita ko, analizuojamas viešosios tvarkos santykis su teise į teisingą bylos nagrinėjimą ir ją sudarančiomis asmenų procesinėmis teisėmis ir garantijomis (pavyzdžiui, su teise į motyvuotą teismo sprendimą, su teise į teisminę gynybą). Tačiau šiame tyrime nėra pateikiamas sisteminis viešosios tvarkos išlygos ir teisės į teisingą bylos nagrinėjimą santykis, neanalizuojamas praktinės viešosios tvarkos išlygos taikymo problemos, kurios atskleidžiamos šiame tyrime.

Užsienio doktrinoje viešosios tvarkos išlygą analizavo autoriai prof. dr. X. Kramer⁶⁷⁶, C. H. van Rhee⁶⁷⁷, S. Francq⁶⁷⁸, U. Magnus ir P. Mankowski⁶⁷⁹, P. P. Beaumont ir E. Johnston⁶⁸⁰, autorių kolektyvas, kurį sudarė V. Rijavec, W. Kennett, T. Keresteš⁶⁸¹, T.

676 Xandra Kramer, „Abolition of exequatur under the Brussels I Regulation: effecting and protecting rights in the European judicial area“, *Nederlands Internationaal Privaatrecht (NIPR)* 29(4) (2011): 633–641, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1976276.

Xandra Kramer, „Cross-border Enforcement in the EU: Mutual Trust versus Fair Trial? Towards Principles of European Civil Procedure“, *International Journal of Procedural Law* 2 (2011): 202–230, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1995682.

Xandra Kramer, „Enforcement Under the Brussels Convention: Procedural Public Policy and the Influence of Article 6 ECHR“, *International Lis* (2003): 16–20, 2003, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=988531.

677 van Rhee, *supra note*, 50.

678 Francq, Stéphanie. *Public Policy and Overriding Mandatory Rules as Mirrors of the EU System of Thought and Integration: On the ‘Europeanness’ of Exceptions and Oddities*. In: J. von Hein, E.-M. Kieninger, G. Rühl (eds.), *How European is European Private International Law*, (Cambridge: Intersentia, 2019): 303–332, <http://hdl.handle.net/2078.1/259512>.

679 Magnus, *supra note*, 564.

Magnus, *supra note*, 174.

Magnus, *supra note*, 476.

Lazić, *supra note*, 52.

680 Beaumont, *supra note*, 53.

681 Keresteš, *supra note*, 54.

Ivanc⁶⁸², taip pat C. Kessedjian⁶⁸³, H. P. Meidanis⁶⁸⁴, A. Mills⁶⁸⁵ bei kiti.

Autorės prof. dr. X. Kramer darbuose nagrinėjama egzekvatūros panaikinimo įtaka asmenų teisėms ir jų apsaugai tarpvalstybiniame teismo procese. Su disertacijoje atliekamu tyrimu tam tikra apimtimi susijęs autorės straipsnis „Abolition of exequatur under the Brussels I Regulation: effecting and protecting rights in the European judicial area“ (Egzekvatūros panaikinimas pagal reglamentą „Briuselis I“: teisių užtikrinimas ir apsauga Europos teisminėje erdvėje), kuriame analizuojama ir vertinama Europos Komisijos pasiūlyta reglamento „Briuselis I“ reformos iniciatyva iš viso atsisakyti viešosios tvarkos išlygos. Šis aspektas taip pat nagrinėjamas autorių P. Beaumont ir E. Johnston publikacijoje. Skirtingai nei prof. dr. X. Kramer darbe, P. Beaumont ir E. Johnston straipsnyje dėmesio taip pat skiriama materialiosios ir procesinės viešosios tvarkos išlygos santykio analizei, taip pat analizuojamas arbitražo procesų neįtraukimas į reglamento „Briuselis I“ taikymo sritį ir to įtaka viešosios tvarkos pagrindo taikymui.

Kitoje publikacijoje „Cross-border Enforcement in the EU: Mutual Trust versus Fair Trial? Towards Principles of European Civil Procedure“ (Tarpvalstybinio vykdymo užtikrinimas ES: Abipusis pasitikėjimas prieš teisingą bylos nagrinėjimą? Europos civilinio proceso principų link) autorė taip pat analizuoja egzekvatūros panaikinimą ir valstybių narių pareigą užtikrinti sąžiningo teismo proceso santykį. Nors šioje publikacijoje skiriama dėmesio ir procesinei viešosios tvarkos išlygai, tačiau pagrindinis dėmesys šiame straipsnyje sutelkiamas į abipusį valstybių narių pasitikėjimo principą, taip pat poreikį užtikrinti tam tikras teisės į teisingą bylos nagrinėjimą garantijas įgyvendinant minėtą principą.

Straipsnyje „Enforcement Under the Brussels Convention: Procedural Public Policy and the Influence of Article 6 ECHR“ (Vykdymas pagal Briuselio konvenciją: procesinė viešoji tvarka ir EŽTK 6 straipsnio įtaka) autorė prof. dr. X. Kramer analizuoja procesinės viešosios tvarkos išlygos reikšmę užtikrinant Konvencijos 6 straipsnyje įtvirtintas teisės į teisingą bylos nagrinėjimą garantijas. Tačiau šiame straipsnyje autorės dėmesys sutelktas į vieną Nyderlandų teismo sprendimo nepripažinimo Jungtinėje Karalystėje atvejį viešosios tvarkos pagrindu dėl teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimo. Šioje publikacijoje keliamas klausimas, ar vykdymo vietos valstybė, kurios teismas pripažįsta kitoje valstybėje narėje pažeidžiant Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį priimtą teismo sprendimą, tampa tokio pažeidimo bendrininke.

Autorių U. Magnus, P. Mankowski ir Vesna Lazić darbuose pateikiami reglamento „Briuselis I“ ir reglamento „Briuselis Ia“ nuostatų komentarai, kuriuose apibendrintai pateikiama šioms nuostatomis taikyti aktuali ESTT praktika, taip pat paaškinamas tam tikrų šių reglamentų nuostatų atsiradimo kontekstas. Nors šiuose darbuose iškeliami

682 Rijavec, *supra note*, 55.

Rijavec, *supra note*, 12.

683 Kessedjian, *supra note*, 56.

684 Meidanis, *supra note*, 57.

685 Mills, *supra note*, 58.

tam tikri pavieniai šioje disertacijoje taip pat tiriami probleminiai viešosios tvarkos išlygos taikymo aspektai, tačiau juose ne visuomet pateikiami atsakymai į iškeltus probleminius klausimus (pavyzdžiui, dėl teismo teisės remtis viešosios tvarkos pagrindu savo iniciatyva).

Autorius T. Keresteš publikacijoje analizuoja, kaip kito viešosios tvarkos išlygos turinys pagal Briuselio konvenciją ir reglamentą „Briuselis I“. Šiame straipsnyje tiriamas viešosios tvarkos pagrindo santykis su kitais reglamente „Briuselis I“ nustatytais teismų sprendimų nepripažinimo pagrindais, taip pat nagrinėjamas materialiosios ir procesinės viešosios tvarkos aiškinimo ribos.

Autorė C. Kessedjian, kaip ir kiti pirmiau minėti autoriai, minėtoje publikacijoje analizuoja viešosios tvarkos turinio ribas, tačiau šiame darbe šis tyrimas atliekamas vertinant valstybių narių ir Europos viešosios tvarkos santykį.

Autorių H. P. Meidanis ir A. Mills darbuose, nagrinėjant viešąją tvarką kaip užsienio teismo sprendimo nepripažinimo pagrindą, daugiau dėmesio skiriama viešosios tvarkos doktrinos vietai tarptautinės privatinės teisės sistemoje, taip pat nagrinėjamas istorinis šios doktrinos susiformavimo ir vystymosi aspektas.

Nors aptartuose autorių moksliniuose darbuose vienokiais ar kitokiais aspektais nagrinėjama viešoji tvarka, jos samprata ir turinys, taip pat kai kurie probleminiai jos taikymo aspektai, šiuose darbuose neatliekama sisteminė ir lyginamoji viešosios tvarkos išlygos kilmės, jos aiškinimo ir praktinių jos taikymo problemų analizė, nėra nagrinėjamas šios išlygos taikymas ir aiškinimas atskirose valstybėse narėse, taip patvirtinant arba paneigiant viešosios tvarkos išlygos reikšmę abipusiam valstybių narių bendradarbiavimui Europos Sąjungoje. Taip pat ankstesniuose darbuose nebuvo skiriama daugiausia dėmesio būtent procesinės viešosios tvarkos bei jos suderinamumo su teisės į teisingą bylos nagrinėjimą analizei. Be to, reikia atsižvelgti ir į tai, kad dauguma minėtų su darbo tyrimu susijusių publikacijų paskelbtos daugiau nei prieš dešimtmetį.

Tyrimo metodologija. Nagrinėjant viešosios tvarkos, kaip užsienio teismų sprendimų nepripažinimo pagal reglamentą „Briuselis Ia“ išlygos, aiškinimo ir taikymo problematiką naudotasi įprastais tokio pobūdžio tyrimams taikomais metodais⁶⁸⁶.

Istorinis metodas. Istorinis metodas naudojamas pirmajame darbo skyriuje pristatant istorinę viešosios tvarkos išlygos kilmę. Taikant šį metodą atskleidžiamas skirtumas tarp *public policy* (angliškosios sąvokos) ir *ordre public* (prancūziškosios sąvokos) doktrinių, pristatomos pagrindinės kontinentinės ir bendrosios teisės atstovų teorijos, turėjusios didžiulę įtaką tarptautinės privatinės teisės formavimuisi, įskaitant ir užsienio teismų sprendimų pripažinimo bei viešosios tvarkos išlygos priemonėms. Istorinis metodas leidžia suprasti, kaip susiformavo viešosios tvarkos išlyga, ir parodyti jos praktinę, socialinę ir ekonominę svarbą.

Lyginamasis metodas. Šis metodas yra vienas iš esminių šiame moksliniame darbe, kadangi autorius atskleidžia viešosios tvarkos išlygos civilinėse ir komercinėse bylose reglamentavimo ir taikymo problemas, analizuodamas tiek pasirinktą šio srities

686 Kardelis, *supra note*, 59.

reglamentavimą, tiek teismų praktiką atitinkamose bendrosios ir kontinentinės teisės valstybėse. Autoriaus nuomone, šiame darbe naudojamas lyginamasis metodas leidžia nustatyti, kaip viešosios tvarkos išlyga taikoma valstybėse narėse, t. y. analizuojama pasirinktų užsienio valstybių narių teismų praktika leidžia nustatyti, ar viešosios tvarkos išlygos pagal reglamentą „Briuselis Ia“ turinys suprantamas ir aiškinamas vienodai valstybėse narėse. Taip įvertinama, koks viešosios tvarkos doktrinos turinys įtvirtintas kituose reglamentui „Briuselis Ia“ artimuose tarptautiniuose teisės aktuose (pavyzdžiui, Hagos konvencijoje dėl užsienio teismų sprendimų civilinėse ar komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo), atskleidžiant ir tam tikrus reglamento „Briuselis Ia“ trūkumus šioje srityje.

Dokumentų analizės. Šis tyrimų metodas buvo naudotas duomenims rinkti. Dokumentų analizės metodu tirti įvairūs dokumentiniai šaltiniai, pavyzdžiui, pozityviosios teisės šaltiniai, tarptautinių ir nacionalinių teismų praktika, siekiant apibendrinti ir išanalizuoti šiuose šaltiniuose nurodomą viešosios tvarkos išlygos aiškinimo ir taikymo problematiką, atskleisti jos sąsajas su teise į teisingą bylos nagrinėjimą.

Loginės analizės. Loginės analizės metodas naudotas analizuojant teorines ir praktines viešosios tvarkos išlygos taikymo ir jos suderinamumo su pagrindinėmis teisės į teisingą bylos nagrinėjimą nuostatomis problemas, ieškant jų sprendimo būdų, teikiant pasiūlymus ir rekomendacijas.

Apibendrinimo metodas. Apibendrinimo metodas naudotas šiame darbe gana plačiai. Šis metodas taikytas darant išvadas atskirais šiame darbe nagrinėjamais viešosios tvarkos išlygos aiškinimo ir taikymo bei jos suderinamumo su pagrindinėmis teisės į teisingą bylos nagrinėjimą nuostatomis klausimais. Tai leidžia apžvelgti dėstomą medžiagą ir išryškinti tyrimo problematiką bei pasiūlymus.

Tyrimo struktūra. Tyrimo struktūra yra nulemta tyrimo tikslų ir iškeltų uždavinių.

Pirmoje dalyje analizuojama viešosios tvarkos išlygos kilmė. Šioje darbo dalyje apžvelgiamos pagrindinės teorijos, leidusios formuoti viešosios tvarkos doktrinai tarptautinėje privatinėje teisėje, kuri kartu turi didelę reikšmę ir viešosios tvarkos išlygai reglamente „Briuselis Ia“. Taip pat šioje darbo dalyje atskleidžiama viešosios tvarkos išlygos raida reglamento „Briuselis Ia“ ir jo pirmtakų reglamento „Briuselis I“ bei Briuselio konvencijos kontekste.

Antroje dalyje analizuojamos pagrindinės teisės į teisingą bylos nagrinėjimą nuostatos ir jų santykis su viešąja tvarka. Kadangi visos ES valstybės narės taip pat yra prisijungusios prie EŽTK, kurioms taikytinas jų priimtas įsipareigojimas užtikrinti teisės į teisingą bylos nagrinėjimą, šioje dalyje per pagrindines proceso stadijas (kreipimąsi į teismą, bylos nagrinėjimą ir teismų sprendimų vykdymo procesą) atskleidžiamas teisės į teisingą bylos nagrinėjimą turinį sudarančios nuostatos ir jų garantijos. Šioje darbo dalyje siekiama įvertinti, ar ir kokių teisę į teisingą bylos nagrinėjimą sudarančių nuostatų pažeidimas gali būti pagrindas nepripažinti kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo dėl viešosios tvarkos pažeidimo. Taip pat ši tyrimo dalis reikšminga, nes ji padeda įvertinti trečioje darbo dalyje nagrinėjamus procesinius viešosios tvarkos išlygos taikymo probleminius klausimus.

Pasirinkta antros darbo dalies struktūra nulemta pačios teisės į teisingą bylos nagrinėjimą esmės. Šioje dalyje teisės į teisingą bylos nagrinėjimą santykis su viešosios tvarkos pagrindu atskleidžiamas per keturias pagrindines šio skirsnio dalis. Pirmoje šio skirsnio dalyje atskleidžiamas viešosios tvarkos išlygos ir teisės į teisingą bylos nagrinėjimą (bendraja prasme) santykis bei dominuojantis apsauginis teisės į teisingą bylos nagrinėjimą viešosios tvarkos išlygos pobūdis. Antroje, trečioje ir ketvirtoje šio skirsnio dalyse teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimai, kaip pagrindai remtis viešosios tvarkos išlyga, vertinami per pagrindines civilinio proceso stadijas: i) bylos iškėlimo (teisės kreiptis į teismą); ii) bylos nagrinėjimo (parengiamoji, nagrinėjimo iš esmės ir sprendimo priėmimo); iii) teismų sprendimų priverstinio vykdymo. Šiame skirsnyje atskirai nėra išskiriami apeliaciniai ir kasaciniai procesai, tačiau tai padaryta tikslingai, kadangi minėtose stadijose teisės į teisingą bylos nagrinėjimą procesinės garantijos taikomos iš esmės tokia pačia apimtimi apeliaciniame ir kasaciniame procesuose su tam tikromis išimtimis, nulemtomis šių proceso stadijų ypatumų. Todėl siekiant išvengti nereikalingų pasikartojimų papildomo tokio skirstymo atliekant tyrimą nuspręsta atsisakyti.

Trečioje dalyje nagrinėjama viešosios tvarkos išlyga pagal reglamentą „Briuselis Ia“ ir su jos taikymu susijusios praktinės problemos, susijusios su tarpvalstybiniu teismų sprendimų vykdymu. Pristatomas šios išlygos turinys, įvairialypės jos funkcijos. Darbe vertinamas ir nagrinėjamas viešosios tvarkos išlygos santykis su kitais reglamente „Briuselis Ia“ nustatytais teismų sprendimų nepripažinimo pagrindais, analizuojamos jų taikymo praktinės problemos.

Kadangi šiame darbe tiriama tema susijusi su teismų sprendimų pagal reglamentą „Briuselis Ia“ nepripažinimo procedūra, šioje darbo dalyje dėmesio skiriama ir dokumento kvalifikavimui kaip teismo sprendimo, autentiško dokumento ir teisminio taikaus susitarimo, kurio nepripažinimo išlygos viešosios tvarkos pagrindu reglamente „Briuselis Ia“ įtvirtintos skirtinguose šio reglamento straipsniuose. Todėl šioje darbo dalyje taip pat aptariama ir teismo sprendimo kvalifikavimo problematika. Apžvelgiami ir analizuojami specifinių teismų priimamų dokumentų kvalifikavimo kaip teismų sprendimų pagal reglamentą „Briuselis Ia“ klausimai, pristatomi doktrinoje pateikiami pasiūlymai dėl reglamento „Briuselis Ia“ pakeitimų šiuo aspektu.

Be to, šioje darbo dalyje daug dėmesio skiriama praktinėms viešosios tvarkos išlygos taikymo problemoms, susijusioms su procesiniais jos taikymo aspektais. Pavyzdžiui, nagrinėjama, ar pagal reglamentą „Briuselis Ia“ teismas vis dar turi teisę *im proprio motu* remtis viešosios tvarkos išlyga. Vertinama, kokią įtaką turi dalies teismo sprendimo prieštaravimas viešosios tvarkos išlygai viso teismo sprendimo nepripažinimui, t. y. nagrinėjama, ar galimi atvejai, kada teismas galėtų iš dalies nepripažinti teismo sprendimo dėl jo prieštaravimo viešosios tvarkos išlygai. Taip pat šioje darbo dalyje analizuojama, kokia yra vienos valstybės narės teismo sprendimo nepripažinti kitos valstybės narės teismo sprendimo dėl jo prieštaravimo viešosios tvarkos išlygai galia kitose valstybėse narėse.

Disertacijos ginamieji teiginiai

1. Dėl XX amžiaus antroje pusėje ES valstybių narių priimtų tarptautinių įsipareigojimų, susijusių su fundamentalių asmens teisių apsauga, viešosios tvarkos doktrinos pobūdis pasikeitė ir reglamente „Briuselis Ia“ įtvirtinta viešosios tvarkos išlyga tapo labiau nukreipta į individualių asmens teisių nei valstybės suvereniteto ar visuomenės interesų apsaugą.
2. Reglamentu „Briuselis Ia“ panaikinus egzekvatūrą kitų valstybių narių teismų sprendimų nepripažinimo klausimas viešosios tvarkos pagrindu gali būti iškeltas tik suinteresuotų asmenų iniciatyva, todėl ES valstybės narės teismas nebeturi galimybės viešosios tvarkos išlygos taikyti savo iniciatyva, net jei kitos valstybės narės teismo priimtu sprendimu kiltų grėsmė valstybės suverenitetui ar saugumui.

IŠVADOS

1. Istorinės „tautų bendrystės (pagarbos)“ principo taikymo nulemtos viešosios tvarkos susiformavimo priežastys lėmė, kad iš esmės iki XX amžiaus antrosios pusės viešosios tvarkos doktrina buvo siejama labiau su suvereno (valstybės) ir visuomenės interesų, politinės santvarkos ir saugumo apsauga. Nuo XX amžiaus antrosios pusės šiuolaikinėje tarptautinėje privatinėje teisėje taikant viešosios tvarkos doktriną ryškėja dominuojanti individualių asmens teisių apsauga. Valstybės prisiimti įsipareigojimai, susiję su asmens teisių apsauga, reikalauja imtis atitinkamų priemonių užtikrinant šių teisių veiksmingą įgyvendinimą. Tai lemia, kad šiuolaikinėje tarptautinėje privatinėje teisėje viešosios tvarkos turinys labiau siejamas su valstybės prisiimtais tarptautiniais įsipareigojimais pripažįstant, gerbiant bei užtikrinant prigimtines asmenų teises. Būtent teisės į teisingą bylos nagrinėjimą apsauga, sudaranti procesinės viešosios tvarkos esmę, atskleidžia ir viešosios tvarkos turinio pokytį bei pagrindžia dominuojantį procesinės viešosios tvarkos išlygos pobūdį.
2. Viešosios tvarkos išlygos samprata (normatyvinė išraiška), kaip teismų sprendimų nepripažinimo pagrindas tarpvalstybinėse civilinėse bylose, Europos bendrijoje buvo nustatyta Briuselio konvencijoje bei reglamente „Briuselis I“ ir išliko nepakitusi reglamente „Briuselis Ia“. Net ir panaikinus egzekvatūros procedūrą bei pripažinus laisvo teismų sprendimų judėjimo principą, viešoji tvarka, kaip ir kiti sprendimų nepripažinimo pagrindai, sudaro šio principo taikymo išimtį bei sąlygas iš esmės paneigti kitoje valstybėje priimto ir įsiteisėjusio teismo sprendimo sukeltus teisinius padarinius. Toks kompetencijos teismams suteikimas ES viduje pagrįstas pirminės ES teisės šaltinių nuostatomis, nes bendradarbiavimas civiliniame procese yra ne išimtinė ES institucijų kompetencija, bet ji padalijama ES institucijoms ir ES valstybėms narėms.
3. Viešosios tvarkos išlyga gali būti taikoma tik tada, kai kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo pripažinimas ir (ar) vykdymas prieštarautų vykdymo valstybės teisei tvarkai, t. y. būtų nesuderinama su fundamentaliais, pamatiniais ir konstituciniais principais, kuriais grindžiama vykdymo valstybės teisinė sistema. Teisės pažeidimas turi apimti teisės normos, kuri valstybės, kurioje prašoma pripažinti sprendimą, teisės sistemoje laikoma esmine, akivaizdų pažeidimą arba teisės (angl. *right*), kuri toje teisės sistemoje laikoma pagrindine, akivaizdų pažeidimą. Todėl viešosios tvarkos išlyga ginami teisės normoje išreikšti teisiniai, bet ne išimtinai ekonominiai interesai. Kadangi teisė į gynybą užima svarbią vietą organizuojant ir vykdančią teisingą bylos nagrinėjimą, ji pripažįstama viena iš pagrindinių teisių, kylančių iš valstybėms narėms bendrų konstitucinių tradicijų.
4. Reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalyje įtvirtinti konkretūs teismų sprendimų nepripažinimo pagrindai laikomi viešosios tvarkos (*ordre public*) elementais. Tai reiškia, kad užsienio teismų sprendimų nepripažinimo procedūra, nepriklausomai nuo nepripažinimo pagrindo, kuriuo atsisakoma

pripažinti kitoje valstybėje narėje priimtą teismo sprendimą, grindžiama viešosios tvarkos (plačiaja prasme) doktrina. Tačiau abstraktusis viešosios tvarkos išlygos pagrindas negali būti taikomas, jei konkrečiu atveju egzistuoja kitas konkretesnis atsisakymo pripažinti ar leisti vykdyti kitos valstybės narės teismo sprendimą pagrindas.

5. Reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies b punkte nustatyta, kad bet kurios suinteresuotosios šalies prašymu teismo sprendimas nepripažįstamas, jei teismo sprendimas buvo priimtas, jei atsakovui, kuris neatvyko į teismą, laiku ir tinkamu būdu nebuvo įteiktas bylos iškėlimo arba lygiavertis dokumentas, kad jis galėtų pasirengti savo gynybai, išskyrus atvejus, kai atsakovas neužginčijo teismo sprendimo, nors turėjo galimybę tai padaryti. Pagal šį teismo sprendimo nepripažinimo pagrindą atsakovas ne tik turi žinoti apie jam pradėtą teismo procesą ar priimtą sprendimą už akių, bet ir turi turėti pakankamai laiko pasirengti savo teisių gynybai. Ši sąlyga reiškia, kad vien formalus procesinio dokumento įteikimo konstatavimas nepakanka. Tinkamas atsakovo informavimas apima ir atsakovo galimybę veiksmingai gintis nuo pareikšto ieškinio. Tai, kad sprendimo kilmės valstybės narės teismas formaliai laikėsi įteikimo taisyklių, gali turėti reikšmės sprendžiant dėl įteikimo tinkamumo, tačiau savaime nelemia išvados, kad atsakovui buvo užtikrintos galimybės pasirengti teisminei gynybai. Todėl įteikimo reglamento ar Konvencijos dėl dokumentų įteikimo nuostatų laikymasis gali būti laikoma tam tikra tinkamo įteikimo prielaida, tačiau savaime tai nereiškia tinkamos galimybės atsakovui pasirengti savo teisių gynybai suteikimo, kaip ir įteikimo taisyklių pažeidimas savaime negali būti pagrindas nepripažinti kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies b punkto pagrindu. Tokiu atveju esminę reikšmę turi vertinimas, kokią įtaką toks pažeidimas turėjo atsakovo galimybei pasirengti savo teisių gynybai.
6. Reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies e punkto i papunktyje nustatyta, kad bet kurios suinteresuotosios šalies prašymu teismo sprendimas nepripažįstamas, jei eismo sprendimas prieštarauja reglamento „Briuselis Ia“ II skyriaus 3, 4 arba 5 skirsniams, jeigu atsakovas buvo draudėjas, apdraustasis, draudimo sutarties naudotojas, žalą patyrusi šalis, vartotojas arba darbuotojas. Šiuo nepripažinimo pagrindu dėl jurisdikcijos taisyklių draudimo, vartojimo ir darbo teisinių santykių srityse pažeidimo siekiama užtikrinti silpnesniosios to konkretaus santykio šalies interesus. Todėl šis pagrindas gali būti taikomas tik tuomet, kai silpnesnioji šalis kilmės valstybės teismo procese dalyvavo atsakovo procesiniu statusu. Tačiau aplinkybė, kad silpnesnioji šalis kilmės valstybės teismo procese dalyvavo atsakovo statusu ne visuomet reiškia pagrindą nepripažinti tokio kilmės valstybės narės teismo sprendimo. Tokiu atveju svarbu įvertinti, ar atsakovas gali būti laikomas atsisakiusiu ginčyti kilmės valstybės teismo jurisdikciją ir sutikusiu su ginčo sprendimu tos valstybės teisme. Tam svarbu, kad atsakovas, kaip silpnesnioji šalis, atvykęs į kilmės teismą būtų informuotas apie tokią turimą teisę ginčyti kilmės valstybės teismo jurisdikciją.

Pareiga apie tai informuoti atsakovą nustatyta kilmės valstybės teismui reglamento „Briuselis Ia“ 26 straipsnio 2 dalyje. Kai kilmės valstybės teismas neįvykdė šios jam reglamente įtvirtintos pareigos, tai gali būti pagrindu atsisakyti pripažinti tokį sprendimą pagal reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies e punktą, net jeigu atsakovas kilmės valstybės teismo procese tokios jurisdikcijos nekvestionavo.

7. Reglamentu „Briuselis Ia“ panaikinus egzekvatūros procedūrą, valstybių narių teismai iš esmės neteko galimybės užtikrinti fundamentalių tos valstybės teisinės sistemos vertybių ir principų apsaugos savo iniciatyva, kadangi pagal reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalį nepripažinimo pagrindai gali būti vertinami tik suinteresuotosios šalies prašymu. Vis dėlto, atsižvelgiant į viešosios tvarkos išlygos paskirtį – užtikrinti fundamentalių vykdymo vietos ES valstybės narės vertybių ir pamatinių principų bei visuomenės interesų apsaugą – diskutuotina, ar reglamente „Briuselis Ia“ nustatyta šiuolaikinė viešosios tvarkos taikymo koncepcija vis dar atitinka šios išlygos tikslus. Atitinkamai tam tikrais atvejais ir ES teisėje nustatyta teismo pareiga veikti aktyviai ir įvertinti tam tikro susitarimo teisėtumą, pavyzdžiui, sprendžiant dėl nesąžiningų vartojimo sutarties sąlygų. Galimybė teismui išimtiniais atvejais įvertinti galimą viešosios tvarkos pažeidimą pripažinus užsienio valstybės teismo sprendimą siejama ir su konkrečios ES valstybės narės interesų apsauga. Tačiau reglamente „Briuselis Ia“ vykdymo valstybės narės teismui tokia galimybė nesuteikiama.
8. Valstybių narių teismų sprendimai, susiję su atsisakymu pripažinti ir leisti vykdyti tiek kitose valstybėse narėse, tiek ir trečiojoje valstybėse (ne valstybėse narėse) priimtus teismų sprendimus, tokių sprendimų kilmės valstybės teritorijos neperžengia ir teismo sprendimo privalomumo (*res judicata*) principo kitose valstybėse narėse neturi. Todėl vienos valstybės narės sprendimas nepripažinti kitos valstybės narės sprendimo, net ir dėl jo prieštaravimo viešosios tvarkos išlygai, savaime nereiškia, kad toks sprendimas nebegali būti vykdomas kitose valstybėse narėse.
9. Dėl skirtingų teismo sprendimo sampratų ir valstybių narių civilinio proceso teisės skirtumų kyla keblumų apibrėžiant teismo „sprendimus“, kuriems taikomas laisvo sprendimų judėjimo ES principas civilinio proceso teisėje ir atitinkamai teismų sprendimų nepripažinimo pagrindus ir tvarką reglamentuojančios nuostatos. Vienas esminių kriterijų, kuris keliamas teismo sprendimui ES teisėje, yra jo priėmimas rungtyniškame teismo procese. Rungtyniškumo kriterijus tokiu atveju iš esmės kelia daugiausia klausimų, nes teismo įsakymo, teismo sprendimo už akių bei teismo sprendimo, kuriuo patvirtinta taikos sutartis, priėmimo atveju rungtyniškumo principas dėl tokių sprendimų ypatumu netaikomas arba taikomas ribotai. ES civilinio proceso teisėje nenustačius konkrečių teismo sprendimo kriterijų (reglamento „Briuselis Ia“ 2 straipsnio a punkte pateikta teismo sprendimo sąvoka neapibrėžia teismo sprendimą sudarančių elementų), manytina, kad turėtų būti pripažįstamas ES valstybėse narėse nustatytos civilinio proceso taisyklės ir taikomas pasitikėjimo kitų valstybių

- teismų sprendimais principas. Todėl į teismo sprendimo sąvokos apibrėžtį pagal reglamentą „Briuselis Ia“ turėtų patekti visi teismo priimti galutiniai individualūs teisės taikymo aktai, kuriais išsprendžiamas civilinis ginčas iš esmės.
10. Šiuolaikinėje tarptautinėje privatinėje teisėje dominuoja procesinė viešoji tvarka. Atliktas tyrimas rodo, kad būtent EŽTK 6 straipsnyje ir Chartijos 47 straipsnyje nustatyta teisė į teisingą bylos nagrinėjimą sudaro viešosios tvarkos esmę. Valstybių narių priimtų tarptautinių įsipareigojimų fundamentalių asmens teisių apsaugos srityje viešosios tvarkos išlygos apsauginis pobūdis iš valstybės ir visuomenės interesų apsaugos pasikeitė į dominuojančią individualių asmens teisių (ypač teisės į teisingą bylos nagrinėjimą) apsaugą. ES teisės suderinimo tarptautiniuose privatinuose santykiuose plėtra mažina skirtumus tarp ES valstybių narių, kurie galėtų būti sprendimo nepripažinimo pagrindu.
 11. Ne kiekvienas teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimo atvejis gali sudaryti pagrindą remtis viešosios tvarkos išlyga. Klausimas, koks teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimas galėtų lemti viešosios tvarkos pažeidimą, yra individualus ir sprendžiamas kiekvienu atveju pagal bylos aplinkybes. Kilus tokiam ginčui, teismas, visų pirma, turėtų įvertinti, ar kilmės valstybėje narėje buvo sudarytos tinkamos sąlygos teismo sprendimo peržiūrai. Manytina, kad jei kilmės valstybėje narėje buvo sudarytos sąlygos kelti klausimus dėl galimo teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimo (pavyzdžiui, pasinaudoti teise į apeliaciją), tačiau pati suinteresuotoji šalis atsisakė šia teise pasinaudoti, tai laikytina reikšminga aplinkybe vertinant galimą procesinės viešosios tvarkos pažeidimą. Nustatant, koks teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimas galėtų sudaryti viešosios tvarkos pažeidimą, turėtų būti sprendžiama dėl tokio pažeidimo pobūdžio, t. y. vertinama ar kilmės valstybės teismas iš esmės užkirto kelią kreiptis į teismą ir įgyvendinti teisę į teisminę gynybą, ar galėjo padaryti procesinės teisės normų pažeidimus, kurie nepaneigė šių teisių įgyvendinimo galimybių.

PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS

Pateikiami pasiūlymai ir rekomendacijos yra susiję su šiame darbe atliktu viešosios tvarkos išlygos pagal reglamentą „Briuselis Ia“ ir šios išlygos santykio su teise į teisingą bylos nagrinėjimą tyrimu.

1. Pasiūlymai ir rekomendacijos Europos Komisijai, susiję su reglamento „Briuselis Ia“ tobulinimu:

1.1. Reglamento „Briuselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies e punkto 2 papunktis, kuriame reglamentuojamas kitų valstybių narių teismų sprendimų nepripažinimo pagrindas dėl šio reglamento 24 straipsnyje nustatytų išimtinės jurisdikcijos taisyklių pažeidimo, turėtų būti papildytas reglamento „Briuselis Ia“ 25 straipsnio 1 dalyje įtvirtintais susitarimais dėl išimtinės jurisdikcijos, išskyrus tuos atvejus, kai atsakovas dalyvavo kilmės valstybės teismo procese ir nereiškė prieštaravimo šio teismo jurisdikcijai. Šiuo pasiūlymu siekiama užtikrinti susitarimų dėl jurisdikcijai, kuriais šalims, įgyvendinant autonomijos principą, sukuriama išimtinė susitarime nurodytų valstybių narių teismų jurisdikcija spręsti į susitarimo apimtį patenkančią ginčą. Pasiūlymas yra proporcingas ir suderinamas su reglamento „Briuselis Ia“ tikslais – užtikrinti teisinį tikrumą, bylinėjimosi nuspėjamumą, taip pat juo apribojama palankiausias jurisdikcijos paieška (angl. *forum shopping*) bei užtikrinama asmens teisė į teisingą bylos nagrinėjimą. Atsižvelgiant į tai, kad susitarimas dėl jurisdikcijos yra šalių autonomijos principo išraiška, siūlytina šį nepripažinimo pagrindą susieti su atsakovo veiksmais kilmės valstybės teismo procese ir aplinkybe, ar buvo prieštaraujama kilmės teismo jurisdikcijai ar ne. Kadangi susitarimą dėl jurisdikcijos šalys laisva valia ir bendru sutarimu (konkluudentiniais veiksmais) gali pakeisti arba nutraukti, atsisakydamos jame nustatytos išimtinės jurisdikcijos kilmės valstybės teismo naudai.

1.2. Siūlytina reglamento „Briuselis Ia“ 2 straipsnio a punkte įtvirtintos teismo apibrėžties nesusiaurinti, atsisakant į ją įtraukti teismo įsakymus. Manytina, kad teismo įsakymo išbraukimas iš teismo sprendimo apibrėžties apsunkintų galimai pažeistų teisių gynybą ne tik tarptautiniu, bet ir nacionaliniu lygmeniu, nes suteiktų skolininkams galimybę piktnaudžiauti tokio proceso išimtimis. Siekdami išvengti teismo įsakymo priverstinio įvykdymo jų atžvilgiu, jie turimą turtą po nacionalinio teismo įsakymo išdavimo galėtų perkelti į kitą valstybę narę, o teismo įsakymo nelaikant teismo sprendimu, toks teisminis dokumentas neįgytų laisvo sprendimų judėjimo principo, nes nepatektų į reglamento „Briuselis Ia“ taikymo sritį. Tokiu atveju kilmės valstybėje kreditoriaus reikalavimas ginčo teisei ordinariniame procese nebegalėtų būti nagrinėjamas dėl bylų tapatumo, o kreditorius savo galimai pažeistas teises turėtų ginti kitoje valstybėje narėje pareikšdamas naujus reikalavimus. Tai apsunkintų galimai pažeistų teisių gynybą ir prieštarautų vienam iš pagrindinių ES tikslų – sukurti valstybių narių abipusiu pasitikėjimu grindžiamą Europos rinką ir supaprastinti užsienio teismų sprendimų

pripažinimą ir vykdymą, panaikinant formalumus ir užtikrinant laisvą sprendimų judėjimą tarp valstybių narių, taip pat sumažinant bylinėjimosi išlaidas. Be to, pašalinus teismo įsakymą iš reglamento „Bruselis Ia“ taikymo srities, kreditoriaus teisė į teisminę gynybą galėtų tapti teorinė ir iliuzinė, ypač tais atvejais, kai ginčai išimtinai nagrinėtini tik tos valstybės narės teritorijoje, kurioje būtų priimtas teismo įsakymas. Vien aplinkybė, jog teismo įsakymo išdavimo metu ginčas neturi tarptautinio ginčo pobūdžio dar nereiškia, kad toks pobūdis negali atsirasti vykdymo procese.

1.3. Siūlytina reglamento „Bruselis Ia“ 2 straipsnio a punktą, kuriame reglamentuojama teismo sprendimo apibrėžtis, papildyti teismine taikos sutartimi. Tokiu atveju tiek teismine taikos sutartimi, tiek ir atvejais, kai kilmės valstybės teismo sprendimas yra nesuderinamas su vykdymo valstybėje narėje patvirtinta teismine taikos sutartimi, nepripažinimo klausimas galėtų būti sprendžiamas pagal reglamento „Bruselis Ia“ 45 straipsnyje nustatytus nepripažinimo pagrindus, o tai ypač aktualu reglamento „Bruselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies c punkto atveju, kai kilmės valstybės teismo sprendimas nesuderinamas su vykdymo vietos teismo patvirtinta taikos sutartimi. Tai leistų užtikrinti tiek teisinį tikrumą, tiek nuspėjamumą, o dabartinis reglamentavimas tarpvalstybiniame procese gali neskatinti šalių taikiai užbaigti kilusio ginčo ir išspręsti visų tarpusavyje kilusių ginčų, nes tokia taikos sutartis neprilyginama nacionaliniam teismo sprendimui pagal reglamento „Bruselis Ia“ 45 straipsnio 1 dalies c punktą.

2. Pasiūlymai ir rekomendacijos valstybių narių ir tarptautiniams teismams:

2.1. Sprendžiant užsienio valstybės narės teismo sprendimo nepripažinimo klausimą, vykdymo valstybės teismas viešąją tvarką turėtų vertinti ne kaip kilmės valstybės galimą teisę į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimą, o kaip priemonę užtikrinti vykdymo vietos valstybės prisiimtų įsipareigojimų laikymąsi. Tai reiškia, kad vykdymo vietos valstybės teismas galėtų nepripažinti kitos valstybės narės teismo sprendimo tik padaręs išvadą, kad tokio sprendimo pripažinimas ir leidimas jį vykdyti reikštų vykdymo vietos valstybės prisiimtų tarptautinių įsipareigojimų pažeidimą.

Tyrimo rezultatų aprobavimas ir sklaida. Disertacijoje analizuotų tyrimo šaltinių įvairovė ir gausa, taikyti tyrimo metodai pagrindžia gautų tyrimo rezultatų patikimumą. Tyrimo rezultatai paskelbti šiuose recenzuojamuose mokslo leidiniuose:

1. Dalia Višinskytė, Remigijus Jokubauskas, Mykolas Kirkutis, „Arbitration Agreements and Protection of the Right to a Fair Trial“, *Baltic Journal of Law & Politics* 13(2) (2020).
<https://cris.mruni.eu/cris/handle/007/33245>
2. Mykolas Kirkutis, Remigijus Jokubauskas, Darius Bolzanas, Vigintas Višinskis, „Two-Tier System of Judgments and Orders (Nature of the Separate Order to Pay or Fulfil the Claim)“, *LeXonomica* 13(1) (2021).
<https://cris.mruni.eu/cris/handle/007/17535>
3. Mykolas Kirkutis, Vigintas Višinskis, „Problems of Recognition of Foreign Judgments and res judicata in European Union“, *Socrates* 2(20) (2021).
<https://cris.mruni.eu/cris/handle/007/17786>
4. Dalia Višinskytė, Mykolas Kirkutis, Remigijus Jokubauskas, Vigintas Višinskis, „Application of Article 6 of the European Convention of Human Rights in Enforcement Proceedings“, *LeXonomica* 13(1) (2021).
<https://cris.mruni.eu/cris/handle/007/17536>
5. Remigijus Jokubauskas, Mykolas Kirkutis, Egidija Tamošiūnienė, Vigintas Višinskis, „Vykdymo procesas: asmenų teisių ir pareigų balansas“ (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2022).
<https://cris.mruni.eu/cris/handle/007/18700>
6. Mykolas Kirkutis, Vigintas Višinskis, Jelena Čuveljak, „The Concept of a Judgment under the Brussels Ibis Regulation“, *International Comparative Jurisprudence* 9(1) (2023).
<https://cris.mruni.eu/cris/handle/007/47922>

Tyrimo sklaida. Tam tikri tyrimo aspektai buvo aptarti ir pateikti įvairiuose tarptautiniuose teisiniuose renginiuose:

1. Skaitytas pranešimas „Užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir *res judicata* problemos Europos Sąjungoje“ (angl. *Problems of Recognition of Foreign Judgments and res judicata in European Union*) Rygos Stradinio universiteto organizuotoje tarptautinėje konferencijoje „Aktualūs teisinės sistemos klausimai“ (angl. *Topical Issues of the Legal System*), vykusioje 2021 m. balandžio 21 d.
2. Skaitytas pranešimas „Viešosios tvarkos išlygos pagal reglamentą „Briuselis Ia“ poveikis veiksmingam ES vidaus rinkos veikimui“ (angl. *The Impact of the Public Policy Clause under the Brussels Ibis Regulation on the Effective Functioning of the EU Internal Market*) Mykolo Romerio universiteto organizuotoje tarptautinėje konferencijoje SOCIN'24, vykusioje 2024 m. birželio 25–27 d.

Mokslinė stažuotė. Tyrimo metu 2023 m. rugsėjo–lapkričio mėn. atlikau stažuotę Roterdamo Erasmus universiteto Teisės mokyklos Privatinių teisės institute pagal Erasmus+ studentų programą (mokslinės stažuotės vadovė prof. dr. Xandra Kramer).

GYVENIMO APRAŠYMAS

Asmeninė informacija

Vardas, pavardė Mykolas Kirkutis

Išsilavinimas

2020–2024 Teisės daktaras, Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos Privatinės teisės institutas

2012–2017 Teisės magistras, Vilniaus universiteto Teisės fakultetas

Darbo patirtis

2023 iki dabar Civilinių bylų skyriaus vyriausiasis patarėjas, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas

2021–2023 Teisėjo padėjėjas, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas

2018–2021 Konsultantas, Lietuvos apeliacinis teismas (Teismų praktikos skyrius)

2017–2018 Teisėjo padėjėjas, Vilniaus miesto apylinkės teismas

2016–2017 Konsultantas, Vyriausioji administracinių ginčų komisija

2015–2016 Teisininkas, Advokatų profesinė bendrija SKVLAW

2014–2015 Vyriausiasis specialistas, Vilniaus miesto apylinkės teismas

2013–2014 Specialistas, Vilniaus miesto apylinkės teismas

2012–2013 Notaro asistentas, Vilniaus rajono 3-iasis notarų biuras

Akademinė veikla

2020 iki dabar Lektorius, Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos Privatinės teisės institutas

Stażuotė

2023-09–2023-11 Stažuotė Roterdamo Erasmus universiteto Teisės mokyklos Privatinės teisės institute (Nyderlandai) pagal Erasmus+ studentų programą (mokslinės stažuotės vadovė prof. mr. dr. Xandra Kramer).

MYKOLAS ROMERIS UNIVERSITY

Mykolas Kirkutis

**VIOLATION OF PUBLIC POLICY AS A GROUND
FOR NON-RECOGNITION OF A JUDGMENT
UNDER BRUSSELS IA REGULATION**

Summary of Doctoral Dissertation
Social Sciences, Law (S 001)

Vilnius, 2025

This doctoral dissertation was prepared at Mykolas Romeris University in 2020–2024, defended at Mykolas Romeris University according to the right to carry out doctoral studies provided to Mykolas Romeris University and Vytautas Magnus University by the order of the Minister of Education, Science and Sport of the Republic of Lithuania No. V-160 dated on 22nd February, 2019.

Scientific supervisor:

Prof. Dr. Vigintas Višinskis (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, S 001).

The doctoral dissertation is going to be defended before the Defence Board in the Field of the Science of Law of Mykolas Romeris University and Vytautas Magnus University:

Chairperson:

Prof. Dr. Salvija Mulevičienė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, S 001).

Members:

Prof. Dr. Natalija Kaminskienė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, S 001);

Prof. Habil. Dr. Vytautas Nekrošius (Vilnius University, Social Sciences, Law, S 001);

Prof. Habil. Dr. Marek Świerczyński (Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw, Poland, Social Sciences, Law, S 001);

Prof. Dr. Solveiga Vilčinskaitė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, S 001).

The doctoral dissertation will be defended in a public meeting of the Defence Board in the Field of the Science of Law in Room I-414 at Mykolas Romeris University on 19th of March, 2025, at 11.00 a.m.

Address: Ateities str. 20, LT-08303 Vilnius, Lithuania.

VIOLATION OF PUBLIC POLICY AS A GROUND FOR NON-RECOGNITION
OF A JUDGMENT UNDER BRUSSELS IA REGULATION

SUMMARY

The novelty of the research. The right to a fair trial is a fundamental, internationally recognised and universally protected value⁶⁸⁷. The free movement of persons, capital and goods within the European Union result that civil disputes between individuals can extend beyond the territory of a single Member State. EU faces a need to ensure effective and practical protection of individuals whose civil rights were violated since the number of disputes involving international elements increases. One of the essential conditions for achieving this objective is the simplification of the enforcement of civil judgments rendered by the courts of Member States of the EU. To achieve this objective, the EU policymakers decided to abolish the requirement of *exequatur* (the necessity to recognize a court judgment before its enforcement) and recognize the principle of free movement of judgments⁶⁸⁸.

The implementation of the right to judicial protection is not limited to the rendering of a court judgment. The manner of enforcement of court judgments determines the exercise of the right to a judicial remedy and the effective protection of the subjective rights or legally protected interests of persons⁶⁸⁹. Already in 1997, in case *Hornsby v. Greece* European Court of Human Rights emphasized that every final judgment rendered by a court must be executed (if the party does not enforce it voluntarily), and therefore, enforcement process is considered as an integral part of judicial proceedings within the objectives of Article 6 of the European Convention on Human Rights. If the domestic legal system of the state does not ensure the enforcement of court judgments, the right to a fair trial becomes illusory.⁶⁹⁰ Correspondingly, the need for the actual enforcement of judgments in EU private international law is reflected in the principle of free movement of judgments. This principle implies that, as a rule, a court judgment issued in one Member State should be enforceable (recognized) in other Member States, thereby ensuring its binding nature (*res judicata*).

One of the primary objectives set by the European Union in the Lisbon Treaty is

687 This right is enshrined in the following international instruments: i) the Universal Declaration of Human Rights of 1948 (Article 10); ii) the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of 1950 (Article 6(1)); iii) the International Covenant on Civil and Political Rights of 1966 (Article 14); iv) the African Charter on Human and Peoples' Rights of 1981 (Article 7); and v) the European Union Charter of Fundamental Rights of 2000 (Article 47).

688 For example, the Brussels Ibis Regulation.

689 Egidija Stauskienė, „Teisinis vykdymo proceso prigimtis“, *Jurisprudencija* 1(91) (2007): 72.

690 Judgment of the European Court of Human Rights of 19 March 1997, *Hornsby v. Greece* (No. 18357/91), para. 40, accessed 17 August 2024, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58020>.

the creation of an area of freedom, security, and justice without internal borders⁶⁹¹, which cannot be achieved without mutual cooperation among Member States in civil matters. The judicial cooperation in civil matters developed by the EU is based on the principle of mutual trust and recognition of judicial and non-judicial judgments⁶⁹². The first policy considerations of the free movement of judgments in the EU can be found in the EEC Treaty (also known as the Treaty of Rome)⁶⁹³. In 1968, the Brussels Convention on jurisdiction and enforcement of judgments in civil and commercial matters was adopted as part of the implementation of Article 220 of the Treaty of Rome, which provides for the simplification of the formalities for the recognition and enforcement of judgments between the Member States⁶⁹⁴. Article 26(1) of this Convention established that a judgment given in a Contracting State shall be recognised in other Contracting States without a need for a special procedure, but such a judgment shall become enforceable only if it is recognised in the other Contracting State at the request of the interested party.

Since the creation of the EEC, the effective implementation of the principle of the free movement of judgments has been identified as one of the main prerequisites for the creation of a single and efficient domestic market within the EU. However, Article 27 of the Brussels Convention have provided the grounds for non-recognition of judgments which constitute the exceptions to this aim. One of the exceptions set out in the Convention is the ground for refusal of recognition of a judgment given in one Member State if its recognition is contrary to the public policy of the Member State in which recognition is sought⁶⁹⁵.

It is generally accepted that a judgment is one of the expressions of state authority. Its authority is therefore normally limited to the territory of the state in which the judgment is given⁶⁹⁶. The social and economic situation obliges States to respect judgments rendered in other states. Even in the twenty-first century, the enforcement of a foreign judgment is still considered to be an interference with the sovereignty of another State⁶⁹⁷. The public policy exception seeks to balance the need of the protection of the sovereignty of the State and the constitutional order of each State. However,

691 Article 2(2) of the Treaty of Lisbon of 17 December 2007 amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, OJ C 306, 2007.

692 Article 81 of the Treaty on European Union of 13 December 2007, OJ C 202, 2016: 13–46.

693 Article 220 of the Treaty of Rome provides that Member States shall, where necessary, negotiate with each other in the interests of their citizens in order to ensure the simplification of the formalities for the mutual recognition and enforcement of judgments and arbitral awards (*Soweit erforderlich, leiten die Mitgliedstaaten untereinander Verhandlungen ein, um zugunsten ihrer Staatsangehörigen folgendes sicherzustellen: <...> die Vereinfachung der Förmlichkeiten für die gegenseitige Anerkennung und Vollstreckung richterlicher Entscheidungen und Schiedssprüche*).

694 Preamble of the 1968 Brussels Convention.

695 Article 27(1) of the 1968 Brussels Convention.

696 Rijavec, *supra note*, 12: 39.

697 *Ibid.*

the application of this exception, both at the theoretical and practical level, has often been the subject of debate until today.

EU private international law does not provide a uniform concept of public policy as a ground for non-recognition of judgments. The content of this ground is also not sufficiently clear in the case law of the Court of Justice of European Union (CJEU). This makes its application difficult and complicated.

Historically, a number of doubts were expressed about this ground as early as the discussion of the draft of Brussels Convention. It was criticised as being contrary to the principle of free movement of judgments in the EEC⁶⁹⁸. Critics fear that it allows recognising States to abuse its application, thus negating the Convention's main objective of creating a European market based on mutual trust between Member States⁶⁹⁹. However, these fears have been considered exaggerated and unfounded by the supporters of the clause due to the limited practical application of this ground⁷⁰⁰.

Public policy has survived in modern European Union law on the recognition and enforcement of judgments given in civil matters despite this criticisms. Article 45(1) (a) of the Brussels Ibis Regulation⁷⁰¹ provides that, at the request of any interested party, a judgment shall not be recognised if such recognition is manifestly contrary to the public policy (*ordre public*) of the Member State addressed. A broadly analogous public policy clause is contained in Article 23(a) of the Brussels IIa Regulation⁷⁰², Article 40(a) of the Succession Regulation⁷⁰³, Article 24(a) of the Maintenance Regulation⁷⁰⁴ and Article 34(2) of the Regulation on the European Account Preservation Order Procedure. The public policy clause is also enshrined in Article 33 of the

698 Peter Kaye, *Civil Jurisdiction and Enforcement of Foreign Judgments* (Professional Books Ltd, 1987).

699 Karen E. Minehan, "The Public Policy Exception to the Enforcement of Foreign Judgments: Necessary or Nemesis". *Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review*, (1996): 795-796, <https://digitalcommons.lmu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1399&context=ilr>.

700 *Ibid*, 796.

701 Regulation (EU) No 1215/2012 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2012 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (OJ 2012 L 351, p. 1-32), accessed 17 August 2020, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX:32012R1215>.

702 27 November 2003. Council Regulation (EC) No 2201/2003 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) No 1347/2000 (OJ L 338, 2003, p. 1-29), accessed 17 August 2020, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32003R2201>.

703 Regulation (EU) No 650/2012 of the European Parliament and of the Council of 4 July 2012 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions in matters of succession and authentic instruments in matters of succession, and creation of a European Certificate of Succession (OJ 2012 L 201, p. 107-134), accessed 17 August 2020, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32012R0650>.

704 18 December 2008. Council Regulation (EC) No 4/2009 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of judgments and cooperation in matters relating to maintenance obligations (OJ L 7, 2009, p. 1-79), accessed 17 August 2020, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32009R0004>.

Insolvency Regulation⁷⁰⁵, according to which any Member State may refuse to recognise insolvency proceedings brought in another Member State or to enforce a judgment given in such proceedings if the consequences of such recognition or enforcement would be manifestly contrary to the public policy of the State, in particular to the fundamental principles thereof, or to the fundamental rights and freedoms of the individual. Unlike the other regulations mentioned to above, the public policy clause is the only ground for non-recognition of judgments given in insolvency proceedings. However, not all legislative initiatives in the European Union relating to civil matters include the public policy clause as a ground for non-recognition. Such legislation is the European Payment Order Regulation⁷⁰⁶ and the Small Claims Procedure Regulation⁷⁰⁷. These EU legal acts regulate summary civil proceedings and aim to expedite the recovery of undisputed debts within the European Union.

Public policy as a ground for the non-recognition of court's judgments is established in many of the aforementioned EU legal instruments applicable to civil and commercial matters. However, due to the limited scope of this study, the analysis will focus exclusively on the application of the public policy exception in the context of the Brussels Ia Regulation and its predecessors (the Brussels Convention and the Brussels I Regulation). The main focus of this thesis will be on procedural public policy, as it is closely linked to the right to a fair trial. The practical examples of the application of public policy presented in the thesis demonstrate that there are rarely significant differences in legal systems and traditions between Member States that would justify the application of substantive public policy as a ground for non-recognition of a judgment.

The limited application of substantive public policy is also supported by the explicit prohibition in the Brussels Ia Regulation to review whether a court of another Member State has properly applied or interpreted the law or ruled correctly on the substance of the dispute⁷⁰⁸. However, in order to highlight the differences between substantive and procedural public policy, the first part of the study also focuses (albeit to a limited extent) on substantive public policy as a ground for non-recognition of judgments.

The public policy clause is clearly linked to the fundamental rights and freedoms of the European Union, as well as to economic relations. According to the European Commission, the rapid recovery of debts is essential for the economic operators of the

705 Regulation (EU) 2015/848 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on insolvency proceedings (OJ L 141, 2015, p. 19-72), accessed 17 August 2020, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32015R0848>.

706 Regulation (EC) No 1896/2006 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 creating a European order for payment procedure (OJ L 399, 30.12.2006, p. 1-32), accessed 17 August 2022, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32006R1896&from=LT>.

707 Regulation (EC) No 861/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 establishing a European Small Claims Procedure (OJ L 199, 2007, p. 1-22), accessed 17 August 2022, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32007R0861>.

708 Judgment of the Court of Justice of the European Union of 26 May 2016, *Rudolf Meroni v Recoletos Limited* (Case C-559/14), para. 41, <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=178741&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=14965776>.

European Union and for the proper functioning of the internal market⁷⁰⁹. Since the application of the public policy ground affects the enforcement of a judgment given in another Member State, its autonomous application and interpretation by the Member States also affects the proper functioning of the internal market of the European Union.

The question of the content of public policy for the first time was referred to the CJEU in 1974 in case *Yvonne Van Duyn v Home Office*, where the court took a traditional approach of stating that public policy is a national concept (i.e. a specific social order in each Member State) which may change over time. The CJEU has followed the similar approach in further case law taken a broadly similar position. The court has narrowed the autonomy of the Member States stating that, while the Member States are free to determine the content of the notion of public policy, it is for the CJEU to interpret the boundaries of this notion⁷¹⁰. The abstract, vague and dynamic content of the public policy ground raises questions as to the proper application of this ground and its compatibility with the principle of free movement of judgments within the European Union, which underpins the system of the Brussels Ibis Regulation, and with the protection of State sovereignty and constitutional order.

The relevance of this study is also underpinned by the recent reports on the reform of the Brussels Ibis Regulation, which also focus on the enforcement of judgments rendered by the courts of the Member States and the application of the grounds for non-recognition, as well as on the more effective cross-border enforcement of judgments⁷¹¹.

Problems of the research. One of the fundamental EU's objectives is the creation of a single market, the functioning of which is directly linked to the subjects of Community law⁷¹². The single market created by the Treaty of Rome was intended to eliminate the trade barriers between Member States in order to increase economic prosperity and to contribute to an "ever closer union of European nations". In 1986, the Single European Act introduced into the EEC Treaty the objective of creating an internal market, defining it as "an area without internal frontiers in which the free movement of goods, persons, services, and capital is ensured."⁷¹³ A successfully functioning area of freedom, security, and justice is impossible without effective cross-border legal

709 See https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/PRES_05_296 (accessed 17 August 2022).

710 Judgment of the Court of Justice of the European Union of 4 December 1974, *Yvonne Van Duyn v Home Office* (Case 41/74), para. 18, accessed 17 August 2022, <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=88751&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=14295317>.

711 Hess, *supra note*, 573.

Hess, *supra note*, 479: 43.

712 Judgment of the Court of Justice of 5 February 1963 in the case of *NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos v Nederlandse administratie der belastingen*, Case No. C-26/62, ECLI:EU:C:1963:1, <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=BE3D1EE98A0CED97513CC949CC6EB2?text=&docid=87120&pageIndex=0&doclang=LT&mode=en&dir=&occ=first&part=1&cid=7035852>.

713 <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/33/the-internal-market-general-principles>.

cooperation.⁷¹⁴

One example of such cross-border cooperation is judicial cooperation in civil matters (Article 81 of the TFEU). Certain differences in national rules governing jurisdiction and recognition of judgments hinder the reliable functioning of the internal market.⁷¹⁵ Therefore, the harmonization of rules on jurisdiction, recognition and enforcement of court judgments in civil and commercial matters, aimed at ensuring the swift and straightforward recognition and enforcement of judgments issued in Member States, is of great importance.

A judgment given in one State does not normally produce legal effects in another State⁷¹⁶. The procedure for the recognition and enforcement of judgments given in civil and commercial matters is governed by the Brussels Ibis Regulation, which establishes the principle of free movement of judgments⁷¹⁷. This principle means that when a judgment in civil matters enters into force in one Member State, it “automatically” produces corresponding legal effects in all other Member States. However, it is recognised that under certain grounds a judgment given in one Member State may not be recognised in another Member State under certain exceptional circumstances⁷¹⁸.

Despite the fact that the Brussels Ibis Regulation abolished the *exequatur* (recognition of foreign judgments) procedure, the procedure for the non-recognition of such judgments, one of the objectives of which is to ensure the right of individuals to a judicial remedy and to eliminate the risk of infringement of that right⁷¹⁹, has been retained in the Regulation. Public policy is one of the grounds which limits the principle of free movement of judgments⁷²⁰.

On the one hand, an unjustified refusal to recognise a judgment given in another Member State may undermine the protection of the subjective right of the person in whose favour the judgment was given and the effectiveness of the right to a fair trial. On the other hand, refusing its enforcement without valid grounds may undermine the opposing party’s right to a remedy in the Member State where enforcement is sought. The sovereignty of the State, the constitutional order or the norms of morality which are recognised and respected in that society also may be undermined. Thus, when the question of non-recognition of a foreign judgment arises, the court of Member State is faced with the task to strike the right balance between these constantly competing values and interests in the process of non-recognition of foreign Member State judgments by applying public policy ground.

The authority to interpret the content of public policy exclusively to the courts of the

714 Kisieliauskaitė, *supra note*, 31: 108.

715 Preamble of the Brussels Ibis Regulation, para. 4.

716 Rijavec, *supra note*, 12: 54.

717 Preamble of the Brussels I bis Regulation, para. 27.

718 *Charles Taylor Adjusting Limited, FD prieds Starlight Shipping Company and Overseas Marine Enterprises Inc.*, *supra note*, 35.

719 Preamble of the Brussels Ibis Regulation, para. 29.

720 Article 45(1)(a) of the Brussels Ibis Regulation.

Member States may jeopardise one of the fundamental objectives of the European Union, which is to create a European market based on mutual trust between the Member States and to simplify the recognition and enforcement of judgments of foreign courts by eliminating formalities and ensuring the free movement of judgments between the Member States and ensuring legal certainty. For this reason, the interpretation of the public policy ground is a matter of the courts of the Member States (the Member States are free to determine the content of the concept of public policy), but the interpretation limits are a matter of the CJEU⁷²¹. National courts have the discretion to identify which rules should be considered part of public policy in a particular Member State when refusing to recognize and enforce a judgment from another Member State. However, it is the CJEU that determines whether these rules are actually equivalent to the concept of public policy (in cases involving a reference for a preliminary ruling)⁷²². This raises questions about whether the measures provided in European Union law, such as the possibility for national courts to seek a preliminary ruling from the CJEU, are sufficient and effective for ensuring the consistent and reasonable application of the public policy ground. It also questions whether these measures adequately maintain a proper balance between the competing interests involved in the non-recognition of foreign judgments and the protection of the right to a fair trial⁷²³.

The issue of the compatibility between the public policy clause and the right to a fair trial also arises when the court of the Member State is asked to refuse recognition of a judgment given in another Member State on the ground that it is contrary to procedural public policy. On the one hand, a refusal to recognise a foreign judgment on grounds of procedural public policy by the Member State in which recognition is sought could be regarded as an interference by the court deciding on recognition with the proceedings of another Member State. On the other hand, the principle of equality of persons, which derives from the TFEU obliges the Member States to ensure the equal enjoyment of the rights and freedoms. The application of the public policy ground in such proceedings raises the constant problem of compatibility and balance between those values and objectives.

The proper application of the public policy ground is also an integral part of fundamental human rights. Although the ECHR does not define the content of public policy, some guidance on its application is provided in the case law of the ECtHR. For example, in the case *Négrépontis-Giannisis v Greece* the ECtHR held that the public

721 *Charles Taylor Adjusting Limited, FD prieš Starlight Shipping Company and Overseas Marine Enterprises Inc.*, *supra note*, 38.

722 *Kisieliauskaitė*, *supra note*, 31: 112.

723 Separate Opinion of Judges Rozakis, Tulkens, Traja, Botoucharova, Zagrebelsky and Garlicki of the European Court of Human Rights, Judges, 30 June 2005, in the case of *Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland*, Application No. 45036/98, para. 3, Hudoc, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69564>.

policy ground cannot be interpreted in an unlawful or disproportionate manner⁷²⁴. This means that the public policy cannot disproportionately impede the right of individuals to have a judgment given in another Member State to be recognised and enforced in another Member State. However, the violations of individual rights by Member States, as evidenced by the case law of the ECtHR, suggest an important role for the public policy clause in the European Union in guaranteeing the elements of the right to a fair trial enshrined in Article 6(1) of the Convention.

The CJEU has implicitly recognised that the right to a fair trial is part of public policy⁷²⁵. However, not each breach of this right can be sufficient reason to refuse recognition of a judgment given in another Member State⁷²⁶. The public policy can only be envisaged only where recognition or enforcement of the judgment given in another Member State would be at variance to an unacceptable degree with the legal order of the State in which enforcement is sought inasmuch as it would infringe a fundamental principle. This means that such violation must constitute a manifest breach of a rule of law which regarded as essential in the legal system of the Member State in which recognition is sought or of a right recognized as being fundamental within that legal order⁷²⁷.

The case law of EU Member States, the CJEU and the ECtHR presented in this thesis shows that uniform interpretation and application public policy ground is problematic because of its flexibility and uncertainty. The European Union rules provide only one way to grant uniform application of public policy ground – the national court's of the Member State which deals with the question of recognition of the foreign judgment reference to the CJEU for a preliminary ruling. Although, a reference for a preliminary ruling depends on a decision by a court of the Member State. EU law does not give the parties to a dispute means to initiate review of whether a Member State's court has not overstepped the bounds of public policy interpretation. Thereby guaranteeing for individuals effectively exercise their right to a fair trial.

The case law of CJEU analyzed in this thesis also highlights certain regulatory shortcomings of the non-recognition procedure under the Brussels Ia Regulation. For example, lack of protection and respect for exclusive jurisdiction agreements. This omission creates opportunities for *forum shopping*.

724 Judgment of the European Court of Human Rights of 11 May 2011, *Négrépontis-Giannisis v. Greece* (Application No 56759/08), para. 90, accessed 17 August 2020, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-138592>.

725 Judgment of the Court of Justice of the European Union of 28 March 2000, *Dieter Krombach v. André Bamberski* (Case C-7/98), para. 42-43, accessed 17 August 2020, <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=45196&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&id=14964102>.

726 Judgment of the Court of Justice of the European Union of 6 September 2012 in *Trade Agency Ltd v Seramico Investments Ltd* (Case C-619/10), para. 62, accessed 17 August 2020, <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=126427&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=14964983>.

727 *Ibid.*, para. 51.

Thus, this research analyzes the following key issues:

1. Is the remedy provided for in European Union law (the possibility for national courts to request a preliminary ruling from the CJEU) sufficient and effective to ensure the reasonable application and interpretation of the public policy ground and to maintain an appropriate balance between the competing interests of the parties in the process of non-recognition of judgments of foreign courts, including the protection of the right to a fair trial?
2. Can the application of a ground of public policy, in view of its content, depend solely on the will of the individual, or, on the contrary, the substance of the ground of public policy must enable the court to rely on that ground of its own motion?
3. Should the public policy ground be understood as a legal or political category?
4. What are the main objectives of the modern public policy approach under the Brussels Ia Regulation and how have they changed since the emergence of public policy in EU law?
5. Should the grounds for non-recognition of judgments set out in the Brussels Ia Regulation not be extended to include a provision allowing courts to refuse to recognise a judgment given in another Member State when it is rendered in breach of an exclusive jurisdiction agreement concluded between the parties?
6. Does any infringement of the right to a fair trial result in non-recognition of a judgment given in another Member State on grounds of public procedural order?
7. In what cases the partial recognition of a judgment of a court of a foreign Member State is possible when another part of the judgment is declared contrary to public policy?
8. What is the effect of a court judgment rendered in the Member State where enforcement is sought not to recognise a foreign judgment of another Member State because of branch of public policy or other grounds laid down in Article 45 of Brussels Ia Regulation?
9. Also, what final individual acts of a court of the Member States can be regarded as ‘judgments’ to which the principle of free movement of judgments applies including the provisions governing the grounds and procedures for non-recognition of judgments?

Scientific novelty and significance of the research. Recognition and enforcement of foreign judgments is a topic that receives a lot of attention at EU level. While there is some research on the application of the public policy ground under the Brussels Ia Regulation (including the Brussels I Regulation and the Brussels Convention) in foreign jurisdictions, this study provides a systematic analysis of the relationship between the procedural public policy ground and the right to a fair trial.

Although some of the issues addressed in this thesis are discussed in legal doctrine⁷²⁸, a systematic analysis of the application of the procedural public policy clause

728 Jokubauskas, *supra note*, 45.

and its relationship to the right to a fair trial has not been carried out in Lithuanian legal doctrine. There are only a few scientific publications in Lithuanian legal doctrine related to the topic of the thesis.

The novelty and significance of this research are also confirmed by several aspects.

Firstly, mutual trust between Member States and the free movement of judgments within the EU is one of the key principles underlying the Brussels Ia Regulation system. However, the Brussels Ia Regulation retains an exception to this principle, namely the procedure for non-recognition of judgments given in other Member States and the grounds for refusal of recognition. The analysis carried out in this study may contribute to a more consistent application of the public policy exception under the Brussels Ia Regulation. Therefore, this work could be useful for the courts applying and interpreting the grounds for non-recognition set out in the Brussels Ia Regulation and resolving problematic issues that may arise in practice in relation to their application.

Secondly, this study analyses the application of the public policy ground from the perspective of the internationally recognized and fundamental right to a fair trial. As Member States of the EU are parties to the ECHR and are also subject to the Charter, the study reveals certain shortcomings of the Brussels Ia Regulation in relation to the right to a fair trial. The results of this research may therefore also be of relevance for the implementation of subsequent reforms of the Brussels Ia Regulation, ensuring the commitment of Member States at international level to ensure the effective protection of the right to a fair trial. Furthermore, the study reveals that not all infringements of the right to a fair trial can be considered as grounds for non-recognition of judgments rendered in another Member State, due to the very nature of the infringement of the right to a fair trial, and may therefore also be of relevance for resolving certain conflicts between the exercise of the right to a fair trial and the implementation of the free movement of judgments and the implementation of the mutual trust in the EU.

Thirdly, this is the first study in Lithuanian legal doctrine to reveal the historical origin and significance of the public order clause in cross-border civil litigation. The research presents the main theories that have led to the development of the modern public policy doctrine in private international law. This aspect of the study may be significant both for the interpretation and application of the public policy ground by the courts of the Member States, and for further research of legal doctrine. The study reveals that the contemporary application of the public policy doctrine in the Brussels Ia Regulation is different from what it was in the initial phase of its development.

The object of the study is public policy as a ground for non-recognition of foreign judgments in cross-border civil proceedings under Brussels Ia regulation.

The aim of the study is to analyze and clarify the content of the public policy clause for non-recognition of judgments under the Brussels Ia Regulation, identifying the problems of its application and compatibility with the right to a fair trial.

To achieve this objective, the following objectives are set:

1. to explain the origin and development of public policy as a ground for non-recognition of judgments in private international law;

2. to reveal the relationship between procedural public policy and the fundamental procedural guarantees constituting the right to a fair trial and their effective protection in cross-border civil proceedings;
3. to analyze the content of public policy as a ground for non-recognition of foreign judgments and the practical procedural problems of its application in EU private international law, and to make proposals for the effective enforcement of the right to a fair trial in cross-border civil proceedings.

Overview of studies. The research is based on various sources of law dealing with public policy as a ground for non-recognition of foreign judgments. In Lithuania, this non-recognition ground of foreign judgments has been examined by such authors as A. Urbonas⁷²⁹, L. Gumuliauskienė⁷³⁰, as well as A. Kisieliauskaitė⁷³¹.

A. Urbonas, dealt with the recognition and enforcement of judgments of courts of Member States in insolvency proceedings. The author's work was based on Council Regulation (EC) No 1346/2000 of 29 May 2000. He analyzed, among other things, in which cases a bankruptcy judgment given in another Member State might not be recognized due to its conflict with the public policy of the Member State of enforcement.

The author, L. Gumuliauskienė, in her dissertation "Recognition and Enforcement of Foreign Judgments in Civil Proceedings" examined the institution of recognition of foreign judgments, its place in the legal system, and the models of recognition of foreign judgments prevailing worldwide. This dissertation also focuses on the enforcement of foreign judgments without exequatur in the European Union. However, this research study has only episodically analyzed public policy as a ground for non-recognition of foreign judgments.

In contrast, the article published by A. Kisieliauskaitė examines the content of of public policy and the limits of its interpretation under the former Brussels I Regulation. The paper also analyzes, on the basis of practical examples examined by the CJEU, the relationship between public policy and the right to a fair trial and the procedural rights and guarantees of the individuals who are part of it (e.g. the right to a reasoned judgment, the right to a judicial remedy). However, this article does not provide a systematic analysis of the relationship between the public policy and the right to a fair trial, nor does it analyzes the practical problems of the application of the public policy ground, which this study reveals.

729 Urbonas, *supra note*, 46.

730 Gumuliauskienė, *supra note*, 47.

731 Kisieliauskaitė, *supra note*, 31.

In foreign doctrine public policy ground has been analyzed by X. Kramer⁷³², C. H. van Rhee⁷³³, S. Francq⁷³⁴, U. Magnus and P. Mankowski⁷³⁵, P. P. Beaumont and E. Johnston⁷³⁶, a team of authors, including V. Rijavec, W. Kennett, T. Kerestesh⁷³⁷, T. Ivanc⁷³⁸, as well as C. Kessedjian⁷³⁹, H. P. Meidanis⁷⁴⁰, A. Mills⁷⁴¹, among others.

X. Kramer focused on the impact of the abolition of exequatur on the rights of individuals and their protection in cross-border court proceedings. To some extent related to the research carried out in the thesis is the author's article "Abolition of exequatur under the Brussels I Regulation: effecting and protecting rights in the European judicial area", which analyses and evaluates the European Commission's proposed reform initiative of the Brussels I Regulation to abolish the public policy ground altogether. This aspect is also dealt with in the publication by P. Beaumont and E. Johnston. The article by P. Beaumont and E. Johnston also focuses on the examination of the relationship between the substantive and procedural public policy grounds and the exclusion of arbitration proceedings from the scope of the Brussels I Regulation and its impact on the application of the public policy ground.

In another publication "Cross-border Enforcement in the EU: Mutual Trust versus Fair Trial? Towards Principles of European Civil Procedure" X. Kramer also analyzes the relationship between the abolition of exequatur and the obligation of Member States to ensure a fair trial.

732 Xandra Kramer, „Abolition of exequatur under the Brussels I Regulation: effecting and protecting rights in the European judicial area“, *Nederlands Internationaal Privaatrecht (NIPR)* 29(4) (2011): 633–641, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1976276.

Xandra Kramer, „Cross-border Enforcement in the EU: Mutual Trust versus Fair Trial? Towards Principles of European Civil Procedure“, *International Journal of Procedural Law* 2 (2011): 202–230, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1995682.

Xandra Kramer, „Enforcement Under the Brussels Convention: Procedural Public Policy and the Influence of Article 6 ECHR“, *International Lis* (2003): 16–20, 2003, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=988531.

733 van Rhee, *supra note*, 50.

734 Francq, Stéphanie. *Public Policy and Overriding Mandatory Rules as Mirrors of the EU System of Thought and Integration: On the 'Europeanness' of Exceptions and Oddities*. In: J. von Hein, E.-M. Kieninger, G. Rühl (eds.), *How European is European Private International Law*, (Cambridge: Intersentia, 2019): 303–332, <http://hdl.handle.net/2078.1/259512>.

735 Magnus, *supra note*, 564.

Magnus, *supra note*, 174.

Magnus, *supra note*, 476.

Lazić, *supra note*, 52.

736 Beaumont, *supra note*, 53.

737 Keresteš, *supra note*, 54.

738 Rijavec, *supra note*, 55.

Rijavec, *supra note*, 12.

739 Kessedjian, *supra note*, 56.

740 Meidanis, *supra note*, 57.

741 Mills, *supra note*, 58.

In the article “Enforcement Under the Brussels Convention: Procedural Public Policy and the Influence of Article 6 ECHR” the author prof. dr. X. Kramer analyses the significance of the procedural public policy basis in ensuring the guarantees of the right to a fair trial enshrined in Article 6 of the Convention. In this article, the author focuses on one case of non-recognition of a Dutch judgment in the United Kingdom on the ground of public policy due to a violation of the right to a fair trial. This paper asks whether the State of enforcement, whose court recognizes a judgment given in another Member State in breach of Article 6(1) of the Convention, becomes an accessory to that breach.

The works of U. Magnus, P. Mankowski and Vesna Lazić also include commentaries on the provisions of the Brussels I and Brussels Ia Regulations, which summarise the relevant case law of the CJEU on the application of these provisions, as well as explaining the context in which some of the provisions of these Regulations arose. Although these works raise some individual problematic aspects of the application of the public policy exception, which are also explored in this thesis, but they do not always provide answers to the problematic issues raised (for example, the right of the court of Member State to invoke the public policy ground on its own initiative).

Author, T. Keresteš, analyzes how the content of the public policy ground has evolved under the Brussels Convention and the Brussels I Regulation. The article examines the relationship between the public policy ground and the other grounds for non-recognition of judgments set out in the Brussels I Regulation. Also, this publication deals with the limits of interpretation of substantive and procedural public policy.

Author C. Kessedjian, like the other authors mentioned above, analyzes the limits of the content of public policy, but in her work, this study is carried out in the context of the relationship between the Member States and European public policy.

The works of H. P. Meidanis and A. Mills, which deal with public policy as a ground for non-recognition of a foreign judgment, focus more on the place of the public policy doctrine in the system of private international law, and also analyze the historical aspect of its formation and development.

Afore mentioned authors’ academic works deal with public policy, its concept and content, as well as some problematic aspects of its application. However, they do not provide a systematic and comparative approach to the origin of the public policy doctrine, nor do they systematically analyze the application and interpretation of the exception in the individual Member States, in order to confirm or deny the importance of the public policy exception for the mutual cooperation of the Member States of the EU. Also, the analysis of procedural public policy and its compatibility with the right to a fair trial has not been the main focus of the works discussed above. Moreover, it should be kept in mind that most of the publications referred to in this thesis were published some time ago.

Research methodology. The examination of interpretation and application of public policy as a ground for non-recognition of foreign judgments under the Brussels Ia Regulation has been carried out using the usual methods used in this type of

research⁷⁴².

Historical approach. The historical method is used in the first chapter of the thesis to present the historical origins of the public policy doctrine. This method is used to show the difference between the doctrines of *public policy* and *ordre public*, and to present the main theories of the continental and common law that have had a profound influence on the development of private international law, including the instruments of recognition of foreign judgments and the public policy ground. The historical approach provides an insight how the public policy ground has developed. It reveals its practical, social and economic importance.

Comparative approach. This method is one of the most important in this research, since the author reveals the problems of the regulation and application of the public policy ground in civil and commercial matters by examining both the chosen regulations in this area and the case-law in the relevant common and continental law countries. The comparative approach allows us to see how the public policy clause is applied in the Member States and whether the content of the public policy clause under the Brussels Ia Regulation is understood and interpreted in the same way. It also allows to assess the content of the public policy in other international instruments which are close to the Brussels Ia Regulation (such as the Hague Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Judgments in Civil or Commercial Matters), thus revealing certain shortcomings of the Brussels Ia Regulation.

Document analysis. This research method was used to collect data. The document analysis method was used to examine various documentary sources, such as sources of positive law, international and national case-law, in order to summarise and analyse the problems of interpretation and application of the public policy ground as referred to in these sources, and to reveal its links with the right to a fair trial.

Logical analysis. The method of logical analysis was used to analyse the theoretical and practical problems of the application of the public policy clause and its compatibility with the fundamental rights of the right to a fair trial, to find solutions to these problems, and to make proposals and recommendations.

Summary method. The summarisation method has been used quite extensively in this work. This method has been used to draw conclusions on individual issues of interpretation and application of the public policy clause and its compatibility with the fundamental rights of the right to a fair trial, which have been dealt with in this work. This allows for an overview of the material covered and for highlighting the research issues and proposals.

Structure of the study. The structure of the study is determined by the aims and objectives of the study.

The first part explores the origins of the public policy as a basis for non-recognition of a judgment. This part of the thesis focuses on the main theories that led to the development of the public policy doctrine in private international law, which is also of great importance for the public policy ground of the Brussels Ia Regulation. It also shows the

742 Kardelis, *supra note*, 59.

development of the public policy exception in the context of the Brussels Ia Regulation and its predecessors the Brussels I Regulation and the Brussels Convention.

The second part analyzes the fundamental right to a fair trial and its relationship with public policy. Since all EU Member States are also parties to the ECHR and are subject to their obligation to guarantee the right to a fair trial, this part reveals the rights and guarantees that constitute the content of the right to a fair trial through the main procedural stages (access to a court, trial and enforcement of judgments). This part of the work aims to determine whether and which provisions of the right to a fair trial may be the basis for non-recognition of a judgment given in another Member State on the ground of breach of public policy. It also contributes to a meaningful assessment of the procedural problems of the application of the public policy exception, which are addressed in the third part of the work.

The structure chosen for the second part of the thesis is determined by the nature of the right to a fair trial itself. The relationship between the right to a fair trial and the public policy ground is explored in this part through the four main parts of this section. The first part of this section highlights the relationship between the public policy clause and the right to a fair trial (in the general sense). In the second, third and fourth parts of this section, violations of the right to a fair trial, as a ground for invoking the public policy exception, are assessed through the main stages of the civil procedure: (i) commencement of the proceedings (right of access to a court); (ii) hearing of the proceedings (preparatory proceedings, examination on the merits and delivery of the judgment); and (iii) enforcement of judgments. This section deliberately does not distinguish between appeal and cassation proceedings, as the procedural guarantees of the right to a fair trial that apply in the aforementioned stages apply to essentially the same extent in appeal and cassation proceedings (with certain exceptions due to the specificities of these stages). Thus, in order to avoid unnecessary overlaps, it has been decided to dispense with this additional distinction in the course of civil proceedings.

The third part deals with the public policy clause under the Brussels Ibis Regulation, and the practical problems associated with its application in cross-border enforcement of judgments. In this part the content of the public policy and its various functions are presented. As well as, the relationship between the public policy ground and the other grounds for non-recognition of judgments set out in the Brussels Ibis Regulation and the practical problems of their application.

Since this thesis examines the procedure for non-recognition of judgments under the Brussels Ia Regulation, this section also addresses the classification of documents as judgments, authentic instruments, or judicial settlements. The Regulation provides separate non-recognition clauses based on public policy for each of these categories. Therefore, this part of the dissertation focuses on the qualification of judgments, analyzing how specific court-issued documents are classified under the Brussels Ia Regulation and proposing doctrinal amendments for greater clarity and consistency.

In addition, this part of the thesis focuses on the practical problems of the application of the public policy clause in relation to the procedural aspects of its application. For example, it examines whether, under the Brussels Ia Regulation, the court is still

entitled to invoke the public policy clause *im proprio motu*. It considers whether there are cases where the court could partially disregard a judgment on the grounds of its conflict with the public policy exception.

This part of the thesis also examines the effect in other Member States of a judgment of a court of a Member State refusing to recognise a judgment of a court of another Member State on the ground that it is contrary to the public policy clause.

The statements to be defended:

1. As a result of the international obligations assumed by the Member States in the second half of the 20th century in relation to the protection of fundamental individual rights, the nature of public policy doctrine has changed, and the public policy doctrine in the Brussels Ibis Regulation has shifted towards the protection of individual rights rather than the protection of state sovereignty or the public interest.
2. Since the abolition of exequatur by the Brussels Ibis Regulation, the question of non-recognition of judgments of courts of other Member States on grounds of public policy can only be raised on the initiative of the persons concerned, which means that a court of a Member State cannot invoke the public policy exception on its own motion, even if a judgment given by a court of another Member State would threaten the sovereignty or the security of the Member State where the enforcement of such judgment is sought.

CONCLUSIONS

1. The historic origins of the principle of the “community of nations” have led to the development of public policy which until the second half of the 20th century, was essentially related to the protection of the interests of the sovereign (the State) and society, political order and security. Since the second half of the 20th century, modern private international law has become more and more dominated by the protection of individual rights in the application of the public policy. The obligations assumed by the State in relation to the protection of individual rights require it to take appropriate measures to ensure the effective exercise of those rights. As a result, the concept of public policy in modern private international law has become more closely tied to the state’s international obligations to recognize, respect, and safeguard individuals’ natural rights. The protection of the right to a fair trial is at the heart of procedural public policy, which also reveals the change in the content of public policy and justifies the predominant nature of the procedural public policy clause.
2. The concept (normative expression) of the public policy exception as a ground for non-recognition of judgments in cross-border civil proceedings was established in the European Community by the Brussels Convention and has remained unchanged in the Brussels Ia Regulation. Even after the abolition of the exequatur procedure and the recognition of the principle of the free movement of judgments, public policy, like other grounds for non-recognition of judgments, constitutes an exclusion from the application of that principle and the conditions for the general denial of the legal consequences of a judgment given in a foreign Member State. This allocation of competence to courts within the EU is based on the provisions of the primary sources of EU law, since cooperation in civil proceedings is not the exclusive competence of the EU institutions but is shared competence between the EU institutions and the EU Member States.
3. The public policy ground can only be invoked if the recognition and enforcement of a judgment given in another Member State would be contrary to the legal order of the Member State of enforcement, i.e. would be incompatible with the fundamental, constitutional and basic principles on which the legal system of the Member State of enforcement is based. The violation of law must involve a manifest breach of a rule of law considered fundamental in the legal system of the State in which recognition is sought or a manifest breach of a right considered fundamental in that legal system. The public policy clause therefore protects the legal, but not exclusively economic, interests expressed in the legal rule. Since the right of defence plays an important role in the organisation and conduct of a fair trial, it is recognised as a fundamental right deriving from the constitutional traditions common to the Member States.
4. The specific grounds for non-recognition of judgments set out in Article 45(1) of the Brussels Ia Regulation are considered to be elements of public policy

(*ordre public*). This means that the procedure for non-recognition of foreign judgments, irrespective of the ground for non-recognition on which recognition of a judgment given in another Member State is refused, is based on the doctrine of public policy. However, the public policy ground established in Article 45(1)(a) of Brussels Ibis Regulation cannot be invoked if, in a particular case, there is another more specific ground for refusing to recognise or enforce a judgment of another Member State in other paragraphs of Article 45 of the Brussels Ia Regulation.

5. Article 45(1)(b) of the Brussels Ia Regulation establishes that, on the application of any interested party, the recognition of a judgment shall be refused where the judgment was given in default of appearance, if the defendant was not served with the document which instituted the proceedings or with an equivalent document in sufficient time and in such a way as to enable him to arrange for his defence, unless the defendant failed to commence proceedings to challenge the judgment when it was possible for him to do so. Under this ground the defendant must not only be aware of the proceedings brought against him or of the default judgment, but must also have sufficient time to prepare to assert his rights. This ground means that the mere formal establishment of service of the procedural document is not sufficient for the conclusion that defendant was able to defend himself. Proper notification of the defendant requires that the defendant be afforded an opportunity to defend himself effectively. The fact that the court of the Member State of origin formally complied with the rules on service may be relevant to the adequacy of service, but it cannot by itself lead to the conclusion that the defendant has been afforded an opportunity to arrange for his legal defence. Compliance with the provisions of the Regulation on service of documents or of the Convention on the service of documents may be regarded as a prerequisite for proper service, but it does not by itself mean that the defendant has been given an adequate opportunity to prepare himself to assert his rights. A failure to comply with the rules on service cannot, by itself, serve as a ground for refusing to recognize a judgment issued in another Member State under Article 45(1)(b) of the Brussels Ia Regulation. In such cases, it is crucial to assess the extent to which this breach has affected the defendant's ability to prepare his remedies.
6. Article 45(1)(e)(i) of the Brussels Ia Regulation establishes that on the application of any interested party, the recognition of a judgment shall be refused if the judgment conflicts with Sections 3, 4 or 5 of Chapter II of Brussels Ia Regulation where the policyholder, the insured, a beneficiary of the insurance contract, the injured party, the consumer or the employee was the defendant. This non-recognition ground is based on the infringement of the rules of jurisdiction in certain areas and aims to ensure the interests of the weaker party in that specific relationship. Therefore, this ground can be applied only when the weaker party participated in the proceedings of the court of the country of origin in the procedural status of the defendant. However, the fact that the weaker

party participated in the proceedings of the court of the country of origin as a defendant does not always mean a reason not to recognize such a judgment of the court of the country of origin. In such a case, it is important to assess whether the defendant can be considered to have refused to contest the jurisdiction of the court of the State of origin and to have accepted the resolution of the dispute in the court of that State. However, it is important for this that the defendant, as the weaker party, is informed of such a right to contest the jurisdiction of the court of the State of origin when he appears before the court of origin. The obligation to inform the defendant about its right to contest the jurisdiction is established for the court of the Member State of origin in Article 26, paragraph 2 of the Brussels Ia regulation. Where the court of the State of origin has failed to fulfil this obligation imposed on it by the Regulation, this may constitute grounds for refusal to recognize such judgment under Article 45(1)(e) of the Brussels Ia Regulation, even if the defendant has not contested such jurisdiction in the proceedings before the court of the State of origin.

7. After abolition of the exequatur procedure by the Brussels Ia Regulation, the courts of the Member States have no opportunity to ensure the fundamental protection of the values and principles of that State's legal system on their own initiative, since according to Article 45(1) of the Brussels Ia Regulation, the grounds for non-recognition can only be assessed by the interested party upon request. However, taking into account the purpose of the public policy ground which are the protection of the fundamental values and fundamental principles of the EU member state of the place of execution and the public interests, it is debatable whether the such application of public policy established in the Brussels Ia Regulation still meets the goals of public policy doctrine. Accordingly, in certain cases, EU law also establishes the obligation of the court to act proactively and assess the legality of a particular agreement, for example, when deciding on unfair terms of a consumer contract. The possibility for the court in exceptional cases to assess a possible violation of public policy after recognizing a foreign court decision is also associated with the protection of the interests of a specific EU member state. However, the Brussels Ia Regulation does not give the court of the Member State of enforcement this option.
8. Judgments of the courts of the Member States concerning the refusal to recognize and enforce judgments given both in other Member States and in third countries (non-Member States) do not extend beyond the territory of the State of origin of such judgments and do not have the principle of *res judicata* in other Member States. Therefore, judgment of one Member State not to recognize a judgment of another Member State, even on the ground of public policy does not in itself mean that such judgment can no longer be enforced in other Member States.
9. The different concepts of a judgment and the differences in the civil procedural law of the Member States raise the question of which final individual acts rendered by the court can be considered as 'judgments' to which the principle of

free movement of judgments and grounds for non-recognition of judgments under Brussels Ia Regulation applies. One of the essential criteria for a judgment in EU law is that it has been given in an adversarial judicial procedure. Although, application of this criteria is difficult in cases the courts of Member State issue a court orders, default judgments and decisions on court settlement, because adversarial principle does not apply or applies only to a limited extent in these cases due to the particularities of such judgments. However, in the absence of specific criteria for a judgment in EU civil procedure law (the definition of judgment in Article 2(a) of the Brussels Ibis Regulation does not define the elements that constitute a judgment), it is considered that the rules of civil procedure of the Member States and the principle of mutual trust should be recognised and applied, and that the concept of a judgment under the Brussels Ia Regulation should include all final acts of a court which resolve civil dispute on the merits.

10. Procedural public policy is more dominant in modern private law. The research shows that the right to a fair trial, guaranteed by Article 6 of the ECHR and Article 47 of the Charter, is at the core of public policy. Due to the international obligations undertaken by Member States to protect fundamental rights, the focus of the public policy clause has moved away from safeguarding state and interests of society. Instead, it now primarily ensures the protection of individual rights, particularly the right to a fair trial. The development of the harmonisation of EU law in private international relations reduces the differences between EU Member States which could be grounds for non-recognition.
11. Not each violation of the right to a fair trial may constitute a basis for invoking the public policy ground. The question of what kind of violation of the right to a fair trial could lead to a violation of public policy is individual and is decided in each case according to the circumstances of the case. If a dispute arises the court should, first of all, assess whether appropriate conditions were created in the Member State of origin for the review of the court decision. It is considered that if the Member State of origin had created conditions for raising questions about a possible violation of the right to a fair trial (for example, to exercise the right to appeal), but the interested party himself refused to exercise this right, this should be considered a significant circumstance in assessing a possible violation of procedural public policy. When deciding what kind of violation of the right to a fair trial could constitute a violation of public policy, the nature of such a violation should be addressed. Significant circumstances include whether the court of the state of origin essentially prevented access to court and the exercise of the right to judicial protection, or whether it may have committed violations of procedural law that did not negate the possibility of exercising these rights.

PROPOSALS AND RECOMMENDATIONS

The proposals and recommendations made in this thesis are related to the study of the public policy clause under the Brussels Ia Regulation and its relation to the right to a fair trial.

1. **Proposals and recommendations to the European Commission concerning the improvement of the Brussels Ia Regulation**

1.1. Article 45(1)(e)(2) of the Brussels Ia Regulation, which deals with the grounds for non-recognition of judgments of courts of other Member States on the ground of breach of the rules of exclusive jurisdiction laid down in Article 24 of the Brussels Ia Regulation, should be supplemented by the exclusive jurisdiction agreements laid down in Article 25(1) of the Brussels Ia Regulation, unless the defendant has participated in the proceedings in the court of the State of origin and has not contested the jurisdiction of the court of that State. This proposal aims to ensure the application of jurisdiction agreements which, in the exercise of the principle of autonomy of the parties, create exclusive jurisdiction of the courts of the Member States referred to in the agreement to settle a dispute falling within the scope of the agreement. The proposal is proportionate and consistent with the objectives of the Brussels Regulation, which are to ensure legal certainty and the predictability of litigation, to limit *forum* shopping and to guarantee the right of individuals to a fair trial. Given that the agreement on jurisdiction is an expression of the principle of the autonomy of the parties, it is proposed that this ground for non-recognition should be linked to the defendant's conduct in the proceedings before the court of origin and to the question whether or not there was a conflict with the jurisdiction of the court of origin. Since an agreement on jurisdiction may be modified or terminated by the parties freely and by mutual agreement (by means of a conclusive act), the parties may respond in favour of the exclusive jurisdiction of the court of origin.

1.2. It is not proposed to change the definition of judgment in Article 2(a) of the Brussels Ia Regulation as far as court orders are concerned. It is considered that the exclusion of court orders from the definition of judgment would make it more difficult to enforce potentially infringed rights, not only at international level but also at national level, as it would create opportunities for debtors to abuse the exceptions to such a procedure. In order to avoid enforcement of the court order against them, they could transfer their assets to another Member State after a national court order has been issued, and if the court order is not considered as a judgment, such a judicial instrument would not benefit from the principle of free movement of judgments, as it would not fall within the scope of the Brussels Ia Regulation. In such a case, the creditor's claim in the State of origin could no longer be dealt with in the ordinary proceedings due to the identity of the cases and

the creditor would have to assert his potentially infringed rights in another Member State by bringing new claims. This would make it more difficult to enforce potentially infringed rights and would run counter to one of the EU's main objectives, which is to create a European market based on mutual trust between Member States and to simplify the recognition and enforcement of foreign judgments by eliminating formalities and ensuring the free movement of judgments between Member States, while reducing the costs of litigation. Moreover, the exclusion of court orders from the scope of the Brussels Ia Regulation could render the creditor's right to a judicial remedy theoretical and illusory, in particular where disputes are to be dealt with exclusively in the territory of the Member State in which the court order would be issued. The mere fact that a dispute does not have the character of an international dispute at the time the order is issued does not mean that such character cannot arise in enforcement proceedings.

- 1.3. It is proposed that the definition of judgment in Article 2(a) of the Brussels Ia Regulation should be supplemented by judicial settlement agreements. In such a case, both in the case of judicial settlements and in the case of a decision of the court of origin which is incompatible with a judicial settlement agreement approved in the Member State of enforcement, the question of non-recognition could be dealt with in accordance with the grounds for non-recognition set out in Article 45 of the Brussels Ia Regulation, which is particularly relevant in the case of Article 45(1)(c) of the Brussels Ia Regulation, where a decision of the court of origin is irreconcilable with a settlement agreement approved by the court of enforcement. This would ensure both legal certainty and predictability, whereas a contrary interpretation in cross-border proceedings does not encourage the parties to bring their dispute to an amicable conclusion and to resolve all disputes between them, even though such a settlement agreement is not equivalent to a national judgment for the purposes of Article 45(1)(c) of the Brussels Ia Regulation.

2. Suggestions and recommendations for Member States and international courts

- 2.1. When dealing with the question of non-recognition of a foreign judgment, the court of the Member State of enforcement should not view public policy as a violation of the right to a fair trial in the State of origin, but as a means of ensuring compliance with obligations of the Member State of enforcement. This means that the court of the State of enforcement could only refuse to recognize such a judgment if it concludes that the recognition and enforcement of such a judgment would constitute a violation of the international obligations assumed by the Member State of enforcement.

LIST OF SCIENTIFIC PUBLICATIONS RELATED TO THE THESIS

1. Dalia Višinskytė, Remigijus Jokubauskas, Mykolas Kirkutis, „Arbitration Agreements and Protection of the Right to a Fair Trial“, *Baltic Journal of Law & Politics* 13(2) (2020).
2. Mykolas Kirkutis, Remigijus Jokubauskas, Darius Bolzanas, Vigintas Višinskis, „Two-Tier System of Judgments and Orders (Nature of the Separate Order to Pay or Fulfil the Claim)“, *LeXonomica* 13(1) (2021).
3. Mykolas Kirkutis, Vigintas Višinskis, „Problems of Recognition of Foreign Judgments and res judicata in European Union“, *Socrates* 2(20) (2021).
4. Dalia Višinskytė, Mykolas Kirkutis, Remigijus Jokubauskas, Vigintas Višinskis, „Application of Article 6 of the European Convention of Human Rights in Enforcement Proceedings“, *LeXonomica* 13(1) (2021).
5. Remigijus Jokubauskas, Mykolas Kirkutis, Egidija Tamošiūnienė, Vigintas Višinskis, „Vykdymo procesas: asmenų teisių ir pareigų balansas“ (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2022).
6. Mykolas Kirkutis, Vigintas Višinskis, Jelena Čoveljak, „The Concept of a Judgment under the Brussels Ibis Regulation“, *International Comparative Jurisprudence* 9(1) (2023).

PRESENTATIONS IN SCIENTIFIC EVENTS

„Problems of Recognition of Foreign Judgments and res judicata in European Union“ (*Užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir res judicata problemos Europos Sąjungoje*) at international conference „Topical Issues of the Legal System organised by Riga Stradina University on 21 of April 2021.

„The Impact of the Public Policy Clause under the Brussels Ibis Regulation on the Effective Functioning of the EU Internal Market“ (*Viešosios tvarkos išlygos pagal Briuselis Ibis reglamentą poveikis veiksmingam ES vidaus rinkos veikimui*) at international conference „SOCIN‘24“ organised by Mykolas Romeris university on 25-27 of June 2024.

SCHOLAR VISIT

1 of September 2023 – 30 of November 2023, Private Law Institute in Law School of the Rotterdam Erasmus University (Erasmus+ Students Programme). Research fellowship supervisor Prof. mr. dr. Xandra Kramer.

CURRICULUM VITAE

Personal data

Name, Surname Mykolas Kirkutis

Education

2020–2024 Doctoral studies in the Faculty of Law at Mykolas Romeris University

2012–2017 Master of Law (Vilnius University)

Experience

2023 up to date Chief Adviser of the Civil Cases Division, Supreme Court of Lithuania

2021–2023 Judge Assistant, Supreme Court of Lithuania

2018–2021 Lawyer, Court of Appeal of Lithuania

2017–2018 Judge Assistant, District Court of Vilnius City

2016–2017 Lawyer, Chief Administrative Disputes Commission

2015–2016 Lawyer, the Law firm „SKVLAW

2014–2015 Clerk, District Court of Vilnius City

2013–2014 Clerk, District Court of Vilnius City

2012–2013 Notary's Assistant, 3rd Notary Office of Vilnius District

Academic activity

2020 up to date Lecturer, Mykolas Romeris University

Academic traineeship

2023-09–2023-11 Visiting Researcher, Private Law institute in Law School of Rotterdam Erasmus University (Erasmus+ Students Programme) (Research fellowship supervisor Prof. mr. dr. Xandra Kramer)

Kirkutis, Mykolas

VIEŠOSIOS TVARKOS PAŽEIDIMAS KAIP TEISMO SPRENDIMO NEPRIPAŽINIMO PAGRINDAS PAGAL REGLAMENTĄ „BRIUSELIS IA“: daktaro disertacija.
– Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2025. P. 244.

Bibliogr. 169-189 p.

Viešosios tvarkos, kaip teismo sprendimo nepripažinimo pagrindo pagal reglamentą „Bruselis Ia“ taikymas yra vienas iš komplikuočiausių ir sudėtingiausių. Tai lemia ne tik viešosios tvarkos išlygos abstraktumas ir neapibrėžtumas, bet ir vis dar Europos Sąjungoje egzistuojantys teisiniai skirtumai tarp valstybių narių teisės sistemų. Nuo pat Bruselio konvencijos priėmimo viešosios tvarkos išlyga sulaukė daugybės kritikų ir siūlymų jos atsisakyti ar susieti ją tik su Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsniu. Taip reglamentuose „Bruselis I“ ir „Bruselis Ia“ įtvirtinant tik procesinį viešosios tvarkos išlygos aspektą. Nors šie siūlymai nesulaukė palaikymo, disertacijoje atliktas tyrimas parodė, kad valstybių narių teismų sprendimų nepripažinimo klausimas viešosios tvarkos kontekste dažniausiai keliamas dėl procesinių teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimų.

Taip pat disertacijoje atliktas tyrimas atskleidžia, kad ne bet kokie teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimai gali būti pagrindu nepripažinti kitoje valstybėje narėje priimtą teismo sprendimą dėl viešosios tvarkos pažeidimo. Taip pat reglamente „Bruselis Ia“ nustatytais nepripažinimo pagrindais suteikiama ne pakankama apsauga susitarimams dėl išimtinės jurisdikcijos, kadangi tokių susitarimų nepaisymas nėra pagrindu nepripažinti kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo. Tokia situacija sudaro galimybes asmenims ieškoti palankiausios jurisdikcijos ir nėra suderinama su siekiu užkardyti taktinio bylinėjimosi galimybes.

The application of public policy as a basis for non-recognition of judgments under the Brussels Ia Regulation is one of the most complex and challenging aspects. This complexity arises not only from the abstract and undefined nature of the public policy exception but also from the legal differences that still exist among the legal systems of the European Union Member States. Since the adoption of the Brussels Convention, the public policy exception has faced significant criticism and proposals for its removal or limitation solely to Article 6 of the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms. Consequently, practical application of the Brussels I and Brussels Ia Regulations confined the public policy exception to its procedural aspect.

As well as, research conducted in the dissertation revealed that the issue of non-recognition of judgments by Member States' courts in the context of public policy is most often raised due to procedural violations of the right to a fair trial. The findings of the dissertation further demonstrate that not every violation of the right to a fair trial can serve as a basis for non-recognition of a judgment issued in another Member State due to public policy considerations. Moreover, the grounds for non-recognition established under the Brussels Ia Regulation do not provide sufficient protection for exclusive jurisdiction

agreements, as the disregard of such agreements does not constitute a basis for non-recognition of a judgment issued in another Member State. This situation creates opportunities for parties to engage in forum shopping, which is incompatible with the objective of preventing tactical litigation practices.

Mykolas Kirkutis

VIEŠOSIOS TVARKOS PAŽEIDIMAS KAIP TEISMO SPRENDIMO
NEPRIPAŽINIMO PAGRINDAS PAGAL REGLAMENTĄ „BRIUSELIS IA“

Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, teisė (S 001)

Mykolo Romerio universitetas
Ateities g. 20, Vilnius
Puslapis internete www.mruni.eu
El. paštas roffice@mruni.eu

Tiražas 20 egz.

Parengė spaudai Martynas Švarcas

Spausdino UAB „Šiaulių spaustuvė“
P. Lukšio g. 9G, 76200 Šiauliai
El. p. info@dailu.lt
<https://siauliuspaustuve.lt>

